

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

А. Г. Зюнькін

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

4-те видання, доповнене

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів*

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

ББК 67.302я73
З-98

Рецензенти: *В. С. Гопанчук*, канд. юрид. наук, проф.
Л. А. Жук, д-р екон. наук, проф.

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 10 від 30.11.05)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист від 19.01.06 № 14/18.2.87)

Зюнькін А. Г.

З-98 **Фінансове право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — 4-те вид., допов. — К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. — 568 с.: іл. — Бібліогр.: с. 555–560.**

ISBN 978-966-608-858-4

У доступній формі розкрито основні інститути фінансового права, категорії та поняття на базі сучасного фінансового законодавства України. Наведено короткий словник термінів, що використовуються у фінансовому праві, а також додатки — витяги із основної нормативно-правової бази фінансової діяльності держави.

Для студентів бакалаврату, магістрів, а також всіх, хто цікавиться питаннями фінансового права.

ББК 67.302я73

ISBN 978-966-608-858-4

- © А. Г. Зюнькін, 2006, допов.
- © А. Г. Зюнькін, 2008, допов.
- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
- © ДП «Видавничий дім «Персонал»

В Україні відбуваються глибокі економічні зміни, зумовлені спільними соціально-економічними процесами світового розвитку, створенням сучасного ринкового господарства.

Ринкова економіка в усьому розмаїтті відомих світовій практиці моделей є соціально орієтованим господарством, що підлягає державному регулюванню.

У структурі ринкових відносин і в механізмі їх регулювання з боку держави важливу роль відіграє фінансове право.

Проблеми фінансового оздоровлення країни, розроблення системи фінансово-правових норм є визначальними в системі засобів економіко-правового регулювання. Ці проблеми неразривно пов'язані з добробутом кожного громадянина та ефективністю господарювання на різних рівнях управління. Повнота і своєчасність виплати заробітної плати, податкові відрахування з прибутку юридичних і фізичних осіб, відрахування на соціальне страхування і до різних фондів зумовлюють діяльність не лише загальнодержавного рівня управління. Знання чинних норм фінансового права, механізму їх дії — об'єктивна потреба для широкого кола правознавців, економістів, менеджерів, для апарату законодавчих і виконавчих органів влади, підприємств і громадян.

В опорному конспекті лекцій викладено основні фінансово-правові відносини, що регулюють фінансову діяльність і фінансову систему України, бюджетний устрій і бюджетний процес, податкові й кредитні, страхові, банківські та валютні правовідносини юридичних і фізичних осіб у сучасних умовах.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1

Фінанси і фінансова діяльність держави

Фінансова діяльність держави зумовлена об'єктивною необхідністю розподілу та перерозподілу національного доходу, а також задоволення потреб кожного громадянина і суспільства в цілому.

Фінансова діяльність держави	Процес збирання, розподілу (перерозподілу) та використання коштів, що забезпечують виконання завдань і функцій держави
	Діяльність уповноважених державних органів, пов'язана з прямим плановим збиранням і розподілом коштів

Державні фінанси

Система грошових відносин, що виникає разом з появою держави і нерозривно пов'язана з її існуванням та функціонуванням

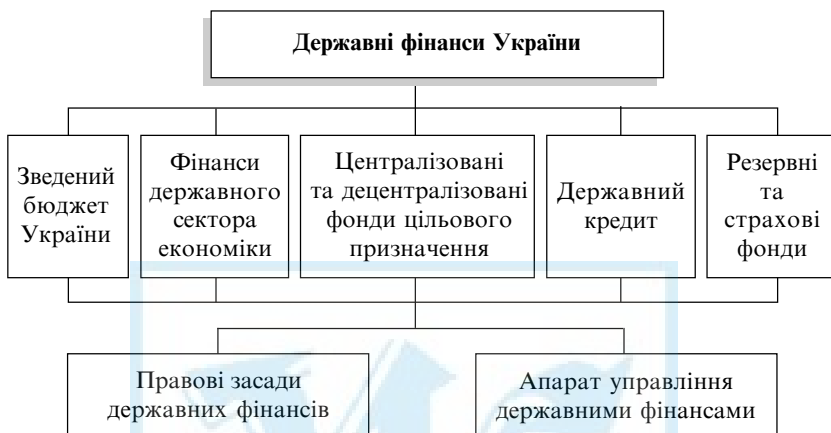
Централізовані

надходять у розпорядження держави як суб'єкта влади

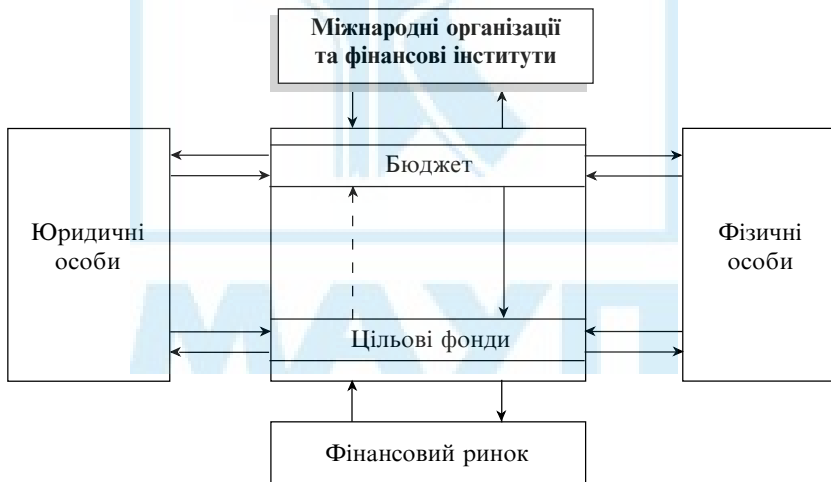
Децентралізовані

утворюються в усіх галузях народного господарства

Склад і структура державних фінансів України

Грошові потоки сфери державних фінансів

Сутність фінансів, закономірності їх розвитку і роль у процесі суспільного відтворення визначаються *економічним ладом суспільства, природою та функціями держави*.

Основні фактори фінансової безпеки держави

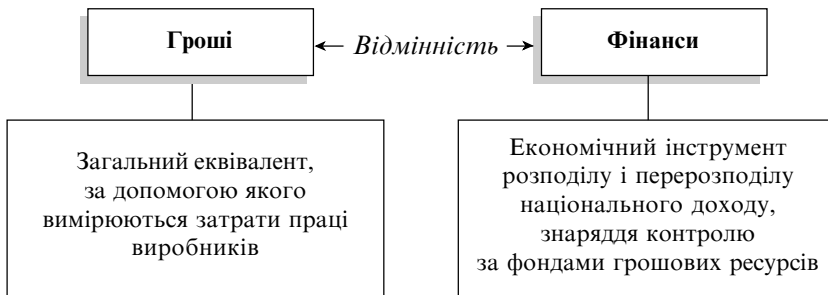
Фактор фінансової безпеки держави	Ознака оптимальності факторів
Політичний клімат	Стабільний демократичний устрій, що стимулює економічне поживлення
Бюджетна безпека	Забезпечення платоспроможності держави з урахуванням доходів та витрат державного і місцевих бюджетів
Фінансово-кредитна політика	Політика, спрямована на підтримку власного товаровиробника
Внутрішній ринок	Відкритість і привабливість внутрішнього ринку для інвесторів
Зовнішня допомога	Надання допомоги в будь-який час, у достатніх розмірах, на прийнятних умовах
Ринок капіталів	Наповнення ринку достатньою кількістю акцій суб'єктів господарювання, що реально функціонують
Інфляційна безпека	Мінімальна та керована інфляція
База фінансових інструментів	Розширення арсеналу фінансових інструментів
Фондовий ринок	Схильність населення до операцій із фондовими цінностями
Боротьба з фінансовими злочинами	Ефективна боротьба з фінансовими злочинами та корупцією
Фінансово-платіжна дисципліна	Зміцнення фінансово-платіжної дисципліни, економне й ефективне витрачання ресурсів
Національна валюта	Міцна і стабільна конвертована валюта

Термін “фінанси”

від лат. *finantia* — закінчити, врегулювати суперечку (грошову)

від фр. *finance* — обов'язкова сплата грошей, або грошовий платіж

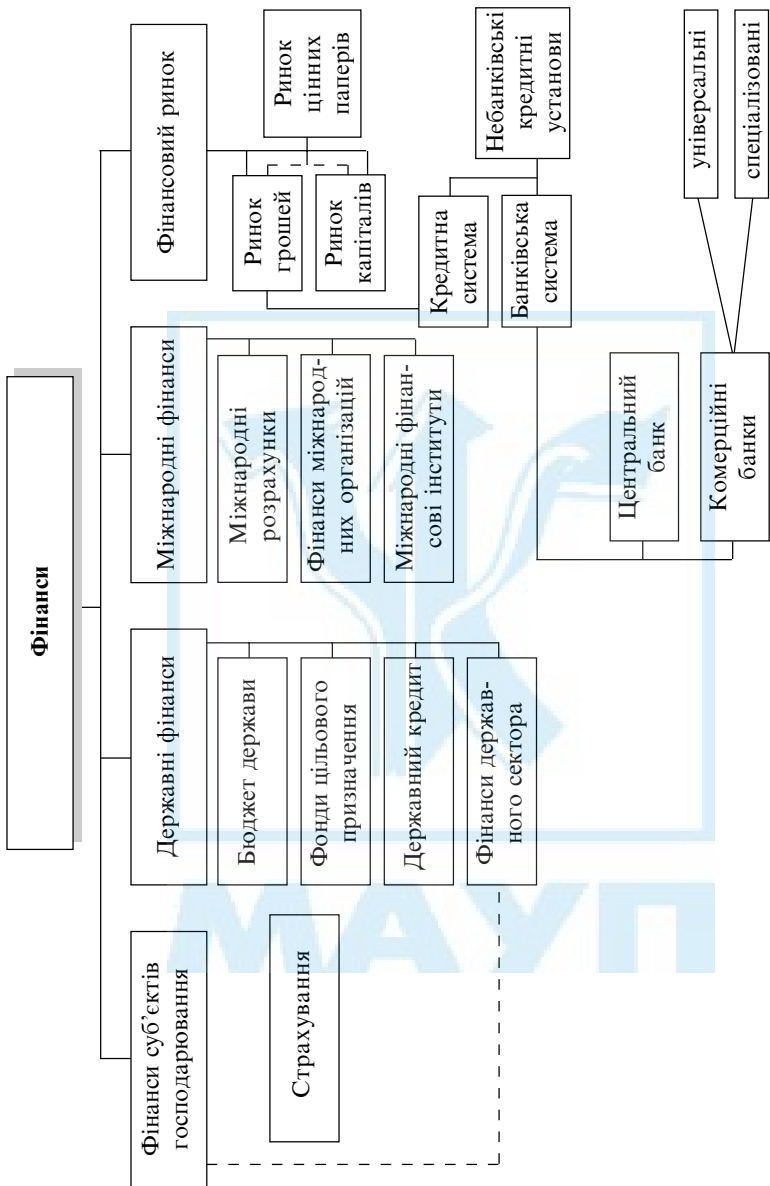
З XVII ст. цей термін стає міжнародним і застосовується для визначення відносин, пов'язаних з прибутками та видатками держави

Фінанси — це система грошових відносин, за допомогою яких нагромаджуються і розподіляються державні кошти.

Відмінності між державними та приватними фінансами

Сфери

Ланки

Принципи фінансової діяльності держави:

- публічний характер;
- розподіл функцій між представницькими та виконавчими органами влади;
- пріоритет представницьких органів влади перед виконавчими;
- пріоритетність публічних видатків щодо прибутків казни;
- фінансування безпеки держави;
- єдність фінансової діяльності та грошової системи держави;
- міжгалузевий характер;
- самостійність;
- соціальна спрямованість;
- плановість;
- гласність та ін.

Основний метод фінансового права – метод владних приписів.

Його характерні риси – категоричність і відсутність оперативної самостійності, а також:

- метод субординації;
- метод погашення;
- метод рекомендації.

Методи фінансової діяльності — засоби, прийоми, за допомогою яких уповноважений державою орган від її імені мобілізує, розподіляє і використовує фонди грошових ресурсів.

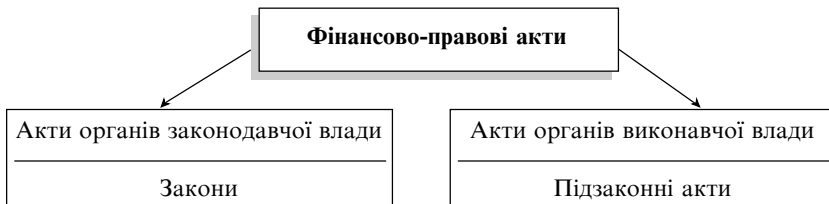
Методами розподілу фондів грошових ресурсів є фінансування, кредитування й виплати пенсій, страхових відшкодувань і різних допомог.

Методи формування фондів грошових ресурсів

<i>Обов'язкові</i>	<i>Добровільні</i>
<p>Податок</p> <p>Збори (митні, дорожні)</p> <p>Штрафи</p> <p>Плата за використання природних ресурсів</p> <p>Страховання (майна, особисте, відповідальності)</p> <p>Платежі в централізовані спеціальні фонди грошових ресурсів (пенсійний, соціального страхування тощо)</p>	<p>Грошово-речові лотереї</p> <p>Позики різних видів</p> <p>Добровільні внески громадян</p> <p>акції</p> <p>Інші</p>

Фінансово-правові акти — це правова форма відбиття фінансової діяльності держави.

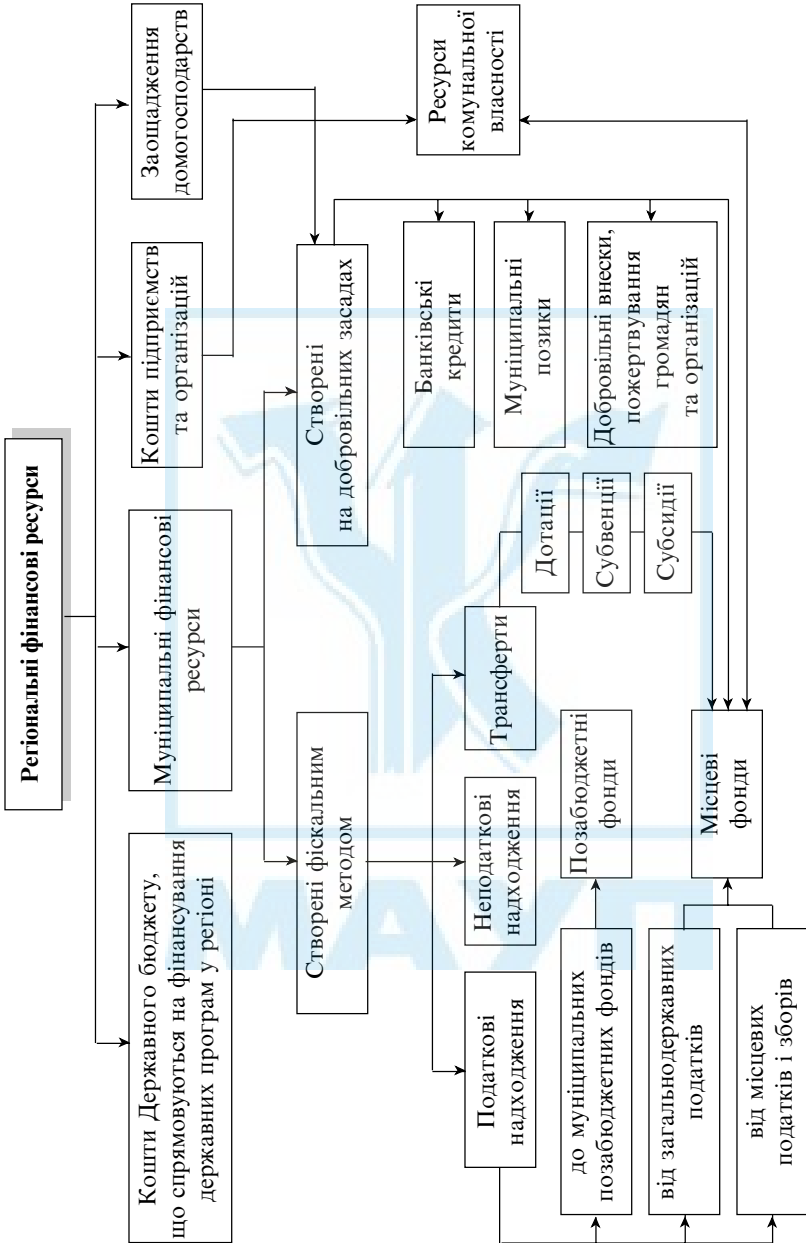
Форми фінансово-правових актів:

- Конституція України;
- акти Верховної Ради України (ВРУ);
- укази Президента України;
- декрети Кабінету Міністрів України (КМУ);
- накази, інструкції та положення Міністерства фінансів України (Мінфіну) або Державної податкової адміністрації;
- методичні вказівки, листи, телеграми Національного банку України та ін.

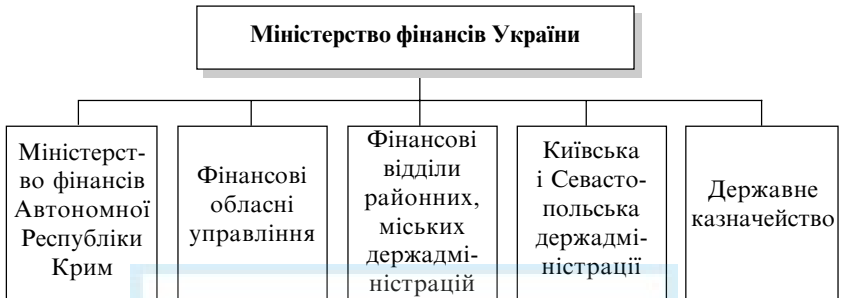
Фінансові ресурси — це сукупність цільових фондів грошових ресурсів держави, необхідних для її функціонування (див. наступну стор.).

Фінансова політика — сукупність заходів держави, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і виконання функцій державою.

Органи управління державними фінансами України	<i>Верховна Рада України</i>
	<i>Президент України</i>
	<i>Кабінет Міністрів України</i>
	<i>Верховна Рада України і Рада міністрів Автономної Республіки Крим</i>
	<i>Органи місцевого самоврядування</i>

Система фінансових органів України

Фінансові інститути — сукупність взаємопов'язаних за формами та методами акумуляції або розподілу коштів однорідних економічних відносин (наприклад, відносин у сфері бюджету, податків, кредиту).

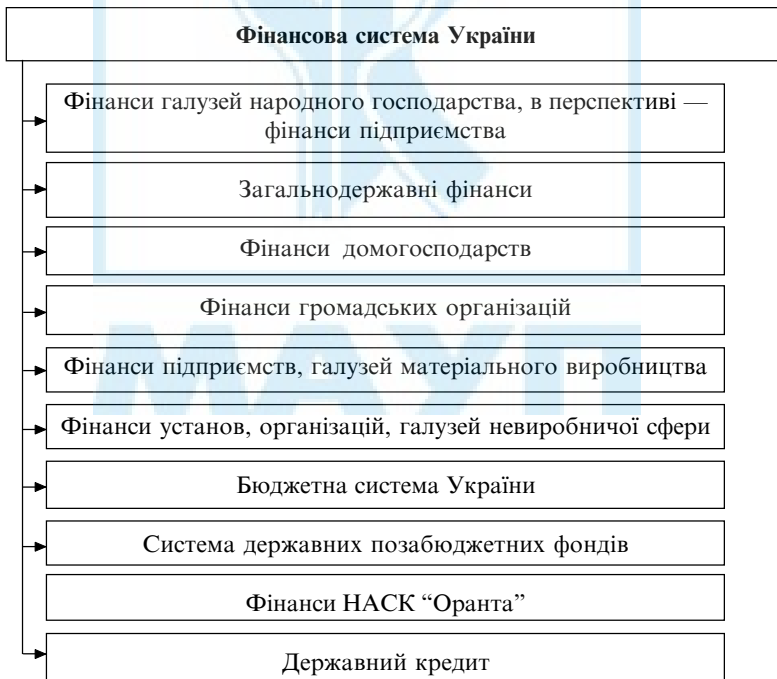
Фінансова система — це сукупність взаємопов'язаних фінансових інститутів.

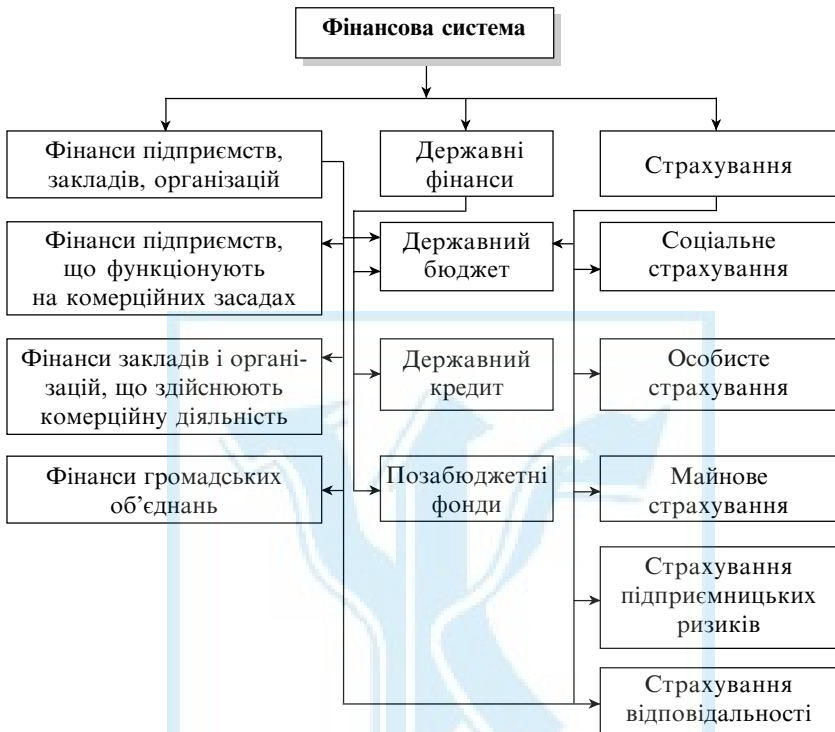
Фінансовий механізм — це сукупність форм і методів створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення.

Фінансова криза — глибокий розлад фінансової системи держави, спричинений економічними і політичними явищами.

Контрольні питання

1. Що таке фінанси як економічна категорія?
2. Функції фінансів.
3. Дати визначення поняття фінансової діяльності держави.
4. Відмінність між фінансами та грошима.
5. Чим відрізняються приватні фінанси від державних?
6. Що розуміють під централізованими та децентралізованими фінансами?
7. Якими методами здійснюється фінансова діяльність держави?
8. Що таке фінансова політика?
9. Дати визначення поняття фінансової системи країни.

Предмет і система фінансового права

Фінансове право — сукупність правових норм, які регулюють відносини в галузі фінансової діяльності.

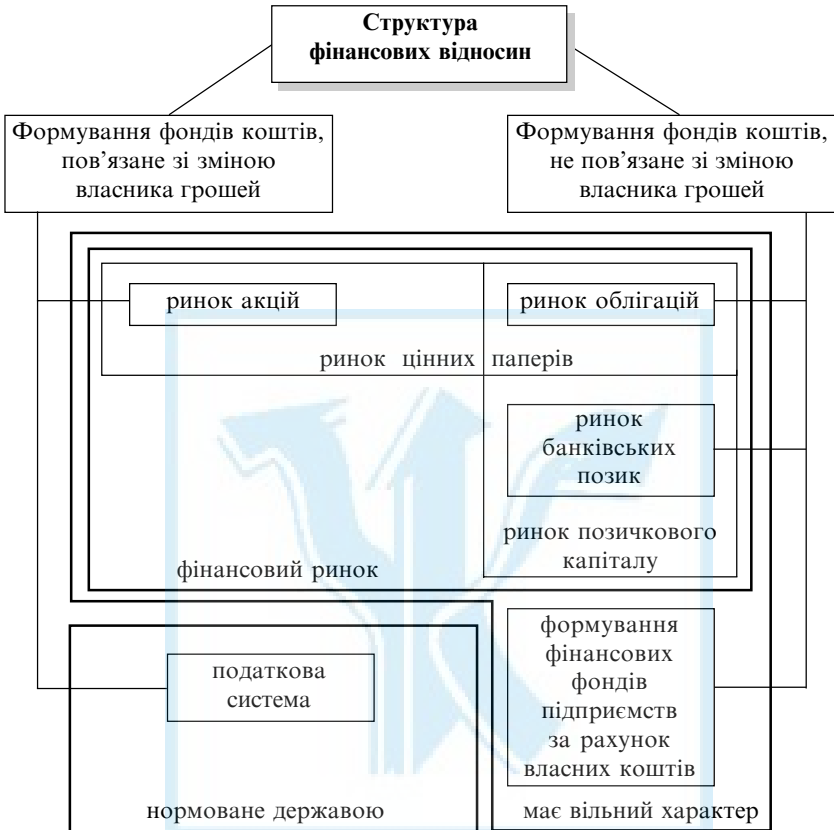
Предмет фінансового права України — відносини, що виникають при безпосередньому формуванні, розподілі та використанні централізованих і децентралізованих фондів коштів, які є частиною національного доходу країни і необхідні для функціонування держави.

Найважливіші риси відносин предмета фінансового права:

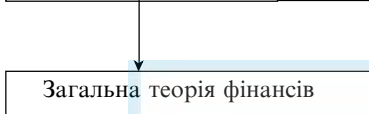
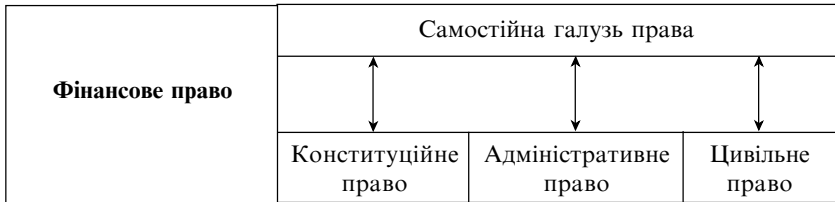
а) складаються у сфері фінансової діяльності держави у процесі розподілу і перерозподілу національного доходу;

б) об'єктом цих відносин завжди є гроші чи грошові зобов'язання, пов'язані з утворенням і використанням фондів грошових ресурсів.

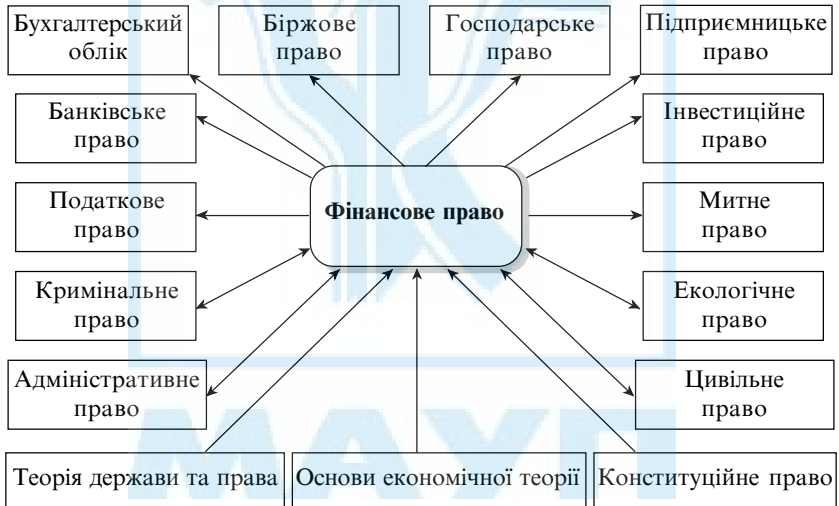

Фінансове право	Система правових норм, що регулюють фінансове господарство держави
	Суспільні відносини, що виникають у процесі збирання, розподілу і використання державою коштів, необхідних для реалізації її завдань у певний період розвитку
	Сукупність правових норм, що регулюють відносини в галузі мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів з метою забезпечення виконання завдань і функцій держави
	Система норм права, що регулюють розподільні та перерозподільні відносини у сфері публічних фінансів з метою створення державних і муніципальних фондів грошових коштів для задоволення суспільних потреб

Місце фінансового права в системі права

Міжпредметні зв'язки дисципліни “Фінансове право”

Система фінансового права	Сукупність, взаємозв'язок і взаємодія фінансових інститутів
	Об'єктивно обумовлена його внутрішня будова, об'єднання і розміщення фінансово-правових норм у певному взаємозв'язку та послідовності

Джерела фінансового права — це правові акти органів законодавчої та виконавчої влади, а також місцевого самоврядування, що містять норми фінансового права:

- Конституція України;
- акти Верховної Ради України;
- укази Президента України;
- постанови Кабінету Міністрів України;
- акти Міністерства фінансів України, Національного банку України;
- акти міністерств, відомств;
- спільні постанови фінансово-кредитних та інших органів, угоди між ними.

Наука фінансового права:

- а) є цілісною системою узагальнених специфічних знань про фінансове право та фінансову діяльність держави і закономірності розвитку цих знань;
- б) вивчає фінансово-правові категорії та фінансово-правові норми, розвиває їх і сприяє вдосконаленню фінансового законодавства через вироблення рекомендацій.

Фінансово-правові категорії — це найзагальніші фундаментальні поняття, що відбивають сутність фінансово-правової дійсності й становлять основу науки фінансового права.

Норми права всіх галузей — це обов'язкові правила поведінки загального характеру.

Фінансово-правові норми, з яких складається фінансове право України, регулюють фінансові відносини, визначають права і обов'язки суб'єктів, передбачають відповідальність за невиконання приписів держави. Вони мають *імперативний*, тобто обов'язковий, *характер*, забезпечений примусовою силою держави.

Фінансово-правові відносини є одним із видів суспільно-правових відносин, що виникають у сфері фінансової діяльності держави та регулюються фінансово-правовими нормами.

Фінансові правовідносини	
Матеріальні	Процесуальні

Суб'єкти фінансових правовідносин — юридичні особи та громадяни.

Об'єкти фінансово-правових відносин — це фонди грошових ресурсів.

Функції фінансово-правових відносин:

- вказують на коло осіб, на яких у конкретний час поширюється дія фінансово-правової норми;
- закріплюють конкретну поведінку юридичних осіб і громадян у галузі мобілізації, розподілу і використання фондів грошових ресурсів;
- є умовою можливості приведення в дію юридичних засобів забезпечення суб'єктивних прав і правових обов'язків учасників фінансових правовідносин.

Особливості фінансово-правових відносин:

- а) виникають лише у сфері фінансової діяльності держави;
- б) одним із суб'єктів цих відносин є держава, яка бере участь безпосередньо або через уповноважені нею фінансові чи кредитні органи, що зумовлює нерівне становище суб'єктів правовідносин;
- в) об'єктом цих відносин є кошти чи грошові зобов'язання, пов'язані з формуванням, розподілом або використанням фондів грошових ресурсів;
- г) виникають, змінюються і припиняються не за волевиявленням сторін, а за законом чи іншим нормативним актом.

За *матеріальним змістом* фінансово-правові відносини поділяються на такі:

- бюджетні;
- податкові;
- у галузі страхування;
- у галузі кредитування;
- у сфері регулювання грошового обігу та валютного законодавства.

Контрольні питання

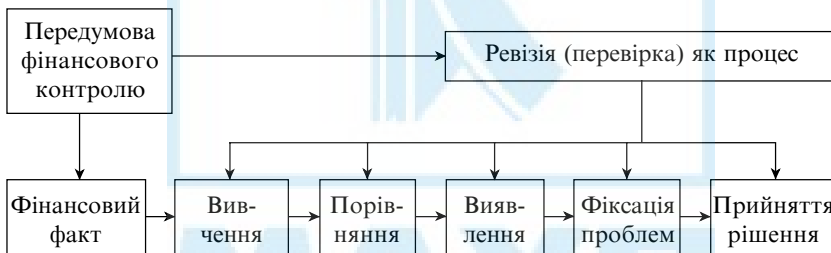
1. Предмет фінансового права.
2. Які групи відносин становлять предмет фінансового права?
3. Дати визначення поняття фінансового права.
4. Які методи правового регулювання суспільних відносин використовуються у фінансовому праві?
5. Які особливості відрізняють фінансове право від інших галузей права?
6. З якими галузями права тісно межує фінансове право?
7. Особливості науки фінансового права.
8. Що розуміють під системою фінансового права?
9. Дати визначення поняття фінансово-правової норми.
10. Особливості фінансово-правових норм.
11. Дати визначення поняття фінансово-правових відносин.
12. Види фінансових правовідносин.

Правові основи фінансового контролю

Фінансовий контроль	Засіб забезпечення законності та фінансової дисципліни, запобігання правопорушенням
	Обстеження фактичного стану показників фінансової діяльності суб'єктів фінансових правовідносин порівняно із заданими показниками
	Діяльність державних органів і недержавних організацій щодо забезпечення законності, фінансової дисципліни при мобілізації, розподілі та використанні коштів і матеріальних цінностей

Сутність фінансового контролю як поняття

Фінансова дисципліна передбачає чітке дотримання встановлених розпоряджень (наказів) щодо мобілізації, розподілу і використання коштів держави, суб'єктів місцевого самоврядування, підприємств, організацій, установ.

Основні *завдання фінансового контролю*:

- перевірка виконання фінансових зобов'язань перед державою всіма суб'єктами фінансових правовідносин;
- перевірка правильності використання підприємствами, установами та організаціями грошових ресурсів, що є в їх розпорядженні;

- перевірка дотримання правил здійснення фінансових операцій, розрахунків і збереження коштів підприємствами, організаціями та установами;
- попередження і усунення виявлених порушень фінансової дисципліни;
- виявлення внутрішніх резервів виробництва.

Об'єкти фінансового контролю — господарські операції, які здійснюються з використанням коштів на цілі економічного та соціального розвитку.

Об'єкти фінансового контролю — це кошти, матеріальні, трудові та інші ресурси країни.

Методи, суб'єкти і форми фінансового контролю

Метод фінансового контролю	Суб'єкти фінансового контролю	Сфери фінансової діяльності, що підлягають фінансовому контролю	Форми проведення фінансового контролю
Ревізія Перевірка Інспекція Обстеження Спостереження	Президент Органи законодавчої влади і місцевого самоврядування Виконавчі органи влади Фінансово-кредитні органи Відомства Аудиторські фірми	Бюджетна Податкова Валютна Кредитна Інвестиційна Страхова Контроль за грошовою масою	Попередній Поточний Наступний Обов'язковий Ініціативний

Попередній фінансовий контроль здійснюється на стадії складання, розгляду і затвердження бюджетів, фінансових планів і кошторисів витрат і має на меті перевірку обґрунтованості розрахунків і пошук шляхів їх ефективнішого використання.

Поточний фінансовий контроль здійснюється в ході виконання прогнорованих і планових передбачень з метою раціональнішого використання фінансових ресурсів.

Наступний фінансовий контроль здійснюється під час розгляду бухгалтерської та статистичної звітності з метою оцінювання досягнутого і вироблення стратегії на майбутнє.

Методи фінансового контролю — це засоби, прийоми і способи його здійснення, які вибирають залежно від сукупності факторів у кожному конкретному випадку (суб'єкта та об'єкта контролю, мети і завдань, що стоять перед суб'єктом контролю, підстав виникнення контрольних правовідносин та інших обставин).

Ревізія:

- метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації; дотриманням законодавства з фінансових питань; достовірністю обліку і звітності;
- засіб документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань.

За наслідками ревізії складається *акт*.

Фактична ревізія — перевірка всієї фінансової діяльності об'єкта.

Документальна ревізія — перевірка окремих фінансових документів (платіжних відомостей, ордерів, чеків, рахунків, звітів тощо).

Вибіркова ревізія — перевірка фінансової діяльності об'єкта за певний проміжок часу.

Суцільна ревізія — перевірка фінансової діяльності об'єкта за весь період його існування.

Комплексна ревізія — одночасна перевірка фінансової діяльності об'єкта в різних сферах ревізорами кількох органів.

Тематична ревізія — обстеження будь-якої сфери фінансової діяльності об'єкта (наприклад, правильності сплати податків).

Перевірка — обстеження і вивчення окремих ділянок фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації або їх підрозділів. Наслідки перевірки оформлюються *довідкою* чи *довідковою запискою*.

Інспекція — перевірка стану фінансів підприємств на місцях.

Обстеження — перевірка об'єкта за приписом законодавчих або виконавчих органів з метою виявлення порушень фінансової дисципліни.

Спостереження — загальне ознайомлення зі станом фінансової діяльності бюджетної установи, підприємства, відомства.

Методи фінансового контролю конкретизуються в *методиках*, тобто в правилах (технології) здійснення контролю різними суб'єктами відповідних об'єктів, що розроблені з урахуванням форм власності, організаційної структури, територіального аспекту та ін.

Для фінансового контролю важливим є використання методів:

- інвентаризації матеріальних цінностей і наявності грошових коштів;
- зустрічних перевірок;
- рахункових перевірок бухгалтерських звітів і балансів.

Метод інвентаризації матеріальних цінностей і наявності грошових ресурсів використовується для перевірки відповідності даних грошового обліку фактичній наявності грошових і матеріальних цінностей, якою передбачається в разі виявлення розбіжностей вжиття заходів для усунення похибок.

За результатами інвентаризації складається *акт*.

Акт відбиває результати інвентаризації фактичної наявності коштів (готівки, поштових марок та ін.) в касі підприємства (організації).

Комісія перевіряє наявність коштів, перераховуючи гроші, що є в касі, цінні папери, чекові книжки та ін. Складений у двох примірниках акт підписують члени інвентаризаційної комісії та матеріально відповідальна особа.

Один примірник акта передається до бухгалтерії підприємства (організації), другий залишається у матеріально відповідальній особі.

До початку інвентаризації від кожної матеріально відповідальної особи або групи осіб, які відповідають за збереження коштів, береться розписка.

У разі зміни матеріально відповідальних осіб акт складається у трьох примірниках (для матеріально відповідальної особи, яка здала цінності, матеріально відповідальної особи, яка прийняла цінності, і бухгалтерії).

Форма акта інвентаризації наявності коштів

_____

підприємство

Акт № _____
інвентаризації наявності коштів
“ _____ ” _____ 200__ р.

що знаходяться _____

Розписка

Цим засвідчую, що до початку проведення інвентаризації всі видаткові та прибуткові документи на кошти здано до бухгалтерії і всі кошти, що надійшли під мою відповідальність, оприбутковано, а ті, що вибули, списано за видатками.

Матеріально відповідальна особа _____
посада підпис прізвище, ім'я, по батькові

На підставі наказу (розпорядження) від “ _____ ” _____ 200__ р. № _____
проведено інвентаризацію коштів станом на “ _____ ” _____ 200__ р.

Під час інвентаризації встановлено такий обсяг цінностей:

- 1) готівки _____ грн. _____ коп.
- 2) _____ грн. _____ коп.
- 3) _____ грн. _____ коп.
- 4) _____ грн. _____ коп.

Підсумок фактичної наявності _____ грн. _____ коп.

_____

словами

За обліковими даними _____ грн. _____ коп.

Підсумки інвентаризації: надлишок _____ нестача _____

Голова комісії _____

посада підпис прізвище, ім'я, по батькові

Члени комісії _____

посада підпис прізвище, ім'я, по батькові

Підтверджую, що перелічені в акті кошти перебувають на моєму відповідальному зберіганні.

Матеріально відповідальна особа
“ _____ ” _____ 200__ р.

Пояснення причин надлишків або нестач _____

_____

_____

Матеріально відповідальна особа

Рішення керівника підприємства _____

_____

_____

“ ___ ” _____ 200__ р.

Порядок ведення касових операцій у національній валюті в Україні (zareєстровано в Мін'юсті України 15 березня 2001р. за №237/5428):

- I. Загальні положення.
- II. Порядок організації готівкових розрахунків.
- III. Порядок оформлення касових операцій.
- IV. Порядок ведення касової книги та обов'язки касира.
- V. Організація проведення перевірок.

Органи та організація фінансового контролю

Державний фінансовий контроль призначений для розв'язання складних і різноманітних завдань у різних напрямках господарювання на різних рівнях управління.

Загальнодержавний фінансовий контроль здійснюється на рівні центральних органів державного управління.

Відомчий фінансовий контроль передбачає контроль міністерств та інших органів державного управління за діяльністю підвідомчих підприємств, установ, організацій. Такий контроль здійснюють самостійні структурні контрольно-ревізійні підрозділи (групи, відділи, управ-

ління) міністерств і відомств, підпорядковані безпосередньо керівникам цих органів.

Держава пробірна палата України здійснює контроль за випробуванням, використанням, виробництвом, обігом, обліком і зберіганням дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, виконанням операцій з цими цінностями.

Основні завдання відомчого фінансового контролю:

- контроль за виконанням державних завдань;
- контроль за економним витрачанням матеріальних і фінансових ресурсів;
- контроль за зберіганням державної власності;
- контроль за правильністю ведення бухгалтерського обліку;
- боротьба з приписками, безгосподарністю, марнотратством і надмірностями.

Фінансовий контроль органів місцевого самоврядування здійснюють органи представницької та виконавчої влади місцевих рад народних депутатів через відповідні комісії цих рад і місцеві фінансові органи. Об'єктом фінансового контролю є місцеві бюджети, позабюджетні фонди, господарсько-фінансова діяльність підприємств і організацій комунальної власності.

Модель лінійного зв'язку між органами державного фінансового контролю

**Порівняння найважливіших функцій основних суб'єктів
державного фінансового контролю**

Суб'єкт контролю	Підпорядкованість	Найважливіші функції
Рахункова палата	ВРУ	Контроль за використанням коштів держбюджету
Державна податкова адміністрація	Президенту	1. Облік платників податків та інших обов'язкових платежів до бюджетів і держфондів
		2. Контроль за правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати податків та інших обов'язкових платежів
		3. Контроль за достовірністю податкового обліку і звітності
Державна контрольно-ревізійна служба	Мінфіну	1. Контроль за витрачанням бюджетних коштів усіх рівнів і коштів позабюджетних фондів
		2. Контроль за збереженням держмайна у бюджетних установах
		3. Контроль за достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в бюджетних установах
Державне казначейство	Мінфіну	1. Контроль за організацією виконання державного бюджету
		2. Управління коштами державного бюджету та коштами державних позабюджетних фондів
		3. Ведення обліку касового виконання державного бюджету
Антимонопольний комітет	КМУ	1. Здійснення контролю за дотриманням антимонопольного законодавства
		2. Захист законних інтересів підприємств і споживачів шляхом вживання заходів щодо припинення порушень антимонопольного законодавства
Управління Пенсійного фонду	КМУ	1. Збирання і акумуляція внесків для пенсійного забезпечення і допомог
		2. Забезпечення фінансування витрат Пенсійного фонду
		3. Контроль за своєчасним і повним надходженням страхових внесків до Пенсійного фонду
Державна інспекція з контролю за цінами	КМУ	Контроль за дотриманням порядку затвердження і застосування цін і тарифів у всіх галузях народного господарства

Система внутрішньогосподарського (аудиторського) контролю — політика і діяльність підприємства, спрямовані на попередження, виявлення і виправлення помилок та викривленої інформації, які можуть бути у фінансових звітах.

Аудит — вид фінансового контролю, що полягає в перевірці публічної бухгалтерської звітності, обліку первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою встановлення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та нормативам. Аудит здійснюють незалежні особи (аудитори) та аудиторські фірми, уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення.

Аудит може здійснюватись на добровільних засадах (з власної ініціативи) і примусово (обов'язковий аудит; перелік підприємств, які обов'язково повинні здійснювати аудит, визначається законодавством).

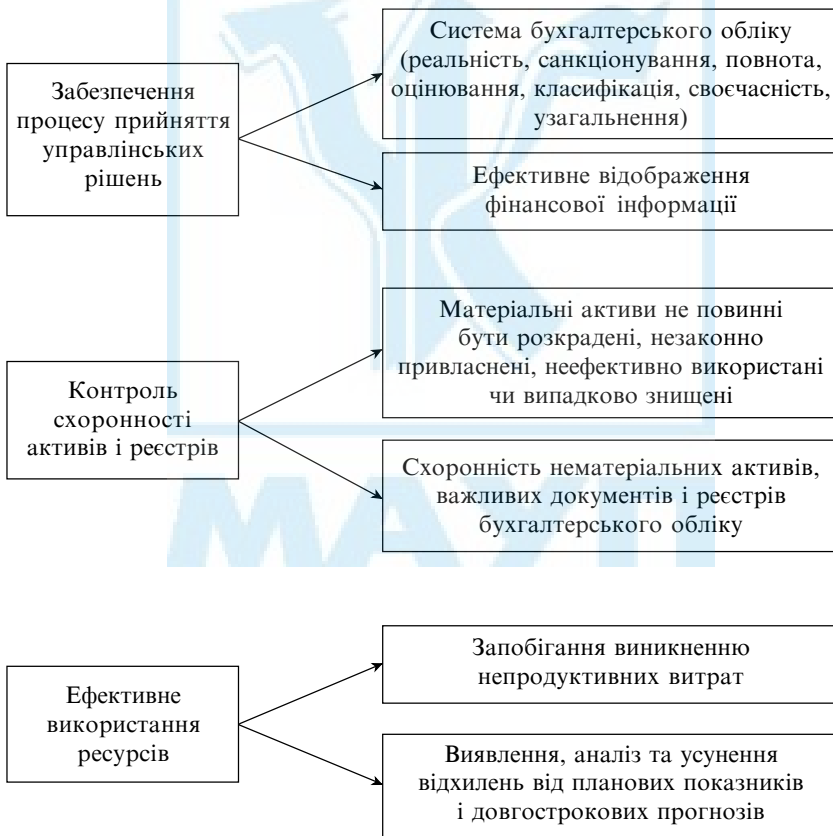
Основоволожні концепції аудиторського контролю

Обов’язковий аудит. Згідно із Законом України “Про аудиторську діяльність” здійснення аудиту є обов’язковим:

- 1) для підтвердження достовірності та повноти річного балансу і звітності комерційних банків, фондів, бірж, компаній, підприємств, кооперативів, товариств та інших суб’єктів господарювання незалежно від форм власності та виду діяльності, звітність яких офіційно оприлюднюється, за винятком установ та організацій, що утримуються за рахунок державного бюджету і не займаються підприємницькою діяльністю.

Основні завдання аудиторського контролю

Складові аудиторського контролю

Контрольне середовище	Облікова система	Контрольні моменти
<p>Політика і методи управління. Організаційна структура підприємства Діяльність ради директорів та аудиторського комітету Методи розподілу повноважень і відповідальності</p> <p>Управлінські методи контролю. Внутрішній контроль Внутрішній аудит. Кадрова політика і практика. Зовнішній вплив</p>	<p>Визначення, класифікація, реєстрація і накопичення даних про здійснені господарські операції Складання звітності</p> <p>Контроль даних про здійснені господарські операції</p>	<p>Компетентність персоналу. Адекватний розподіл обов'язків</p> <p>Наявність ефективних процедур санкціонування</p> <p>Документація і системні бухгалтерські записи (документообіг, план рахунків, спеціальні методичні рекомендації)</p> <p>Контроль активів і облікових записів</p> <p>Нагляд. Незалежні контрольні процедури</p>

Обов'язкова аудиторська перевірка річного балансу і звітності суб'єктів господарювання з господарським оборотом, що не перевищує двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, здійснюється один раз на три роки;

- 2) для перевірки фінансового стану засновників комерційних банків, підприємств з іноземними інвестиціями, акціонерних товариств, холдингових компаній, інвестиційних фондів, довірчих товариств та інших фінансових посередників;
- 3) для емітентів цінних паперів;
- 4) для державних підприємств при здаванні в оренду майнових комплексів, приватизації, корпоратизації та інших змінах форми власності;
- 5) для порушення питання про визнання суб'єкта господарювання неплатоспроможним або банкрутом.

Види, зміст і результати роботи аудиторів

Вид роботи	Зміст роботи	Результати роботи
<p>1</p> <p>Аудит обов'язковий (проведення вимагається законодавством), аудит добровільний (проводиться з власної ініціативи)</p>	<p>2</p> <p>Перевірка відповідності фінансової звітності нормам, які регламентують порядок підготовки і подання фінансових звітів. Перелік питань такої перевірки може бути регламентований державними органами</p>	<p>3</p> <p>Аудиторський висновок — сформульований висновок аудитора про ступінь відповідності фінансової звітності нормам, які регламентують порядок підготовки і подання фінансових звітів. Аудиторський висновок може оприлюднюватися. Звіт аудитора — обґрунтування аудитором аудиторського висновку із зазначенням конкретних порушень і відхилень. Це внутрішній документ, що не повинен надаватися зовнішнім користувачам</p>
<p>Оглядова перевірка (на практиці замовляється дуже рідко)</p>	<p>Неглибока перевірка обліку і звітності для виявлення відхилень від вимог законодавства</p>	<p>Висновок аудитора про те, що інформацію, отриману на підставі прийнятої облікової політики, неправильно показано в звітності</p>
<p>Операційні (тематичні) перевірки бухгалтерського і податкового обліку</p>	<p>Перевірка окремих сфер облікової діяльності підприємства, наприклад правильності нарахування, сплати і звітування з ПДВ, відповідності законодавству операцій з підзвітними особами</p>	<p>Звіт аудитора про виконані роботи (внутрішній документ). У звіті підтверджується відповідність законодавству сфер облікової діяльності, стосовно яких велася перевірка, або вказуються розбіжності з вимогами законодавства, надаються рекомендації щодо їх виправлення</p>
<p>Компіляція (трансформація бухгалтерського обліку)</p>	<p>Деталізація і групування облікової інформації з метою її відображення в звітності відповідно до стандартів обліку і звітності іншої країни</p>	<p>Звіти, в яких інформацію представлено відповідно до стандартів обліку і звітності іншої країни. Аналітична інформація (таблиці) про трансформацію звітності</p>

1	2	3
Ведення обліку підприємства	Ресстрація господарських фактів у реєстрах бухгалтерського і податкового обліку, розрахунок податків, складання і подання звітності	Ресстри бухгалтерського і податкового обліку, своєчасна і повна сплата податків, складені бухгалтерські і податкові звіти
Відновлення обліку	Ресстрація господарських операцій попередніх періодів у реєстрах бухгалтерського обліку, складання звітів попередніх періодів, розрахунок сум несплачених податків	Ресстри бухгалтерського і податкового обліку, розрахунок податків, надання рекомендацій у разі виявлення недоплачених або переплачених сум, складені бухгалтерські та податкові звіти
Виправлення помилок	Виправлення працівниками аудиторської фірми знайдених помилок і відхилень від вимог законодавства в обліку і звітності	Облік і звітність без помилок, правильно розраховані податки, рекомендації щодо сум доплати і повернення переплачених сум податків у разі наявності помилок
Автоматизація обліку	Дослідження системи обліку підприємства, розробка рекомендацій щодо ведення обліку з використанням обчислювальної техніки (комп'ютерів) і спеціальних програм, допомога у впровадженні цих рекомендацій	Письмово оформлені рекомендації щодо ведення обліку підприємства з використанням комп'ютера, впроваджена комп'ютерна програма ведення обліку
Планування	Розробка планів для стратегічного розвитку підприємства, отримання кредитів, інвестицій, досягнення поточних цілей підприємця тощо	Бізнес-плани, бюджети різних рівнів, інвестиційні плани тощо
Аналіз	Проведення різних видів економічного аналізу, розробка рекомендацій на їх основі	Опис економічного стану і діяльності підприємства, причин ситуації, що склалася, рекомендації щодо досягнення цілей підприємства (розроблені на основі проведеного аналізу)
Надання консультацій	Обрунтовані відповіді на запитання спеціалістів підприємства щодо економічної та правової діяльності підприємства	Обрунтовані відповіді на запитання працівників підприємства, надання рекомендацій

Суб'єкти обов'язкового аудиту й отримувачі аудиторського висновку

Суб'єкти господарювання, які підлягають обов'язковому аудиту	Установи — отримувачі аудиторського висновку
Відкриті акціонерні товариства та підприємства — емітенти облігацій	Територіальне управління Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Аудиторський висновок подається до 30 квітня року, наступного за звітним
Банки, інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, інші небанківські фінансові установи, які здійснюють залучення коштів громадян або залучення цінних паперів чи торгівлю ними (крім операцій з випуску (емісії) власних корпоративних прав), біржі, страхові компанії, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди	Відповідна податкова інспекція. Аудиторський висновок подається протягом дев'яти місяців року, що настає за звітним (не пізніше як за десять днів після закінчення аудиторської перевірки)
Суб'єкти господарювання, що ліквідуються, за винятком товариств з річним господарським оборотом, що не перевищує двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів, та організації, що повністю утримуються за рахунок бюджету і не займаються підприємницькою діяльністю	Відповідний орган державної реєстрації. Аудиторський висновок подається разом з ліквідаційним балансом
Засновники (крім фізичних осіб) при створенні відкритих акціонерних товариств щодо їх спроможності здійснити відповідні внески до статутного фонду	Відповідний орган державної реєстрації. Аудиторський висновок подається разом з документами про перереєстрацію
Юридичні особи — засновники комерційних банків, частка яких у загальному оголошеному статутному фонді становить не менше п'яти відсотків	Національний банк України. Аудиторський висновок подається разом з пакетом документів, що подають комерційні банки для перевірки правильності формування їх статутних фондів

Добровільний аудит. Здійснюється з ініціативи замовника. Користувачі бухгалтерської звітності мають право замовляти проведення аудиту та інші аудиторські послуги, визначати обсяги та напрями аудиторських перевірок у межах повноважень, наданих законодавством, установчими документами або окремими договорами. Користувачами бухгалтерської звітності можуть бути юридичні та фізичні особи, зацікавлені в наслідках господарської діяльності суб'єктів, в тому числі власники, засновники суб'єкта господарювання, кредитори, інвестори та інші особи, які, відповідно до чинного законодавства, мають право на отримання інформації, що міститься в бухгалтерській звітності.

Аудиторський висновок — офіційний документ, засвідчений підписом і печаткою аудитора (аудиторської фірми), який складається в установленому порядку за наслідками здійснення аудиту і містить висновки щодо достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності.

Контрольні питання

1. Фінансовий контроль та його значення.
2. Форми фінансового контролю.
3. Методи фінансового контролю.
4. Що розуміють під фінансовою дисципліною?
5. Що таке аудит?
6. Основні завдання аудиторського контролю.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 4

Бюджетне право та бюджетний процес

Бюджет	План формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду
	Загальне можливе обчислення майбутніх видатків і очікуваних для їх покриття доходів держави з балансом на бюджетний рік

Бюджет як *економічна категорія* — це грошові відносини, що виникають з приводу перерозподілу національного доходу з метою утворення та використання централізованого фонду, призначеного для фінансування економічного розвитку, соціально-культурних заходів, потреб оборони і державного управління.

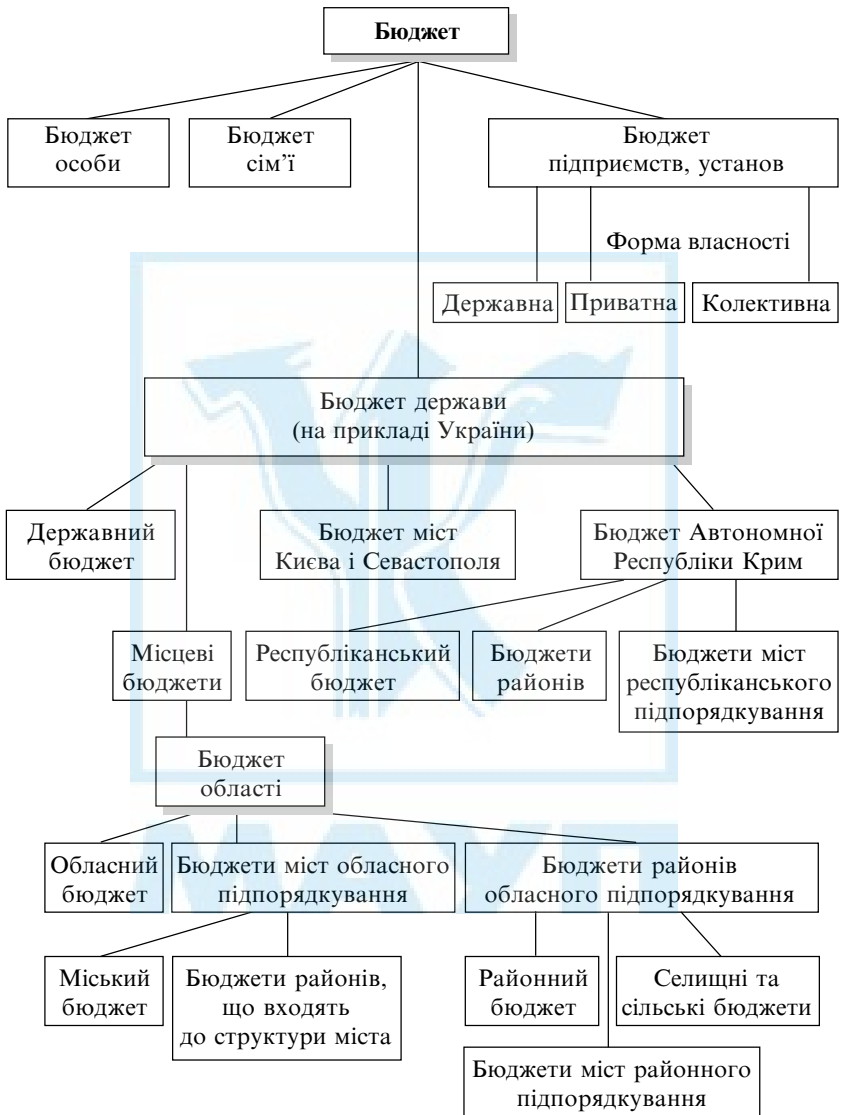
Бюджет як *правова категорія* — це закріплена законом форма нагромадження та витрачання коштів з метою забезпечення функцій органів державної влади.

Основні *функції бюджету*:

- перерозподіл національного доходу та внутрішнього валового продукту;
- державне регулювання та стимулювання економіки;
- фінансове забезпечення соціальної політики;
- контроль за утворенням і використанням централізованого фонду грошових ресурсів.

Структурна схема складових терміна “бюджет”

Склад бюджетного законодавства

1. Нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетні відносини в Україні, є:

1) Конституція України;

2) Бюджетний кодекс України;

3) Закон України “Про Державний бюджет України”;

4) інші закони, що регулюють бюджетні правовідносини, передбачені статтею 1 цього Кодексу;

5) нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, прийняті на підставі і на виконання цього Кодексу та інших законів України, передбачених пунктами 3 та 4 частини першої цієї статті;

6) нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, прийняті на підставі і на виконання цього Кодексу, інших законів України та нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, передбачених пунктами 3, 4 та 5 частини першої цієї статті;

7) рішення органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування.

Складові бюджету

I. Загальний фонд:

1) всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;

2) всі видатки бюджету за рахунок надходжень до загального фонду бюджету;

3) фінансування загального фонду бюджету.

II. Спеціальний фонд:

1) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;

2) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету;

3) різниця між доходами і видатками спеціального фонду бюджету.

Державний бюджет України — централізований фонд фінансових ресурсів держави, який використовується для виконання покладених на неї функцій, передбачених Конституцією України.

Принципи бюджетної системи України

- 1) єдність;
- 2) збалансованість;
- 3) самостійність;
- 4) повнота;
- 5) обґрунтованість;
- 6) ефективність;
- 7) субсидіарність;
- 8) цільове використання бюджетних коштів;
- 9) справедливість і неупередженість;
- 10) публічність та прозорість;
- 11) відповідальність учасників бюджетного процесу.

Бюджетна система України — сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

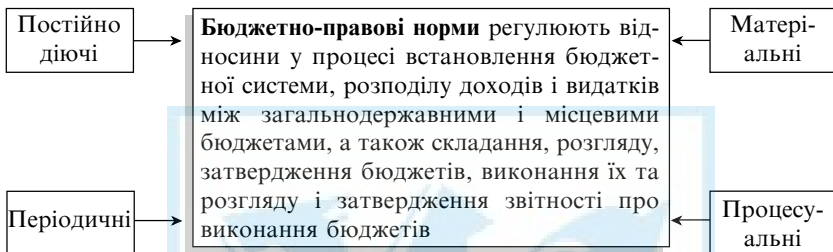
Структура бюджетної системи України

1. Бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів.
2. Бюджетами місцевого самоврядування визнаються бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.
3. Місцевими бюджетами визнаються бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування.

Бюджетне право України — сукупність фінансово-правових норм, що регулюють відносини в галузі бюджетної діяльності.

Стаття 74. Референдум не допускається щодо законопроектів з питань ... бюджету ...

Конституція України

Бюджетно-правові відносини — це суспільні відносини в галузі бюджетної діяльності, що регулюються бюджетно-правовими нормами.

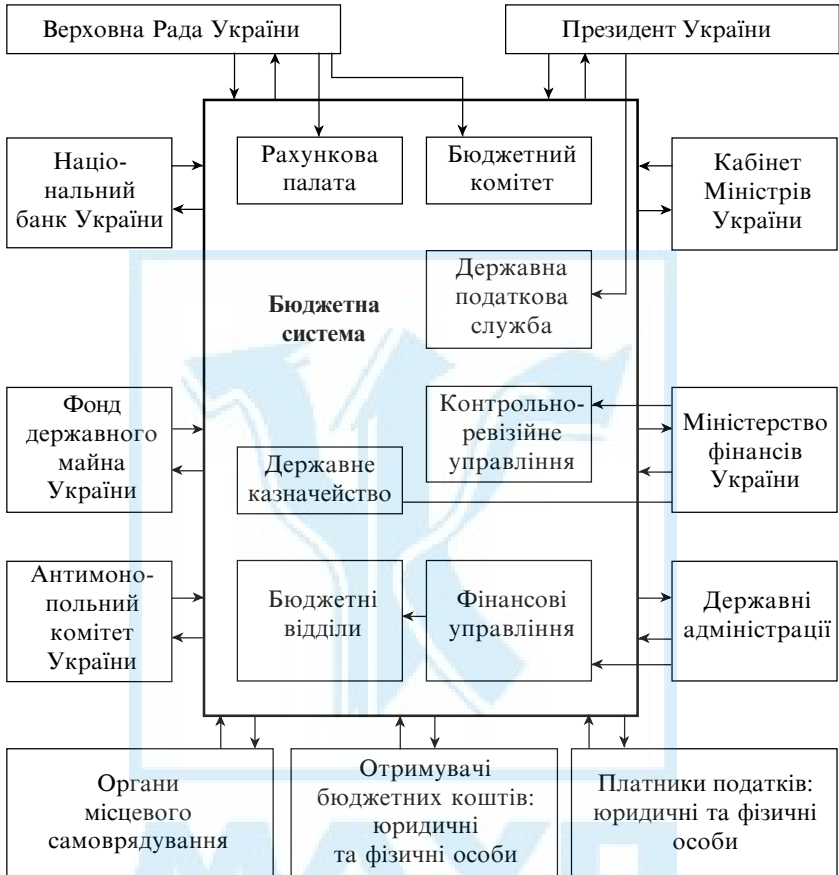
Бюджетна система — заснована на економічних відносинах, урегульованих правовими нормами, сукупність видів бюджетів, що існують на території держави.

Стаття 95. Бюджетна система України будується на засадах справедливості і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.

Конституція України

Закон України “Про Державний бюджет України” — закон, який затверджує повноваження органам державної влади здійснювати виконання Державного бюджету України протягом бюджетного періоду.

Бюджетна система України

Міжбюджетні відносини — відносини між державою, Автономною Республікою Крим і місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами.

Механізм міжбюджетних відносин				
Моделі міжбюджетних відносин	Форми міжбюджетних відносин	Методи міжбюджетних відносин	Інструменти міжбюджетних відносин	Інституціонально-правові структури

Зведений бюджет є сукупністю показників бюджетів, що використовуються для аналізу і прогнозування економічного і соціального розвитку держави.

Бюджетна класифікація — єдине систематизоване групування доходів, видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.

Бюджетна класифікація

1. Класифікація доходів бюджету.
2. Класифікація видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) бюджету.
3. Класифікація фінансування бюджету.
4. Класифікація боргу.

Класифікація доходів бюджету

1. Податкові надходження.
2. Неподаткові надходження.
3. Доходи від операцій з капіталом.
4. Трансферти.

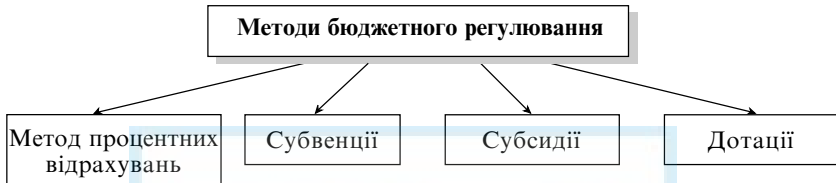
Класифікація видатків бюджету

1. Функціональна.
2. Економічна.
3. Відомча.
4. Програмна.

Доходи бюджету — усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Видатки бюджету — кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

Бюджетне регулювання передбачає надання коштів із загальнодержавних доходних джерел, що закріплені за бюджетами вищих рівнів, бюджетам нижчих рівнів з метою збалансування їх на рівні, необхідному для виконання планів економічного і соціального розвитку на певній території.

Бюджетний процес — регламентована нормами права діяльність, пов'язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України.

Стадії бюджетного процесу

Стадіями бюджетного процесу визнаються:

- 1) складання проектів бюджетів;
- 2) розгляд і прийняття Закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;
- 3) виконання бюджету, в тому числі в разі необхідності внесення змін до Закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;
- 4) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Джерелами фінансування **дефіциту бюджетів** є державні внутрішні та зовнішні запозичення, внутрішні запозичення органів влади Автономної Республіки Крим, внутрішні та зовнішні запозичення органів місцевого самоврядування із дотриманням умов, визначених Бюджетним кодексом.

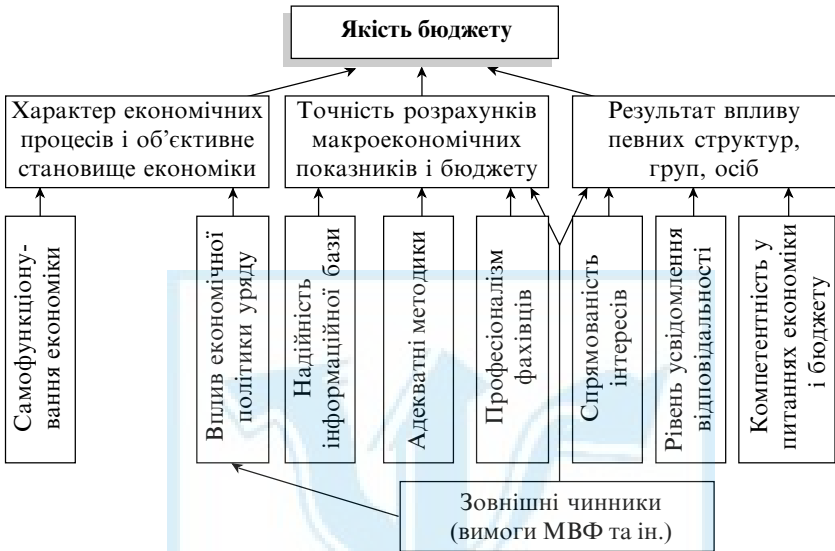
Види цільових фондів:

- бюджетні;
- державні та місцеві позабюджетні.

Головні завдання бюджетної політики України в умовах поглиблення ринкових реформ:

- скоротити непродуктивні витрати бюджету на державні дотації окремим галузям матеріального виробництва;

Сукупність чинників, що визначають якість розробки бюджету

Підготовка і структура бюджету України

Схема формування та використання Державного бюджету України

- зміцнити дохідну базу бюджету за рахунок удосконалення системи оподаткування і посилення контролю за повнотою сплати податків;
- створити систему дійового фінансового контролю за ефективним і цілеспрямованим використанням державних видатків;
- посилити контроль за розміром державного боргу.

Бюджетна стратегія має визначати основні напрями бюджетної політики України на перспективу, а **бюджетна тактика** — методи її реалізації.

Контрольні питання

1. Особливості бюджетних відносин як фінансово-правових.
2. Дати визначення поняття бюджетного устрою.
3. Методи бюджетного регулювання.
4. Що таке бюджетний дефіцит?
5. Чим відрізняється бюджетний процес від цивільного та кримінального?
6. Порядок складання проекту бюджету в Україні.
7. Зміст актів про бюджет.
8. Роль державного казначейства у виконанні бюджету.
9. Звітність про виконання бюджету.
10. Класифікація цільових фондів грошових ресурсів.
11. Сутність зведеного бюджету.

Правове регулювання державних доходів. Податкове право

Державні доходи — грошові відносини щодо збирання і розподілу вального внутрішнього продукту, який використовується державою для здійснення своїх завдань і функцій.

Система доходів державного бюджету — взаємозв'язок сукупності доходів та їх диференціація на окремі групи і види.

Неподаткові доходи — врегульовані нормами права надходження до бюджету та позабюджетних фондів від підприємств і громадян; ці надходження можуть мати обов'язковий або добровільний характер.

Податки	Обов'язкові платежі, що стягуються державою з доходів чи майна юридичних або фізичних осіб
	Нецільові, безвідплатні, безповоротні, безумовні та обов'язкові платежі, що надходять від юридичних і фізичних осіб до бюджету відповідного рівня на підставі актів Верховної Ради або рад місцевого самоврядування
	Форма перерозподілу національного доходу (як економічна категорія)

Характерні *ознаки податків*:

- адресність до бюджету;
- обов'язковість платежу;
- перехід права власності при сплаті податку;
- індивідуальна безоплатність;
- регулярність стягнення.

Податкове право — сукупність фінансово-правових норм, що регулюють податкові відносини між державою і платниками податків.

Податкові правовідносини виникають при сплаті податків підприємствами, де сторони є носіями прав і обов'язків, встановлених законом.

Суб'єкт податку — фізична або юридична особа, на яку, згідно з чинним законодавством, покладено зобов'язання сплачувати податки та інші обов'язкові платежі.

Об'єктом оподаткування є те, що підлягає оподаткуванню (прибуток, майно, додана вартість товарів, робіт, послуг), спеціальне використання природних ресурсів, заробітна плата, доходи громадян та інші об'єкти, визначені законодавчими актами України.

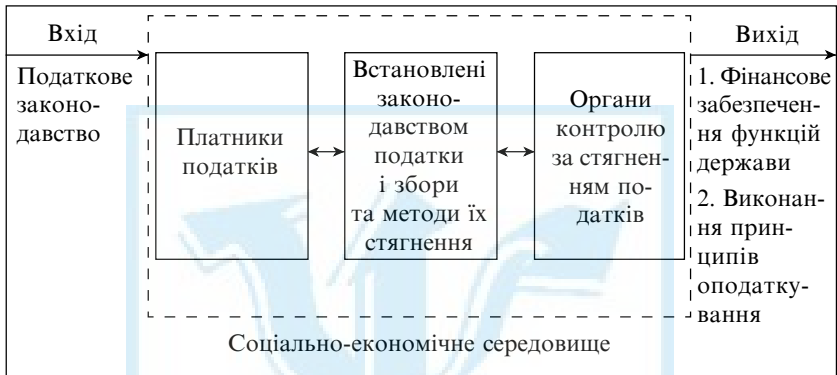
Податкова система	Сукупність податків, зборів, інших платежів і внесків до бюджету і державних цільових фондів, платників податків та органів, які здійснюють контроль за правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю їх сплати у встановленому законом порядку
	Врегульована нормами права сукупність податків, що стягуються на території України, а також форми і методи побудови податкової системи
	Сукупність податків, що встановлені на території держави, методи та принципи побудови податкової системи

Стаття 67. Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

Стаття 74. Референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків...

Конституція України

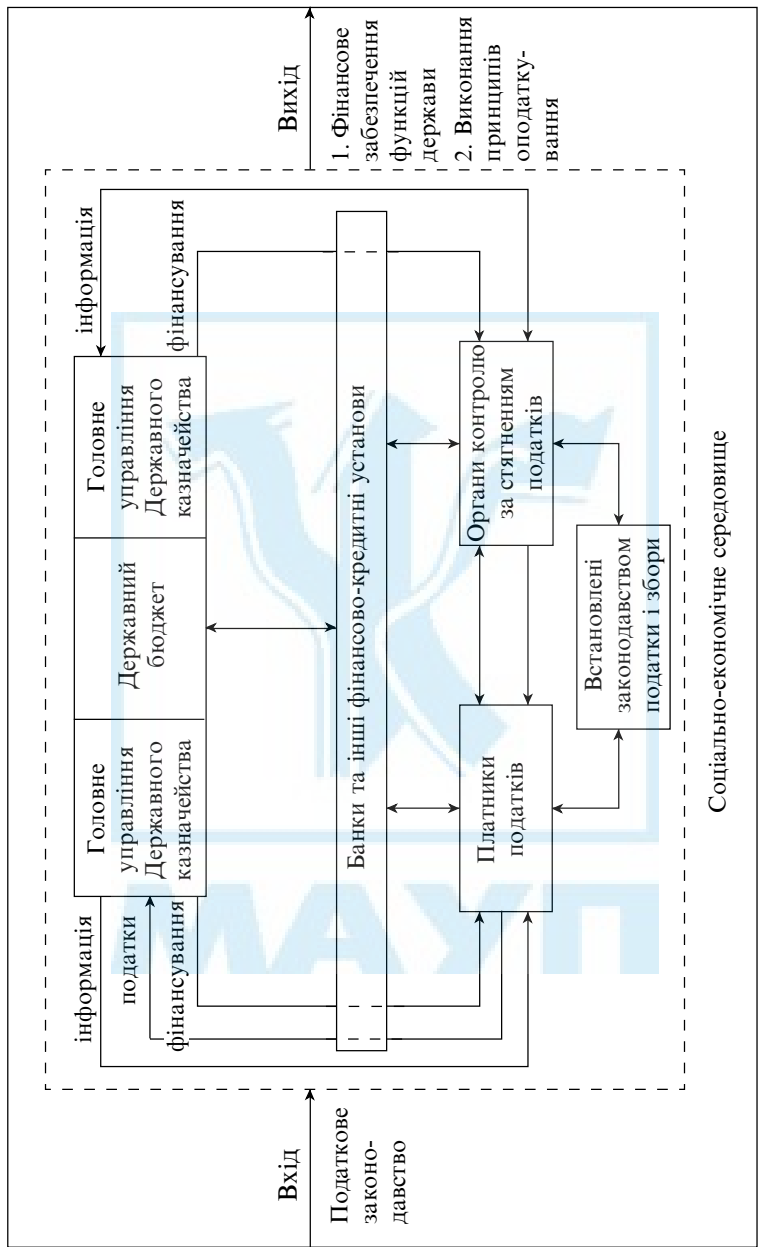
Модель організаційної структури податкової системи

Загальні принципи оподаткування:

- 1) стабільність припускає незмінність основних податкових платежів, правил стягнення податку протягом тривалого часу, а також логічність змін податкового законодавства;
- 2) гнучкість припускає оперативну зміну податкових платежів, способів їх нарахування, системи пільг і санкцій залежно від зміни ситуацій;
- 3) рівновага забезпечує орієнтацію держави на підтримку через податки структурної рівноваги;
- 4) рухомість відображає зміну податкових платежів при формуванні бази оподаткування чи появи нових форм податків;
- 5) чітка антиінфляційна спрямованість податкового вилучення;
- 6) вигода для платника при внесенні податкових платежів, для контролюючого суб'єкта при вилученні податку, для держави при використанні податкових механізмів;
- 7) рівність забезпечує однаковий обов'язок платників при рівних оціночних умовах і розмірах прибутку;
- 8) стимулювання передбачає формування економічних і правових інтересів при здійсненні певної діяльності та одержанні більших доходів;

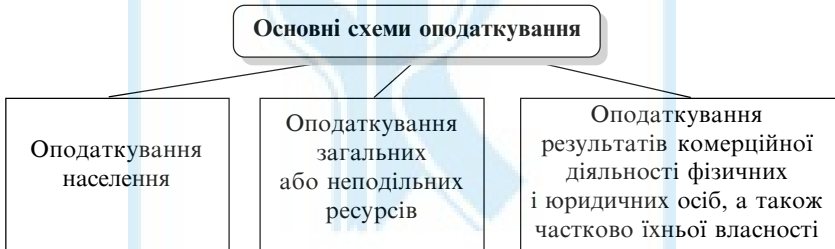
Місце податкової системи в організаційній структурі державних фінансів

- 9) економічність співвідносить видатки, пов'язані зі збиранням податку (витрати апарату, опрацювання документації тощо), і прибуток від збирання податкових надходжень.

Податкова система України в перехідний період має базуватися на таких принципах:

- антициклічність характеру;
- цільове призначення податків;
- погодження податкових ставок;
- рівність і справедливість оподаткування;
- відносна стабільність;
- однозначність тлумачення;
- неприпустимість необґрунтованих пільг;
- автоматична індексація податків і зборів;
- відповідальність платників податків;
- системний підхід;
- кількість податків.

Види податків:

- загальнодержавні податки та інші обов'язкові платежі;
- місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі.

Загальнодержавні податки і збори:

- 1) податок на додану вартість;
- 2) акцизний збір;
- 3) податок на прибуток підприємств;
- 4) податок на доходи фізичних осіб;
- 5) мито;
- 6) державне мито;
- 7) податок на нерухоме майно (нерухомість);
- 8) плата (податок) за землю;
- 9) рентні платежі;

- 10) податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів;
- 11) податок на промисел;
- 12) збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету;
- 13) збір за спеціальне використання природних ресурсів;
- 14) збір за забруднення навколишнього природного середовища;
- 15) збір до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення (Чорнобильський фонд);
- 16) збір на обов'язкове соціальне страхування;
- 17) збір на обов'язкове державне пенсійне страхування (Пенсійний фонд);
- 18) збір до Державного інноваційного фонду;
- 19) плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності;
- 20) відрахування і збір на будівництво, ремонт та утримання автомобільних доріг.

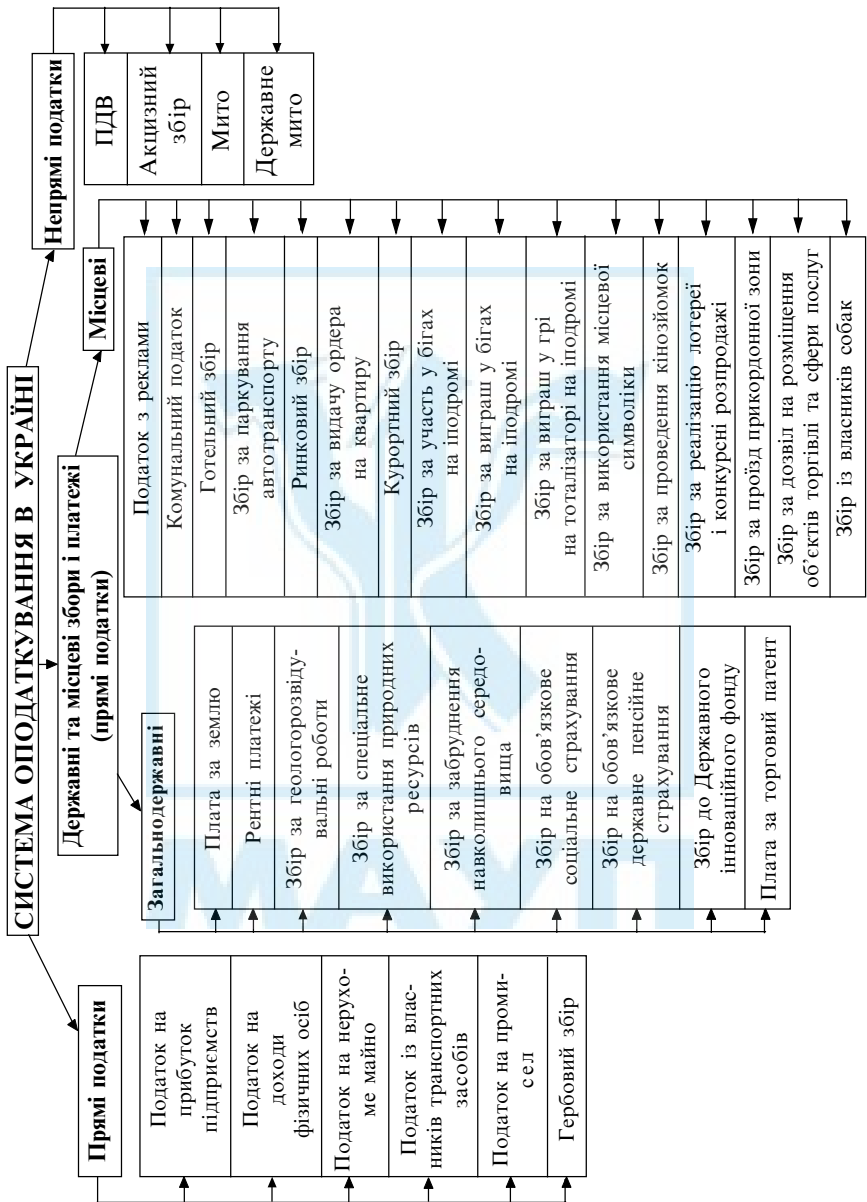
Місцеві податки:

- 1) з реклами;
- 2) комунальний.

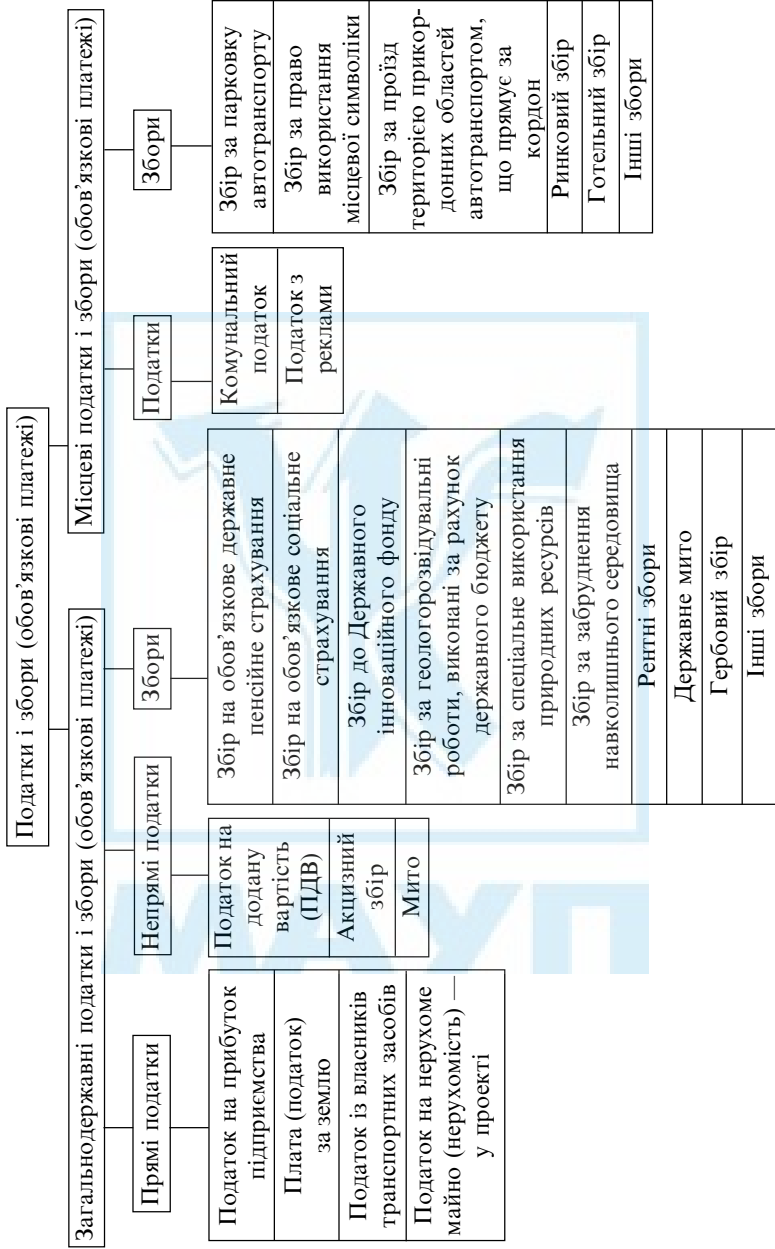
Місцеві збори (обов'язкові платежі):

- 1) готельний;
- 2) за паркування автотранспорту;
- 3) ринковий;
- 4) за видачу ордеру на квартиру;
- 5) курортний;
- 6) за участь у бігах на іподромі;
- 7) за вигреш на бігах на іподромі;
- 8) з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі;
- 9) за право використання місцевої символіки;
- 10) за право проведення кіно- і телезйомок;
- 11) за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей;
- 12) за проїзд по території прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон;
- 13) за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг;
- 14) з власників собак.

Підсистема оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності (підприємств) в Україні

Ресурсні платежі в податковій системі України:

- плата за спеціальне використання лісових ресурсів;
- плата за спеціальне використання прісних водних ресурсів;
- плата за спеціальне використання надр при видобуванні корисних копалин;
- відрахування на геологорозвідувальні роботи;
- плата за приватизацію майна державних підприємств.

Найпоширеніші види **податкових пільг**:

- повне або часткове звільнення від сплати окремих податків;
- податкові знижки для окремих підприємств, галузей, регіонів;
- неоподатковуваний мінімальний рівень прибутків;
- виключення з оподатковуваних прибутків окремих витрат платників податків;
- повернення раніше сплачених податків (податкова амністія).

Система державних органів, які в Україні здійснюють стягнення податків до бюджету, утворює Державну податкову службу України при Кабінеті Міністрів України, що діє у складі Головної державної податкової адміністрації України і державних інспекцій в областях, районах, містах і районах у містах.

Податкове правопорушення — протиправний вчинок (дія чи бездіяльність) особи, пов'язаний з невиконанням чи неналежним виконанням обов'язків щодо сплати податку, за що встановлено юридичну відповідальність.

Концепція взаємодії в податкових відносинах між державою та платниками податків

Економічні передумови ухилення від сплати податків:

- тінізація економіки, яка є результатом високої норми оподаткування, що, в свою чергу, не стимулює економіки;
- інфляційні явища в економіці;
- бартеризація господарських зв'язків;
- недосконалість системи оподаткування;
- криза неплатежів;
- жорстка монетарна та кредитна політика;
- відсутність чіткого податкового регулювання;

- велика кількість документів, що надають пояснення з питань оподаткування;
- обвальна криза в економіці України;
- політика завищення курсу національної валюти;
- збільшення кількості економічних злочинів (криміналізація економіки);
- недосконале законодавче регламентування банківської діяльності;
- зубожіння широких верств населення.

Методи ухилення від сплати податків

Для формування ефективної системи оподаткування необхідно:

- на основі майбутнього Податкового кодексу України розробити єдину методичку обчислення податків, упорядкувати податкові пільги, обґрунтовано застосовувати фінансові санкції за порушення норм оподаткування;
- досягти оптимального співвідношення прямих і непрямих податків і зберегти тенденції зростання прямого оподаткування;
- досягти науково обґрунтованої системи диференціації ставок податків залежно від обсягів господарської діяльності суб'єктів оподаткування, виду діяльності та технологічних умов виробництва;
- підвищити відповідальність платників податків за своєчасну та повну сплату податкових платежів, включаючи матеріальну та кримінальну відповідальність;
- привести податкове законодавство України у відповідність до умов Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), дотримуватися міжнародних угод щодо оподаткування.

Контрольні питання

1. Дати визначення поняття податку.
2. Яку роль виконують податки?
3. Основні принципи створення податкових систем.
4. Охарактеризувати податкову систему України.
5. Що таке податкове право?
6. Суб'єкти та об'єкти податкових правовідносин.
7. Види і форми податків.
8. Елементи податкового механізму.
9. Що розуміють під податковими пільгами?
10. Оптимальна модель податкової системи держави.
11. Види митних платежів.
12. Види податкових пільг.
13. Що входить до системи податкових органів?
14. Дати визначення податкового правопорушення.

Правове регулювання державного кредиту

Державний кредит — сукупність кредитних відносин, у яких позичальником є держава, а також форма вторинного перерозподілу валового внутрішнього продукту, що використовується для покриття дефіциту державного бюджету.

Фінансові відносини у сфері державного кредиту складаються лише у зв'язку з *формуванням, функціонуванням і погашенням державного боргу*.

Обслуговування державного внутрішнього боргу — це здійснення операцій з розміщення облігацій внутрішніх державних позик, інших цінних паперів, їх погашення і виплати доходу по них.

Спільні та відмінні риси фінансів та кредиту

Специфіка фінансів	Спільні риси фінансів і кредиту	Специфіка кредиту
Утворення фондів грошових засобів, як правило, на безповоротній основі	Утворення фондів грошових засобів	Утворення фондів грошових засобів переважно на поворотній основі
Використання фінансових фондів, як правило, на безповоротній основі та без стягнення процентів	Цільовий характер використання фондів грошових засобів	Використання позичкового фонду завжди на поворотній основі і, як правило, з процентами
Розподіл і перерозподіл вартості національного продукту і доходу, як правило, на безповоротній основі	Перерозподіл частини вартості національного продукту і доходу за певних умов	Перерозподіл вартості національного продукту і доходу переважно на поворотній основі
Законодавство у сфері фінансів, державного регулювання фінансової сфери, фінансових установ	Законодавство про державне регулювання фондоутворення грошових ресурсів	Законодавство у сфері кредиту, державного регулювання кредитної сфери і кредитних установ

Державний кредит

як **економічна категорія** — система фінансових відносин, що виникають внаслідок залучення державою на добровільних засадах для тимчасового використання вільних коштів юридичних і фізичних осіб

як **фінансово-економічна категорія** — це відносини між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами — з іншого, при яких держава є позичальником вільних коштів зазначених суб'єктів

як **юридична категорія** — врегульовані правовими нормами відносини з приводу акумуляції тимчасово вільних коштів юридичних і фізичних осіб з метою покриття дефіциту бюджету, регулювання грошового обігу та інвестування

Принципи державного кредиту

добровільність

відплатність

зворотність

строковість

Відмінності між державним і банківським кредитами

<i>Державний кредит</i>	<i>Банківський кредит</i>
усі відносини визначаються законами держави	банку належать усі права щодо застосування примусових заходів
відсутність застави	наявність застави
нерівне становище суб'єктів правовідносин	рівне становище суб'єктів правовідносин

Схема укладення кредитного договору

Державний борг (борг Автономної Республіки Крим чи борг місцевого самоврядування) — загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору.

Структура державного зовнішнього боргу України:

- заборгованість за позиками міжнародних організацій економічного розвитку;
- заборгованість за позиками органів правління іноземних держав;
- заборгованість за позиками іноземних комерційних банків;
- інша зовнішня заборгованість.

Управління державним кредитом

Формування одного з напрямів фінансової політики держави, пов'язаної з її діяльністю як позичальника, кредитора та гаранта	Сукупність дій, пов'язаних з підготовкою до випуску та розміщенням боргових зобов'язань держави, регулюванням ринку державних цінних паперів, обслуговуванням та погашенням державного боргу, наданням позик і гарантій
--	---

Функції державного кредиту:

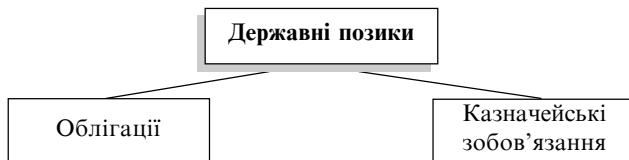
- фіскальна;
- регулююча.

Форми державного кредиту в Україні:

- державні позики;
- перетворення частини заощаджень населення в державні позики;
- використання коштів загальнодержавного позичкового фонду;
- казначейські позики;
- гарантовані позики.

Державна внутрішня позика — реалізовані серед юридичних і фізичних осіб цінні папери, за допомогою яких мобілізуються тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб для фінансування потреб держави.

Міжнародний державний кредит — сукупність відносин, у яких держава виступає на світовому фінансовому ринку як позичальник чи кредитор.

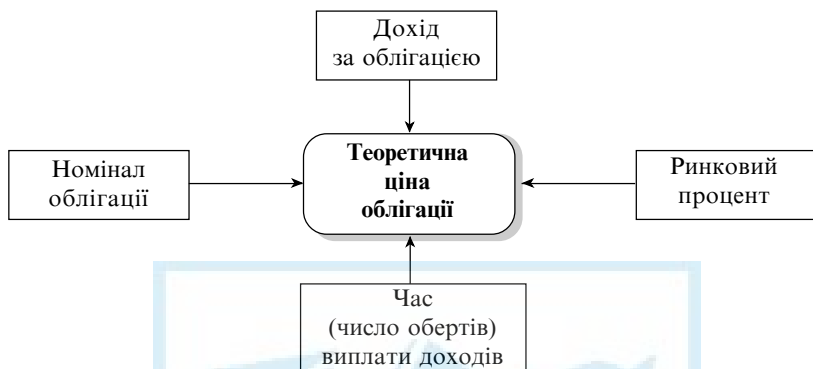

Облігація — цінний папір, що засвідчує внесення її власником коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений термін з виплатою фіксованого відсотка.

Основні характеристики довго- і короткострокових облігацій

Короткострокові облігації	Довгострокові облігації
Відсотки за облігаціями нижчі, ніж відсотки за кредитами, але не нижчі від відсотків за ОВДП	Відсотки за облігаціями переважно вищі, ніж за довгостроковими кредитами
Імовірність ризику невиконання підприємством своїх зобов'язань дуже низька	Імовірність ризику невиконання підприємством своїх зобов'язань переважно на критичному рівні, і залежить не стільки від фінансово-економічних показників підприємства, як від його іміджу та рейтингу
Імовірність продажу є високою	Імовірність залучення кредитних ресурсів може мати й непередбачуваний характер
Як інструмент залучення кредитних ресурсів є ефективними і можуть використовуватися у фінансово-господарській практиці середніх і великих підприємств	Зважаючи на вітчизняні економічні умови, прийнятні лише для представників великого бізнесу
Адаптовані до сучасного вітчизняного ринку облігацій і є потенційними конкурентними чинниками для ринку ОВДП	Сучасний вітчизняний фондовий ринок ще не готовий використовувати довгострокові облігації як інструмент із прийнятним рівнем ризику (ОВДП, як відомо, умовно не ризикові)

Формування ціни облігації

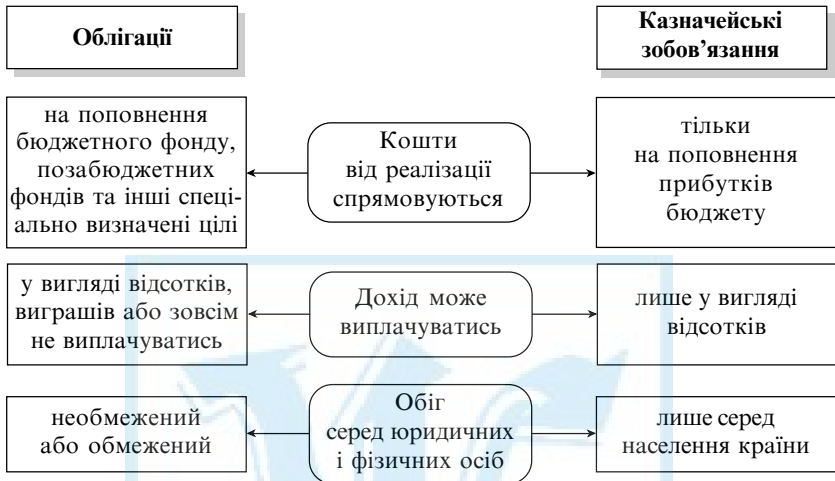

Реквізити облігації:

- найменування цінного папера;
- найменування емітента;
- номінальна вартість;
- термін погашення;
- розмір і термін виплати відсотків;
- місце і дата випуску;
- серія та номер облігації;
- підпис керівника органу, що виконує функції емітента, та відбиток печатки цього органу.

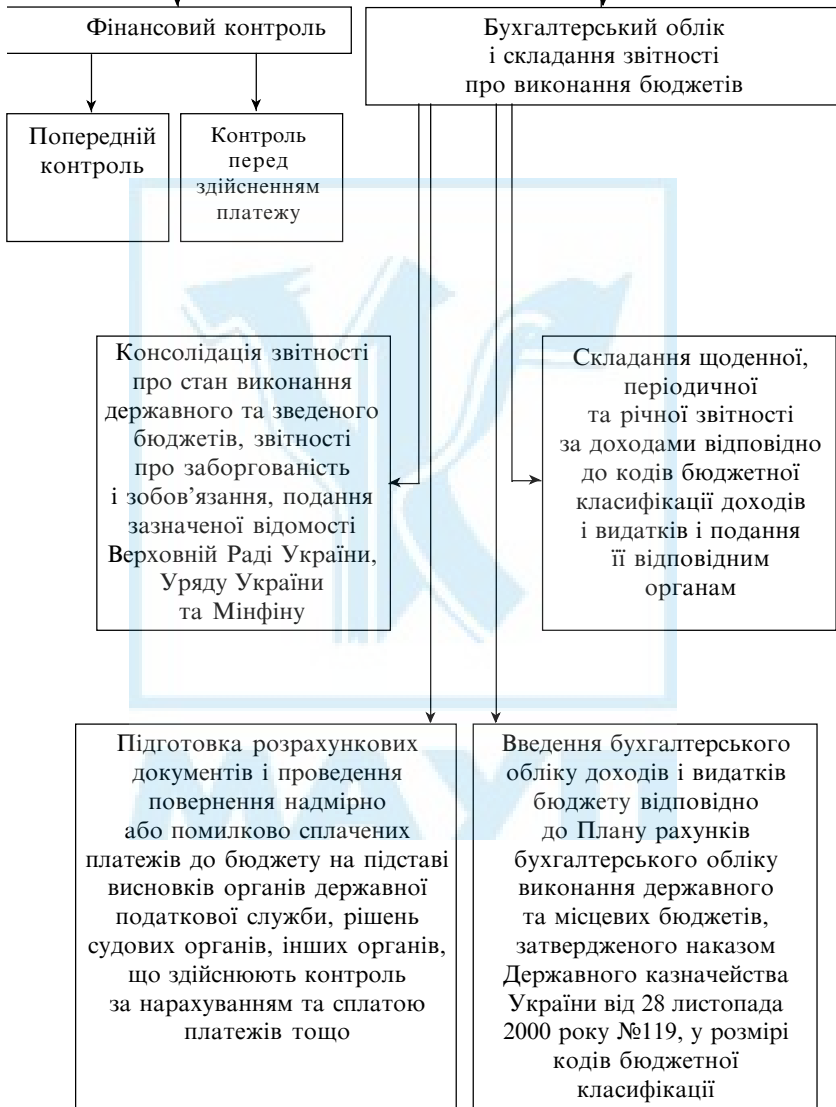
Казначейські зобов'язання — вид цінних паперів на пред'явника, що розміщуються виключно на добровільних засадах серед населення, засвідчують внесення їх власниками коштів до бюджету і дають право на одержання фіксованого доходу.

Відмінність казначейських зобов'язань від облігацій

Державного казначейства України

Відмінності між кредитом та облігацією як інструментами залучення кредитного капіталу

КРЕДИТ	ОБЛІГАЦІЯ
Проценти за використання кредитних ресурсів встановлює комерційний банк чи інший фінансово-кредитний інститут	Проценти за використання кредитних ресурсів встановлює емітент — підприємство (переважно акціонерне товариство)
Обсяг кредитних коштів, що можуть бути надані підприємству, встановлює кредитна установа	Обсяг кредитних коштів, що можуть бути залучені підприємством, встановлюється на фондовому ринку на підставі попиту
Обсяг кредитного капіталу встановлюється на рівні, що не перевищує певної частини, переважно не більше 75 % від вартості об'єкта забезпечення	Обсяг капіталу, що може бути залучений, встановлюється на підставі попиту, але не більше 25 % від статутного капіталу (згідно з максимальним обсягом емісії, що встановлений законодавством)
Відсотки на кредитні ресурси залежать не лише від інфляції, а й від облікової ставки НБУ	Відсотки за облігаціями менші, ніж відсотки за кредитами, що вигідно для підприємств, але не менше рівня відсотків за ОВДП
Згідно з кредитною угодою позичкові ресурси та плата за їх використання надаються підприємством у грошовій формі	При настанні строку платежу за зобов'язаннями за облігаціями підприємство може запропонувати її власнику замість коштів власні акції на еквівалентну суму
Цільове використання кредитних ресурсів є жорстким	Напрями, за якими використовуються кредитні ресурси, є ширшими та не мають чітко визначених меж
Кредитна установа (комерційний банк, кредитна спілка тощо) справляє вплив на діяльність підприємства, а в окремих випадках отримує право на конфіденційну інформацію	Власники облігації не мають безпосереднього впливу на діяльність підприємства та права отримувати конфіденційну, на погляд емітента, інформацію про підприємство
Швидкість залучення кредитних ресурсів залежить від процесу визначення ступеня довіри кредитної установи до позичальника та технічної сторони реалізації кредитних відносин	Терміни вилучення позичкового капіталу є коротшими за наявності попиту на даний вид облігацій, оскільки потенційних позичальників більше і процес встановлення довіри не такий трудомісткий

Класифікація державних внутрішніх позик

Ознаки, критерії	Види, умови
Розповсюджувачі цінних паперів	Центральні та місцеві органи влади і управління
Власники цінних паперів	Населення Юридичні особи Юридичні й фізичні особи
Спосіб виплати доходів	Процентні Виграшні Процентно-виграшні Безпрограшні Безпроцентні
Вид доходу	Твердий Плаваючий
Терміни погашення	Короткострокові Середньострокові Довгострокові
Обов'язки позичальника щодо термінів погашення	З правом дострокового погашення Без права дострокового погашення
Сфери обігу	Ринкові Неринкові
Забезпечення боргових зобов'язань	Заставні Незаставні
Методи розміщення	Добровільні Примусові Серед інвесторів за підпискою
Супроводжуються емісією цінних паперів	Облігаційні
Оформлюються укладанням угод, договорів, видачею особливих свідоцтв, записів у боргових книгах	Безоблігаційні

Цінні папери — грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають відносини між особою, яка їх випустила, та їх власником; передбачають, як правило, виплату доходів у вигляді дивідендів чи відсотків, а також можливість передання грошових та інших прав, що впливають з цих документів, іншим особам.

Цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктами господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

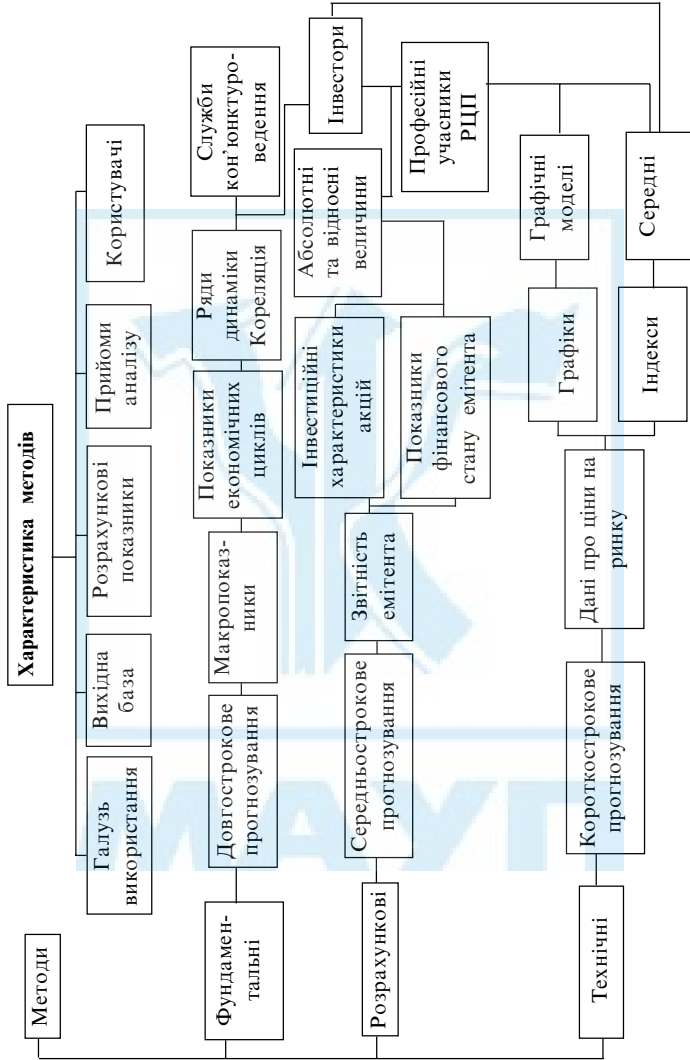
Ринок цінних паперів — частина ринку позикових капіталів, де здійснюються емісія та купівля-продаж цінних паперів.

Державне регулювання ринку цінних паперів — здійснення державою комплексних заходів щодо впорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів та їх похідних і запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері.

Державне регулювання ринку цінних паперів здійснюється з метою:

- реалізації єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів та їх похідних;
- створення умов для ефективної мобілізації та розміщення учасниками ринку цінних паперів з урахуванням інтересів суспільства;
- одержання учасниками ринку цінних паперів інформації про умови випуску та обігу цінних паперів, результати фінансово-господарської діяльності емітентів, обсяги і характер угод з цінними паперами та іншої інформації, що впливає на формування цін на ринку цінних паперів;
- забезпечення рівних можливостей для доступу емітентів, інвесторів і посередників на ринок цінних паперів;
- гарантування прав власності на цінні папери;
- захисту прав учасників фондового ринку;
- інтеграції в європейський і світовий фондові ринки;
- дотримання учасниками ринку цінних паперів вимог актів законодавства;
- запобігання монополізації, а також створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринку цінних паперів;
- контролю за прозорістю та відкритістю ринку цінних паперів.

Класифікація методів вивчення кон'юнктури ринку цінних паперів

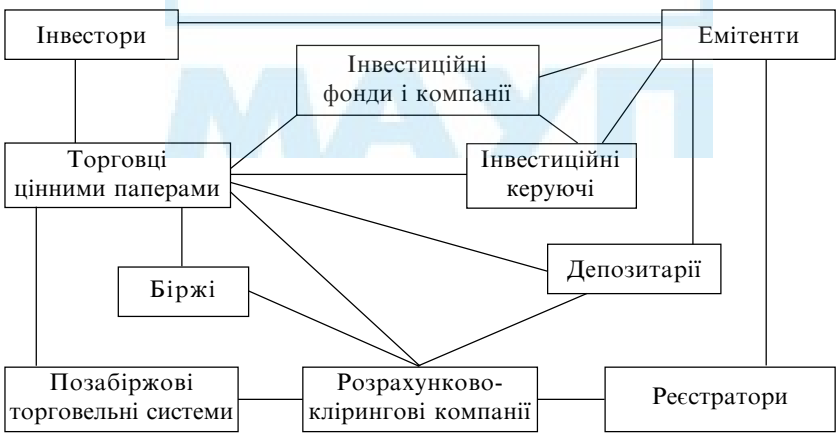
Види цінних паперів

Формування ринкової ціни акції

Учасники ринку цінних паперів

Форми державного регулювання ринку цінних паперів:

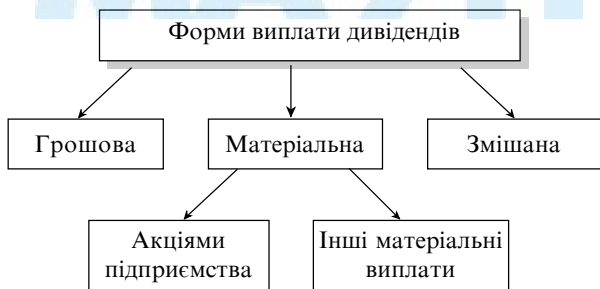
- прийняття актів законодавства з питань діяльності учасників ринку цінних паперів;
- регулювання випуску та обігу цінних паперів, прав та обов'язків учасників ринку цінних паперів;
- видача спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів і забезпечення контролю за такою діяльністю;
- заборона та призупинення на певний термін (до одного року) професійної діяльності на ринку цінних паперів у разі відсутності спеціального дозволу (ліцензії) на цю діяльність і притягнення до відповідальності за здійснення такої діяльності;
- реєстрація випуску (емісії) цінних паперів та інформації про випуск (емісію) цінних паперів;

Чинники формування дивідендної політики акціонерного товариства

Чинники дивідендної політики	Ознаки чинника дивідендної політики
1	2
Нормативні обмеження	Наявність нормативного регулювання виплат дивідендів в акціонерних товариствах
Фінансовий стан корпорації	Умови кредитних угод корпорації та вимоги щодо обмеження виплат дивідендів. Наявність у корпорації ліквідних коштів
Фінансові обмеження	Необхідність вилучення прибутку на обслуговування заборгованості з фіксованими виплатами (кредити, облігації, привілейовані акції)
Договірні обмеження	Обмеження та зобов'язання з виплати дивідендів, що містяться в установчих документах корпорації
Податкова політика	Порядок оподаткування дивідендів та наявність пільг щодо реінвестованого прибутку. Співвідношення між податковими платежами за дивідендами і приростом капіталу
Вплив інфляції	Можливість знецінення реінвестованого прибутку через інфляцію. Можливість знецінення дивідендів через затримку їхньої виплати в умовах інфляційних процесів

1	2
Інвестиційні вимоги та можливості	Потреби корпорації в інвестиційних ресурсах. Вартість залучення та обслуговування кредитних позик
Структура акціонерної власності	Розподіл корпоративного контролю в корпорації. Можливості розподілу корпоративного контролю внаслідок змін структури акціонерної власності через додаткову емісію
Прагнення і очікування акціонерів (“ефект клієнтури”)	Переважні цілі інвестування акціонерів. Чутливість різних груп акціонерів до рівня поточного доходу (дивідендів) від інвестицій в акції та до збільшення реальної вартості активів корпорації при інвестуванні
Ставки альтернативного використання коштів акціонерів	Рівень виплат акціонерам за альтернативними способами використання капіталу. Співвідношення ризик/дохід за альтернативними способами використання капіталу. Чутливість акціонерів до цього співвідношення
Ризики за різними формами виплати дивідендів	Переважне ставлення (позитивне, негативне) акціонерів до можливості виплати дивідендів акціями. Ризики зміни структури акціонерної власності при виплаті дивідендів акціями
Рекламно-інформаційні обмеження	Вплив дивідендної політики на інвестиційну привабливість корпорації та можливості залучення додаткового емісійного акціонерного капіталу. Рівень довіри акціонерів до діяльності корпорації
Обмеження ліквідності	Необхідність додаткових виплат для залучення акціонерів за умови обмеження можливості швидкого продажу акцій за справедливою ціною

Основні форми виплати дивідендів

- контроль за дотриманням емітентами порядку реєстрації випуску цінних паперів та інформації про випуск цінних паперів, умов продажу (розміщення) цінних паперів, передбачених такою інформацією;
- створення системи захисту прав інвесторів і контролю за дотриманням цих прав емітентами цінних паперів та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів;
- контроль за достовірністю інформації, що подається емітентами

Блок-схема розробки стратегії поліпшення фінансового стану акціонерного товариства

Законодавча база щодо регулювання фінансового ринку

Закони, що регулюють окремі види фінансової діяльності	Закони, Указ Президента України щодо фінансових інститутів	Закон, Указ Президента, постанова КМ та НБУ щодо фінансового моніторингу	Закон, постанова КМ щодо бухгалтерського обліку і звітності
<p>“Про страхування”</p> <p>“Про платіжні системи та переказ грошей в Україні”</p> <p>“Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”</p> <p>“Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”</p> <p>“Про недержавне пенсійне забезпечення”</p> <p>“Про інвестиційну діяльність”</p> <p>“Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла і операціях з нерухомістю”</p> <p>“Про іпотеку”</p> <p>“Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати”</p> <p>“Про лізинг”</p>	<p>Закон України “Про Національний банк України”</p> <p>Закон України “Про банки і банківську діяльність”</p> <p>Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)”</p> <p>Закон України “Про кредитні спілки”</p> <p>Закон України “Про Національну депозитарну систему та особливості електронного збігу цінних паперів в Україні”</p> <p>Указ Президента України “Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України”</p>	<p>Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом”</p> <p>Указ Президента України “Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму”</p> <p>Постанова КМ та НБУ “Про сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмивання грошей FATF”</p>	<p>Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”</p> <p>Постанова КМ України “Порядок подання фінансової звітності”</p>

та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, контролюючим органам;

- встановлення правил і стандартів здійснення операцій на ринку цінних паперів та контролю за їх дотриманням;
- контроль за дотриманням антимонопольного законодавства на ринку цінних паперів;
- контроль за системами ціноутворення на ринку цінних паперів;
- контроль за діяльністю осіб, які обслуговують випуск та обіг цінних паперів.

Контрольні питання

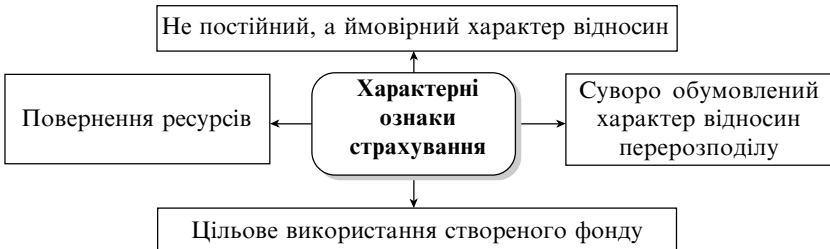
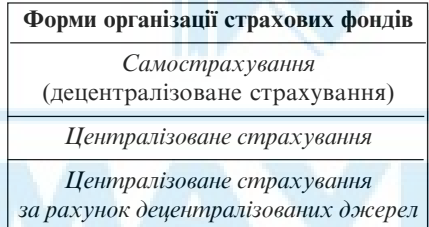
1. Дати визначення поняття державного кредиту в економічному та правовому аспектах.
2. Принципи державного кредиту.
3. Відмінності між державним і банківським кредитами.
4. Що таке державний борг?
5. Функції державного боргу.
6. Форми державного кредиту в Україні.
7. Дати визначення понять “облігації” та “казначейські зобов’язання”.
8. Реквізити облігації.
9. Назвати учасників ринку цінних паперів.
10. З якою метою здійснюється державне регулювання ринку цінних паперів?

МАУП

Правові основи страхування

Страхування	<i>Система особливих грошових відносин, що є проміжною ланкою між фінансовими і кредитними відносинами</i>
	<i>Вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій)</i>
	<i>Форма організації централізованого страхового фонду за рахунок децентралізованих джерел</i>

Страхові фонди — особливі фонди цивільного призначення, утворені з коштів, мобілізованих завдяки страхуванню.

Головні суб'єкти страхового ринку

Страховики — юридичні особи, об'єднані в акціонерні, повні, командитні товариства або товариства з додатковою відповідальністю, які одержали в установленому законодавством порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Страхувальники — юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали зі страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

Страхові агенти — громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його діяльності за комісійну винагороду.

Страхові брокери — громадяни або юридичні особи, які зареєстровані в установленому законодавством порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють посередницьку діяльність на страховому ринку від свого імені на підставі доручень страхувальника або страховика.

Об'єднання страховиків — спілки, асоціації та інші об'єднання для координації діяльності страховиків і здійснення спільних програм. Ці об'єднання не можуть займатися страховою діяльністю.

Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю — орган, що здійснює державний нагляд за страховою діяльністю в Україні.

Страховий ризик — певна подія, на випадок настання якої здійснюється страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Страховий випадок — подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулась і з настанням якої виникає зобов'язання страховика виплатити страхову суму (страхове відшкодування) страхувальникові, застрахованій або третій особі.

Страхова сума — грошова сума, у межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний здійснити виплати в разі настання страхового випадку, а також сума, що виплачується за особисте страхування.

Страхове відшкодування — грошова сума, яку виплачує страховик за умовами майнового страхування і страхування відповідальності в разі настання страхового випадку.

Франшиза — частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування.

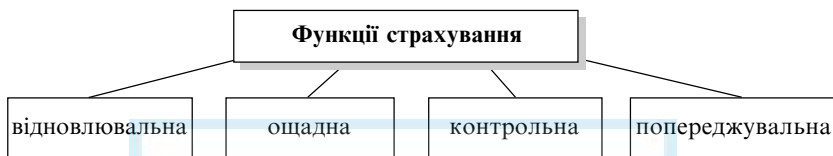
Процес управління фінансовою стійкістю страховика

П'ять основних положень страхування:

- наявність майнового інтересу;
- найвищий ступінь довіри сторін;

- наявність причинно-наслідкового зв'язку між збитками і подіями, що їх викликали;
- виплата відшкодування в розмірах реального збитку;
- суброгація — передача страховику, який виплатив страхові відшкодування, права вимоги до особи, відповідальної за заподіяний збиток.

Атрибути договору страхування:

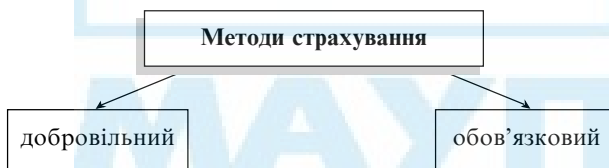
- назва документа;
- назва та адреса страховика;
- прізвище, ім'я, по батькові або назва страхувальника і його адреса;
- об'єкт страхування;
- розмір страхової суми;
- перелік страхових випадків, визначення розміру тарифу, розміру і термінів сплати страхових внесків;
- термін дії договору;
- порядок зміни та припинення дії договору;
- права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання чи неналежне виконання умов договору;
- інші умови за згодою сторін;
- підписи сторін.

Галузь страхування				
<i>Майнове</i>	<i>Соціальне</i>	<i>Особисте</i>	<i>Відповідальності</i>	<i>Підприємницьких ризиків</i>
Страхування майна державних підприємств, орендарів, кооперативних і громадських організацій, громадян	Соціальна допомога, пенсії, пільги	Страхування життя від нещасних випадків	Страхування заборгованості у разі відшкодування збитків	Виробництво, брокерська, маклерська, банківська, біржова установи та ін.

Вид страхування				
<i>Майнове</i>	<i>Соціальне</i>	<i>Особисте</i>	<i>Відповідальності</i>	<i>Підприємницьких ризиків</i>
Страхування будівель, тварин, домашнього майна, транспортних засобів та ін.	Пенсії за віком, по інвалідності, у разі втрати годувальника	Змішане страхування життя, у разі смерті чи втрати працездатності, від нещасних випадків	Страхування непогашення кредиту, іншої заборгованості	Усі ризики, заставні операції, від інфляції та ін.

Співстрахування — об'єкт страхування може бути застрахований за одним договором страхування та за згодою страхувальника кількома страховиками. При цьому в договорі необхідно зазначити умови, що встановлюють права та обов'язки кожного страховика.

Перестрахування — страхування одним страховиком (цедентом, перестрахувальником) на визначених договором умовах ризику виконання всіх або частини своїх обов'язків перед страхувальником іншого страховика (перестраховика).

Класифікація обов'язкового страхування:

- за правом вибору страхувальником страховика;
- за правовою формою здійснення обов'язкового страхування;
- за повнотою обов'язкового страхування.

**Джерела прибутку і напрями їх використання
у страхових компаніях країн із розвинутою ринковою економікою**

+ Валове збирання премій (дохід від премій) – Витрати на відшкодування претензій – Премії з пере-страхування – Оперативні, загальнофірмові витрати (адміністративні + збут, маркетинг) Сальдо: прибуток (збиток) від страхової діяльності	+ Дохід від основних фондів – Витрати на управління фондом, включаючи оперативні, загальнофірмові витрати – Витрати на виплату відсотків, податків Сальдо: прибуток (збиток) від управління фондом	+ Доходи від неосновної діяльності – Витрати на неосновну діяльність Сальдо: прибуток (збиток) від неосновної діяльності	+ Непередбачені доходи – Непередбачені витрати (пов'язані з непередбаченими доходами) Сальдо: непередбачений прибуток (збиток)
---	---	--	--

Джерела

Валовий прибуток до оподаткування

Напрями

Нерозподілений прибуток

Виплата

Відрахування на власний капітал: – резерви – непередбачені витрати – зарахування збитків за попередні періоди	Відрахування в спеціальні страхові фонди для управління позитивними і негативними змінами в ризиковому капіталі та інших коливаннях у зв'язку зі специфічними ризиками	Страхова сума (страхове відшкодування)	Дивіденди акціонерам	Винагорода управляючим, заробітна плата	Податки на прибуток
--	--	--	----------------------	---	---------------------

Види обов'язкового страхування

1. Медичне страхування.
2. Державне особисте страхування військовослужбовців і військовозобов'язаних, призваних на збори.
3. Державне особисте страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ.
4. Державне обов'язкове особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту під час виконання ними службових обов'язків.
5. Державне обов'язкове особисте страхування працівників митних органів.
6. Державне обов'язкове особисте страхування працівників прокуратури.
7. Державне страхування життя і здоров'я народних депутатів.
8. Державне обов'язкове страхування службових осіб Державної контрольно-ревізійної служби України.
9. Державне обов'язкове страхування службових осіб державних податкових інспекцій.
10. Державне обов'язкове страхування службових осіб державних органів у справах захисту прав споживачів.
11. Особисте страхування працівників відомчої та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд).
12. Державне страхування посадових осіб інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю.
13. Державне страхування спортсменів вищих категорій.
14. Державне страхування працівників державної лісової охорони.
15. Страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини.
16. Страхування життя і здоров'я суддів.
17. Державне страхування донорів крові та (або) її компонентів.
18. Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті.
19. Страхування членів екіпажу та авіаційного персоналу.
20. Страхування працівників замовника авіаційних робіт, осіб, які забезпечують технологічний процес під час виконання авіаційних робіт, і пасажирів, яких перевозять за його заявкою без придбання квитків.

21. Страхування ризикових професій народного господарства від нещасних випадків.
22. Страхування відповідальності повітряного перевізника і виконавця повітряних робіт щодо відшкодування збитків, заподіяних пасажиром, багажу, пошти, вантажу.
23. Страхування відповідальності експлуатації повітряного судна за збитки, які можуть бути завдані ним під час виконання авіаційних робіт.
24. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.
25. Страхування авіаційних суден.
26. Обов'язкове страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень у колгоспах та інших державних сільськогосподарських підприємствах.

Види добровільного страхування

1. Страхування життя. Компанії, що отримали ліцензії на страхування життя, не можуть займатися іншими видами страхування.
2. Страхування від нещасних випадків — “ризикове страхування”.
3. Медичне страхування. Передбачає оплату медичних витрат у разі виникнення визначеної договором страхування хвороби.
4. Страхування здоров'я на випадок хвороби.
5. Страхування наземного транспорту (крім залізничного).
6. Страхування залізничного транспорту.
7. Страхування повітряного транспорту.
8. Страхування водного транспорту.
9. Страхування вантажів і багажу.
10. Страхування на випадок пожеж і стихійних явищ.
11. Страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту.
12. Страхування відповідальності власників повітряного транспорту.
13. Страхування відповідальності власників водного транспорту.
14. Страхування відповідальності перед третіми особами.
15. Страхування кредитів.
16. Страхування інвестицій.
17. Страхування фінансових ризиків.
18. Страхування судових витрат.

19. Страхування виданих і прийнятих гарантій.

20. Страхування майна.

Функції Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю:

- ведення єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків);
- видача ліцензій на здійснення страхової діяльності;
- контроль за платоспроможністю страховиків щодо виконання їх страхових зобов'язань перед страхувальниками;
- встановлення правил формування, розміщення та обліку страхових резервів;
- розробка нормативних і методичних документів із проблем страхової діяльності;
- узагальнення практики страхової діяльності, розробка і подання в установленому порядку пропозицій щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову діяльність;
- участь у здійсненні заходів щодо підвищення кваліфікації кадрів для страхової діяльності.

Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю має право:

- у межах своєї компетенції одержувати від страховиків встановлену звітність про страхову діяльність та інформацію про їх фінансовий стан, а також інформацію від підприємств, установ і організацій, у тому числі банків і громадян, необхідну для виконання покладених на нього функцій;
- перевіряти правильність застосування страховиками законодавства України про страхову діяльність і достовірність їх звітності за показниками, що характеризують виконання договорів страхування, не частіше одного разу на рік, призначати здійснення за рахунок страховика додаткової обов'язкової аудиторської перевірки з визначенням аудитора;
- у разі виявлення порушень страховиками вимог законодавства України про страхову діяльність видавати їм приписи для їх усунення, а в разі невиконання приписів призупиняти або обмежувати дію ліцензій цих страховиків до усунення виявлених порушень чи приймати рішення про відкликання ліцензій та виключення з державного реєстру страховиків (перестраховиків);
- звертатися до арбітражного суду з позовом про скасування державної реєстрації страховика як суб'єкта підприємницької діяльності у випадках, передбачених статтею 8 Закону України "Про підприємництво".

Для одержання *ліцензії* страховик подає до Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю *заяву*, до якої додаються:

- копії установчих документів та копія свідоцтва про реєстрацію;
- довідка банку або висновок аудиторської фірми (аудитора), що підтверджують розмір сплаченого статутного фонду;
- довідка про фінансовий стан засновників страховика, підтверджена аудитором (аудиторською фірмою), якщо страховик створений у формі повного чи командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю;
- правила (умови) страхування;
- економічне обґрунтування запланованої страхової (перестраховальної) діяльності;
- інформація про учасників страховика, голову виконавчого органу та його заступників, копія диплома керівника про вищу освіту, інформація про наявність відповідних сертифікатів у випадках, передбачених Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю.

Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю має право провести *примусову санацію* страховика у таких випадках:

- страховик не виконав зобов'язання перед страхувальниками протягом трьох місяців;
- розмір його статутного фонду не досяг рівня, визначеного законодавством України, а також у інших випадках, визначених чинним законодавством України.

Примусова санація передбачає:

- здійснення комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності страховика, в тому числі аудиторської;
- встановлення заборони на вільне користування майном страховика та на прийняття страхових зобов'язань без дозволу Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю;
- встановлення обов'язкового для виконання графіка здійснення розрахунків із страхувальниками;
- прийняття рішення про ліквідацію або реорганізацію страховика. Ліквідація страховика здійснюється в порядку, передбаченому чинним законодавством України.

Принципи діяльності страхових компаній:

- вивчення статистичних даних щодо настання непередбачених випадків стосовно конкретних об'єктів і за окремими видами страхування;

- розрахунок відсотка ймовірності настання нещасного випадку щодо групи однорідних об'єктів;
- формування сукупного страхового тарифу для кожного виду страхування, об'єкта та місця страхування;
- укладення договорів страхування;
- постійне нагромадження страхових внесків громадян і юридичних осіб за надання страхового захисту та формування спеціальних резервних фондів грошових ресурсів;
- інвестування сформованих фондів грошових ресурсів в економіку з метою збільшення цих фондів і одержання певного прибутку від проведених операцій;
- відшкодування із сформованого резервного фонду збитків, яких зазнали учасники страхування.

Страхова справа — особливий вид господарської діяльності, спрямований на визначення оптимального розміру формування резервів для здійснення майбутніх виплат страхових сум.

Головні методологічні та організаційні засади формування резервних фондів:

- розробка та законодавче впровадження можливості вибору страховиками будь-якого типу формування резерву для відшкодування майбутніх збитків;
- поступова підготовка нормативної бази та розробка методологічних аспектів упровадження різних методів формування та обліку страхових резервів;
- удосконалення системи державного нагляду за формуванням і використанням резервних фондів страховими компаніями;
- кадрове забезпечення впровадження нових підходів до обліку (формування) резервних фондів, у тому числі за допомогою перепідготовки кадрів.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування — система прав, обов'язків і гарантій, тобто надання соціального захисту, що передбачає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, на випадок безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок фондів грошових ресурсів, що формуються із страхових внесків, сплачуваних власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також з бюджетних та інших передбачених законом джерел.

Види загальнообов'язкового державного соціального страхування:

- пенсійне;
- у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- на випадок безробіття;
- інші, передбачені законами України.

Суб'єктами загальнообов'язкового державного соціального страхування є застраховані громадяни, а в окремих випадках — члени їхніх сімей та інші особи, страхувальники і страховики.

Об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування — страховий випадок, із настанням якого застрахована особа (член її сім'ї, інші особи) має право отримати матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

Загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню підлягають:

- 1) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту):
  - а) на підприємствах, в організаціях, установах незалежно від форм власності та господарювання;
  - б) особи, які працюють за договором у фізичних осіб;
- 2) особи, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок і нечлени творчих спілок), громадяни — суб'єкти підприємницької діяльності.

Контрольні питання

1. Що таке страхування?
2. Види страхування.
3. Класифікація страхування.
4. Характерні риси страхування.
5. Основні функції страхування.
6. Що означає термін “перестраховання”?
7. Методи перестраховання.
8. Сутність страхової справи.
9. Залежність між страховою та комерційною діяльністю.

Правове регулювання державних видатків і бюджетного фінансування

Державні витрати	Прямі витрати держави, що пов'язані з її функціонуванням і покриваються за рахунок бюджетних коштів
	Як економічна категорія об'єднують витрати, що покриваються з централізованих і децентралізованих державних фондів грошових ресурсів, позабюджетних фондів
	Прямі витрати, спрямовані за цільовим призначенням на виконання загальнодержавних функцій, розширення виробництва, соціальної сфери державних підприємств, об'єднань, організацій та установ

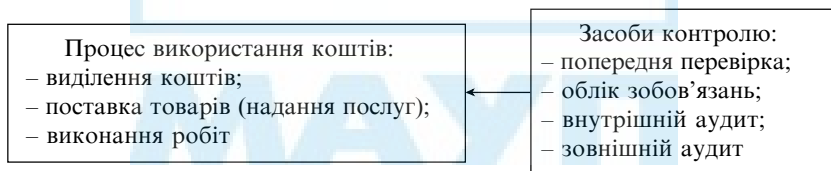

Фінансування державних видатків — це плановий, цільовий, безповоротний і безвідплатний відпуск коштів за умови оптимального поєднання власних, кредитних і бюджетних джерел фінансування, що здійснюється в міру планового виконання загальнодержавних функцій, а також для утримування соціально-культурної сфери, забезпечення соціальних гарантій та зобов'язань держави з дотриманням режиму економії при здійсненні постійного контролю.

Планування розподілу ресурсів (складання бюджету)

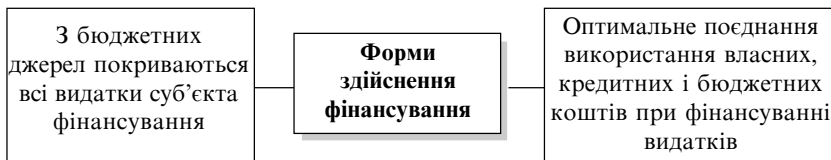
Рациональне використання ресурсів (виконання бюджету)

Фінансове інформування

Опублікування результатів виконання бюджету в засобах масової інформації

Суб'єкти фінансування — державні органи, підприємства, установи та організації державної та комунальної форм власності.

Бюджетне фінансування	Фінансування за рахунок бюджетних коштів
	Безповоротний, безвідплатний відпуск грошових коштів з державного бюджету на виконання загальнодержавних функцій

Державні та комунальні підприємства, установи й організації, видатки яких повністю фінансуються з бюджету, називаються **бюджетними**.

Принципи бюджетного фінансування:

- кошти на покриття витрат відпускаються тільки з одного бюджету за підпорядкованістю підприємства, установи чи організації. Виняток становить фінансування загальнодержавних заходів: боротьба з епідеміями, ліквідація наслідків і втрат від катастроф і стихійного лиха тощо;
- бюджетні установи фінансуються на основі встановлених економічних нормативів залежно від сфери діяльності.

Кошторисно-бюджетне фінансування	Забезпечення бюджетних установ грошовими ресурсами
	Безповоротний, безвідплатний відпуск грошових коштів на основі загальних принципів фінансування
	Відпуск грошових коштів на утримання бюджетних установ на основі фінансових планів — кошторисів витрат

На кошторисно-бюджетному фінансуванні утримуються:

- установи соціальної сфери;
- освітні заклади;
- установи охорони здоров'я;
- установи культури;
- установи Міністерства оборони України, Прикордонних військ України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України;
- органи законодавчої та виконавчої влади, суди та прокуратура.

Кошторис — фінансово-плановий документ, що визначає обсяг, цільове спрямування та щоквартальний розподіл бюджетних коштів, які використовуються на утримання установ і організацій та здійснення централізованих заходів з господарського і культурного розвитку.

Поточні видатки:

- видатки на товари і послуги;
- виплата відсотків;
- субсидії та поточні трансфертні виплати;
- трансфертні платежі органам державного управління інших рівнів;
- трансферти населенню;
- трансферти за кордон.

Капітальні видатки:

- придбання основного капіталу;
- капітальне будівництво;

- капітальний ремонт;
- створення державних запасів і резервів;
- капітальні трансферти.

Кошторис витрат бюджетної установи складається з чотирьох частин:

- загальні відомості;
- виробничі показники;
- розрахунки за видами витрат;
- зведення витрат.

Основні статті кошторису бюджетної установи:

Стаття 1. Заробітна плата.

Стаття 2. Нарахування на заробітну плату.

Стаття 3. Канцелярські та господарські витрати.

Стаття 4. Відрядження та службові роз'їзди.

Стаття 5. Витрати на навчання, виробничу практику учнів, науково-дослідні роботи, придбання книг для бібліотек.

Стаття 8. Стипендії.

Стаття 9. Витрати на харчування.

Стаття 10. Придбання медикаментів і перев'язувальних засобів.

Стаття 12. Придбання обладнання й інвентарю.

Стаття 14. Придбання м'якого інвентарю та обмундирування.

Стаття 16. Капітальний ремонт будівель і споруд.

Стаття 18. Інші витрати.

Кошторис складається на календарний рік і затверджується керівниками організацій вищого рівня не пізніше як через місяць після затвердження відповідного бюджету, з якого здійснюється фінансування установи.

Планування витрат за кошторисом — складова бюджетного планування. Важливою складовою планування є нормування витрат.

Норма витрат — розмір витрат на розрахункову одиницю.

Нормативи — розмір витрат, не пов'язаних з одиницею нормування.

Основні напрями фінансування соціальної сфери:

- соціальний захист населення;
- освіта;
- культура та мистецтво;
- фундаментальні дослідження з метою сприяння науково-технічному прогресу;
- охорона здоров'я та фізична культура.

Позабюджетними називаються **кошти**, отримані бюджетними організаціями, підприємствами та установами понад асигнування, що виділяються їм із відповідних бюджетів.

Основні напрями бюджетного фінансування народного господарства України:

- промисловість і капіталовкладення;
- агропромисловий комплекс;
- охорона природи;
- житлово-комунальне господарство;
- енергетика і транспорт.

Провідною ланкою фінансової системи держави є фінанси підприємств.

Фінансові ресурси підприємств — це грошові фонди цільового призначення, що формуються у процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту, національного доходу й використовуються у статутних цілях підприємств. Загальна сума фінансових ресурсів кожного підприємства складається з таких елементів:

- 1) статутного фонду;
- 2) резервного фонду;
- 3) амортизаційного фонду;
- 4) спеціальних фондів (у тому числі створених у зв'язку з індексацією основних засобів) і цільового фінансування;
- 5) коштів, наданих підприємству в порядку внутрішньогалузевого перерозподілу;
- 6) перерозподіленого прибутку (тимчасово невикористаних коштів);
- 7) прибутку в господарському обігу;

- 8) кредиторської заборгованості всіх видів, включаючи заборгованість з бюджетних платежів, відрахувань на соціальне страхування, робітникам і службовцям з оплати праці, а також за виданими векселями;
- 9) коротко- й довгострокових кредитів комерційних банків;
- 10) централізованих і децентралізованих коштів для фінансування капіталовкладень;
- 11) коштів від реалізації власних цінних паперів (облігацій тощо, крім акцій, виручка від продажу яких включається до статутного фонду акціонерних товариств);
- 12) інших коштів, які відбивають у пасиві бухгалтерського сальдового балансу підприємства.

Основні **критерії відбору підприємств** для надання фінансової підтримки:

- потенційна прибутковість;
- достатня підготовленість управлінського персоналу;
- наявність ринків збуту їх продукції в Україні та за її межами;
- конкурентоспроможність продукції;
- фінансовий стан підприємства на момент розгляду та в перспективі;
- відповідність продукції державним пріоритетам.

Склад елементів оцінювання фінансового стану підприємства

<p>Майновий стан — величина і стан майна підприємства</p>	<ul style="list-style-type: none"> • сума господарських коштів підприємства • частка активної частини основних коштів • коефіцієнти зношення, вибуття, відновлення основних фондів
<p>Ліквідність — здатність підприємства продати активи з метою отримання коштів задля сплати своїх зобов'язань</p>	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт загальної ліквідності • коефіцієнт термінової ліквідності • коефіцієнт абсолютної ліквідності
<p>Платоспроможність — здатність підприємства своєчасно та повністю виконувати свої зобов'язання за всіма операціями грошового характеру на певний час</p>	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт власності • коефіцієнт платоспроможності • коефіцієнт фінансової залежності
<p>Прибутковість — наскільки ефективно використовувались ресурси, що забезпечують отримання конкретного доходу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • прибутковість активів • прибутковість власного капіталу • коефіцієнт валової маржі • прибутковість інвестицій
<p>Рентабельність — наскільки прибуткова діяльність підприємства</p>	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт рентабельності активів • коефіцієнт рентабельності реалізації • рентабельність власного капіталу
<p>Ділова активність — здатність підприємства ефективно використовувати свої ресурси</p>	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт оборотності активів • коефіцієнти оборотності дебіторської, кредиторської заборгованості • коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів
<p>Фінансова стійкість — фінансові можливості підприємства щодо підтримання платоспроможності підприємства у перспективі на необхідному рівні</p>	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт автономії (незалежності) • коефіцієнт довгострокового запозичення коштів • коефіцієнт концентрації позичкового капіталу
<p>Ринкова активність — думка про підприємство на ринку та ринкове сприйняття ступеня його ризику</p>	<ul style="list-style-type: none"> • прибуток на одну акцію; співвідношення ціни і прибутку на одну акцію • співвідношення ринкової і балансової вартості однієї акції

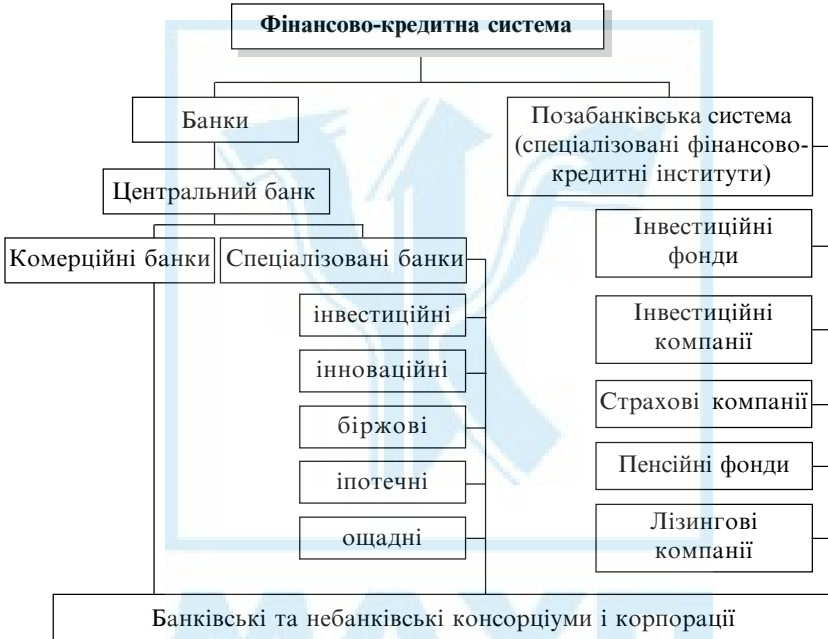
Контрольні питання

1. Дати визначення поняття державних витрат.
2. Принципи фінансування державних видатків.
3. Що таке бюджетне фінансування?
4. Сутність кошторисно-бюджетного фінансування.
5. Види кошторисів витрат.
6. З яких частин складається кошторис витрат?
7. Основні статті кошторису бюджетної установи.
8. За якими критеріями класифікуються норми витрат?
9. Дати визначення поняття позабюджетних коштів.

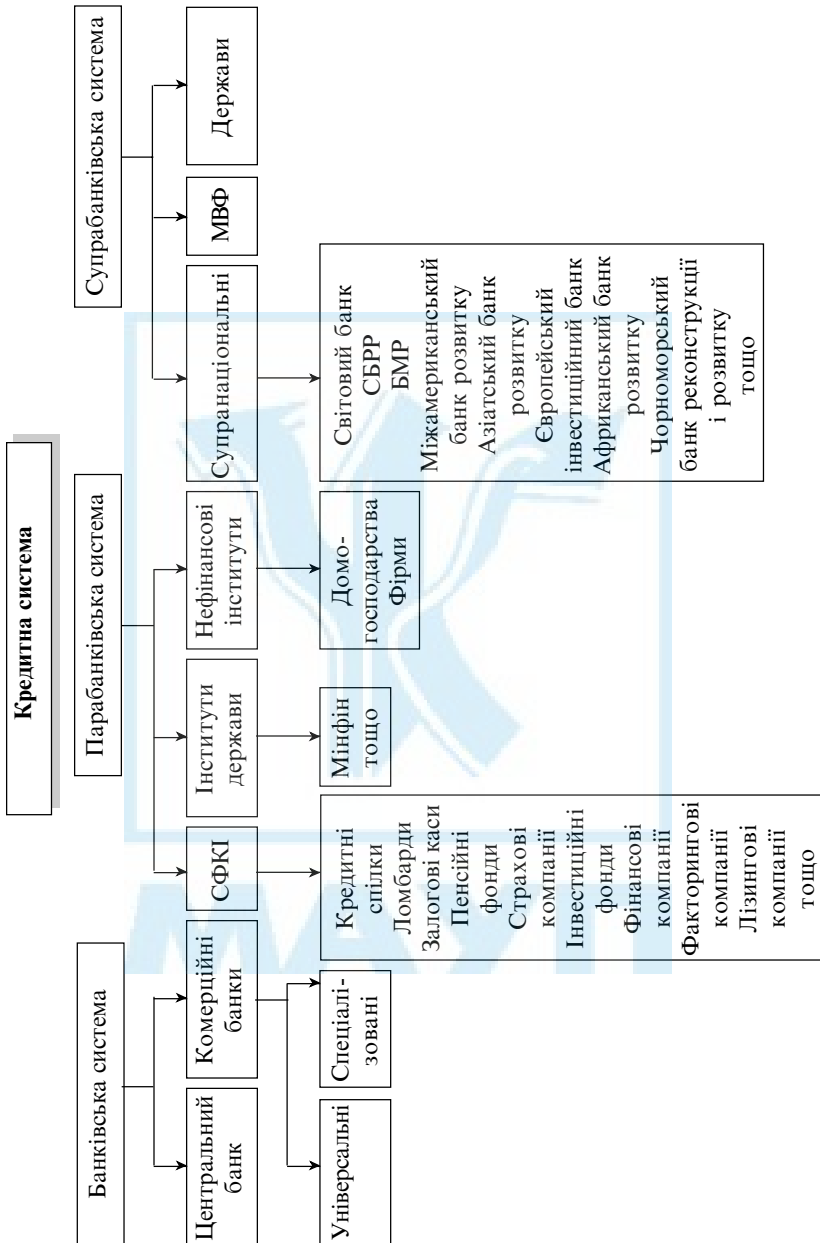
Правові основи банківської діяльності

Фінансово-кредитна система — сукупність фінансових, інвестиційних і кредитних інститутів держави.

Ознаки	Небанківські установи	Банківські установи
Організаційно-правова форма	Установа, організація, господарське товариство	АТ, ТОВ, кооператив
Орган державної реєстрації	Немає єдиного органу реєстрації	НБУ
Сфера кредитування	Як правило, обмежена їх цілями	Не обмежена
Коло позичальників	Визначено відповідно до завдань	Не визначено
Прибуток як ціль	Прибуткові, неприбуткові	Прибуткові

Банки — фінансові установи, які здійснюють функції кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, касового та розрахункового обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій.

До **банківської системи** держави належать:

- Національний банк України;
- інші банки, що створені та діють на території України.

Проблеми, що тиснуть на банки і впливають на формування їх негативного іміджу

Некоректна поведінка небанківських установ

Обтяжена процедура банкрутства, слабка судова система

Недостатня кількість платежів клієнтів (70 % — збитки)

Депонування дешевих державних бюджетних коштів у банках з “відповідними” зв'язками

Невідповідний захист кредитора, диктат позичальника

Невиправдана робота агентських валютних пунктів

Високий рівень оподаткування банків (сукупно – 70 %)

Ненадійність державних цінних паперів (ОВДП, казначейських векселів, облігацій)

Недовіра клієнтів до банків

Відсутність заохочення з боку НБУ створення міжбанківських ринків (особливо валютних)

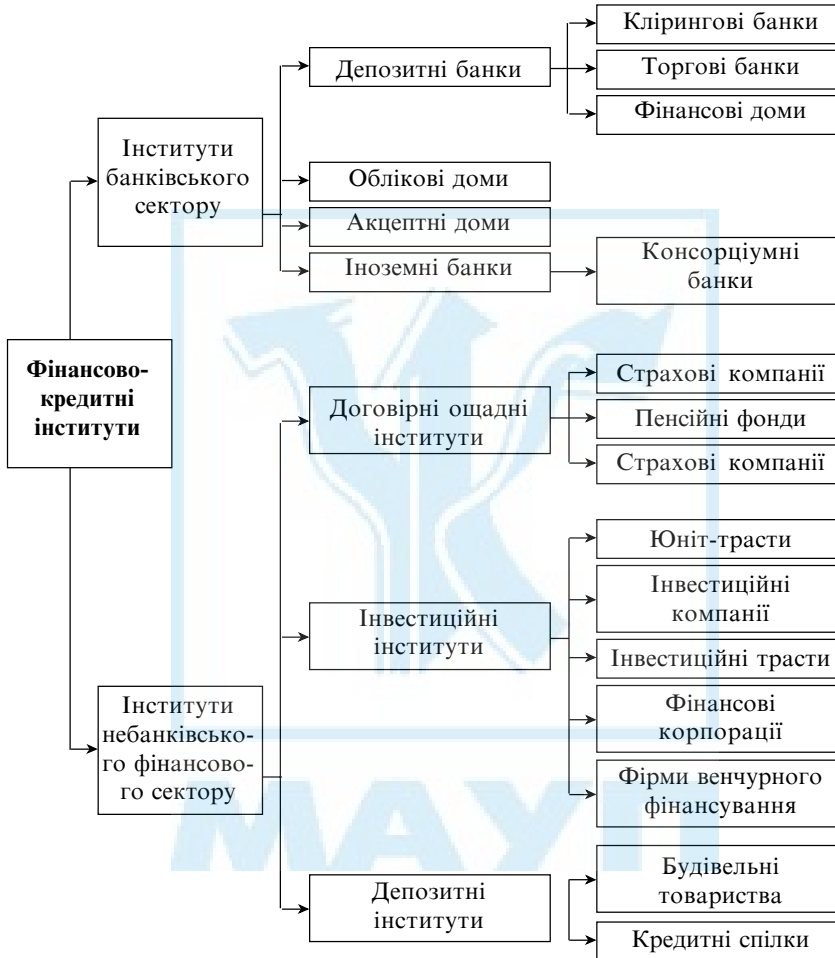
Відсутність “чорного” перебіку підприємств-боржників

Висока вартість банківських операцій

Слабка клієнтська база

Основні фінансово-кредитні установи Великобританії

Функції Національного банку України:

- *основна* — забезпечує стабільність грошової одиниці України. Виконання цієї функції сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також цінової стабільності;
- відповідно до розроблених Радою НБУ Основних засад грошово-кредитної політики визначає та здійснює грошово-кредитну політику;
- монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує її обіг;
- виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування;
- встановлює для банків та інших фінансово-кредитних установ правила здійснення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;
- організовує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;
- визначає систему, порядок і форми платежів, у тому числі між банками та фінансово-кредитними установами;
- визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, координує та контролює створення і вдосконалення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;
- здійснює банківське регулювання та нагляд;
- веде Реєстр банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках;
- складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування;
- представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;
- здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення платежів в іноземній валюті, організовує і виконує валютний контроль за комерційними банками та іншими кредитними установа-

ми, які отримали ліцензію НБУ на здійснення операцій з валютними цінностями;

- забезпечує нагромадження та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами;
- аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінових та валютних відносин;
- організовує інкасацію та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот, монет та інших цінностей;
- реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі НБУ;
- бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України.

Національний банк України здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законодавством держави.

Керівні органи Національного банку України

Вищим органом управління НБУ є Рада Національного банку України. Керівним органом НБУ є Правління Національного банку України.

Стаття 99. Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави — Національного банку України.

Стаття 100. Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням.

Конституція України

Операції Національного банку України

Національний банк України для забезпечення виконання покладених на нього функцій здійснює такі операції:

- 1) надає кредити комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам для підтримування ліквідності за ставкою не нижче ставки рефінансування НБУ та в порядку, визначеному НБУ;
- 2) здійснює дисконтні операції з векселями і чеками в порядку, визначеному НБУ;

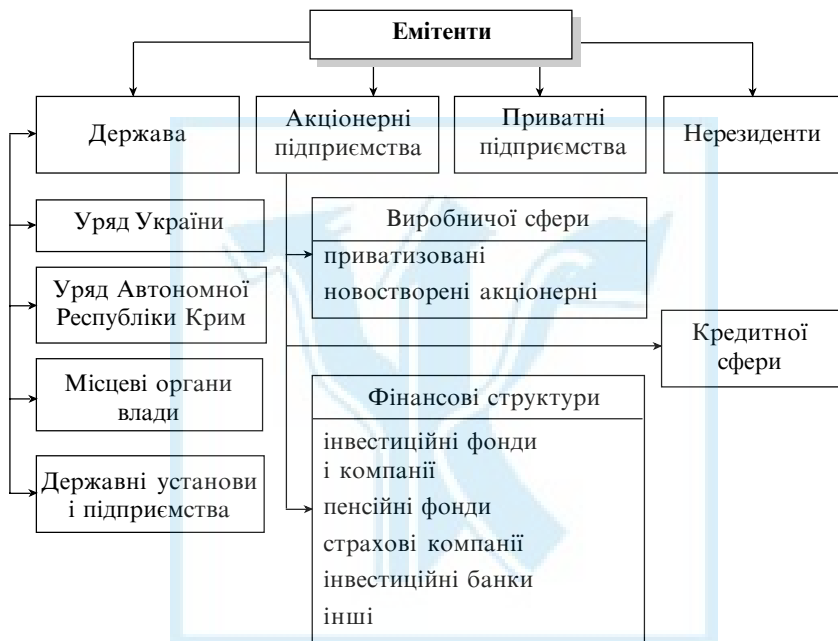
- 3) купує та продає на вторинному ринку цінні папери у порядку, передбаченому законодавством України;
- 4) відкриває власні кореспондентські та металеві рахунки у закордонних банках і веде рахунки банків-кореспондентів;
- 5) купує та продає валютні цінності з метою монетарного регулювання;
- 6) зберігає банківські метали, а також купує та продає банківські метали, дорогоцінне каміння та інші коштовності, пам'ятні та інвестиційні монети з дорогоцінних металів на внутрішньому і зовнішньому ринках без квотування і ліцензування;
- 7) розміщує золотовалютні резерви самостійно або через банки, уповноважені ним на здійснення валютних операцій, виконує операції з золотовалютними резервами України з банками, рейтинг яких за класифікацією міжнародних рейтингових агентств відповідає вимогам до першокласних банків не нижче як категорія А;
- 8) приймає на зберігання та в управління державні цінні папери й інші цінності;
- 9) видає гарантії та поручництво відповідно до положення, затвердженого Радою НБУ;
- 10) веде рахунок Державного казначейства України без оплати і нарахування відсотків;
- 11) виконує операції з обслуговування державного боргу, пов'язані з розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходу за ними;
- 12) веде особисті рахунки працівників НБУ;
- 13) веде рахунки міжнародних організацій;
- 14) здійснює безспірне стягнення коштів з рахунків своїх клієнтів відповідно до законодавства України за рішенням суду.

Національний банк України має право здійснювати й інші операції, необхідні для забезпечення виконання своїх функцій.

Участь у міжнародних організаціях

Національний банк України має право брати участь у формуванні капіталу і діяльності міжнародних організацій відповідно до міжнародних договорів, учасниками яких є Україна, а також відповідно до угод між ним та іноземними центральними банками.

Емітент — це юридична особа, яка є ініціатором і організатором емісії цінних паперів, грошових знаків, платіжно-розрахункових документів тощо. Емітентами можуть бути держава (центральні і місцеві органи влади та управління) або підприємства (установи, організації), резиденти та нерезиденти.

Національний банк України **підзвітний** Президенту України та Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень.

Підзвітність означає:

- 1) призначення на посаду та звільнення з посади Голови НБУ Верховною Радою України за поданням Президента України;
- 2) призначення та звільнення Президентом України половини складу Ради НБУ;
- 3) призначення та звільнення Верховною Радою України половини складу Ради НБУ;
- 4) доповідь Голови Національного банку Верховній Раді України про діяльність НБУ;

5) надання Президенту України та Верховній Раді України двічі на рік інформації про стан грошово-кредитного ринку в державі.

Національний банк України з метою виконання регулятивних та наглядових функцій визначає **форми звітності** та порядок їх складання, які є обов'язковими до виконання усіма суб'єктами господарювання, в тому числі:

- 1) банками та фінансово-кредитними установами, розташованими на території України (резидентами і нерезидентами), — для складання грошово-кредитної та банківської статистики;
- 2) усіма суб'єктами підприємницької діяльності (резидентами і нерезидентами) — для складання статистики платіжного балансу та здійснення валютного контролю.

Надана банками та іншими суб'єктами підприємницької діяльності інформація розголошенню не підлягає, крім випадків, передбачених законодавством України.

З метою забезпечення **гласності** з питань банківської діяльності та статистики платіжного балансу Національний банк України:

- 1) публікує в друкованих органах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України щорічний та кварталні баланси НБУ;
- 2) видає щомісячний статистичний бюлетень та журнал “Вісник Національного банку України”;
- 3) публікує в офіційних виданнях поточну банківську інформацію, інформацію з питань грошово-кредитної та банківської статистики, яка не є державною та банківською таємницею;
- 4) надає для опублікування інформацію з питань грошово-кредитної і банківської статистики та статистики платіжного балансу відповідно до міжнародних договорів.

Склад відомостей для опублікування в засобах масової інформації визначається Державним комітетом статистики України відповідно до законодавства України.

Національному банку України **забороняється**:

- 1) бути акціонером або учасником банків та інших підприємств, установ;
- 2) здійснювати операції з нерухомістю, крім тих, що пов'язані із забезпеченням діяльності НБУ та його установ;
- 3) здійснювати торговельну, виробничу, страхову та іншу діяльність, яка не відповідає функціям НБУ.

Центральний банк має бути	єдиним емісійним центром, який має монополічне право грошової емісії на території країни, зберігає національні золотовалютні резерви і управляє ними
	банком уряду, що зобов'язаний підтримувати державні економічні програми, здійснювати кредитування дефіциту державного бюджету, розміщувати державні цінні папери
	органом стабільності національної грошової системи
	кредитором комерційних банків, коли в них не вистачає коштів
	органом банківського нагляду, який підтримує необхідний рівень стандартизації та професіоналізму в національній кредитній системі

Національний банк України може *відмовити в реєстрації комерційному банку:*

- у разі порушення порядку створення банку;
- у разі невідповідності його статуту та інших установчих документів законодавству держави;
- у разі незадовільного фінансового стану засновників, що загрожує інтересам кредиторів банку;
- у разі професійної непридатності рекомендованого керівництва.

Рішення про відмову в реєстрації комерційного банку може бути оскаржене у судовому порядку.

Комерційний банк має право відкривати філії за умови повної сплати заявленого статутного фонду. Для відкриття філії чи представництва потрібна письмова згода НБУ. Після одержання згоди до НБУ подаються:

- клопотання про реєстрацію філії та економічне обґрунтування доцільності її створення за підписом голови ради, завіреним печаткою банку;
- рішення зборів акціонерів банку про створення філії;
- положення про філію, затверджене у встановленому порядку;
- висновок управління НБУ за місцем знаходження філії комерційного банку про відповідність приміщення вимогам філії банку, професійну придатність і репутацію керуючого філією банку і головного бухгалтера та забезпечення кваліфікованими кадрами.

Класифікація комерційних банків

Класифікаційні ознаки	Види комерційних банків
Порядок створення	Перепрофільовані, новостворені
Характер спеціалізації	Універсальні, спеціалізовані
Територія діяльності	Регіональні, республіканські, міжнародні
Розмір	Великі, середні, малі
Форма власності	Загальнодержавні, муніципальні, колективні (відкриті й закриті акціонерні товариства, холдинги, товариства з обмеженою відповідальністю, кооперативні), приватні, зі стопроцентною іноземною власністю, змішані
Функції та характер виконуваних операцій	Інвестиційні, депозитні, іпотечні, земельні, інноваційні, поштово-пенсійні, промислові, агропромислові, біржові, експортно-імпортні, лізингові, торговельні
Характер відносин	Банки-гаранти, банки-кореспонденти, уповноважені
Ступінь впливу	Монополісти, аутсайдери
Структура	Багатопрофільні, безфілійні
Ступінь контролю	Контролюючі, контрольовані
Конкурентоспроможність	Конкурентоспроможні, неконкурентоспроможні
Фінансовий стан	Стабільні, проблемні, кризові, банкрути

Для створення комерційного банку *іноземні юридичні особи подають* (крім документів, які повинні подати українські засновники):

- рішення уповноваженого органу іноземного засновника про створення банку;
- письмову згоду контрольного органу держави, підданям якої є іноземний учасник, на створення банку. Згода потрібна, якщо це передбачено законодавством відповідної держави;
- копії статутів іноземних засновників, на підставі яких вони діють;

- витяг з торговельного (банківського) реєстру держави, де іноземний засновник (учасник) має офіційно зареєстровану контору;
- довідку з банківських установ, у яких офіційно відкриті й розміщені рахунки іноземного засновника;
- висновок аудиторської організації, яка за законодавством держави засновника (учасника) має право здійснювати аудиторську діяльність.

Іноземні фізичні особи для створення комерційного банку, філії або представництва *подають*:

- підтвердження першокласного банку про платоспроможність засновника (учасника) банку;
- рекомендації щонайменше двох іноземних юридичних осіб або громадян з відомою платоспроможністю.

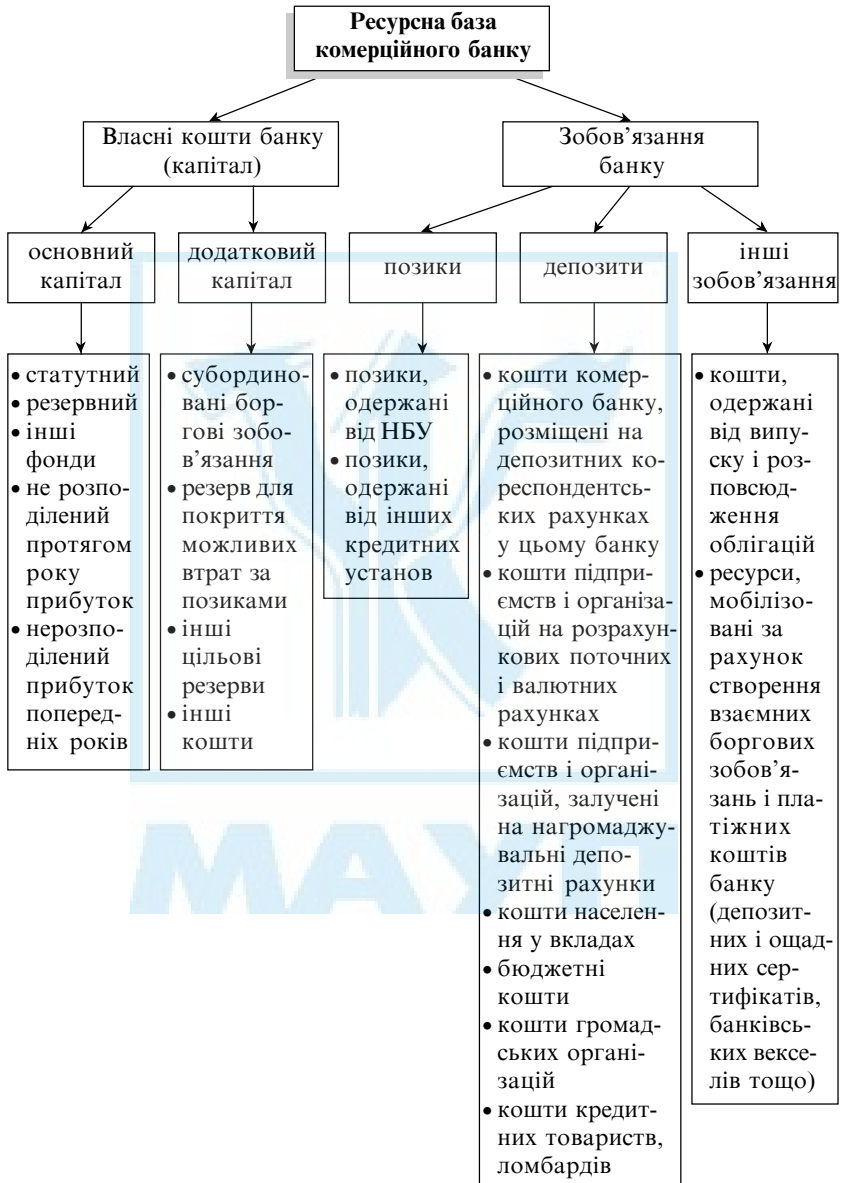
Обов'язкові економічні нормативи для всіх комерційних банків	Мінімальний розмір статутного фонду — 1 млн грн
	Норматив платоспроможності
	Норматив ліквідності банків
	Максимальний розмір ризику на одного позичальника
	Максимальний розмір великих кредитних ризиків
	Норматив інвестиційної діяльності

Оцінні показники діяльності комерційних банків:

- мінімальний розмір власних коштів банку;
- достатність капіталу банку;
- покриття прогнозованих збитків власними коштами банку;
- максимальний розмір кредитів, гарантій і поручництв, наданих інсайдерам;
- максимальний розмір залучених грошових вкладів (депозитів) фізичних осіб;
- максимальний розмір наданих міжбанківських позик;
- рефінансування.

Банківський кредит — відносини, у процесі яких банки чи інші фінансово-кредитні установи надають кошти позичальникові за умови їх повернення та сплату відсотків за використання позики.

Схема ресурсної бази комерційного банку

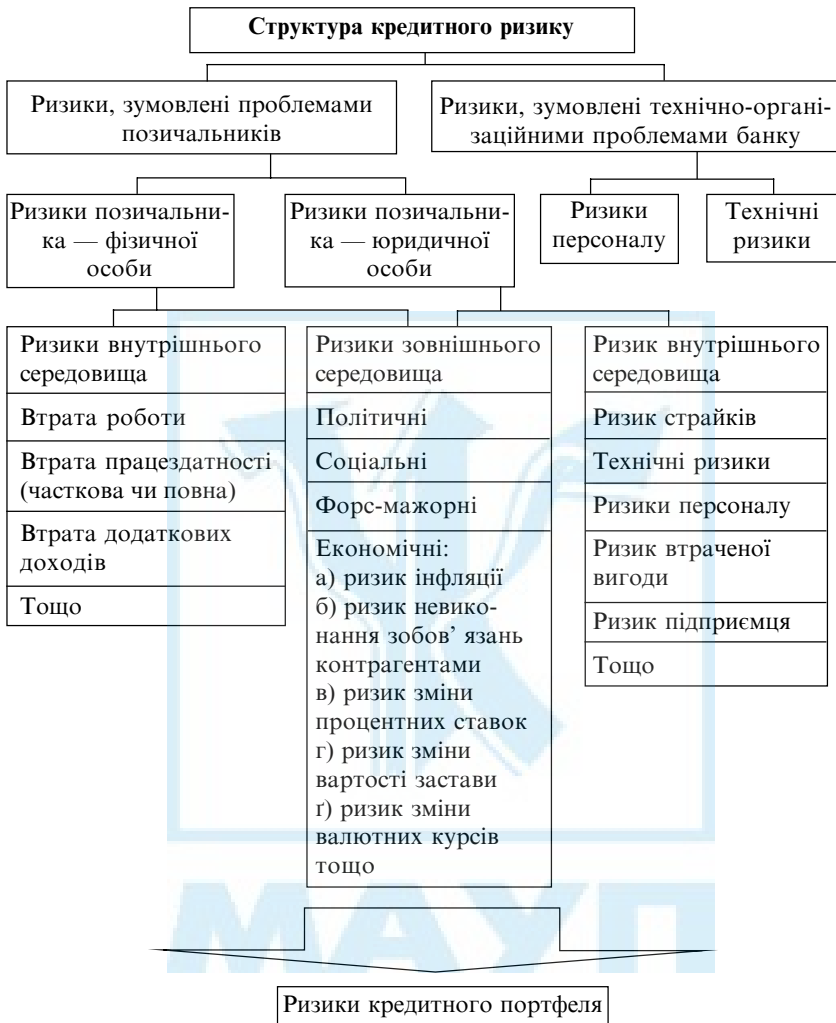

Види банківського кредиту

Класифікаційна ознака	Вид кредиту
Сфера використання	Внутрішній Міжнародний
Рівень банківської системи	Кредит Національного банку Кредит комерційного банку
Форма суспільного споживання	Виробничий Споживчий
Характер витрат	Кредит в оборотні фонди та фонди обігу Кредит в основні фонди
Термін використання	Короткостроковий (до одного року) Середньостроковий (1–3 роки) Довгостроковий (понад 3 роки)
Ступінь майнового забезпечення	Забезпечений Незабезпечений

Методи управління акціонерним капіталом банку

Метод	Переваги	Недоліки
Емісія акцій	<p>Мобілізація додаткових фінансових ресурсів</p> <p>Можливість отримання емісійного доходу та вільної купівлі-продажу акцій на вторинному ринку</p> <p>Поліпшення іміджу банку за рахунок котирування акцій</p>	<p>Перерозподіл акцій на користь нових акціонерів може спричинити втрату контролю з боку давніх власників</p> <p>Високі матеріальні а часові витрати на розміщення акцій</p>
Збільшення номіналу акцій	<p>Збільшення статутного фонду у разі доплати до нової номінальної вартості з прибутку банку</p> <p>Незмінне коло акціонерів та ступінь контролю над акціонерним товариством</p> <p>Економія на витратах з емісії</p>	<p>Необхідність згоди усіх акціонерів у разі доплати до нового номіналу належних їм акцій за власний рахунок</p> <p>Залучення додаткових фінансових ресурсів обмежується можливо стями давніх акціонерів або банку</p> <p>Невирішення питання розширення бази акціонерів (які можуть стати і клієнтами)</p>
Подрібнення номіналу акцій	<p>Доступність для широкого кола інвесторів</p> <p>Незмінність структури капіталу</p>	<p>Можливе зниження ринкової вартості акції та дивідендів на одну акцію</p>
Викуп акцій	<p>Вкладання коштів за умови неможливості їх дохідного розміщення</p> <p>Посилення контролю за управлінням банком</p> <p>Підвищення привабливості акцій за рахунок збільшення прибутку на одну акцію</p>	<p>Можлива незгода на продаж акціонерами власних акцій</p> <p>Високі матеріальні та часові витрати в разі купівлі акцій на ринку, а не безпосередньо в акціонерів</p>

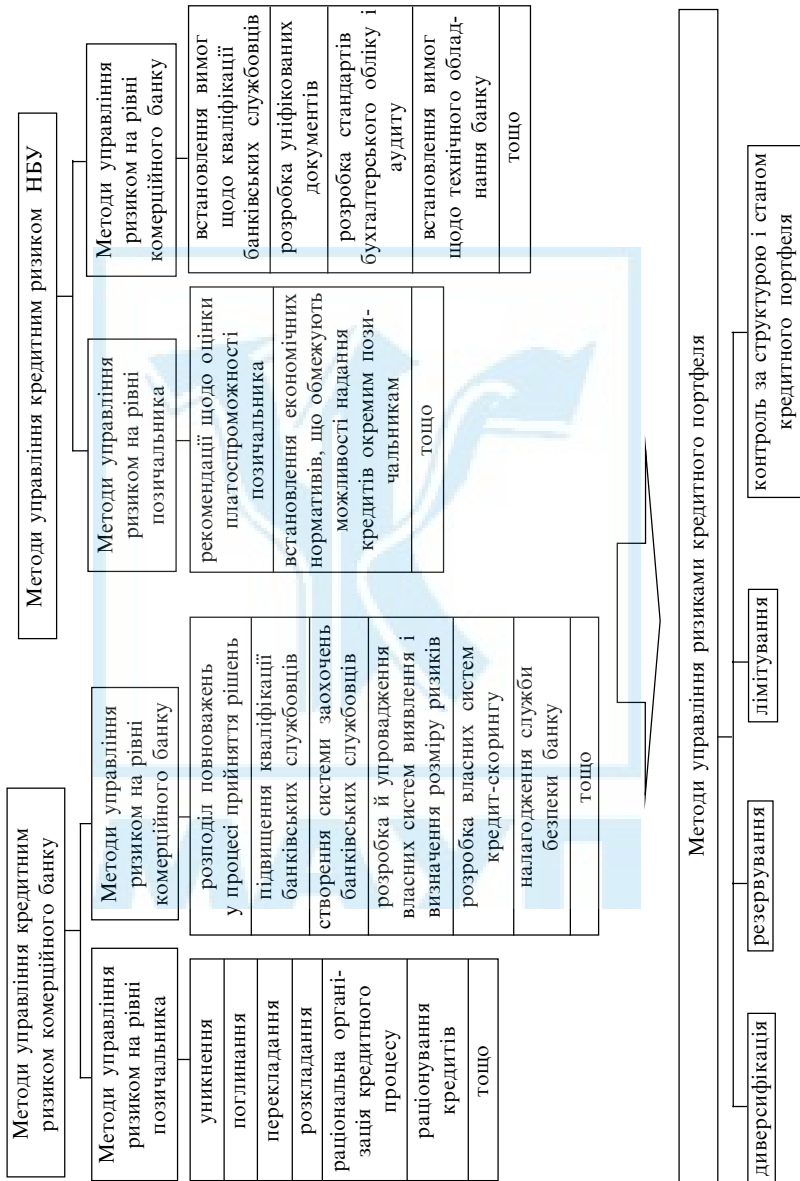

Банківські операції

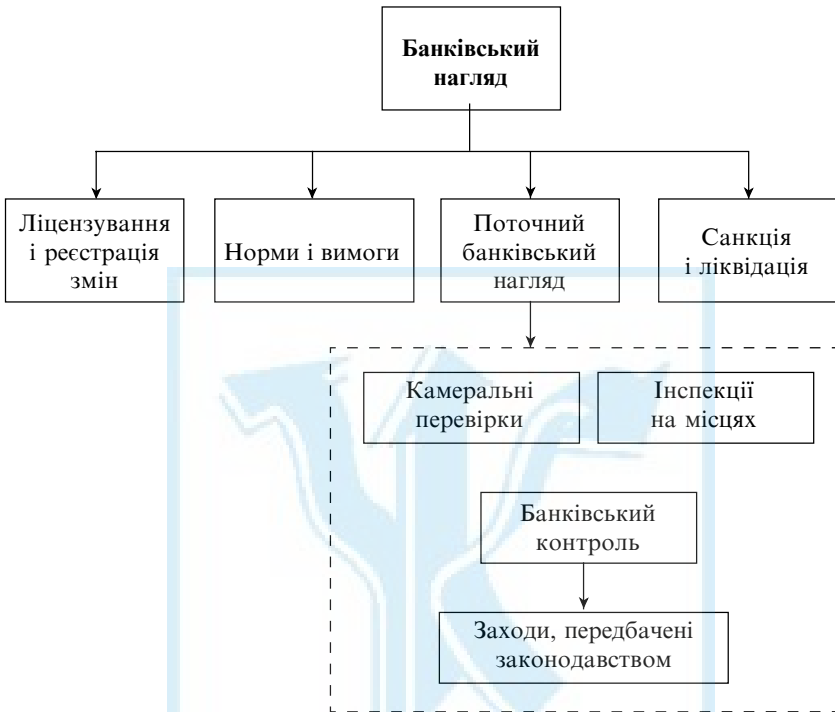

Система методів управління кредитними ризиками комерційного банку й НБУ

Організація банківського нагляду в Україні

Пріоритетні напрями процесу реформування банківської системи в Україні

- розробка нормативної бази функціонування філій іноземних банків в Україні, включаючи питання розвитку банківського нагляду;
- поступове підвищення нормативів достатності капіталу;
- удосконалення системи проведення перевірок банків на консолідованій основі;
- удосконалення механізмів ліквідації банків-банкрутів;
- внесення змін у систему державного гарантування депозитів фізичних осіб, що сприяли б захищеності великих депозиторів;
- подальше удосконалення практичних механізмів розкриття банківської таємниці та протидії операціям з кримінальними коштами.

Становлення і розвиток системи Національного банку України

1991 рік

Березень

Прийняття Верховною Радою України Закону “**Про банки і банківську діяльність**”, відповідно до якого на базі Української республіканської контори Держбанку СРСР створено Національний банк України.

Жовтень

Перереєстрація створених на території України комерційних банків, що були зареєстровані колишнім Держбанком СРСР.

1992 рік

Січень

Уведення в обіг купона багаторазового використання.

Серпень

Створення Валютної біржі Національного банку України.

Вересень

Вступ України до Міжнародного валютного фонду Світового банку.

Жовтень

Вступ України до Європейського банку реконструкції та розвитку.

Листопад

Уведення в безготівковий обіг купуно-карбованця і вихід України зі складу держав, які використовували російський карбованець як платіжний засіб.

1993 рік

Лютий

Урядом України прийнято Декрет “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”, згідно з яким Національний банк України визнано головним валютним органом.

Червень

Створення Центральної розрахункової палати Національного банку України.

Створення Центру міждержавних розрахунків Національного банку України.

Липень

Реформування Валютної біржі Національного банку України в Українську міжбанківську валютну біржу.

Листопад

Запровадження системи електронної пошти.

1994 рік

Січень

Запровадження Національної платіжної системи з використанням електронних міжбанківських розрахунків.

Березень

Уведення в дію виробничих потужностей Банкотної фабрики Національного банку України.

Квітень

Запровадження практики щоденного складання зведених балансів у системі Національного банку України та в банківській системі загалом.

Травень

Створення Концепції побудови грошово-банківської статистики та статистики платіжного балансу.

Жовтень

Створення Банкотно-монетного двору Національного банку України.

1995 рік

Лютий

Прийняття Порядку ведення касових операцій у народному господарстві України.

Березень

Встановлення Порядку надання кредитів селянським (фермерським) господарствам.

Червень

Запровадження Інструкції про організацію роботи установ банків України з готівковим обігом.

Уведення Порядку відкриття та функціонування анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів).

Вересень

Прийняття Порядку надання ліцензій Національного банку України на право здійснення комерційними банками операцій із валютними цінностями.

Прийняття Положення про кредитування.

Листопад

Прийняття Порядку формування обов'язкових резервів комерційних банків.

Грудень

Уведення в дію Положення про порядок надання індивідуальних ліцензій на відкриття резидентами рахунків у іноземних банках.

1996 рік

Березень

Затвердження Правил організації бухгалтерської та статистичної звітності в банках України.

Прийняття Положення про міжбанківські розрахунки в Україні.

Затвердження Правил здійснення конверсійних операцій з готівкою в іноземній валюті уповноваженими банками.

Травень

Затвердження нової редакції Інструкції про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті.

Серпень

Затвердження нової редакції Інструкції про безготівкові розрахунки в господарському обігу України.

Вересень

Випуск в обіг національної валюти України, якою стала гривня та її сота частина — копійка.

1997 рік

Лютий

Прийняття Інструкції про порядок підготовки, видання, реєстрації, надсилання та систематизації нормативно-правових актів Національного банку України.

1998 рік

Травень

Встановлення Положення про порядок видачі банкам ліцензій на здійснення банківських операцій.

1999 рік

Травень

Прийняття Верховною Радою України Закону “Про Національний банк України”.

Грудень

Запровадження інструкції про міжбанківські розрахунки в Україні.

2000 рік

Лютий

Затвердження Положення про валютний контроль.

Листопад

Встановлення Положення про порядок надання фізичним особам – резидентам України ліцензій на відкриття рахунків за межами України та розміщення на них валютних цінностей.

2001 рік

Січень

З 1 січня 2001 року набирає чинності Закон України “Про банки і банківську діяльність”.

Лютий

Затвердження Інструкції про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України.

Березень

Впровадження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті.

2002 рік

Березень

Прийняття Положення про механізм рефінансування банків України.

Квітень

Затвердження Методичних рекомендацій з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом.

Вересень

Впровадження Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі.

2003 рік

Квітень

Інструкція про порядок відкриття, використання, закриття рахунків у національній та іноземній валютах.

Листопад

Інструкція з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України.

2004 рік

Березень

Правила Національної системи масових електронних платежів.

Травень

Положення про систему електронної пошти Національного банку України.

Грудень

Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні.

Контрольні питання

1. Дати визначення поняття банку.
2. Функції Національного банку України.
3. Охарактеризувати банківську систему України.
4. Конституційні основи повноважень Національного банку України.
5. Що забороняється Національному банку України?
6. Класифікаційні ознаки та види комерційних банків.
7. У яких випадках Національний банк України може відмовити в реєстрації комерційного банку?
8. Економічні нормативи, які встановлює Національний банк України для комерційних банків.
9. Види банківського кредиту та їх класифікаційні ознаки.
10. Охарактеризувати банківські операції.

Правове регулювання грошового обігу

Грошова система держави — форми організації та грошового обігу країни, встановлені за допомогою правових норм.

Стаття 92. Виключно законами України встановлюються:

1) ... засади створення і функціонування фінансового, грошового ... ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України ...

Стаття 99. Грошовою одиницею України є гривня.

Конституція України

Основні умови грошового обігу держави:

- найменування національної грошової одиниці;
- види грошових знаків, порядок їх випуску в обіг і вилучення з обігу;
- встановлення межі використання готівки і здійснення безготівкових розрахунків;
- порядок здійснення контролю за дотриманням правил зберігання, витрачання й обігу коштів.

Національний банк України для забезпечення організації грошового обігу:

- виготовляє та зберігає банкноти і монети;
- створює резервні фонди банкнот і монет;
- встановлює номінали, системи захисту, платіжні ознаки і дизайн грошових знаків;

- визначає порядок заміни пошкоджених банкнот і монет;
- встановлює правила випуску і вилучення з обігу, зберігання, перевезення та інкасації готівки;
- визначає порядок касових операцій для банків та їх клієнтів.

Основні завдання установ банку в роботі з готівкою:

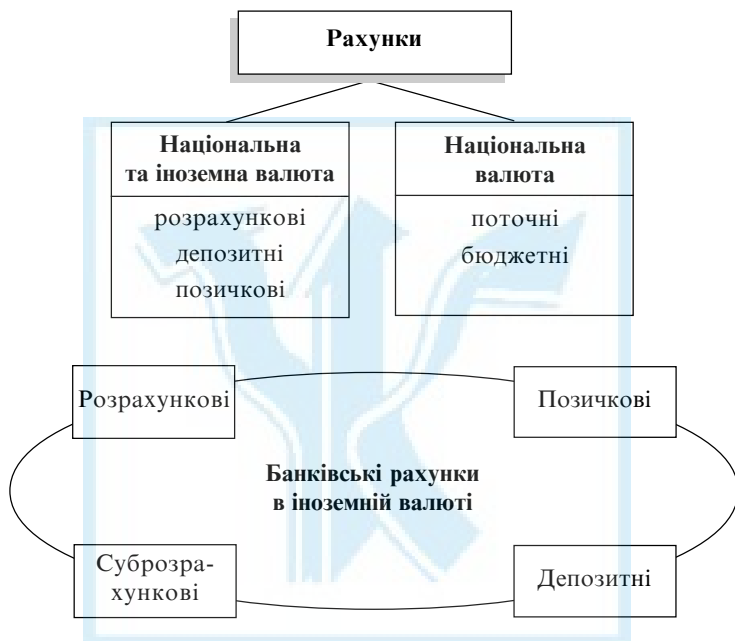
- безумовне виконання законів, указів Президента, нормативних та інструктивних актів Національного банку України з питань регулювання обсягу і структури готівкової маси в обігу;
- прогнозування і раціональна організація готівкового обігу з урахуванням основних напрямів грошової політики, впровадження нових форм безготівкових розрахунків;
- обмеження готівкової емісії економічно обґрунтованими вимогами зростання обігу готівки.

Документи, які подаються в банк для відкриття рахунків:

- а) заява встановленого зразка, підписана керівником і головним бухгалтером (якщо в організації є така посада);
- б) нотаріально засвідчена копія свідоцтва про державну реєстрацію в органі державної виконавчої влади або в іншому органі, уповноваженому здійснювати державну реєстрацію;
- в) нотаріально засвідчена копія рішення про створення, реорганізацію підприємства того органу, якому надане таке право;
- г) нотаріально засвідчена копія зареєстрованого статуту;
- г) картка із зразками підписів осіб, яким, відповідно до установчих документів заявника, надане право першого та другого підписів грошових документів.

Підприємці — фізичні особи — відкривають рахунки на своє ім'я.
Для цього потрібні такі документи:

- заява про відкриття рахунка, підписана підприємцем;
- копія свідоцтва про державну реєстрацію підприємця;
- нотаріально засвідчена картка із зразком підпису.

Порядок відкриття рахунка в іноземних банках:

- 1) одержати індивідуальну ліцензію від НБУ;
- 2) ліцензія на право використання рахунків в іноземних банках суб'єктами підприємницької діяльності надається на один рік. Продовжити її можна шляхом перереєстрації, якщо подати документи не пізніше 20 грудня поточного року;
- 3) подати документи до Управління валютного контролю та ліцензування:
  - лист-звернення на ім'я заступника Голови Правління НБУ з даними, визначеними НБУ;
  - обґрунтування потреби в одержанні індивідуальної ліцензії (неможливість здійснення розрахунків через комерційні

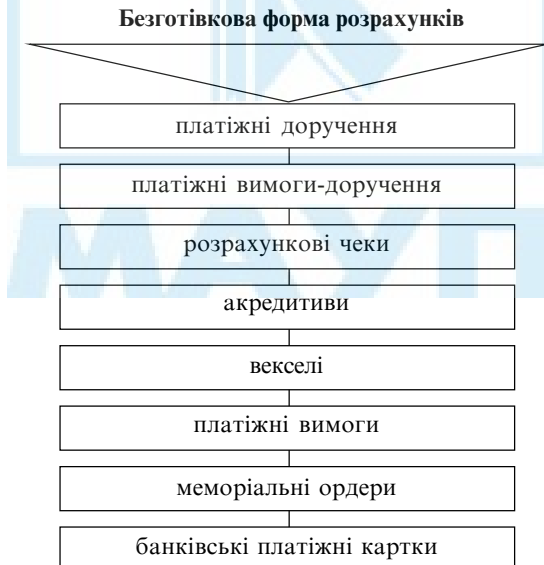
банки України в разі відсутності їх кореспондентських рахунків у банках відповідної країни або через виняткові обставини, що потребують наявності таких рахунків);

- клопотання регіонального управління НБУ про відкриття рахунка підприємству, а при перереєстрації — з висновком про дотримання ним вимог ліцензії за попередній рік;
- оригінал індивідуальної ліцензії НБУ на право використання рахунків в іноземних банках у разі перереєстрації.

Закриття рахунка в установах банків можливе:

- а) на підставі заяви власника рахунка;
- б) на підставі рішення органу, на який законом покладено функції ліквідації або реорганізації підприємства;
- в) на підставі рішення суду або арбітражного суду про ліквідацію підприємства чи визнання його банкрутом;
- г) на інших підставах, передбачених чинним законодавством України чи договором між установою банку і власником рахунка.

Безготівкові розрахунки — це розрахунки між підприємствами, фізичними особами, які здійснюються через банки шляхом перерахування коштів з поточних рахунків платників на поточні рахунки одержувачів коштів.

Акредитив — форма розрахунків, коли банк-емітент за дорученням свого клієнта зобов'язаний виконати платіж третій особі (бенефіціару) за поставлені товари та надані послуги.

Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом без попереднього погодження з постачальником.

Безвідкличний акредитив не може бути змінений без згоди постачальника (одержувача коштів), на користь якого його відкрито.

Для **відкриття акредитива** платник подає обслуговуючому банку-емітенту заяву, де вказує:

- номер договору, за яким відкривається акредитив;
- термін дії акредитива (число і місяць його закриття);
- найменування постачальника;
- вид акредитива;
- умови реалізації акредитива (документи, види товарів тощо);
- суму акредитива.

Акредитив закривається:

- а) після закінчення обумовленого терміну акредитива. Про його закриття банкові-емітентові повідомляє виконуючий банк;
- б) за заявою постачальника про припинення дії відкличного акредитива до закінчення його терміну. Банкові-емітентові надсилає повідомлення виконуючий банк. Невикористана сума перераховується банкові платника на рахунок, з якого депонувалися кошти;
- в) за заявою покупця за відкличним акредитивом про його відмову повністю або частково акредитив закривається чи зменшується у день одержання повідомлення від банку-емітента. Про закриття акредитива виконуючий банк надсилає повідомлення банку-емітентові.

Банківська платіжна картка (БПК) — пластиковий ідентифікаційний засіб, за допомогою якого отримувачу БПК надається можливість здійснювати оплату за товари, послуги та одержувати готівку.

Ідентифікування отримувача БПК має забезпечуватись нанесенням на БПК номера, терміну дії, прізвища, ім'я та зразка підпису держателя БПК.

Види БПК:

- *власна* — дає змогу фізичній особі розпоряджатися власним рахунком;
- *корпоративна* — дає змогу фізичній особі розпоряджатися картрахунком юридичної особи;
- *дебетна* — дає змогу розпоряджатися картрахунком у межах залишку коштів на ньому;
- *кредитна* — дає змогу здійснювати операції за дебетом контрахунка в межах установленого банком-емітентом ліміту кредиту.

Контрольні питання

1. Дати визначення поняття “грошова система держави”.
2. Елементи грошової системи держави.
3. Структура золотовалютного резерву НБУ.
4. Які документи треба подати для відкриття рахунка в банку?
5. Які бувають банківські рахунки в іноземній валюті?
6. Порядок відкриття рахунка в іноземних банках.
7. Правові форми розрахунків.
8. Пояснити поняття “акредитив”.
9. Види акредитивів.
10. Підстави для закриття акредитива.

Правові основи валютного регулювання

Валютне регулювання — діяльність державних органів, спрямована на регламентування порядку здійснення валютних операцій.

Валютні відносини складаються у сфері фінансової діяльності держави і пов'язані з її роллю в розподілі та перерозподілі валового внутрішнього продукту з метою утворення і використання необхідних суспільству валютних фондів.

Структура валютних фондів:

- Державний валютний фонд;
- валютний фонд Автономної Республіки Крим;
- місцеві валютні фонди;
- валютні фонди юридичних і фізичних осіб;
- валютні фонди громадських організацій, інших осіб.

Формування Державного валютного фонду забезпечує Кабінет Міністрів України:

- з коштів державного бюджету в межах сум видатків, затверджених Верховною Радою України;
- купівлею валютних цінностей на міжбанківському валютному ринку України;
- за рахунок кредитів у іноземній валюті в межах затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;
- з інших надходжень, передбачених чинним законодавством.

Галузь валютних відносин становлять міжнародні та внутрішні (внутрішньодержавні) валютні відносини.

Міжнародні валютні відносини проявляються:

- у зовнішній торгівлі;
- у наданні економічної та технічної допомоги;
- у спільній діяльності в галузі капіталовкладень;
- у міжнародних перевезеннях та ін.

Внутрішньодержавні валютні відносини охоплюють суспільні зв'язки, організовані державою в ході розробки та здійснення національної валютної політики й зумовлені утворенням, розподілом і використанням централізованих і децентралізованих валютних фондів, необхідних для виконання певними суб'єктами своїх функцій.

Особливості валютних відносин:

- 1) формуються у сфері фінансової діяльності держави, яка чітко регламентує порядок утворення й використання централізованих і децентралізованих валютних фондів;
- 2) безпосереднім приводом для їх виникнення є здійснювана державою планова діяльність з утворення і використання необхідних валютних фондів;
- 3) об'єктом є валютні цінності як засіб платежу в міжнародних розрахунках або такі, що можуть бути сурогатом таких розрахункових засобів, тобто гроші;
- 4) еквівалентний, тобто двосторонній, рух грошової та товарної форм між суб'єктами;
- 5) регулюються нормами не лише фінансового, а й інших галузей права, насамперед цивільного, тобто є комплексними.

Механізм правового регулювання валютних відносин — сукупність узятих в органічній єдності та взаємозв'язку правових засобів, за допомогою яких держава впливає на суспільні відносини, пов'язані з утворенням, розподілом і використанням валютних фондів.

Правовий режим валютних відносин — це режим валютних обмежень, тобто законодавча або адміністративна заборона, лімітування чи регламентація операцій з валютою або валютними цінностями.

Обмеження здійснення валютних операцій:

- 1) регулювання переказів і платежів за кордон, вивезення капіталу, репатріація прибутків, золота, грошових знаків і цінних паперів;
- 2) обмеження вільної купівлі та продажу іноземної валюти і введення обов'язкового продажу державної іноземної валюти в обмін на національну валюту за офіційним курсом;
- 3) зосередження валютних операцій у центральних або спеціально уповноважених банках;
- 4) контроль за створенням і ліквідацією авуарів резидентів у країні;
- 5) контроль за створенням і ліквідацією нерезидентів — учасників валютних операцій у країні;
- 6) контроль за інвестуванням нерезидентів в економіку України та резидентів в економіку інших країн;
- 7) декларування, попередній дозвіл, контроль або заборона у здійсненні окремих видів валютних операцій.

Валюта України — власне національна валюта України, платіжні документи та інші цінні папери, виражені у валюті України.

Іноземна валюта — власне іноземна валюта, монетарні метали, платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті або в монетарних металах.

Валютні операції пов'язані:

- 1) з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- 2) з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- 3) із ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

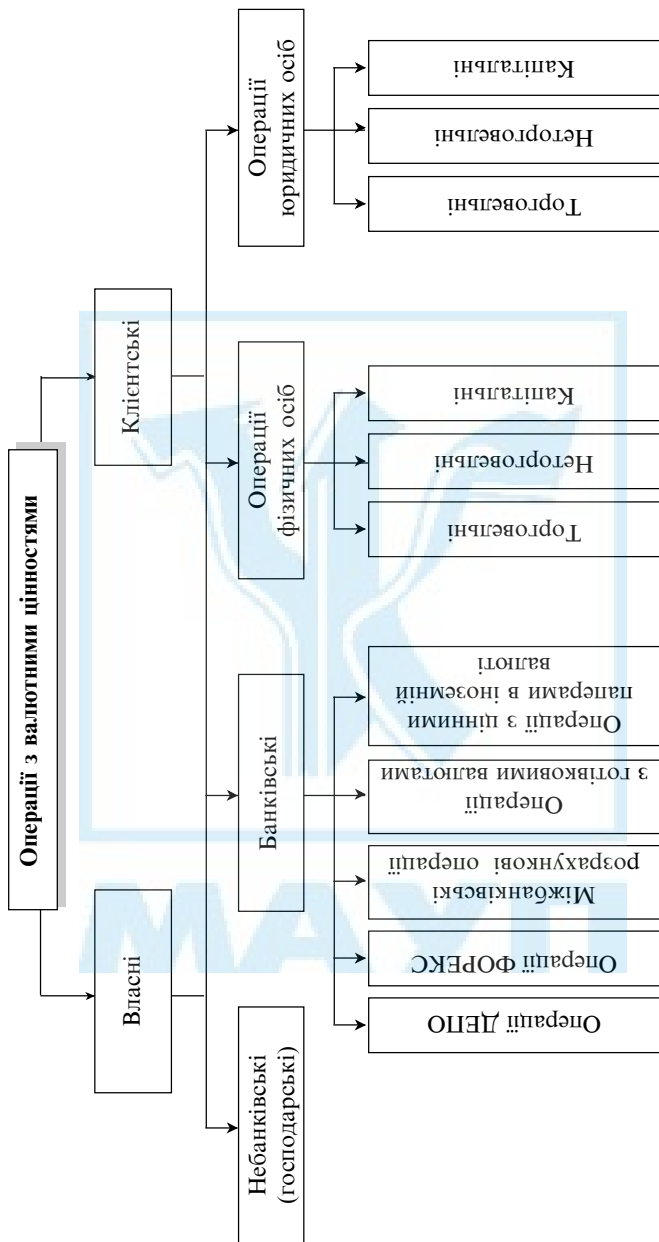
Уповноважений банк — будь-який комерційний банк, офіційно зареєстрований на території України, який має ліцензію НБУ на виконання валютних операцій, а також здійснює контроль за операціями своїх клієнтів.

Генеральні ліцензії видаються комерційним банкам та іншим кредитно-фінансовим установам України для здійснення валютних операцій на весь період дії режиму валютного регулювання (мають право відкривати на території України пункти обміну іноземних валют).

Індивідуальні ліцензії видаються резидентам і нерезидентам для здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції. Індивідуальна ліцензія потрібна для таких операцій:

- а) вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей;
- б) ввезення, переказування, пересилання в Україну національної валюти України;
- в) надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни й суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі;
- г) використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або застави;
- г) розміщення валютних цінностей на рахунках і вкладах за межами України;
- д) здійснення інвестицій за кордон, у тому числі придбання цінних паперів.

Схема класифікації операцій з валютними цінностями в банку

Класифікація валютних операцій

Функції валютного контролю:

- контроль відповідності валютних операцій чинному законодавству та наявності необхідних ліцензій;
- перевірка обґрунтованості платежів в іноземній валюті резидентами і нерезидентами;
- перевірка повноти та об'єктивності обліку й звітності за операціями резидентів і нерезидентів.

Державні органи валютного регулювання та контролю:

- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Національний банк України;
- Міністерство зовнішніх економічних зв'язків України;
- Міністерство фінансів України;
- Державний митний комітет України та ін.

Кабінет Міністрів України у сфері валютного регулювання:

- 1) визначає і подає на затвердження до Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України;
- 2) бере участь у складанні платіжного балансу України;
- 3) забезпечує здійснення бюджетної та податкової політики в частині, що стосується руху валютних цінностей;
- 4) забезпечує формування і є розпорядником Державного валютного фонду України;
- 5) визначає порядок використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що використовуються в торговельному обороті з іноземними державами, а також у не-торговельному іноземних валютах, які використовуються в не-торговельному обороті з іноземними державами на підставі положень міжнародних договорів України.

Національний банк України у сфері валютного регулювання:

- 1) здійснює валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики України;
- 2) складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;
- 3) контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;
- 4) визначає в разі потреби ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;
- 5) видає в межах, передбачених законодавством, обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;
- 6) нагромаджує, зберігає та використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;
- 7) видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;
- 8) встановлює способи визначення й використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених в іноземній валюті або в розрахункових (клірингових) одиницях;
- 9) установлює за погодженням з Міністерством статистики України єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;
- 10) забезпечує публікацію банківських звітів про власні валютні операції та валютні операції уповноважених банків.

Фінансові правопорушення, передбачені валютним законодавством:

- несвочасне здійснення розрахунків у валютних операціях при виконанні зобов'язань за угодами тощо;
- здійснення валютних операцій без генеральної чи індивідуальної ліцензії Національного банку України;
- незаконне приховування в банках іноземних держав валютних цінностей, що належать резидентам;
- невиконання уповноваженими банками доручень резидентів щодо купівлі та продажу іноземної валюти;
- невиконання резидентами встановлених вимог до продажу валютних коштів, що надійшли на їхні рахунки;
- невиконання уповноваженими банками функцій валютного контролю;
- несвочасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції та ін.

Санкції за фінансові правопорушення	Штраф у сумі, еквівалентній вартості валютних цінностей, за якими зафіксовано порушення
	Штраф у сумі, що встановлюється Національним банком України
	Пеня
	Позбавлення ліцензії Національного банку України
	Виключення з Республіканської книги реєстрації банків та інших кредитно-фінансових установ

Конкретні види фінансових правопорушень і відповідальність за них:

- здійснення операцій з валютними цінностями без одержання генеральної ліцензії НБУ — штраф у сумі еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, яку перераховано у валюту України за обмінним курсом НБУ на день здійснення таких операцій, з виключенням банку з Республіканської книги реєстрації банків та інших кредитно-фінансових установ або без такого виключення;
- здійснення операцій з валютними цінностями без одержання індивідуальної ліцензії НБУ — штраф у сумі еквівалентній сумі зазначених валютних цінностей, яку перераховано у валюту України за обмінним курсом НБУ на день здійснення таких операцій;

- несвоєчасне подання, приховування чи перекручування звітності про валютні операції — штраф у сумі, що встановлюється НБУ;
- невиконання резидентами вимог щодо декларування валютних цінностей та іншого майна, яке перебуває за межами України, — штраф у сумі, що встановлюється НБУ.

Контрольні питання

1. Дати визначення поняття валютного регулювання та назвати основні його елементи.
2. Що таке валютні відносини?
3. Структура валютних фондів.
4. Як формується Державний валютний фонд?
5. Особливості валютних відносин.
6. Які існують обмеження щодо ведення валютних операцій?
7. Дати визначення поняття “валютні цінності”.
8. Які операції потребують індивідуальних ліцензій?
9. Які органи держави здійснюють валютний контроль і в чому він полягає?
10. Фінансові правопорушення, передбачені валютним законодавством.

Короткий словник термінів, що використовуються у фінансовому праві

А

АВАЛЬ — вексельне доручення, за яким особа, що його здійснила, бере на себе відповідальність перед власником векселя за виконання зобов'язань будь-якою з відповідальних за векселем осіб: акцептантом, векседавцем, індосантом. Аваль підвищує надійність векселя і тим самим сприяє вексельному обігу.

АВАНСОВІ ПЛАТЕЖІ — сплата до бюджету податків і податкових платежів у розмірах, визначених виходячи з прогнозованого оцінювання об'єкта оподаткування або з його фактичних розмірів за попередній період чи аналогічний період попереднього року.

АВІЗО — офіційне письмове банківське повідомлення про виконання розрахункової операції. Направляється іншому банкові чи клієнтові і використовується банками для повідомлення своїх клієнтів про дебетові та кредитові записи, залишки коштів на рахунках, виплату переказів, подання чеків, відкриття акредитивів. Як авізо використовують спеціальні бланки або копії грошово-розрахункових документів (платіжні доручення чи вимоги, меморіальні ордери тощо). В авізо зазначають його номер, дату операції та її характер, суму, реквізити платника чи одержувача.

АВУАРИ — 1. Різні активи (готівка, чеки, векселі, акредитиви), за рахунок яких можуть бути здійснені виплати і погашені зобов'язання їхніх власників. 2. Грошові ресурси банку в іноземних валютах, цінних паперах, золоті, що є на його рахунках у закордонних банках. Сукупність таких ресурсів, що належать певній країні, називається її закордонними авуарами. Ними здійснюють виплати, погашають зобов'язання, забезпечують розрахунки між державами. Значна частина розрахунків у світовому господарстві здійснюється в доларах США, німецьких марках, японських єнах, англійських фунтах стерлінгів. Тому найпоширеніші авуари саме в цих валютах.

АГЕНТ — фізична або юридична особа, яка виконує функції довіреної особи, посередника, уповноваженого, тобто здійснює певні дії від імені іншої особи (принципала) за дорученням і в інтересах цієї особи. У фінансово-комерційних операціях агентами є брокери, дилери, маклери, комісіонери.

АДМІНІСТРАТИВНЕ СТЯГНЕННЯ — штрафна санкція, що накладається на керівників і посадових осіб підприємств, установ та організацій за порушення податкового законодавства.

АЖЮ — відхилення курсу валюти, акцій, векселів та інших цінних паперів від їх номінальної вартості або паритету в бік перевищення.

АЖУР — стан бухгалтерського обліку, коли всі записи на рахунках роблять у день здійснення господарських операцій; у ширшому розумінні — коли обліково-обчислювальні роботи виконуються в установлені терміни.

АКТ РЕВІЗІЇ — основний письмовий документ, що засвідчує наслідки обстеження, перевірки стану або результатів роботи підприємства, організації, установи чи дій службової особи (групи осіб).

АКТИВНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ — операції, за допомогою яких банки розміщують наявні у них грошові ресурси (видача позик, купівля цінних паперів тощо).

АКЦЕПТ — згода платника оплатити платіжну вимогу постачальника при безготівкових розрахунках.

АКЦЕПТНИЙ АКРЕДИТИВ — банківський кредит, який отримує експортер чи імпортер. При цьому він передає банкові свої векселі, виставлені на цей банк. Такі векселі можна продати, оскільки банківський акцепт дає право покупцеві векселя отримати розрахунок за ним у банку.

АКЦЕПТОВАНИЙ ВЕКСЕЛЬ — вексель, який має акцепт платника на його оплату. Акцепт оформляється написом на векселі (“акцептований”, “прийнятий”, “зобов’язуюсь заплатити” та ін.) і підписом трасата (платника за векселем). Через акцепт особа, яка вказана на векселі як платник (трасат), беручи на себе обов’язки акцептанта, стає головним вексельним боржником. Акцептант відповідає за оплату векселя в установлені терміни; у разі неплатежу власник векселя має прямиий позов проти акцептанта. Акцептовані векселі набули поширення у практиці кредитування зовнішньої торгівлі.

АКЦИЗ — вид непрямого податку на високорентабельні та монополні товари (продукцію), який включається до ціни товарів (продукції).

АУДИТОР — працівник аудиторської служби (фірми), який здійснює незалежну експертизу чи контроль за дотриманням встановленого порядку здійснення фінансово-господарських операцій, бухгалтерського обліку та звітності, надає з цих питань консультативні послуги.

АУДИТОРСЬКА ФІРМА (СЛУЖБА) — організація, яка на договірних засадах здійснює аудит, тобто позавідомчу незалежну фінансову та

бухгалтерську експертизу чи контроль за діяльністю господарських суб'єктів (підприємств, фірм, організацій), а також надає консультаційні послуги. Метою такої експертизи є об'єктивне оцінювання фінансового стану, перевірка правочинності укладених угод, дотримання законодавства, насамперед податкового, й достовірності поданої звітності. Аудиторську фірму (службу) можна створювати на основі будь-яких форм власності. Для здійснення аудиторської діяльності потрібно мати ліцензію.

АУКЦІОН — продаж товарів і майна з публічного торгу покупцеві, який запропонував найвищу ціну.

АУКЦІОН ВАЛЮТНИЙ — організована форма купівлі-продажу іноземних валют за конкурсом покупців.

АУКЦІОН ГРУПОВИЙ — форма біржової торгівлі, коли спочатку нагромаджують замовлення, а потім розпродують їх одноразово в торговому залі під контролем уповноваженого брокера чи працівника біржі.

Б

БАЛАНС БАНКІВСЬКИЙ — бухгалтерський баланс, який відбиває стан залучених і власних коштів, їх джерела, розміщення в кредитних та інших операціях. За даними балансу здійснюється контроль за формуванням і використанням банківських ресурсів, станом кредитних, розрахункових, касових та інших банківських операцій.

БАЛАНС БУХГАЛТЕРСЬКИЙ — форма бухгалтерської звітності, яка відбиває у грошовому виразі стан господарських засобів за їх складом і використанням, джерелами надходження та призначенням на певну дату. Має форму таблиці, що складається з двох частин: активу і пасиву. Оскільки актив і пасив балансу відбивають одні й ті самі кошти, їх підсумки мають дорівнювати один одному.

БАЛАНС ДЕРЖАВИ ПЛАТІЖНИЙ — співвідношення між сумою фактичних грошових надходжень із-за кордону та сумою платежів іншим державам за певний період (рік, квартал, місяць) або на певну дату. Баланс держави платіжний є найпоширенішим видом балансу міжнародних розрахунків. Його розроблюють за формою, рекомендованою МВФ.

БАЛАНС ДЕРЖАВИ ФІНАНСОВИЙ ЗВЕДЕНИЙ — система показників, що характеризують джерела створення, напрями використання фінансових ресурсів та їх величину за відповідний період. Охоплює фінансові ресурси, що створюються і використовуються в усіх секторах економіки

незалежно від форм власності, а також обов'язкові та добровільні платежі, сплачувані населенням, довгострокові кредити банків, доходи від зовнішньоекономічної діяльності. У видатковій частині балансу наводять загальну суму витрат, здійснюваних суб'єктами господарювання та по лінії бюджетної системи.

БАЛАНС ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ — поточний фінансовий план підприємства, що є основою організації фінансових відносин, формування та використання грошових доходів і фондів. Розроблюється звичайно на рік з поквартальним поділом. В умовах нестабільної економіки та при високих темпах інфляції баланс можна складати і на коротші терміни.

БАЛАНСОВИЙ ПРИБУТОК — загальна сума прибутку підприємства від усіх видів діяльності за звітний період, що відбита в його балансі і включає в себе прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг), у тому числі продукції допоміжних і обслуговуючих виробництв, що не мають окремого балансу, основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів і матеріальних цінностей, а також прибуток від орендних (лізингових) операцій, роялті та позареалізаційних операцій.

БАНК-ЕМІТЕНТ — банк, що випускає в обіг грошові знаки, цінні папери та платіжно-розрахункові документи.

БАНКІВСЬКА АСОЦІАЦІЯ — об'єднання банків, яке створюється з метою захисту своїх професійних інтересів.

БАНКІВСЬКА ЛІКВІДНІСТЬ — здатність банків забезпечити своєчасне виконання зобов'язань. Визначається співвідношенням та структурою активів і пасивів банку.

БАНКІВСЬКА ЛІНІЯ — кредитна лінія, яку банк відкриває клієнтові.

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ — відомості, що не підлягають розголошенню. До них належать відомості про стан рахунків клієнтів і виконуваних операцій. Такі відомості можуть надаватися самим клієнтам, судовим, слідчим і фінансовим органам. Банківська таємниця є різновидом комерційної таємниці, яка полягає в тому, що фірми й банки приховують одне від одного відомості про операції з метою отримання більших прибутків. Публікація балансів не вказує банківської таємниці, оскільки відомості звичайно є загальними і не розкривають конкретних операцій банків, їх зв'язків з клієнтурою.

БАНКІВСЬКИЙ АКЦЕПТ — згода банку на оплату платіжних документів, форма гарантії їх оплати. Оформлюється у вигляді відповідного напису банку-акцептанта.

БАНКІВСЬКИЙ КРЕДИТ — надання банком у тимчасове користування частини власного або залученого капіталу. Здійснюється у формі видачі позик, обліку векселів та ін. Специфічними формами кредиту є форфейтинг, факторинг, “кредит покупцеві”.

БАНКІВСЬКИЙ ФАКТОРИНГ — вид послуг банку з рефінансування дебіторських зобов'язань клієнта без права вимоги повернення.

БАНКІВСЬКИЙ ФОРФЕЙТИНГ — фінансування міжнародної торгівлі шляхом обліку переказних векселів без права регресу, тобто покупець векселя бере на себе весь ризик неплатежу і не може пред'явити претензії попередньому власникові.

БАНКІВСЬКІ ІНВЕСТИЦІЇ — вкладання банківських ресурсів на тривалий термін.

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ — операції банків для залучення коштів та їх вкладання в позички, цінні папери й послуги, випуску в обіг і вилучення з нього грошей, здійснення капітальних вкладень, касового виконання державного бюджету тощо.

БАНКОМАТ — електронний термінальний пристрій, сполучений з банківським комп'ютером і призначений для одержання клієнтом готівки зі свого рахунка, а також довідок по ньому. Доступ до користування банкоматом забезпечується виданою банком спеціальною кредитною картою.

БАНКРУТСТВО — фінансова неспроможність осіб, підприємств, фірм, нездатність платити кредиторам за борговими зобов'язаннями і продовжувати нормальну діяльність. Розрізняють два види банкрутства: перший — це навмисне, тобто свідоме, доведення своїх комерційних справ до банкрутства; другий вид пов'язаний із певними обставинами або є результатом некомпетентного управління. Згідно з ринковими постулатами банкрутство виконує функцію своєрідного відбору найефективніших форм і методів господарювання.

БАРТЕР — еквівалентний обмін товарами між фірмами різних країн. Проводиться на безвалютній основі.

БЕЗАКЦЕПТНІ ПЛАТЕЖІ — платежі, що здійснюються на основі платіжних вимог списанням коштів з рахунка платника без його згоди, про що робиться спеціальна відмітка на документі: “Без акцепту”.

БЕЗГОТІВКОВИЙ ГРОШОВИЙ ОБІГ — частина грошового обігу, в якій рух грошей відбувається як перерахування сум по рахунках у банках чи зарахування взаємних вимог, тобто безготівкових грошових знаків.

Переважна більшість загального грошового обігу здійснюється в безготівковій формі. Це зумовлено тим, що безготівковий обіг має значні переваги перед готівковим, а тому набагато ефективніший і доцільніший як для суспільства загалом, так і для кожного окремого економічного суб'єкта.

БІРЖА — організаційно оформлений, постійно функціонуючий ринок, на якому здійснюються торгівля цінними паперами і оптова торгівля товарами. Розрізняють фондову, товарну та валютну біржі.

БЛОКОВАНИЙ РАХУНОК — банківський рахунок, розпорядження яким обмежене за рішенням слідчих, судових чи урядових органів.

БОНИ — короткотермінові боргові зобов'язання, що їх випускають державна скарбниця, муніципальні органи, окремі установи і підприємства.

БОНУС — додаткова винагорода, премія.

БЮДЖЕТ КОНСОЛІДОВАНИЙ — зведений бюджет нижчих територіальних рівнів і бюджету відповідного адміністративно-територіально-го утворення. Використовується для розрахунків та аналізу.

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФЦИТ — перевищення видатків бюджету над його доходами, показник кризового стану державних фінансів, один із факторів розвитку інфляції. Причини появи і зростання бюджетного дефіциту — посилення економічної нестабільності, скорочення надходжень до бюджету внаслідок зниження ефективності виробництва, безконтрольне збільшення бюджетних витрат.

БЮДЖЕТНИЙ ПЕРІОД — час дії бюджету від складання його проекту до затвердження звіту про виконання. Згідно з Конституцією України бюджетний період починається 1 січня і закінчується 31 грудня, тобто триває календарний рік.

В

ВАЛЮТА БАЗИСНА — валюта, щодо якої в тій чи іншій країні або фінансовому центрі здійснюється котирування інших валют, наприклад долар США, англійський фунт стерлінгів.

ВАЛЮТА ВІЛЬНО КОНВЕРТОВАНА — валюта, що вільно і необмежено обмінюється на інші іноземні валюти. Сфера обміну валюти вільно конвертованої поширюється як на поточні операції, пов'язані з поточною

зовнішньоекономічною діяльністю (зовнішньоторговельний обмін, неторговельні платежі, іноземний туризм), так і на операції щодо зовнішніх кредитів і закордонних інвестицій. Режим функціонування валюти вільно конвертованої практично означає відсутність будь-яких валютних обмежень.

ВАЛЮТНА ІНТЕРВЕНЦІЯ — втручання центрального банку в операції на валютному ринку для того, щоб впливати на курс національної валюти. Здійснюється через купівлю-продаж іноземної валюти: щоб підвищити курс національної валюти, центральний банк продає іноземну валюту, а щоб знизити його — скуповує. Валютна інтервенція є складовою валютної політики держави.

ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА — сукупність заходів, що здійснюються державою у сфері міжнародних валютних відносин відповідно до її поточних і стратегічних цілей. Валютна політика є складовою державної економічної політики держави.

ВАЛЮТНИЙ КУРС — співвідношення грошових одиниць двох країн, яке використовується для обміну валют, при здійсненні валютних та інших економічних операцій. Зовні є ціною валюти однієї країни, вираженою у валюті іншої країни чи в міжнародних розрахункових одиницях.

ВАЛЮТНИЙ ПАРИТЕТ — законодавчо встановлене співвідношення двох валют, яке і є основою валютного курсу.

ВАЛЮТНИЙ РЕЗЕРВ — запас іноземної валюти, а також золота, яким володіє правлячий орган або центральний банк тієї чи іншої країни для платежів за міжнародними розрахунками.

ВАЛЮТНИЙ РИЗИК — небезпека валютних втрат, пов'язаних зі зміною курсу іноземної валюти стосовно національної валюти під час виконання торговельних, кредитних і валютних операцій.

ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ — операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; операції, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; операції, пов'язані із ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

ВАЛЮТНІ РИНКИ — центри зосередження валютних операцій, які здійснюються на основі попиту і пропозиції та забезпечують своєчасність

міжнародних розрахунків. Учасниками валютних ринків є банки, компанії та їх клієнтура, а також валютні біржі.

ВКСЕЛЬ — цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну визначену суму грошей власникові векселя (векселевласникові).

ВТРАЧЕНА ВИГОДА — дохід, що його міг би одержати суб'єкт оподаткування в разі здійснення своїх прав і не одержав через незалежні від нього обставини або протиправні щодо нього дії інших суб'єктів, якщо розмір його передбачуваного доходу можна обґрунтувати.

Г

ГАРАНТ — державний орган, установа, підприємство чи особа, які у певний спосіб гарантують своєчасну сплату суми, що її має повернути боржник, і несуть за неї економічну, фінансову, матеріальну та моральну відповідальність, компенсують збитки, що виникають.

ГАРАНТОВАНИЙ КРЕДИТ — кредит, який надається одними підприємцями іншим під гарантію банків, фірм або урядових органів. До гарантованого кредиту звертаються тоді, коли постачальник не впевнений у платоспроможності покупця.

ГАРАНТОВАНИЙ ЧЕК — чек клієнта, гарантований його банком.

ГРИВНЯ — 1. Грошова і вагова одиниця Стародавньої Русі. 2. Грошова одиниця Української Народної Республіки, в якій 1918 року випускались кредитні білети Державного банку УНР. 3. Згідно з Конституцією є грошовою одиницею України. Національна валюта України з 2 вересня 1996 року.

ГРОШІ ЕЛЕКТРОННІ — умовна назва коштів, які використовуються їх власниками в електронній системі банківських послуг. Фактично це кредитні гроші, що обертаються не з допомогою паперових носіїв, а через запровадження до сфери розрахунків комп'ютерної техніки і сучасних систем зв'язку. Гроші електронні є найбільш прогресивним, економічним і зручним носієм грошових функцій, що значно прискорює безготівкові розрахунки між суб'єктами господарювання.

ГРОШОВИЙ ОБІГ — рух грошей у готівковій та безготівковій формах, що обслуговує кругообіг товарів і послуг у процесі розширеного відтворення.

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА — сукупність заходів держави у сфері грошового обігу і кредитних відносин з метою регулювання економічного зростання, стримування інфляції, забезпечення зайнятості та збалансовування платіжного балансу. Основні напрями грошово-кредитної політики визначаються вищими законодавчими органами країни, а реалізуються урядами, центральними банками разом з Міністерством фінансів.

ГУДВІЛ — комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємства без відповідного збільшення активних операцій, у тому числі використання кращих управлінських здібностей, домінуюча позиція на ринку продукції (робіт, послуг), нові технології тощо. Вартість гудвілу визначається різницею між ціною придбання і звичайною ціною відповідних активів.

Д

ДЕБІТОР — юридична чи фізична особа, яка заборгувала певному підприємству, організації, фірмі чи установі гроші або майно.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ — рахунки, що виникають внаслідок поставок у кредит і підлягають оплаті. У балансі підприємства входять до складу оборотного капіталу.

ДЕВАЛЬВАЦІЯ — знецінення національної грошової одиниці порівняно з іноземною валютою чи міжнародними валютними одиницями. Виявляється у зниженні курсу національної валюти. Причиною девальвації є інфляція, коли в різних країнах вона розвивається однаковими темпами.

ДЕКЛАРУВАННЯ — подання платником відомостей про обсяги об'єкта оподаткування та інших даних, необхідних для визначення суми податку.

ДЕНОНСАЦІЯ — письмова відмова від угоди до закінчення терміну її дії.

ДЕРЖАВНЕ МИТО — грошова плата, що стягується за вчинення юридичних дій та за видачу документів юридичного характеру уповноваженими на те державними органами й перераховується ними до бюджету.

ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ФІЗИЧНИХ ОСІБ — ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ТА ІНШИХ ОBOB'ЯЗKOBИX ПЛАТЕЖІВ — автоматизований банк даних, створений для забезпечення єдиного державного обліку фізичних осіб, які зобов'язані сплачувати податки, збори, інші обов'язкові пла-

тежі до бюджетів та внески до державних цільових фондів у порядку і на умовах, визначених законодавчими актами України.

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ — фонди, які створені відповідно до законодавства України і формуються за рахунок визначених ним внесків юридичних осіб незалежно від форм власності та внесків громадян.

ДЕФЦИТ БЮДЖЕТУ — перевищення видатків бюджету над його доходами.

ДЕФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА — сукупність заходів, яких вживає держава з метою стримування інфляції та оздоровлення платіжного балансу.

ДЕФЛЯЦІЯ — процес стримування зростання грошової маси в обігу. За змістом і наслідками — протилежність інфляції. Звичайно провадиться напередодні грошових реформ.

ДЕФОЛТ — відмова держави, юридичної або фізичної особи від виконання своїх фінансових зобов'язань в односторонньому порядку.

ДИВИДЕНДИ — доходи, отримані суб'єктами оподаткування за корпоративним правом у вигляді частки прибутку юридичної особи, зокрема доходи, нараховані у вигляді відсотків на акції або на внески до статутних фондів (за винятком доходів, отриманих від інших видів цінних паперів, від продажу та доходів від операцій з борговими зобов'язаннями і вимогами).

ДИСКОНТ — 1. У банківській практиці: обліковий відсоток, який банки знімають при обліку векселів. 2. У практиці валютного та товарного ринку: зниження курсу валюти за готівковими операціями або з ціни товару при термінових валютних угодах. 3. У практиці фондової біржі: різниця між номіналом цінного папера та його біржовим курсом у випадку, коли останній нижчий від номіналу.

ДИСКОНТНА ПОЛІТИКА — політика підвищення або зниження облікових ставок емісійними банками країни з метою впливу на попит і пропозицію позичкових капіталів, стан платіжного балансу і валютні курси.

ДОБРОВІЛЬНІ ПОЖЕРТВИ — внески підприємств або громадян на загальносуспільні потреби, а також у неприбуткові організації, створені згідно із законодавством про об'єднання громадян.

ДОТАЦІЯ — особливий вид асигнувань з державного бюджету. Розрізняють два види дотацій:

- 1) для збалансування доходів і видатків та покриття збитків окремих установ, підприємств;
- 2) бюджетну — надають у разі перевищення видатків над доходами (як метод бюджетного регулювання).

Е

ЕКСПОРТНИЙ КРЕДИТ — кошти, що надаються іноземним покупцям чи їх банкам з метою фінансування їх діяльності.

ЕКСПОРТНИЙ ЛІЗИНГ — угода, згідно з якою лізингова компанія купує обладнання у національної фірми для надання його за кордон орендареві.

ЕМІСІЯ — випуск в обіг грошей і цінних паперів.

ЕМІТЕНТ — держава, підприємство, установа, організація, які випускають в обіг грошові знаки, цінні папери, платіжно-розрахункові документи.

Є

ЄВРОВАЛЮТИ — сукупна назва стійких валют, якими комерційні банки здійснюють безготівкові депозитно-позикові операції за межами країн-емітентів цих валют: євродолари, євромарки, євростерлінги, євроєни тощо. Термін виник наприкінці 50-х років, коли було запроваджено конвертованість валют економічно розвинених країн і ці валюти почали використовувати в міжнародних розрахунках. Найбільшу частку в запасах євровалют становить долар США.

ЄВРОКРЕДИТИ — міжнародні позики, які великі комерційні банки країн надають за рахунок ресурсів євровалютного ринку.

ЄВРООБЛІГАЦІЯ — цінний папір на пред'явника; боргове зобов'язання позичальника, який отримав довгострокову позику в одній з євровалют. Випускається емісійним синдикатом, який об'єднує банки та інші кредитні установи-нерезиденти країни, чия валюта використовується для позначення номіналу емітованих цінних паперів.

ЄВРОПЕЙСЬКА ВАЛЮТНА СИСТЕМА — форма організації стосунків країн — членів ЄС у валютній сфері, мета якої — забезпечити стійке співвідношення курсів національних валют цих держав і тим самим сприяти стабілізації їх зовнішньоекономічних зв'язків. Заснована 13 березня 1979 р. Базується на трьох основних елементах: зобов'язаннях країн — членів ЄС підтримувати коливання ринкового курсу валют у певних межах досить вузького діапазону; спеціальній європейській валютній одиниці — ЕКЮ; наданні кредитної фінансової допомоги урядам, котрі зазнають фінансових труднощів у підтримуванні ринкового курсу своєї валюти в межах узгодженого діапазону відхилень.

ЄВРОРИНОК — міжнародний ринок позичкових капіталів, на якому здійснюють операції в єрвалютах.

3

ЗАБОРГОВАНІСТЬ ДЕБІТОРСЬКА — сума боргів, не сплачених підприємству, організації, установі юридичною або фізичною особою. Виникає внаслідок їх господарських взаємовідносин. Своєчасне стягнення заборгованості дебіторської є важливим засобом забезпечення сприятливого фінансового стану підприємства.

ЗАДАТОК — грошова сума, що видається однією зі сторін договору іншій у рахунок належних платежів, є доказом укладення договору і засобом забезпечення його виконання.

ЗАСТАВА — спосіб забезпечення зобов'язання в разі надання кредитів тощо.

ЗАСТАВНІ ОПЕРАЦІЇ — операції банків з надання позик під заставу товарів у обігу та товарів у переробці. Позики населенню, що їх видають ломбарди під заставу.

ЗВИЧАЙНА ПРОЦЕНТНА СТАВКА ЗА ДЕПОЗИТ — середньозважена процентна ставка на день відкриття депозиту, яка не перевищує середньозважену процентну ставку за депозити, залучені протягом 30 календарних днів, що передували даті відкриття цього депозиту.

ЗВИЧАЙНА ПРОЦЕНТНА СТАВКА ЗА КРЕДИТ — середньозважена процентна ставка на день сплати процентів за кредит, яка не нижча від середньозваженої процентної ставки за кредити, надані протягом 30 календарних днів, що передували даті надання цього кредиту.

ЗВИЧАЙНА ЦІНА НА ПРОДУКЦІЮ — ціна, не менша від середньозваженої ціни реалізації аналогічної продукції за будь-якими іншими угодами купівлі-продажу, укладеними з будь-якою третьою стороною протягом 30 календарних днів, що передували даті реалізації.

ЗОЛОТИЙ ЗАПАС — офіційний запас золота у злитках або монетах, що зберігається в національному банку та фінансових органах держави чи міжнародних валютно-фінансових установах.

1

ІМЕННИЙ ЧЕК — виписаний на певну особу спеціальний грошовий документ установленої форми, що містить письмове розпорядження влас-

ника поточного рахунка банку про виплату зазначеної суми. Обмежений у розповсюдженні.

ІНВЕСТИЦІЇ — капіталовкладення.

1. Вкладання коштів в основний капітал і матеріально-товарні запаси для розвитку виробництва.
2. Вкладання коштів у фінансові активи (депозити, цінні папери) з метою отримання доходу; портфельні інвестиції в цінні папери, призначені лише для отримання доходу; прямі інвестиції для участі в управлінні компанією; інвестиції в дорогоцінні метали, землю, нерухомість з метою захисту коштів від інфляції, грошових реформ.

ІНВЕСТИЦІЙНІ БАНКИ — кредитно-фінансові інститути, що спеціалізуються на операціях з цінними паперами з метою залучення коштів, здійснення довгострокового кредитування і фінансування різних галузей господарства. На відміну від комерційних, інвестиційні банки не приймають депозитів, а займаються емісійно-засновницькою діяльністю, тобто випускають і розміщують цінні папери, що є джерелом їх грошових ресурсів.

ІНВЕСТОР — вкладник, особа, організація або держава, які інвестують.

ІНДОСАМЕНТ — передатний напис на зворотному боці цінного папера, що засвідчує перехід права за цим документом іншій особі; індосамент може бути на користь конкретної особи (іменний), на пред'явника — складається з одного підпису (бланковий); застереження “без регресу (обороту)” знімає з індосанта солідарну відповідальність з платником за векселем.

ІНДОСАНТ — особа, що робить на зворотному боці цінного папера передатний напис.

ІНДОСАТ — особа, на користь якої переказується цінний папір за передатним написом.

ІНКАСО — банківська розрахункова операція, за допомогою якої банк за дорученням свого клієнта отримує на основі платіжних вимог кошти від платника за відвантажені на адресу останнього товарно-матеріальні цінності та надані послуги і зараховує ці кошти на рахунок клієнта в банку.

ІННОВАЦІЯ — капіталовкладення: фінансування науково-дослідних робіт, упровадження нових технологій та виробництво нової продукції.

ІНТЕРВЕНЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ — одна з форм втручання центральних банків країн у кредитно-фінансову та валютну сферу через регулювання попиту і пропозиції на кредит, цінні папери, національну та іноземну валюту.

ПОТЕКА — застава нерухомого майна (землі, будинків, споруд тощо) для отримання позики.

ПОТЕЧНИЙ БАНК — банк, який спеціалізується на видачі довгострокових грошових позик під заставу нерухомості, а також випускає заставні папери, що забезпечуються заставленою нерухомістю.

ПОТЕЧНИЙ КРЕДИТ — грошова позика, що видається банком під заставу нерухомості.

К

КАЗНАЧЕЙСТВО — самостійний чи у складі Міністерства фінансів спеціальний орган, який відає збиранням державних доходів і їх витрачанням відповідно до державного бюджету, а також управлінням державним боргом, емісією казначейських білетів і цінних паперів.

КЛРИНГ — форма безготівкових розрахунків, що передбачає залік взаємних грошових вимог між підприємствами чи державами. Сальдо клірингового рахунка, виявлене через незбалансованість товарообігу, покривається підприємством чи країною-боржником у способи і терміни, що обумовлені відповідними угодами.

КОМЕРЦІЙНИЙ КРЕДИТ — будь-яка господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає авансування (попередню оплату) продукції, робіт, послуг іншого суб'єкта підприємницької діяльності з відстроченням дати реалізації, якщо таке відстрочення перевищує звичайні терміни поставки або перевищує 30 календарних днів з дати здійснення авансового платежу. Не вважають комерційним кредитом форвардні та ф'ючерсні операції з продукцією сезонного виробництва або з цінними паперами і валютними цінностями, а також операції з товарними і валютними опціонами, що передбачають перехід права власності на таку продукцію (цінні папери і валютні цінності) у момент здійснення розрахунків за форвардним, ф'ючерсним або опціонним договорами.

КОНСИГНАЦІЙНА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності — консигнатора, яка передбачає експорт матеріальних цінностей до складу іншого суб'єкта підприємницької діяльності — консигнатора з дорученням реалізувати зазначені матеріальні цінності на комісійних засадах.

КОРЕСПОНДЕНТСЬКИЙ РАХУНОК — рахунок для обліку розрахунків, що їх виконує одна кредитна установа за дорученням і на кошти іншої кредитної установи на підставі укладеного кореспондентського договору.

У нашій країні існують кореспондентські розрахунки між комерційними банками, Національним банком і комерційними банками.

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО — право власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства про господарські товариства, включаючи право на управління та отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи.

КОШИК СПОЖИВЧИЙ — розрахунковий набір, асортимент товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини чи сім'ї. Такий набір використовують для розрахунку мінімального споживчого бюджету (прожиткового мінімуму) виходячи з вартості споживчого кошика у чинних цінах. Кошик споживчий є також базою для порівняння розрахункових і реальних рівнів споживання.

КОШТОРИС — основний плановий документ для фінансування бюджетних установ, обчислення витрат на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг тощо.

КРЕДИТ “СТЕНД-БАЙ” — кредит, що надається країнам — членам МВФ на основі угод “Стенд-бай” терміном до 12 місяців, а в окремих випадках — до 3 років.

КРЕДИТНА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає надання права на купівлю матеріальних цінностей і нематеріальних активів з відстроченням платежу, а також на позику коштів з відстроченням їх погашення. Кредитні операції здійснюються у вигляді товарного, комерційного і фінансового кредиту.

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ — кошти підприємства, організації чи установи, що підлягають сплаті відповідним юридичним або фізичним особам.

Л

ЛІЗИНГ — довгострокова оренда устаткування, машин, споруд виробничого призначення. Лізинг забезпечує промисловим компаніям можливість отримати необхідне устаткування без значних одноразових грошових затрат, неминучих при звичайній торгівлі. Банки також можуть здавати в оренду засоби виробництва, придбані за власні кошти.

ЛІКВІДНІ АКТИВИ — кошти, що легко реалізуються, короткострокові державні цінні папери, поточні рахунки, готівка, які не дають доходу у вигляді відсотка.

ЛІКВІДНІСТЬ — 1. Здатність підприємців виконувати свої платіжні зобов'язання перед кредиторами. 2. Можливість перетворення матеріальних цінностей і цінних паперів на готівку. 3. Оцінювання стану й руху обігових коштів і правильності планового використання власних і позичкових коштів.

ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВ — здатність банків забезпечити своєчасне виконання своїх зобов'язань. Ліквідність банків визначається збалансуванням активів і пасивів балансу банку, ступенем відповідності термінів розміщення активів і залучених банком пасивів. Комерційні банки мають дотримуватися певних рівнів ліквідності. Норми ліквідності банків встановлюються як відношення різних статей активів балансу банку до всієї суми або до певних статей пасивів.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ — видача спеціального дозволу банкам та іншим кредитним установам на право займатися певними видами діяльності (здійснення окремих банківських операцій), перелік яких визначається законодавчими актами країни.

ЛОРО — кореспондентський рахунок, що відкривається банком для збереження сум, виданих або одержаних банком за дорученням свого кореспондента.

М

МАЙНОВІ ПОДАТКИ — прями податки з юридичних і фізичних осіб, об'єктом оподаткування яких є рухоме й нерухоме майно.

МАРЖА — термін у торговій, біржовій, страховій і банківській практиці для позначення різниці між цінами товарів, курсами цінних паперів, процентними ставками та іншими показниками.

МАРКА АКЦИЗНОГО ЗБОРУ — спеціальний знак, яким маркують алкогольні напої та тютюнові вироби і наявність якого підтверджує сплату акцизного збору, легальність увезення та реалізації на території України цих виробів.

МИТНА ВАРТІСТЬ — ціна, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за товари чи інші предмети, що підлягають оподаткуванню митом, на момент перетинання митного кордону України.

МИТНА ДЕКЛАРАЦІЯ — документ, що подається в митні органи при ввезенні, вивезенні чи транзиті товарів через митний кордон, містить дані про ці товари і на підставі якого стягується мито.

МИТНІ ЗБОРИ — плата, що стягується з декларантів за оформлення митних процедур.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ — кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД (МВФ) — міжурядова валютно-кредитна організація, заснована 1944 р. Має статус спеціалізованої установи ООН. Офіційні цілі МВФ — сприяти міжнародному співробітництву у валютно-фінансовій галузі та розвитку світової торгівлі, регулювати валютні стосунки країн-учасниць.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ — бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування.

МІСЦЕ ОСНОВНОЇ РОБОТИ, СЛУЖБИ — підприємство, установа, організація незалежно від форми власності, фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, з якими громадянин має трудові відносини за умови обов'язкового ведення в цьому місці трудової книжки.

МОНЕТАРНІ МЕТАЛИ — золото і метали іридієво-платинової групи в будь-якому вигляді та стані, за винятком ювелірних, промислових і побутових виробів з цих металів та їх брухту.

МОРАЛЬНА ШКОДА — шкода, заподіяна особистим немайновим правам суб'єкта оподаткування, яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження.

Н

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ — вартість об'єктів промислової та інтелектуальної власності, а також інших аналогічних прав, визначених об'єктом права власності конкретного підприємства.

НЕОПОДАТКОВУВАНИЙ МІНІМУМ — розмір оподаткування об'єкта, у межах якого податок не стягується.

НЕРЕЗИДЕНТИ — юридичні особи і суб'єкти підприємницької діяльності, які не мають статусу юридичної особи України поза її межами і створені та діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності.

НЕУСТОЙКА — визначена законом або договором сума, яку боржник має сплатити кредиторів в разі невиконання чи неналежного виконання зобов'язання. Один із способів забезпечення виконання зобов'язань. Різновидом неустойки є пеня, штраф.

НОВАЦІЯ ВЕКСЕЛЯ — припинення зобов'язання за угодою сторін через заміну його новим зобов'язанням (векселем).

НОМІНАЛ — 1. Вартість, що її вказують на грошових знаках, акціях, облігаціях та інших цінних паперах (номінальна вартість). 2. Зазначена у прейскуранті або на самому товарі його ціна (номінальна ціна).

НОРМА ОBOB'ЯЗКОВИХ РЕЗЕРВІВ БАНКІВ — встановлене рішенням центрального банку процентне відношення суми обов'язкових резервів, що утворюються за окремими статтями банківських пасивів, до обсягу зобов'язань за відповідними статтями.

НОСТРО — рахунок, який банк має у своєму банку-кореспондентові для занесення на нього надходжень і витрат.

О

ОБЛІК (ДИСКОНТ) ВЕКСЕЛІВ — купівля векселів до закінчення терміну їх дії. Банк достроково виплачує власникові суму, на яку виписано вексель, за вирахуванням відсотка. Банки приймають до обліку, як правило, векселі, що містять зобов'язання фірм, платоспроможність яких не викликає сумнівів.

ОBOB'ЯЗКОВІ РЕЗЕРВИ БАНКІВ — кошти комерційних банків, які вони зобов'язані зберігати в центральному банку як забезпечення деяких своїх операцій відповідно до нормативів, передбачених законодавством. Роль обов'язкових резервів полягає в тому, щоб, з одного боку, забезпечити мінімальну ліквідність банків і збереження в них депозитів, а з іншого — бути інструментом грошово-кредитної політики.

ОБОРОТНІ ЦІННІ ПАПЕРИ — цінні папери, права на які передаються без оформлення відповідних документів простим врученням або це вручення доповнюється написом про передавання. До оборотних цінних паперів належать казначейські та комерційні векселі, пред'явницькі акції й облігації, чеки, депозитні сертифікати та ін.

ОБОРОТНІСТЬ КРЕДИТУ — один із показників ефективності використання позикових коштів. Характеризує швидкість обороту кредиту — кількість днів, за які кредитні кошти банку здійснюють повний оборот. Оборотність кредиту обчислюють як відношення середньої за аналізований період суми кредиту до величини одноденного кредитного обороту з позикових рахунків банку.

ОБСЛУГОВУВАННЯ БОРГУ — погашення основної суми кредиту та виплата відсотків за нього відповідно до графіка, узгодженого кредитором і позичальником.

ОВЕРБОТ — ситуація на ринку, коли внаслідок великого попиту ціни на товари, валюту чи цінні папери стрімко зростають, дестабілізуючи тим самим ринок.

ОВЕРДРАФТ — форма короткострокового кредиту, суть якого полягає у списанні коштів з розрахункового рахунка клієнта понад їх залишок на рахунку, тобто в утворенні на рахунку клієнта дебетового сальдо. Для банківських кореспондентських розрахунків з використанням овердрафту застосовують банківські кредити. Кредит за овердрафт визначається під час відкриття рахунка і не може перевищувати наперед визначеної суми. Овердрафт надають особливо надійним клієнтам. З від'ємного залишку на рахунку стягують відсоток, як і за звичайні кредити.

ОВЕРДСОЛД — ситуація на ринку, коли ціни на товари, валюту чи цінні папери через перенасичення ними ринку зменшуються до збиткового рівня.

ОПЕРАЦІЯ З ОПЦІОНОМ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає продаж (купівлю) опціону, тобто права придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у будь-який момент протягом визначеного терміну, з фіксацією ціни реалізації на дату укладення (придбання) опціону.

ОПРИЛЮДНЕННЯ ЗВІТНОСТІ — офіційне подання бухгалтерської звітності (балансів) до органів Державної податкової адміністрації України, Національного банку України, Фонду державного майна України, Антимонопольного комітету України, Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю та до інших установ і організацій, уповноважених відповідно до чинних законодавчих актів України отримувати бухгалтерську звітність (баланси) про фінансовий стан підприємств у засобах масової інформації, якщо це передбачено законодавством.

ОФШОР — центри спільного підприємництва, які надають пільговий режим фінансово-кредитних операцій в іноземній валюті для іноземних резидентів.

П

ПАСИВНИЙ ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС — платіжний баланс, що характеризується перевищенням витрат і платежів над їх надходженням.

ПАСИВНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ — операції, внаслідок яких формуються ресурси банків, тобто залучаються кошти в розпорядження банків (приймання вкладів, випуск банкнот).

ПАСИВНІ РАХУНКИ — бухгалтерські рахунки, на яких відбиваються джерела формування засобів підприємств і їх цільове призначення. Пасивні рахунки в банківському обліку відбивають джерела банківських коштів.

ПЕНЯ — штрафна санкція, сума якої стягується з платників за порушення термінів сплати податків і платежів або термінів їх перерахування до бюджету організаціями, які їх утримують чи приймають.

ПІДАКЦИЗНІ ТОВАРИ — законодавчо визначений перелік товарів, на які встановлюються специфічні акцизи.

ПЛАВАЮЧІ ВАЛЮТНІ КУРСИ — один із провідних принципів організації світової валютної системи. Передбачає режим вільного коливання валютних курсів, який базується на використанні ринкового механізму фіксованих паритетів і курсу валют.

ПЛАТА ЗА МАРКИ АКЦИЗНОГО ЗБОРУ — плата, яку вносять імпортери та вітчизняні виробники для покриття витрат держави на виробництво, зберігання та реалізацію марок акцизного збору.

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ — здатність своєчасно і в повному обсязі виконувати свої платіжні зобов'язання, що впливають з торгових, кредитних або інших операцій.

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ — основна сучасна форма універсального акцизу, який встановлюється щодо знову створеної у платника вартості.

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК — форма прибуткового оподаткування підприємств, згідно з якою об'єктом оподаткування є чистий дохід підприємства.

ПОЗАРЕАЛІЗАЦІЙНА ОПЕРАЦІЯ — діяльність підприємства, безпосередньо не пов'язана з реалізацією продукції, робіт, послуг та іншого майна, включаючи основні фонди, нематеріальні активи, продукцію обслуговуючого і допоміжного виробництва.

ПОСЕРЕДНИЦЬКА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, який виконує роль комісонера в договорі комісії, консигнатора у консигнаційному договорі або повіреного у договорі доручення, за винятком довірчих операцій з коштами, цінними паперами, включаючи приватизаційні майнові сертифікати, операцій з випуску боргових зобов'язань та торгівлі ними, операцій з торгівлі валютними цінностями та іншими видами фінансових ресурсів, а також усіх видів банківських і страхових операцій.

ПОСТІЙНЕ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ — місце прописки і реєстрації суб'єкта оподаткування в Україні або місцезнаходження його постійного житла чи центру життєвих інтересів (найтісніші особисті та економічні зв'язки), або місце, де він звичайно проживає і має намір проживати протягом необмеженого терміну, не обмежуючи таке проживання певною метою, і за умови, що воно не є наслідком виконання цією особою службових обов'язків чи зобов'язань за договором, контрактом.

ПОСТІЙНІ ПРЕДСТАВНИЦТВА НЕРЕЗИДЕНТІВ В УКРАЇНІ — розташовані на території України представництва іноземних компаній і фірм, міжнародних організацій та їх філії, що не мають імунітету і дипломатичних привілеїв, створені в будь-якій організаційній формі без статусу юридичної особи, через які повністю або частково здійснюється підприємницька діяльність нерезидента, а також громадяни, які представляють в Україні нерезидента та перебувають з ним у трудових відносинах. Постійне представництво нерезидента підлягає державній реєстрації у порядку, передбаченому законодавством для державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності України.

ПРИХОВАНИЙ ДОХІД — частка сукупного доходу, не зазначена суб'єктом оподаткування у декларації, що подається до державної податкової інспекції, або сукупний дохід, не оприлюднений внаслідок неподання такої декларації в терміни та за умов, визначених законодавством.

ПРОГНОЗУВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ — один із методів регулювання грошового обігу в умовах ринкової економіки. У процесі прогнозування визначаються зміни обсягів грошової маси в обігу, її структура, територіальне розміщення та основні напрями руху, межі готівкової та кредитної емісії та ін. Прогнозування грошового обігу організовує Національний банк України. На основі таких прогнозів він розробляє пропозиції щодо основних напрямів державної грошово-кредитної політики України на наступний рік.

ПРОЛОНГАЦІЯ — продовження терміну чинності договору, угоди, векся тощо.

ПРОФЦИТ БЮДЖЕТУ — перевищення доходів бюджету над його видатками.

Р

РАХУНКОВА ПАЛАТА — постійно діючий вищий орган державного фінансово-економічного контролю, створений Верховною Радою України. Рахункова палата здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави.

РЕЗИДЕНТИ — юридичні особи, включаючи бюджетні організації, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи, їх філії, відділення та інші відокремлені підрозділи, які складають окремий баланс і мають розрахунковий рахунок, а також здійснюють реалізацію продукції, робіт, послуг на митній території України.

РЕКВІЗИТИ ДОКУМЕНТІВ — обов'язкові дані для документів, передбачені чинними правилами або законом, без яких вони не можуть бути підставою для здійснення операцій (найменування, дата, сума та ін.).

РИНОК ПОЗИКОВИХ КАПІТАЛІВ — система економічних відносин, що забезпечують акумуляцію вільних коштів, перетворення їх на позиковий капітал та його перерозподіл між учасниками процесу відтворення.

РОЯЛТІ — платежі будь-якого виду, одержані у вигляді винагород, компенсацій за надання дозволу, за право використання промислової та інтелектуальної власності, а також інших аналогічних майнових прав, що визначаються об'єктом права власності.

С

САЛЬДО — різниця між надходженням коштів і витратами за певний період часу, між вартістю взаємних поставок.

САНАЦІЯ — система економіко-організаційних заходів, спрямованих на оздоровлення фінансового стану державних підприємств-боржників.

САНКЦІЯ — встановлений правовими нормами захід економічного впливу, що його застосовує банк до порушників фінансової дисципліни.

СЕКВЕСТР — значне та примусове скорочення бюджетних видатків; пропорційне зниження державних видатків щомісячно за всіма статтями бюджету впродовж часу, який лишився у поточному фінансовому році. Секвестру не підлягають захищені статті.

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ — система зведених статистичних показників, що характеризують найважливіші аспекти і результати розвитку економіки держави. Базується на узагальненні та систематизації даних суцільних і вибіркових обстежень, статистичної звітності. Система національних рахунків є видом балансових побудов. Застосовується більш як у 150 країнах світу.

СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ — початкова сума капіталу підприємств, фірм, акціонерних товариств у різних галузях економіки, у тому числі банків, передбачена статутом або угодою про їх заснування. Основною формою статутного капіталу є акціонерний капітал.

СТАТУТНИЙ ФОНД — 1. Сума коштів, необхідних для початку діяльності колективного підприємства. Створюється із внесків партнерів — засновників колективного підприємства. У статутний фонд входить вартість основних і оборотних засобів. 2. Засоби, закріплені за підприємствами і організаціями для постійного користування і розпорядження. Статутний фонд є головним джерелом власних коштів підприємств і призначений для формування основних і оборотних коштів.

СТРАХОВИЙ РИНОК — система економічних відносин, яка є сферою діяльності страховиків у певній країні (або в міжнародному масштабі) з надання відповідних страхових послуг страхувальникам.

СУБВЕНЦІЇ — міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції.

СУБСИДІЯ — допомога у грошовій формі чи в натуральному вираженні, що надається державою з коштів державного чи місцевого бюджетів, а також спеціальних фондів юридичним чи фізичним особам.

Т

ТАЄМНИЦЯ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ — один із найважливіших принципів роботи комерційних банків, згідно з яким їхні працівники не мають права розголошувати відомості про операції банків, зокрема про стан рахунків клієнтів, умови укладених банком і його клієнтами договорів та ін.

ТРАНСФЕРТИ — це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

ТРАСАНТ — особа, що видає трату, тобто переводить свій платіж на іншу особу. Вказівка та підпис трасанта є обов'язковим реквізитом переказного векселя.

ТРАСАТ — особа, яка взяла на себе зобов'язання сплатити за переказним векселем. Акцепт трасата (письмова згода) є обов'язковим реквізитом переказного векселя.

ТРАСТОВІ ОПЕРАЦІЇ — операції, які здійснюються спеціалізованими відділами банків або їх небанківськими філіями з управління рухомим і нерухомим майном клієнта за його дорученням, або інші агентські послуги.

У

УНІВЕРСАЛЬНІ БАНКИ — кредитні установи, які здійснюють усі основні види банківських операцій.

УХИЛЯННЯ ВІД ПОДАТКІВ — дії платників податків, спрямовані на несплату податків через заниження доходу та оцінки майна або їх повного приховування.

Ф

ФАКТОРИНГ — різновид торгово-комісійної операції, що поєднується з кредитуванням оборотного капіталу клієнта. В основі операції факторингу лежить купівля факторською компанією рахунків клієнта на умовах оплати близько 80 % вартості фактурованих поставок; решта (за вирахуванням відсотків за кредит) оплачується в чітко обумовлені терміни незалежно від надходжень готівки від дебіторів. Завдяки факторингу досягається прискорення оборотності коштів у розрахунках. Факторингові операції активно здійснюють комерційні банки, які організують спеціалізовані філії або компанії.

ФОРВАРДНА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає придбання (продаж) форвардної угоди, тобто зобов'язує придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у визначений час з фіксацією ціни реалізації на дату укладення або придбання форвардної угоди. При цьому покупець форвардної угоди має право відмовитися від її виконання лише за наявності згоди іншої сторони форвардної угоди.

ФОРФЕЙТИНГ — кредитування зовнішньоекономічних операцій у формі купівлі в експортера векселів, акцептованих імпортером.

Ф'ЮЧЕРС (Ф'ЮЧЕРСНІ УГОДИ) — термінові угоди на біржах, власне купівля-продаж сировини, золота, валюти, інших товарів за фіксованою на момент підписання угоди ціною з виконанням операцій через певний проміжок часу.

Ф'ЮЧЕРСНА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає купівлю (продаж) ф'ючерсної угоди, тобто зобов'язує придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у визначений час, з фіксацією ціни реалізації на дату здійснення реалізації.

Ч

ЧЕК — документ, який містить безумовний наказ власника поточного рахунка банку про виплату зазначеної в ньому суми певній особі або пред'явникові. Розрізняють кілька видів чеків: пред'явницькі, іменні, ордерні.

ЧЕКОВА КНИЖКА — певна кількість зброшурованих бланків чеків, що видаються банком власникові поточного банківського рахунка. Використовуючи чеки, клієнт банку може знімати необхідну суму з рахунка й отримувати її готівкою або оплачувати третім особам безпосередньо чеками. Щодо отримання готівки в Україні існують певні обмеження.

ЧЕРГОВІСТЬ ПЛАТЕЖІВ — послідовність списання коштів з розрахункових, поточних та інших рахунків (крім позикових і рахунків за заліком) за наявності кількох строкових і прострочених платежів і відсутності коштів для їх повного погашення. Черговість платежів встановлюється нормативними документами Національного банку України.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

(Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141)

Стаття 67. Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом.

Стаття 68. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Стаття 74. Референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії.

Стаття 85. До повноважень Верховної Ради України належить:
4) затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього; контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання.

Стаття 92. Виключно законами України визначаються:
22) засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Виключно законами України встановлюються:

1) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків;

статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи.

Стаття 95. Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.

Виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків. Держава прагне до збалансованості бюджету України. Регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету України мають бути оприлюднені.

Стаття 96. Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — на інший період.

Кабінет Міністрів України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік. Разом із проектом закону подається доповідь про хід виконання Державного бюджету України поточно-го року.

Стаття 97. Кабінет Міністрів України відповідно до закону подає до Верховної Ради України звіт про виконання Державного бюджету України.

Поданий звіт має бути оприлюднений.

Стаття 98. Контроль за використанням коштів Державного бюджету України від імені Верховної Ради України здійснює Рахункова палата.

Стаття 99. Грошовою одиницею України є гривня.

Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави — Національного банку України.

Стаття 100. Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням.

Правовий статус Ради Національного банку України визначається законом.

Стаття 116. Кабінет Міністрів України:

3) забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

б) розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання;

БЮДЖЕТНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

(Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 37–38. — Ст. 189)

Цим Кодексом визначаються засади бюджетної системи України, її структура, принципи, правові засади функціонування, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Глава 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Відносини, що регулюються Бюджетним кодексом України

1. Бюджетним кодексом України регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів та розгляду звітів про їх виконання, а також контролю за виконанням Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Стаття 2. Визначення основних термінів

1. У цьому Кодексі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

1) бюджет — план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду;

2) бюджети місцевого самоврядування — бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань;

3) бюджетна класифікація — єдине систематизоване згрупування доходів, видатків (в тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів;

4) бюджетна програма — систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети та завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій;

5) бюджетна система України — сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права;

6) бюджетна установа — орган, установа чи організація, визначена Конституцією України, а також установа чи організація, створена у встановленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування, яка повністю утримується за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевих бюджетів. Бюджетні установи є неприбутковими;

7) бюджетне асигнування — повноваження, надане розпоряднику бюджетних коштів відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою в процесі виконання бюджету;

8) бюджетне зобов'язання — будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому;

9) бюджетне призначення — повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів цим Кодексом, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування;

10) бюджетний запит — документ, підготовлений розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідними обґрунтуваннями щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступний бюджетний період;

11) бюджетний процес — регламентована нормами права діяльність, пов'язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України;

12) бюджетний розпис — документ, в якому встановлюється розподіл доходів та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань го-

ловним розпорядникам бюджетних коштів по певних періодах року відповідно до бюджетної класифікації;

13) видатки бюджету — кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум;

14) витрати бюджету — видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу;

15) головні розпорядники бюджетних коштів — бюджетні установи в особі їх керівників, які відповідно до статті 22 цього Кодексу отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень;

16) державний борг (борг Автономної Республіки Крим чи борг місцевого самоврядування) — загальна сума заборгованості держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), включаючи боргові зобов'язання держави (Автономної Республіки Крим чи міських рад), що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору;

17) дефіцит бюджету — перевищення видатків бюджету над його доходами;

18) дотація вирівнювання — міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності бюджету, який його отримує;

19) доходи бюджету — усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти);

20) закон про Державний бюджет України — закон, який затверджує повноваження органам державної влади здійснювати виконання Державного бюджету України протягом бюджетного періоду; 20¹ залишок бюджетних коштів — обсяг коштів на рахунках відповідного бюджету та розпорядників коштів цього бюджету на кінець дня;

21) запозичення — операції, пов'язані з отриманням бюджетом коштів на умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких виникають зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування перед кредиторами;

22) кредитування за вирахуванням погашення — операції, пов'язані з наданням коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких з'являються зобов'язання перед бюд-

жетом, та операції, пов'язані з поверненням цих коштів до бюджету;

23) коштик доходів бюджетів місцевого самоврядування — податки і збори (обов'язкові платежі), що закріплені цим Кодексом на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів;

24) коефіцієнт вирівнювання — коефіцієнт, що застосовується при розрахунку обсягу дотації вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів, з метою зміцнення доходної бази бюджетів місцевого самоврядування;

25) міжбюджетні трансферти — кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого;

26) місцеві бюджети — бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування;

27) місцевий фінансовий орган — установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції по складанню, виконанню місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету. Для цілей цього Кодексу Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим віднесено до місцевих фінансових органів;

28) надходження до бюджету — доходи бюджету та кошти, залучені в результаті взяття боргових зобов'язань органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування;

29) фінансовий норматив бюджетної забезпеченості — гарантований державою в межах наявних бюджетних ресурсів рівень фінансового забезпечення повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів;

30) органи стягнення — податкові, митні та інші державні органи, яким відповідно до закону надано право стягнення до бюджету податків, зборів (обов'язкових платежів) та інших надходжень;

31) платіж — погашення зобов'язання, що виникло в поточному або попередніх бюджетних періодах;

32) повноваження на майбутні бюджетні зобов'язання — повноваження на взяття бюджетного зобов'язання здійснювати платежі в бюджетному періоді, що настає після закінчення поточного бюджетного періоду;

33) проект бюджету — проект плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду, який є невід’ємною частиною проекту закону про державний бюджет або проекту рішення відповідної ради про місцевий бюджет;

34) профіцит бюджету — перевищення доходів бюджету над його видатками;

35) рішення про місцевий бюджет — нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної ради, виданий в установленому законодавством України порядку, що містить затверджені повноваження відповідно Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевій державній адміністрації або виконавчому органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду;

36) розпорядники бюджетних коштів — бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов’язань та здійснення видатків з бюджету;

37) субвенції — міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції;

38) фінансування бюджету — надходження та витрати у зв’язку із зміною обсягу боргу, а також зміною залишку готівкових коштів по бюджету, які використовуються для покриття різниці між доходами і видатками бюджету.

Стаття 3. Бюджетний період

1. Бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року. Неприйняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет України до 1 січня не є підставою для встановлення іншого бюджетного періоду.

2. Відповідно до Конституції України бюджетний період для Державного бюджету України за особливих обставин може бути іншим, ніж передбачено частиною першою цієї статті.

3. Особливими обставинами, за яких Державний бюджет України може бути прийнято на інший, ніж передбачено частиною першою цієї статті, бюджетний період, є: 1) введення воєнного стану;

2) оголошення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях;

3) оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації, необхідність усунення природних чи техногенних катастроф.

4. У разі прийняття Державного бюджету України на інший, ніж передбачено частиною першою цієї статті, бюджетний період місцеві бюджети можуть бути прийняті на такий же період.

Стаття 4. Склад бюджетного законодавства

1. Нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетні відносини в Україні, є:

- 1) Конституція України;
- 2) цей Кодекс;
- 3) закон про Державний бюджет України;
- 4) інші закони, що регулюють бюджетні правовідносини, передбачені статтею 1 цього Кодексу;
- 5) нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, прийняті на підставі і на виконання цього Кодексу та інших законів України, передбачених пунктами 3 та 4 частини першої цієї статті;
- 6) нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, прийняті на підставі і на виконання цього Кодексу, інших законів України та нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, передбачених пунктами 3, 4 та 5 частини першої цієї статті;
- 7) рішення органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, прийняті відповідно до цього Кодексу, нормативно-правових актів, передбачених пунктами 3, 4, 5 і 6 частини першої цієї статті.

Глава 2

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ПРИНЦИПИ

Стаття 5. Структура бюджетної системи України

1. Бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів.

2. Бюджетами місцевого самоврядування визнаються бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

3. Місцевими бюджетами визнаються бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування.

Стаття 6. Зведений бюджет

1. Зведений бюджет є сукупністю показників бюджетів, що використовуються для аналізу і прогнозування економічного і соціального розвитку держави.

2. Зведений бюджет України включає показники Державного бюджету України, зведеного бюджету Автономної Республіки Крим та зведених бюджетів областей та міст Києва і Севастополя.

3. Зведений бюджет Автономної Республіки Крим включає показники бюджету Автономної Республіки Крим, зведених бюджетів її районів та бюджетів міст республіканського значення.

Стаття 7. Принципи бюджетної системи України

1. Бюджетна система України ґрунтується на таких принципах:

1) принцип єдності бюджетної системи України — єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності;

2) принцип збалансованості — повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період;

3) принцип самостійності — Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

4) принцип повноти — до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження до бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

5) принцип обґрунтованості — бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил;

6) принцип ефективності — при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів;

7) принцип субсидіарності — розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача;

8) принцип цільового використання бюджетних коштів — бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями;

9) принцип справедливості і неупередженості — бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами;

10) принцип публічності та прозорості — Державний бюджет України та місцеві бюджети затверджуються, а рішення щодо звіту про їх виконання приймаються відповідно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідними радами;

11) принцип відповідальності учасників бюджетного процесу — кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу.

Стаття 8. Бюджетна класифікація

1. Бюджетна класифікація України застосовується для здійснення контролю за фінансовою діяльністю органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших розпорядників бюджетних коштів, проведення необхідного аналізу в розрізі доходів, а також організаційних, функціональних та економічних категорій видатків, забезпечення загальнодержавної і міжнародної порівнянності бюджетних показників.

3. Бюджетна класифікація має такі складові частини:

- 1) класифікація доходів бюджету;
- 2) класифікація видатків (в тому числі кредитування за вирахуванням погашення) бюджету;
- 3) класифікація фінансування бюджету;
- 4) класифікація боргу.

Стаття 9. Класифікація доходів бюджету

1. Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

2. Податковими надходженнями визнаються передбачені податковими законами України загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі.

3. Неподатковими надходженнями визнаються:

1) доходи від власності та підприємницької діяльності;

2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу;

3) надходження від штрафів та фінансових санкцій;

4) інші неподаткові надходження.

4. Трансферти — це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Стаття 10. Класифікація видатків бюджету

1. Видатки бюджету класифікуються за:

1) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки (функціональна класифікація видатків);

2) економічною характеристикою операцій, при проведенні яких здійснюються ці видатки (економічна класифікація видатків);

3) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків);

4) за бюджетними програмами (програмна класифікація видатків).

Стаття 11. Класифікація фінансування бюджету

1. Класифікація фінансування бюджету визначає джерела отримання фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту бюджету, і напрями витрачання фінансових ресурсів, що утворилися в результаті перевищення доходів бюджету над його видатками (до цієї категорії належать платежі з погашення основної суми боргу).

2. Класифікація фінансування бюджету здійснюється за такими ознаками:

- 1) фінансування за типом кредитора — за категоріями кредиторів або власників боргових зобов'язань;
- 2) фінансування за типом боргового зобов'язання — за засобами, що використовуються для фінансування дефіциту або профіциту.

Стаття 12. Класифікація боргу

1. Класифікація боргу систематизує інформацію про всі боргові зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим, місцевого самоврядування.

2. Борг класифікується за типом кредитора та за типом боргового зобов'язання.

Стаття 13. Складові частини бюджету

1. Бюджет може складатися із загального та спеціального фондів.

2. Загальний фонд бюджету включає:

1) всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;

2) всі видатки бюджету за рахунок надходжень до загального фонду бюджету;

3) фінансування загального фонду бюджету.

3. Спеціальний фонд бюджету включає:

1) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;

2) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету;

3) різницю між доходами і видатками спеціального фонду бюджету.

4. Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди визначається законом про Державний бюджет України. Джерела формування спеціального фонду визначаються виключно законами України.

Глава 3

ЗАПОЗИЧЕННЯ

Стаття 14. Дефіцит та профіцит бюджету

1. Прийняття Державного бюджету України або місцевих бюджетів на відповідний бюджетний період з дефіцитом дозволяється у разі наявності обґрунтованих джерел фінансування дефіциту відповідно-

го бюджету з урахуванням особливостей, визначених статтею 72 цього Кодексу.

2. Профіцит бюджету затверджується виключно з метою погашення основної суми боргу та на забезпечення збереження розміру оборотної касової готівки.

Стаття 14¹. Залишок бюджетних коштів

1. Оборотна касова готівка — частина залишку коштів загального фонду відповідного бюджету, яка формується на початок планового бюджетного періоду з метою покриття тимчасових касових розривів.

2. Збереження розміру оборотної касової готівки на кінець бюджетного періоду має бути обов'язковим.

3. Оборотна касова готівка встановлюється у розмірі не більше 2 відсотків планових видатків загального фонду бюджету і затверджується відповідно у законі про Державний бюджет України та рішенні про місцевий бюджет.

4. Різниця між залишком коштів загального фонду бюджету та оборотною касовою готівкою на кінець бюджетного періоду складає вільний залишок бюджетних коштів, який не підлягає вилученню й використовується на проведення видатків згідно з рішенням відповідної ради.

Стаття 15. Джерела фінансування дефіциту бюджету

1. Джерелами фінансування дефіциту бюджетів є державні внутрішні та зовнішні запозичення, внутрішні запозичення органів влади Автономної Республіки Крим, внутрішні та зовнішні запозичення органів місцевого самоврядування, а також вільний залишок бюджетних коштів із дотриманням умов, визначених цим Кодексом.

2. Кабінет Міністрів України може брати позики в межах, визначених законом про Державний бюджет України. Запозичення не використовуються для забезпечення фінансовими ресурсами поточних видатків держави, за винятком випадків, коли це необхідно для збереження загальної економічної рівноваги.

Стаття 16. Право на здійснення запозичень

1. Право на здійснення державних внутрішніх та зовнішніх запозичень у межах і на умовах, передбачених законом про Державний бюджет України, належить державі в особі Міністра фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України.

Стаття 17. Гарантії щодо виконання боргових зобов'язань

1. Кабінет Міністрів України в особі Міністра фінансів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим в особі Міністра фінансів Автономної Республіки Крим та міські ради в особі керівників їх виконавчих органів можуть надавати гарантії щодо виконання боргових зобов'язань суб'єктам виключно у межах повноважень, встановлених відповідно законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет.

Стаття 18. Граничний обсяг боргу

1. Граничний обсяг внутрішнього та зовнішнього державного боргу, боргу Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування, граничний обсяг надання гарантії встановлюється на кожний бюджетний період відповідно законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет.

2. Величина основної суми державного боргу не повинна перевищувати 60 відсотків фактичного річного обсягу валового внутрішнього продукту України.

3. У разі перевищення граничної величини, визначеної частиною другою цієї статті, Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити заходів для приведення цієї величини у відповідність з положеннями цього Кодексу.

Глава 4

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС ТА ЙОГО УЧАСНИКИ

Стаття 19. Стадії бюджетного процесу

1. Стадіями бюджетного процесу визнаються:
  - 1) складання проектів бюджетів;
  - 2) розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;
  - 3) виконання бюджету, в тому числі у разі необхідності внесення змін до закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;
  - 4) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

2. На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюються фінансовий контроль і аудит та оцінка ефективності використання бюджетних коштів.

Стаття 20. Учасники бюджетного процесу та їх повноваження

1. Учасниками бюджетного процесу є органи та посадові особи, які наділені бюджетними повноваженнями.
2. Бюджетними повноваженнями визнаються права і обов'язки учасників бюджетних правовідносин.

Стаття 21. Розпорядники бюджетних коштів

1. Для здійснення програм та заходів, які проводяться за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів. За обсягом наданих прав розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Стаття 22. Головні розпорядники бюджетних коштів та їх основні функції

1. Головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути виключно:

1) за бюджетними призначеннями, передбаченими законом про Державний бюджет України, — органи, уповноважені відповідно Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України забезпечувати їх діяльність, в особі їх керівників, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, Верховний Суд України та інші спеціалізовані суди; установи та організації, які визначені Конституцією України або входять до складу Кабінету Міністрів України, а також Національна академія наук України, Українська академія аграрних наук, Академія медичних наук України, Академія педагогічних наук України, Академія правових наук України, Академія мистецтв України, в особі їх керівників;

2) за бюджетними призначеннями, передбаченими бюджетом Автономної Республіки Крим, — уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їх керівників;

3) за бюджетними призначеннями, передбаченими іншими місцевими бюджетами, — керівники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад та їх секретаріатів, керівники головних управлінь, управлінь, відділів та інших самостійних структурних

підрозділів місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад.

Стаття 23. Бюджетні призначення

1. Будь-які бюджетні зобов'язання та платежі з бюджету можна здійснювати лише за наявності відповідного бюджетного призначення.

2. Бюджетні призначення встановлюються законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет у порядку, визначеному цим Кодексом.

4. Витрати спеціального фонду бюджету мають постійне бюджетне призначення, яке дає право провадити їх виключно в межах і за рахунок відповідних надходжень до спеціального фонду згідно з законодавством, якщо законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) не встановлено інше.

5. Пропозиції про внесення змін до бюджетних призначень подаються та розглядаються у порядку, встановленому для подання пропозицій до проекту бюджету. Видатки відповідно до внесених у бюджетні призначення змін здійснюються лише після набрання чинності відповідним законом (рішенням відповідної ради), яким внесено такі зміни. Інші зміни розмірів і мети та обмеження в часі бюджетних призначень провадяться лише за наявності в законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет) відповідного положення.

6. Якщо після прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет) відповідальність за виконання функцій або надання послуг, на які затверджено бюджетне призначення, передається відповідно до законодавства від одного головного розпорядника бюджетних коштів іншому головному розпоряднику бюджетних коштів, дія бюджетного призначення не припиняється і застосовується в порядку, встановленому законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), для виконання тих самих функцій чи послуг іншим головним розпорядником бюджетних коштів, якому це доручено. У цьому випадку Міністерство фінансів України (місцевий фінансовий орган) повідомляє Кабінет Міністрів України (Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеву державну адміністрацію, виконавчий орган відповідної ради) та Верховну Раду України (Верховну Раду Автономної Республіки Крим, відповідну раду) про такі зміни в двотижневий термін.

7. Усі бюджетні призначення втрачають чинність після закінчення бюджетного періоду, за винятком тих випадків, коли окремим законом передбачені багаторічні бюджетні призначення.

Стаття 24. Резервний фонд бюджету

1. Резервний фонд бюджету формується для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені при складанні проекту бюджету. Порядок використання коштів з резервного фонду бюджету визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 25. Безспірне списання коштів бюджету

1. Державне казначейство України здійснює безспірне списання коштів з рахунків, на яких обліковуються кошти Державного бюджету України та місцевих бюджетів, за рішенням, яке було прийняте державним органом, що відповідно до закону має право на його застосування.

Стаття 26. Аудит та фінансовий контроль

1. Внутрішній фінансовий контроль, який здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, повинен забезпечувати:

- 1) постійну оцінку достатності та відповідності діяльності бюджетної установи вимогам внутрішнього фінансового контролю;
- 2) оцінку діяльності на відповідність результатів встановленим завданням та планам;
- 3) інформування безпосередньо керівника бюджетної установи про результати кожної перевірки (оцінки, розслідування, вивчення чи ревізії), проведеної підрозділом внутрішнього фінансового контролю.

Стаття 28. Доступність інформації про бюджет

1. Інформація про бюджет повинна бути оприлюднена. Міністерство фінансів України забезпечує доступність для публікації:

- 1) проекту закону про державний бюджет;
- 2) закону про Державний бюджет України на відповідний період з додатками, що є його невід'ємною частиною;
- 3) інформації про виконання Державного бюджету України за підсумками кварталу та року;
- 4) інформації про показники виконання зведеного бюджету України;
- 5) іншої інформації про виконання Державного бюджету України.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ II

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ

Глава 5

ДОХОДИ І ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Стаття 29. Склад доходів Державного бюджету України

1. Доходи Державного бюджету України включають:

- 1) доходи (за винятком тих, що згідно з статтями 64, 66 та 69 цього Кодексу закріплені за місцевими бюджетами), що отримуються відповідно до законодавства про податки, збори і обов'язкові платежі та Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів”, а також від плати за послуги, що надаються бюджетними установами, які утримуються за рахунок Державного бюджету України, та інших визначених законодавством джерел, включаючи кошти від продажу активів, що належать державі або підприємствам, установам та організаціям, а також проценти і дивіденди, нараховані на частку майна, що належить державі в майні господарських товариств;
- 2) гранти і дарунки у вартісному обрахунку;
- 3) міжбюджетні трансферти з місцевих бюджетів.

Стаття 30. Склад видатків Державного бюджету України

1. Видатки Державного бюджету України включають бюджетні призначення, встановлені законом про Державний бюджет України на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією державних програм, перелік яких визначено статтею 87 цього Кодексу.

Стаття 31. Таємні видатки

1. Державний бюджет України має містити пояснення всіх видатків, за винятком видатків, що пов'язані з державною таємницею (таємних видатків).

2. Таємні видатки, передбачені на діяльність органів державної влади, в інтересах національної безпеки включаються до Державного бюджету України без деталізації.

Глава 6

СКЛАДАННЯ ПРОЕКТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Стаття 32. Організаційні засади складання проекту Державного бюджету України

1. Кабінет Міністрів України розробляє проект закону про Державний бюджет України.

2. Міністр фінансів України відповідає за складання проекту закону про Державний бюджет України, визначає основні організаційно-методичні засади бюджетного планування, які використовуються для підготовки бюджетних запитів і розроблення пропозицій проекту Державного бюджету України.

3. Міністр фінансів України на підставі основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на наступний бюджетний період та аналізу виконання бюджету у поточному бюджетному періоді визначає загальний рівень доходів та видатків бюджету і дає оцінку обсягу фінансування бюджету для складання пропозицій проекту Державного бюджету України.

Стаття 37. Схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України

1. Міністерство фінансів України подає проект закону про Державний бюджет України Кабінету Міністрів України для розгляду, а також вносить пропозиції щодо термінів і порядку розгляду цього проекту в Кабінеті Міністрів України.

2. Кабінет Міністрів України приймає постанову щодо схвалення проекту закону про Державний бюджет України та подає його разом з відповідними матеріалами Верховній Раді України не пізніше 15 вересня року, що передує плановому.

Глава 7

РОЗГЛЯД ТА ПРИЙНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Стаття 39. Представлення проекту закону про Державний бюджет України Верховній Раді України

1. Не пізніше ніж через п'ять днів після подання Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України до Верховної Ради України Міністр фінансів України представляє

його на пленарному засіданні Верховної Ради України. Голова Комітету Верховної Ради України з питань бюджету доповідає про відповідність проекту закону про Державний бюджет України вимогам цього Кодексу, Основним напрямам бюджетної політики на наступний бюджетний період та пропозиціям Верховної Ради України до Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період, прийнятим згідно з частиною шостою статті 33 цього Кодексу.

Стаття 40. Підготовка Верховною Радою України проекту закону про Державний бюджет України до першого читання

1. Після прийняття до розгляду представленого проекту закону про Державний бюджет України не пізніше 1 жовтня (6 жовтня, якщо проект бюджету був прийнятий до розгляду після повторного подання Кабінетом Міністрів України) року, який передусє плановому, проект закону про Державний бюджет України розглядається народними депутатами України, а також у комітетах, депутатських фракціях та групах Верховної Ради України. Комітети Верховної Ради України формують свої пропозиції до проекту закону про Державний бюджет України і передають їх до Комітету Верховної Ради України з питань бюджету та призначають представників для участі у роботі Комітету Верховної Ради України з питань бюджету. Після 1 жовтня (6 жовтня, якщо проект бюджету був прийнятий до розгляду після повторного подання Кабінетом Міністрів України) року, який передусє плановому, прийняття пропозицій Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету припиняється.

Стаття 41. Розгляд проекту закону про Державний бюджет України у першому читанні

1. Перше читання проекту закону про Державний бюджет України починається з доповіді Голови Комітету Верховної Ради України з питань бюджету щодо Висновків та пропозицій до проекту закону про Державний бюджет України. В обговоренні цього питання беруть участь представники комітетів Верховної Ради України, депутатських фракцій та груп, народні депутати України, представники Кабінету Міністрів України та Рахункової палати.

Стаття 42. Підготовка проекту закону про Державний бюджет України на друге читання

1. Після прийняття проекту закону про Державний бюджет України у першому читанні Кабінет Міністрів України у двотижневий

термін готує і подає не пізніше 3 листопада (8 листопада, якщо проєкт бюджету був прийнятий до розгляду після повторного подання Кабінетом Міністрів України) року, що передує плановому, проєкт закону про Державний бюджет України, доопрацьований відповідно до Бюджетних висновків Верховної Ради України, і порівняльну таблицю щодо їх врахування з вмотивованими поясненнями щодо неврахованих пропозицій.

Стаття 43. Розгляд проєкту закону про Державний бюджет України у другому читанні

1. При розгляді проєкту закону про Державний бюджет України у другому читанні пропозиції народних депутатів України, комітетів Верховної Ради України, депутатських груп та фракцій щодо змін до проєкту закону про Державний бюджет України не розглядаються, крім висновків Комітету Верховної Ради України з питань бюджету щодо розгляду проєкту закону про Державний бюджет України у другому читанні, в тому числі щодо врахування Кабінетом Міністрів України Бюджетних висновків Верховної Ради України при підготовці проєкту закону про Державний бюджет України до другого читання.

Стаття 44. Розгляд проєкту закону про Державний бюджет України у третьому читанні

1. Комітет Верховної Ради України з питань бюджету доопрацьовує проєкт закону про Державний бюджет України та вносить його на розгляд Верховної Ради України у третьому читанні не пізніше 25 листопада року, що передує плановому.

2. Третє читання проєкту закону про Державний бюджет України починається з доповіді Голови Комітету Верховної Ради України з питань бюджету та співдоповіді Міністра фінансів України.

Глава 8

ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Стаття 47. Організація виконання державного бюджету

1. Кабінет Міністрів України забезпечує виконання Державного бюджету України. Міністерство фінансів України здійснює загальну організацію та управління виконанням Державного бюджету Украї-

ни, координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Стаття 48. Казначейське обслуговування Державного бюджету України

1. В Україні застосовується казначейська форма обслуговування Державного бюджету України, яка передбачає здійснення Державним казначейством України: 1) операцій з коштами державного бюджету;

2) розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;

3) контролю бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів;

4) бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету.

Глава 9

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ ПРО ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ

Стаття 52. Порядок внесення змін до закону про Державний бюджет України

1. Зміни до закону про Державний бюджет України можуть вноситися у випадках виникнення відхилення оцінки прогнозу макроекономічних і соціального розвитку України та надходжень до бюджету від прогнозу, врахованого при затвердженні Державного бюджету України на відповідний бюджетний період, а також зміни структури видатків державного бюджету та в інших випадках, передбачених цим Кодексом. Міністерство фінансів України проводить щомісячну оцінку відповідності прогнозу надходжень показникам, встановленим Державним бюджетом України. Кабінет Міністрів України проводить щоквартальну оцінку відповідності прогнозних макроекономічних і соціального розвитку України показникам, врахованим при затвердженні Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.

2. Зміни до закону про Державний бюджет України подаються у формі проекту закону про внесення змін до закону про Державний бюджет України.

Стаття 55. Захищені статті видатків бюджету

1. Захищеними статтями видатків бюджету визнаються статті видатків Державного бюджету України, обсяг яких не може змінюватися при проведенні скорочення затверджених бюджетних призначень.

2. Перелік захищених статей видатків Державного бюджету України визначається законом про Державний бюджет України.

Розділ III

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ

Глава 11

НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИТРАТИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Стаття 63. Структура місцевих бюджетів

1. Місцевий бюджет відповідно до цього Кодексу містить в собі надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету.

Стаття 64.

1. До доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, належать такі податки і збори (обов'язкові платежі):

1) податок з доходів фізичних осіб у частині, визначеній статтею 65 цього Кодексу;

2) державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам;

3) плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад;

4) плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад;

5) плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (за винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (автозаправними станція-

ми, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад;

б) надходження адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

7) єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам.

2. Податки і збори (обов'язкові платежі), зазначені у цій статті, складають кошик доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

3. При цьому податок з доходів фізичних осіб, який сплачується юридичною особою (працедавцем), зараховується до відповідного місцевого бюджету за її місцезнаходженням та місцезнаходженням її підрозділів, уповноважених підрозділів в обсягах податку, нарахованого працівникам цих підрозділів.

Стаття 70. Видатки місцевих бюджетів

1. Видатки місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією програм, перелік яких визначено статтями 88–91 цього Кодексу.

Глава 12

СКЛАДАННЯ, РОЗГЛЯД, ЗАТВЕРДЖЕННЯ, ВИКОНАННЯ ТА ЗВІТНІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Стаття 75. Порядок складання проектів місцевих бюджетів

1. Міністерство фінансів України доводить Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних рад особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний період.

2. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних рад зобов'язані надавати необхідну інформацію: Міністерству фінансів України — для проведення розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів та інших показників; Верховній Раді України — для перевірки достовірності цих розрахунків.

3. Згідно з типовою формою бюджетних запитів, визначеною Міністерством фінансів України, і відповідно до статті 34 цього Кодексу та з урахуванням особливостей складання проектів місцевих бюджетів місцеві фінансові органи розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів.

Стаття 77. Затвердження місцевих бюджетів

1. Відповідно до частин восьмої та дев'ятої статті 75 цього Кодексу Верховна Рада Автономної Республіки Крим та відповідні ради при затвердженні місцевих бюджетів повинні врахувати обсяги міжбюджетних трансфертів та інші положення, необхідні для формування місцевих бюджетів, що були затверджені Верховною Радою України при прийнятті проекту закону про Державний бюджет України у другому читанні.

2. Бюджет Автономної Республіки Крим, обласні і районні бюджети, міські (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення) бюджети на наступний бюджетний період затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної чи міської ради не пізніше ніж у двотижневий термін після офіційного опублікування закону про Державний бюджет України.

Стаття 78. Виконання місцевих бюджетів

1. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад або міські, селищні чи сільські голови (в разі, якщо відповідні виконавчі органи не створені) забезпечують виконання відповідних місцевих бюджетів. Місцеві фінансові органи здійснюють загальну організацію та управління виконанням відповідного місцевого бюджету, координують діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

2. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється територіальними органами Державного казначейства України за функціями, визначеними статтею 48 цього Кодексу.

Державне казначейство України веде облік всіх надходжень, що належать місцевим бюджетам, та за поданням органів стягнення, погодженим з відповідними фінансовими органами, здійснює повернення коштів, що були помилково або надмірно зараховані до бюджету.

3. Місцевий бюджет виконується за розписом, який затверджується керівником місцевого фінансового органу. До затвердження розпису керівником місцевого фінансового органу затверджується тимчасовий розпис на відповідний період. Керівник місцевого фінансового органу протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним призначенням.

Стаття 80. Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів

1. Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів визначаються Державним казначейством України відповідно до вимог, встановлених для подання звітності про виконання Державного бюджету України в статтях 58–61 цього Кодексу.

2. Територіальні органи Державного казначейства України складають та подають відповідним місцевим фінансовим органам баланси, звіти про виконання місцевих бюджетів та інші фінансові звіти за правилами та формами, встановленими Державним казначейством України за погодженням з Міністерством фінансів України та Рахунковою палатою. Зведені показники звітів про виконання бюджетів одночасно подаються територіальними органами Державного казначейства України відповідно Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, фінансовим органам місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних рад на умовах, передбачених частиною першою цієї статті.

3. Органи стягнення надають місцевим фінансовим органам відповідні звіти, передбачені частиною третьою статті 59 цього Кодексу.

Розділ IV

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ

Глава 13

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 81. Поняття та мета регулювання міжбюджетних відносин

1. Міжбюджетні відносини — це відносини між державою, Автономною Республікою Крим та місцевим самоврядуванням щодо за-

безпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України.

2. Метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами України за бюджетами, та бюджетними ресурсами, які повинні забезпечувати виконання цих повноважень.

Стаття 82. Види видатків на здійснення повноважень

1. Видатки на здійснення повноважень, що виконуються за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів, поділяються на:

1) видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені цим Кодексом видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню;

2) видатки, які визначаються функціями держави та можуть бути передані до виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності;

3) видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер та визначені законами України.

Глава 16

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ

Стаття 96. Види міжбюджетних трансфертів

1. Міжбюджетні трансферти поділяються на:

1) дотацію вирівнювання;

2) субвенцію;

3) кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;

4) інші дотації.

Розділ V

КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БЮДЖЕТНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Глава 17

КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Стаття 109. Повноваження Верховної Ради України по контролю за дотриманням бюджетного законодавства

1. До повноважень Верховної Ради України належить контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу.

2. Комітети Верховної Ради України беруть участь у підготовці до розгляду Верховною Радою України проекту закону про Державний бюджет України, готують і попередньо розглядають питання щодо контролю за виконанням та звіту про виконання Державного бюджету України в частині, що віднесена до компетенції комітетів.

3. До повноважень Верховної Ради України по контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить:

1) заслуховування звітів про стан виконання Державного бюджету України, в тому числі заслуховування звітів розпорядників бюджетних коштів про використання коштів Державного бюджету України;

2) контроль за використанням коштів резервного фонду державного бюджету;

4. До повноважень Комітету Верховної Ради України з питань бюджету по контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить:

1) контроль за відповідністю поданого Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України Основним напрямом бюджетної політики на наступний бюджетний період та підготовка відповідного висновку;

2) контроль за відповідністю законопроектів, поданих на розгляд Верховної Ради України, бюджетному законодавству.

Стаття 110. Повноваження Рахункової палати по контролю за дотриманням бюджетного законодавства

1. До повноважень Рахункової палати по контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить здійснення контролю за:

1) використанням коштів Державного бюджету України відповідно до закону про Державний бюджет України;

2) утворенням, обслуговуванням і погашенням державного боргу України;

3) ефективністю використання та управління коштами Державного бюджету України;

4) використанням бюджетних коштів у частині фінансування повноважень місцевих державних адміністрацій та делегованих місцевому самоврядуванню повноважень органів виконавчої влади по доходах і видатках.

Стаття 111. Повноваження Міністерства фінансів України по контролю за дотриманням бюджетного законодавства

1. Міністерство фінансів України здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу як стосовно державного бюджету, так і місцевих бюджетів, якщо інше не передбачено законодавством України.

Стаття 112. Повноваження Державного казначейства України по контролю за дотриманням бюджетного законодавства

1. Державне казначейство України:

1) здійснює бухгалтерський облік всіх надходжень та витрат Державного бюджету України;

2) встановлює єдині правила ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів, кошторисів, видає інструкції з цих питань та здійснює контроль за їх дотриманням;

3) здійснює контроль за відповідністю платежів взятим зобов'язанням та бюджетним асигнуванням.

Стаття 113. Повноваження органів Державної контрольно-ревізійної служби України за дотриманням бюджетного законодавства

1. Органи Державної контрольно-ревізійної служби України здійснюють контроль за:

1) цільовим та ефективним використанням коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;

2) цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів, одержаних під гарантію Кабінету Міністрів України;

3) порядком ведення бухгалтерського обліку та достовірністю звітності про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів, кошторисів.

2. Державна контрольно-ревізійна служба України щомісячно надає Верховній Раді України та Міністерству фінансів України узагальнені результати звітів про проведені перевірки.

Стаття 114. Повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних рад по контролю за дотриманням бюджетного законодавства

1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим та відповідні ради у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства здійснюють:

- 1) контроль за виконанням рішення відповідної ради про бюджет;
- 2) інші повноваження, передбачені цим Кодексом та законом про Державний бюджет України.

Стаття 115. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних рад по контролю за дотриманням бюджетного законодавства України

1. Контроль за відповідністю бюджетному законодавству України показників затверджених бюджетів, бюджетного розпису та кошторисів бюджетних установ здійснюється:

- 1) Радою міністрів Автономної Республіки Крим — стосовно бюджетів міст республіканського значення та районних бюджетів Автономної Республіки Крим;
- 2) обласними державними адміністраціями — стосовно районних та міських (міст обласного значення) бюджетів;
- 3) міськими державними адміністраціями в містах Києві та Севастополі — стосовно районних у цих містах бюджетів;
- 4) районними державними адміністраціями — стосовно міських (міст районного значення), сільських, селищних та їх об'єднань бюджетів;
- 5) виконавчими органами міських рад — стосовно бюджетів районів у місті, сільських, селищних чи міст районного значення, що входять до складу цих міст.

Глава 18

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БЮДЖЕТНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Стаття 116. Поняття бюджетного правопорушення

1. Бюджетним правопорушенням визнається недотримання учасником бюджетного процесу встановленого цим Кодексом та іншими нормативно-правовими актами порядку складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету чи звіту про виконання бюджету.

Стаття 117. Підстави для призупинення бюджетних асигнувань

1. Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, Державна контрольно-ревізійна служба України, місцеві фінансові органи, голови виконавчих органів міських міст районного значення, селищних та сільських рад, головні розпорядники бюджетних коштів у межах своїх повноважень можуть призупиняти бюджетні асигнування у разі:

- 1) несвоєчасного і неповного подання звітності про виконання бюджету;
- 2) невиконання вимог щодо бухгалтерського обліку, складання звітності та внутрішнього фінансового контролю за бюджетними коштами і недотримання порядку перерахування цих коштів;
- 3) подання недостовірних звітів та інформації про виконання бюджету;
- 4) порушення розпорядниками бюджетних коштів вимог щодо прийняття ними бюджетних зобов'язань;
- 5) нецільового використання бюджетних коштів.

Стаття 118. Заходи, що застосовуються до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів за вчинені ними бюджетні правопорушення

1. У разі виявлення бюджетного правопорушення Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, органи Державної контрольно-ревізійної служби України, місцеві фінансові органи, голови виконавчих органів міських міст районного значення, селищних та сільських рад і головні розпорядники бюджетних коштів у межах своєї компетенції можуть вчиняти такі дії щодо тих розпорядників бюджетних коштів та одержувачів, яким вони довели відповідні бюджетні асигнування:

1) застосування адміністративних стягнень до осіб, винних у бюджетних правопорушеннях відповідно до закону;

2) зупинення операцій з бюджетними коштами.

2. Накладення на особу заходу стягнення за бюджетне правопорушення не звільняє її від відшкодування заподіяної таким правопорушенням матеріальної шкоди в порядку, встановленому законом.

Стаття 119. Нецільове використання бюджетних коштів

1. Нецільове використання бюджетних коштів, тобто витрачання їх на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет, виділеним бюджетним асигнуванням чи кошторису, має наслідком зменшення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на суму коштів, що витрачені не за цільовим призначенням, і притягнення відповідних посадових осіб до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності у порядку, визначеному законами України.

2. У разі нецільового використання бюджетних коштів, отриманих у вигляді субвенції, зазначені кошти підлягають обов'язковому поверненню до відповідного бюджету у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Відповідні посадові особи притягаються до відповідальності згідно з законом.

Стаття 120. Зупинення операцій з бюджетними коштами

1. Зупинення операцій з бюджетними коштами полягає у зупиненні будь-яких операцій по здійсненню платежів з рахунку порушника бюджетного законодавства. Механізм зупинення операцій з бюджетними коштами визначається Кабінетом Міністрів України.

2. Зупинення операцій з бюджетними коштами можливе на термін до тридцяти днів, якщо інше не передбачено законом.

Стаття 121. Відповідальність за бюджетні правопорушення

1. Особи, винні у порушенні бюджетного законодавства, несуть цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законами України.

2. Бюджетне правопорушення, вчинене розпорядником чи одержувачем бюджетних коштів, може бути підставою для притягнення

до відповідальності згідно з законом його керівника чи інших відповідальних посадових осіб, залежно від характеру вчинених ними діянь.

3. Посадові особи органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ та організацій, які вчинили бюджетне правопорушення, несуть передбачену законом цивільно-правову відповідальність згідно з законом незалежно від накладення передбачених цим Кодексом заходів стягнення на розпорядника чи одержувача бюджетних коштів.

Стаття 122. Відповідальність органів місцевого самоврядування за порушення бюджетного планування

1. У разі порушення вимог цього Кодексу та закону про Державний бюджет України щодо формування відповідного бюджету в частині державних делегованих повноважень Кабінету Міністрів України надається право протягом місяця з дня прийняття рішення про обласний бюджет, бюджети міст Києва та Севастополя призупиняти дію цього рішення з одночасним зверненням до суду. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації наступного дня після підписання Головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної ради рішення про місцевий бюджет або внесення до нього змін надсилають його Міністерству фінансів України.

Стаття 123. Відповідальність органів Державного казначейства України

1. Органи Державного казначейства України відповідно до закону несуть відповідальність за невиконання вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів.

2. Керівники органів Державного казначейства України несуть персональну відповідальність у разі вчинення ними бюджетного правопорушення та невиконання вимог щодо казначейського обслуговування бюджетів, встановлених цим Кодексом.

Стаття 124. Порядок накладення стягнення за бюджетні правопорушення

1. Передбачені цим Кодексом стягнення за бюджетні правопорушення накладаються за рішенням Міністра фінансів України, керів-

ника органу Державного казначейства України, керівника органу Державної контрольно-ревізійної служби України, Міністра фінансів Автономної Республіки Крим, керівника місцевого фінансового органу, голови виконавчого органу міської міста районного значення, селищної та сільської ради.

2. Рішення про накладення стягнення за бюджетне правопорушення приймається особами, визначеними в частині першій цієї статті, на підставі протоколу про бюджетне правопорушення або акта ревізії та доданих до нього документів.

3. Рішення про накладення заходу стягнення за бюджетне правопорушення набирає чинності з дня його підписання і підлягає негайному виконанню.

4. Форма, порядок складання та передачі за належністю протоколу про бюджетне правопорушення встановлюється Міністерством фінансів України.

Стаття 125. Оскарження рішення про накладення стягнення за бюджетне правопорушення

1. Рішення про накладення стягнення за бюджетне правопорушення може бути оскаржене у порядку, встановленому законом. Рішення може бути оскаржене в органі, що його виніс, або в суді протягом 10 днів з дня його винесення, якщо інше не передбачено законом.

2. Оскарження рішення про накладення стягнення за бюджетне правопорушення не зупиняє виконання зазначеного рішення.

3. У разі визнання судом рішення про накладення заходу стягнення за бюджетне правопорушення повністю чи в частині незаконним особою, щодо якої воно було винесене, перераховуються недоотримані бюджетні кошти та поновлюються інші обмежені таким рішенням її права.

4. Рішення суду може бути оскаржене у порядку, встановленому законом.

ПРО ЦІННІ ПАПЕРИ І ФОНДОВУ БІРЖУ

(Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 38. — Ст.508)

Розділ I

ЦІННІ ПАПЕРИ, ПОРЯДОК ЇХ ВИПУСКУ ТА ОБІГУ

Глава 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Поняття цінних паперів

Цінні папери — грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають з цих документів, іншим особам.

Цінні папери можуть бути іменними або на пред'явника. Іменні цінні папери, якщо інше не передбачено цим Законом або в них спеціально не вказано, що вони не підлягають передачі, передаються шляхом повного індосаменту (передавальним записом, який засвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи).

Цінні папери на пред'явника обертаються вільно.

Цінні папери можуть бути використані для здійснення розрахунків, а також як застава для забезпечення платежів і кредитів.

Відновлення втрачених іменних цінних паперів провадиться державними органами, підприємствами, установами і організаціями, що випустили ці папери.

Спадкоємство цінних паперів здійснюється відповідно до цивільного законодавства України.

Поняття, особливі умови випуску, використання та обігу приватизаційних паперів, заставних та іпотечних цінних паперів визначаються спеціальним законодавством України. (союзними республіками).

Стаття 2. Емітент цінних паперів

Емітент цінних паперів (далі — емітент) — держава в особі уповноваженого органу, юридична особа і у випадках, передбачених за-

конодавством, фізична особа. Емітент від свого імені випускає цінні папери і зобов'язується виконувати обов'язки, що випливають з умов їх випуску. Емітент повинен усі зобов'язання, що виникають у зв'язку з випуском цінних паперів, виконувати в строки і в порядку, передбачені цим Законом, іншими актами законодавства України, а також рішеннями про випуск цінних паперів.

Права і обов'язки щодо цінних паперів виникають з моменту їх передачі емітентом або його уповноваженою особою одержувачу (покупцю) чи його уповноваженій особі.

Стаття 3. Види цінних паперів

Відповідно до цього Закону в Україні можуть випускатися такі види цінних паперів:

- акції;
- облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик;
- облігації місцевих позик;
- облігації підприємств;
- казначейські зобов'язання республіки;
- ощадні сертифікати;
- інвестиційні сертифікати;
- векселі;
- приватизаційні папери;
- заставні;
- іпотечні цінні папери.

Глава 2

АКЦІЇ

Стаття 4. Основні характеристики акцій

Акція — цінний папір без установленого строку обігу, що засвідчує дольову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства.

Акції можуть бути іменними та на пред'явника, привілейованими та простими. Громадяни вправі бути власниками, як правило, іменних акцій.

Обіг іменної акції фіксується у книзі реєстрації акцій, що ведеться товариством. До неї має бути внесено відомості про кожну іменну акцію, включаючи відомості про власника, час придбання акції, а також кількість таких акцій у кожного з акціонерів.

По акціях на пред'явника у книзі реєструється їх загальна кількість.

Привілейовані акції дають власникові переважне право на одержання дивідендів, а також на пріоритетну участь у розподілі майна акціонерного товариства у разі його ліквідації. Власники привілейованих акцій не мають права брати участь в управлінні акціонерним товариством, якщо інше не передбачено його статутом.

Привілейовані акції можуть випускатися із фіксованим у процентах до їх номінальної вартості щорічно виплачуваним дивідендом. Виплата дивідендів провадиться у розмірі, зазначеному в акції, незалежно від розміру одержаного товариством прибутку у відповідному році. У тому разі коли прибуток відповідного року є недостатнім, виплата дивідендів по привілейованих акціях провадиться за рахунок резервного фонду.

Якщо розмір дивідендів, що виплачуються акціонерам, по простих акціях перевищує розмір дивідендів по привілейованих акціях, власникам останніх може провадитися доплата до розміру дивідендів, виплачених іншим акціонерам.

Привілейовані акції не можуть бути випущені на суму, що перевищує 10 процентів статутного фонду акціонерного товариства.

Порядок здійснення переважного права на одержання дивідендів визначається статутом акціонерного товариства. Акціонерам може видаватися сертифікат на сумарну номінальну вартість акцій.

Акція повинна містити такі реквізити: фірмове найменування акціонерного товариства та його місцезнаходження, найменування цінного паперу — “акція”, її порядковий номер, дату випуску, вид акції та її номінальну вартість, ім'я власника (для іменної акції), розмір статутного фонду акціонерного товариства на день випуску акцій, а також кількість акцій, що випускаються, строк виплати дивідендів та підпис голови правління акціонерного товариства або іншої уповноваженої на це особи, печатку акціонерного товариства.

До акції може додаватися купонний лист на виплату дивідендів.

Купон на виплату дивідендів повинен містити такі основні дані: порядковий номер купона на виплату дивідендів, порядковий номер

акції, по якій виплачуються дивіденди, найменування акціонерного товариства і рік виплати дивідендів.

Стаття 5. Права, що надаються власнику акцій

Власник акції має право на частину прибутку акціонерного товариства (дивіденди), на участь в управлінні товариством (крім власника привілейованої акції), а також інші права, передбачені цим Законом, іншими законодавчими актами України, а також статутом акціонерного товариства.

Акція є неподільною. У разі коли одна і та ж акція належить кільком особам, усі вони визнаються одним власником акції і можуть здійснювати свої права через одного з них або через спільного представника.

Стаття 6. Рішення про випуск акцій

Рішення про випуск акцій приймається засновниками акціонерного товариства або загальними зборами акціонерів акціонерного товариства.

Рішення про випуск акцій оформляється протоколом.

Стаття 7. Випуск акцій

Випуск акцій акціонерним товариством здійснюється у розмірі його статутного фонду або на всю вартість майна державного підприємства (у разі перетворення його в акціонерне товариство). Додатковий випуск акцій можливий у тому разі, коли попередні випуски акцій були зареєстровані і всі раніше випущені акції повністю оплачені за вартістю не нижче номінальної. Забороняється випуск акцій для покриття збитків, пов'язаних з господарською діяльністю акціонерного товариства.

Стаття 8. Придбання акцій

Акції оплачуються в гривнях, а у випадках, передбачених статутом акціонерного товариства, також у іноземній валюті або шляхом передачі майна. Незалежно від форми внесеного вкладу вартість акції виражається у гривнях.

Підприємства, установи і організації можуть придбати акції за рахунок коштів, що надходять у їх розпорядження після сплати податків та процентів за банківський кредит.

Акції можуть бути видані одержувачу (покупцю) тільки після повної оплати їх вартості.

Акціонерне товариство може викуповувати в акціонера акції, що належать йому, для їх наступного перепродажу, розповсюдження серед своїх працівників або анулювання. Ці акції повинні бути реалізовані або анульовані в строк не більше одного року. Протягом цього періоду розподіл прибутку, а також голосування і визначення кворуму на загальних зборах акціонерів провадиться без урахування придбаних акціонерним товариством власних акцій.

Стаття 9. Виплата доходу по акціях

Дивіденди по акціях виплачуються один раз на рік за підсумками календарного року в порядку, передбаченому статутом акціонерного товариства, за рахунок прибутку, що залишається у його розпорядженні після сплати встановлених законодавством податків, інших платежів у бюджет та процентів за банківський кредит.

Глава 3

ОБЛІГАЦІЇ

Стаття 10. Основні характеристики облігацій

Облігація — цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску). Облігації усіх видів розповсюджуються серед підприємств і громадян на добровільних засадах.

Випускаються облігації таких видів:

- а) облігації внутрішніх і місцевих позик;
- б) облігації підприємств.

Облігації підприємств випускаються підприємствами усіх передбачених законом форм власності, об'єднаннями підприємств, акціонерними та іншими товариствами і не дають їх власникам права на участь в управлінні.

Умови випуску і розповсюдження облігацій підприємств визначаються цим Законом, іншими актами законодавства України і статутом емітента.

Облігації можуть випускатися іменними і на пред'явника, процентними і безпроцентними (цільовими), що вільно обертаються або з обмеженим колом обігу.

Облігації внутрішніх і місцевих позик випускаються на пред'явника. Обов'язковим реквізитом цільових облігацій є зазначення товару (послуг), під який вони випускаються.

Облігації підприємств повинні мати такі реквізити: найменування цінного паперу — “облігація”, фірмове найменування і місцезнаходження емітента облігацій; фірмове найменування або ім'я покупця (для іменної облігації); номінальну вартість облігації; строки погашення, розмір і строки виплати процентів (для процентних облігацій); місце і дату випуску, а також серію і номер облігації; підпис керівника емітента або іншої уповноваженої на це особи, печатку емітента.

Крім основної частини до облігації може додаватися купонний лист на виплату процентів.

Стаття 11. Рішення про випуск облігацій

Рішення про випуск облігацій внутрішніх і місцевих позик приймається відповідно Кабінетом Міністрів України і місцевими радами. У рішенні повинні визначатися емітент, умови випуску і порядок розміщення облігацій.

Рішення про випуск облігацій підприємств приймається емітентом і оформляється протоколом.

Акціонерні товариства можуть випускати облігації на суму не більше 25 процентів від розміру статутного фонду і лише після повної оплати усіх випущених акцій.

Випуск облігацій підприємств для формування і поповнення статутного фонду емітентів, а також для покриття збитків, пов'язаних з їх господарською діяльністю, не допускається.

Стаття 12. Придбання облігацій

Облігації усіх видів придбаються громадянами лише за рахунок їх особистих коштів.

Підприємства придбають облігації усіх видів за рахунок коштів, що надходять у їх розпорядження після сплати податків та процентів за банківський кредит.

Облігації усіх видів оплачуються в гривнях, а у випадках, передбачених умовами їх випуску, — в іноземній валюті. Незалежно від виду валюти, якою проведено оплату облігацій, їх вартість виражається у гривнях.

Стаття 13. Виплата доходу по облігаціях

Доход по облігаціях усіх видів виплачується відповідно до умов їх випуску.

Доход по облігаціях цільових позик (безпроцентних облігаціях) не виплачується. Власникові такої облігації надається право на придбання відповідних товарів або послуг, під які випущено позики.

Якщо ціна товару до моменту його одержання перевищуватиме вартість облігації, то власник одержує товар по ціні, вказаній на облігації, а при одержанні більш дешевого товару він одержує різницю між вартістю облігації та ціною товару.

По облігаціях підприємств доходи виплачуються за рахунок коштів, що залишаються після розрахунків з бюджетом і сплати інших обов'язкових платежів.

У разі невиконання чи несвоечасного виконання емітентом зобов'язання по виплаті доходів по процентних облігаціях, надання права придбання відповідних товарів або послуг по безпроцентних (цільових) облігаціях чи погашення зазначеної в облігації суми у визначений строк стягнення відповідних сум провадиться примусово судом. Порядок викупу облігацій усіх видів, крім цільових, визначається при їх випуску.

Стаття 14. Використання коштів, одержаних від реалізації облігацій

Кошти, одержані від реалізації облігацій внутрішніх і місцевих позик, направляються відповідно до республіканського і місцевих бюджетів, до позабюджетних фондів місцевих рад. Кошти від розміщення облігацій підприємств направляються на цілі, визначені при їх випуску.

Глава 3¹

ОБЛІГАЦІЇ ЗОВНІШНІХ ДЕРЖАВНИХ ПОЗИК УКРАЇНИ

Стаття 14¹. Основні характеристики облігацій зовнішніх державних позик України

Облігації зовнішніх державних позик України — цінні папери, що розміщуються на міжнародних та іноземних фондових ринках і підтверджують зобов'язання України відшкодувати пред'явникам цих

облігацій їх номінальну вартість з виплатою доходу відповідно до умов випуску облігацій.

Облігації зовнішніх державних позик України можуть деномінуватися у конвертованій іноземній валюті.

Облігації зовнішніх державних позик України випускаються процентними, дисконтними та можуть бути іменними або на пред'явника, з вільним або обмеженим колом обігу.

Облігації зовнішніх державних позик України оплачуються виключно в конвертованій іноземній валюті відповідно до умов їх випуску.

Емітентом облігацій зовнішніх державних позик України є держава в особі Міністерства фінансів України. На Міністерство фінансів України не поширюються вимоги, встановлені статтями 24 і 25 цього Закону.

Грошові кошти, одержані від розміщення облігацій зовнішніх державних позик України, спрямовуються виключно до Державного бюджету України.

Стаття 14². Рішення про випуск облігацій зовнішніх державних позик України

Рішення про випуск облігацій зовнішніх державних позик України в межах передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік зовнішніх джерел фінансування дефіциту Державного бюджету України приймається Кабінетом Міністрів України щодо кожного випуску.

Рішення про випуск облігацій зовнішніх державних позик України оформляється постановою Кабінету Міністрів України, якою затверджуються умови випуску. Умовами випуску облігацій зовнішніх державних позик України визначаються загальний обсяг випуску, номінальна вартість однієї облігації, валюта, в якій деномінуються облігації, строк виплати та розмір доходу, строк погашення тощо.

Рішення про випуск облігацій зовнішніх державних позик України поза межами передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік зовнішніх джерел фінансування дефіциту Державного бюджету України має визначати мету випуску, джерело погашення та підлягає затвердженню Верховною Радою України і набирає чинності після такого затвердження.

Первинне розміщення, обслуговування та погашення облігацій зовнішніх державних позик України здійснює Міністерство фінансів

України. З цією метою Міністерство фінансів України може залучати банки, інвестиційні компанії тощо. Відносини між Міністерством фінансів України і такими організаціями регулюються відповідними угодами згідно із законодавством України.

Стаття 14³. Витрати на підготовку випуску, випуск, погашення облігацій зовнішніх державних позик України та виплата доходу

Витрати на підготовку випуску, випуск, погашення облігацій зовнішніх державних позик України, виплата доходу та інші необхідні витрати здійснюються відповідно до умов випуску облігацій за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на ці цілі.

Виплата доходів і погашення облігацій зовнішніх державних позик України здійснюються виключно за кошти або за інші облігації державних позик за добровільною згодою сторін.

Глава 4

КАЗНАЧЕЙСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ РЕСПУБЛІКИ

Стаття 15. Основні характеристики казначейських зобов'язань

Казначейські зобов'язання України (надалі — казначейські зобов'язання) — вид цінних паперів на пред'явника, що розміщуються виключно на добровільних засадах серед населення, засвідчують внесення їх власниками грошових коштів до бюджету і дають право на одержання фінансового доходу.

Випускаються такі види казначейських зобов'язань:

- а) довгострокові — від 5 до 10 років;
- б) середньострокові — від 1 до 5 років;
- в) короткострокові — до одного року.

Стаття 16. Порядок випуску казначейських зобов'язань

Рішення про випуск довгострокових і середньострокових казначейських зобов'язань приймається Кабінетом Міністрів України.

Рішення про випуск короткострокових казначейських зобов'язань приймається Міністерством фінансів України.

У рішенні про випуск казначейських зобов'язань визначаються умови їх випуску.

Порядок визначення продажної вартості казначейських зобов'язань встановлюється Міністерством фінансів України виходячи з часу їх придбання.

Кошти від реалізації казначейських зобов'язань спрямовуються на покриття поточних видатків республіканського бюджету.

Стаття 17. Виплата доходу по казначейських зобов'язаннях

Виплата доходу по казначейських зобов'язаннях та їх погашення здійснюються відповідно до умов їх випуску, затверджених: по довгострокових і середньострокових зобов'язаннях — Кабінетом Міністрів України, короткострокових — Міністерством фінансів України.

Глава 5

ОЩАДНІ СЕРТИФІКАТИ

Стаття 18. Основні характеристики ощадних сертифікатів

Ощадний сертифікат — письмове свідоцтво банку про депонування грошових коштів, яке засвідчує право вкладника на одержання після закінчення встановленого строку депозиту і процентів по ньому.

Ощадні сертифікати видаються строкові (під певний договірний процент на визначений строк) або до запитання, іменні та на пред'явника.

Іменні сертифікати обігу не підлягають, а їх продаж (відчуження) іншим особам є недійсним.

Ощадні сертифікати повинні мати такі реквізити: найменування цінного паперу — “ощадний сертифікат”, найменування банку, що випустив сертифікат, та його місцезнаходження; порядковий номер сертифіката, дату випуску, суму депозиту, строк вилучення вкладу (для строкового сертифіката), найменування або ім'я держателя сертифіката (для іменного сертифіката); підпис керівника банку або іншої уповноваженої на це особи, печатку банку.

Стаття 19. Придбання ощадних сертифікатів

Підприємства і громадяни придбають сертифікати за рахунок коштів, передбачених статтею 12 цього Закону.

Стаття 20. Виплата доходу по ощадних сертифікатах

Доход по ощадних сертифікатах виплачується при пред'явленні їх для оплати в банк, що їх випустив.

У разі коли власник сертифіката вимагає повернення депонованих коштів по строковому сертифікату раніше обумовленого в ньому строку, то йому виплачується понижений процент, рівень якого визначається на договірних умовах при внесенні депозиту.

Глава 6

ВЕКСЕЛІ

Стаття 21. Основні характеристики векселів

Вексель — цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Випускаються такі види векселів: простий, переказний.

Простий вексель містить такі реквізити:

- а) найменування — “вексель”;
- б) просту і нічим не обумовлену обіцянку сплатити визначену суму;
- в) зазначення строку платежу;
- г) зазначення місця, в якому повинен здійснитись платіж;
- д) найменування того, кому або за наказом кого платіж повинен бути здійснений;
- е) дату і місце складання векселя;
- є) підпис того, хто видає документ (векселедавця).

Глава 7

РЕЄСТРАЦІЯ ТА ОБІГ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Стаття 22. Реєстрація випуску цінних паперів

Емітент має право на випуск акцій, облігацій підприємств з моменту реєстрації цього випуску Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Порядок реєстрації випуску облігацій підприємств і акцій, а також інформації про їх випуск визначається Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Реєстрація випуску цінних паперів повинна бути проведена не пізніше як за 30 днів з моменту подачі заяви з додаванням необхідних документів.

Загальний реєстр випуску цінних паперів ведеться Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку

Стаття 23. Інформація про випуск акцій, облігацій підприємств, що пропонуються для відкритого продажу

Інформація про випуск акцій, облігацій підприємств, що пропонуються для відкритого продажу, крім реєстрації, підлягає обов'язковому опублікуванню в органах преси Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України і офіційному виданні фондової біржі не менше як за 10 днів до початку передплати на ці цінні папери.

Стаття 24. Регулярна інформація про емітента

Емітент зобов'язаний не менше одного разу на рік інформувати громадськість про своє господарсько-фінансове становище і результати діяльності (надалі — річний звіт).

Річний звіт публікується не пізніше дев'яти місяців року, наступного за звітним, і надсилається держателям іменних акцій та реєстральному органу.

Стаття 25. Особлива інформація про емітента

Емітент зобов'язаний протягом двох днів надіслати фондовій біржі і реєстральному органу, а також опублікувати в офіційній газеті фондової біржі інформацію про зміни, що відбулися в його господарській діяльності і впливають на вартість цінних паперів або розмір доходу по них, а саме:

- а) зміни прав на цінні папери;
- б) зміни у персональному складі службових осіб;
- в) арешт банківських рахунків емітента;
- г) початок дій по саніруванню (здійсненню комплексу заходів, спрямованих на оздоровлення фінансового стану емітента);
- д) реорганізацію, зупинення або припинення діяльності емітента;

е) знищення не менш як 10 процентів майна емітента внаслідок надзвичайних обставин;

є) пред'явлення позову до емітента в розмірі, що перевищує 10 процентів статутного фонду або суми вартості основних і оборотних коштів емітента;

ж) одержання кредиту або емісію цінних паперів у розмірі, що перевищує 50 процентів статутного фонду або суми вартості основних та оборотних коштів емітента.

Стаття 26. Діяльність по випуску та обігу цінних паперів

Діяльністю по випуску та обігу цінних паперів, відповідно до цього Закону, визнається посередницька діяльність по випуску та обігу цінних паперів, здійснювана банками, а також акціонерними товариствами, статутний фонд яких сформовано за рахунок виключно іменних акцій, та іншими товариствами (надалі — торговці цінними паперами), для яких операції з цінними паперами становлять виключний вид їх діяльності.

Торговці цінними паперами вправі здійснювати такі види діяльності по випуску та обігу цінних паперів:

- а) діяльність по випуску цінних паперів;
- б) комісійну діяльність по цінних паперах;
- в) комерційну діяльність по цінних паперах.

Стаття 29. Укладення угод з цінними паперами

При прийнятті доручення на купівлю або продаж цінних паперів торговець цінними паперами зобов'язаний надавати особі, за рахунок якої він діє, інформацію про курс цінних паперів.

Торговець цінними паперами зобов'язаний подавати фондовій біржі інформацію про всі укладені ним угоди з цінними паперами в строки і порядку, визначені правилами фондової біржі.

Стаття 31. Оподаткування доходів по цінних паперах

Оподаткування доходів по цінних паперах здійснюється згідно з законодавством України.

Розділ II

ФОНДОВА БІРЖА

Глава 8

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 32. Поняття фондової біржі

Фондова біржа — організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами.

Стаття 33. Правове положення фондової біржі

Фондова біржа — акціонерне товариство, яке зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу та здійснює свою діяльність відповідно до цього Закону, інших актів законодавства України, статуту і правил фондової біржі.

Фондову біржу може бути створено не менш як 20 засновниками — торговцями цінними паперами, які мають дозвіл на здійснення комерційної і комісійної діяльності по цінних паперах за умови внесення ними до статутного фонду не менш як 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Фондова біржа набуває прав юридичної особи з дня її реєстрації Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Фондова біржа — організація, яка створюється без мети отримання прибутку та займається виключно організацією укладання угод купівлі та продажу цінних паперів та їх похідних. Вона не може здійснювати операції з цінними паперами від власного імені та за дорученням клієнтів, а також виконувати функції депозитарію.

Стаття 34. Статут та правила фондової біржі

Статут та правила фондової біржі затверджуються її вищим органом.

У статуті фондової біржі визначаються:

- а) найменування і місцезнаходження фондової біржі;
- б) найменування і місцезнаходження засновників;
- в) розмір статутного фонду;
- г) умови і порядок прийняття в члени і виключення з членів фондової біржі;

- д) права і обов'язки членів фондової біржі;
- е) організаційна структура фондової біржі;
- є) компетенція і порядок створення керівних органів фондової біржі;
- ж) порядок і умови відвідування фондової біржі;
- з) порядок і умови застосування санкцій, встановлених фондовою біржою;
- и) порядок припинення діяльності фондової біржі.

У статуті можуть передбачатися інші положення, що стосуються створення і діяльності фондової біржі.

Правила фондової біржі повинні передбачати:

- а) види угод, що укладаються на фондовій біржі;
- б) порядок торгівлі на фондовій біржі;
- в) умови допуску цінних паперів на фондову біржу;
- г) умови і порядок передплати на цінні папери, що котируються на фондовій біржі;
- д) порядок формування цін, біржового курсу та їх публікації;
- е) перелік цінних паперів, що котируються на фондовій біржі;
- є) обов'язки членів фондової біржі щодо ведення обліку та інформації, внутрішній розпорядок роботи комісій фондової біржі, порядок їх діяльності;
- ж) систему інформаційного забезпечення фондової біржі;
- з) види послуг, що надаються фондовою біржою, і розмір плати за них;
- и) правила ведення розрахунків на фондовій біржі;
- і) інші положення, що стосуються діяльності фондової біржі.

Стаття 36. Особливі умови припинення діяльності фондової біржі

Діяльність фондової біржі припиняється у тому разі, коли число її членів стало менше 10. Якщо у фондовій біржі залишилося 10 членів, її діяльність припиняється у разі неприйняття нових членів протягом шести місяців.

Діяльність фондової біржі припиняється відповідно до законодавства України про акціонерні товариства та інші види господарських товариств.

Глава 9

ЗАХИСТ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНВЕСТИТОРІВ

Стаття 37. Розірвання договору на передплату або купівлю цінних паперів

Особа, що передплатила або купила цінні папери до опублікування інформації про зміни в господарській діяльності емітента, що впливають на вартість цінних паперів або розмір доходу по них, може протягом 15 днів з моменту публікації цієї інформації розірвати договір в односторонньому порядку.

У разі розірвання договору емітент зобов'язаний на вимогу вказаної особи відшкодувати їй витрати і можливі збитки, пов'язані з передплатою або купівлею цінних паперів.

Глава 10

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИПУСКОМ І ОБІГОМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Стаття 38. Органи, що здійснюють державний контроль за випуском та обігом цінних паперів

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку і її територіальні відділення здійснюють контроль за випуском та обігом цінних паперів, за винятком приватизаційних. Контроль за обігом приватизаційних паперів здійснює Фонд державного майна України. Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку призначаються державні представники на фондових біржах. Вони уповноважені здійснювати контроль за додержанням положень статуту і правил фондової біржі та мають право брати участь у роботі керівних органів фондових бірж.

Антимонопольний комітет України здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції при обігу цінних паперів.

Стаття 39. Санкції, що застосовуються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку і територіальними відділеннями

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку і її територіальні відділення у разі відхилення від умов, визначених у дозволах

на здійснення діяльності по випуску і обігу цінних паперів, а також у статуті та правилах фондової біржі, можуть застосовувати такі санкції:

а) виносити попередження;

б) зупиняти на строк до одного року передплату і продаж цінних паперів;

в) зупиняти на певний строк укладення угод з окремих видів діяльності по випуску і обігу цінних паперів;

г) анулювати дозвіл, виданий на ведення діяльності по випуску і обігу цінних паперів у разі повторного застосування санкцій, передбачених підпунктами “а — в” цієї статті. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку може зупиняти діяльність фондової біржі в разі порушення нею статутної діяльності і вимагати приведення її у відповідність з статутом та правилами фондової біржі.

Стаття 40. Оскарження дій державних органів у зв'язку із здійсненням ними контролю за випуском та обігом цінних паперів

Скарги на дії територіальних відділень Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку в зв'язку із здійсненням ними контролю за випуском та обігом цінних паперів розглядаються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку може бути оскаржено до суду.

Стаття 41. Міжнародні договори

Якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про цінні папери і фондову біржу, то застосовуються правила міжнародного договору.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ДЕРЖАВНУ КОНТРОЛЬНО-РЕВІЗІЙНУ СЛУЖБУ В УКРАЇНІ

(Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 13. — Ст.110)

Цей Закон визначає статус державної контрольно-ревізійної служби в Україні, її функції та правові основи діяльності.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Структура державної контрольно-ревізійної служби

Державна контрольно-ревізійна служба складається з Головного контрольно-ревізійного управління України, контрольно-ревізійних управлінь в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі, контрольно-ревізійних підрозділів (відділів, груп) в районах, містах і районах у містах.

Стаття 2. Головні завдання державної контрольно-ревізійної служби

Головним завданням державної контрольно-ревізійної служби є здійснення державного контролю за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних валютних фондів, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їм у подальшому.

Державний контроль здійснюється у формі ревізій і перевірок.

Ревізія — це метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності, спосіб документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань. За наслідками ревізії складається акт.

Перевірка — це обстеження і вивчення окремих ділянок фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації або

їх підрозділів. Наслідки перевірки оформляються довідкою або доповідною запискою.

Стаття 3. Законодавство, яким керується державна контрольно-ревізійна служба

Державна контрольно-ревізійна служба у своїй діяльності керується Конституцією України, цим Законом, іншими законодавчими актами, актами Президента та Кабінету Міністрів України.

Стаття 4. Підпорядкованість державної контрольно-ревізійної служби та координація її діяльності з іншими контролюючими органами

Державна контрольно-ревізійна служба діє при Міністерстві фінансів України і підпорядковується Міністерству фінансів України.

Контрольно-ревізійні управління в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі підпорядковуються Головному контрольно-ревізійному управлінню України. До складу обласних контрольно-ревізійних управлінь входять контрольно-ревізійні підрозділи (відділи, групи) в районах, містах і районах у містах.

Державна контрольно-ревізійна служба координує свою діяльність з місцевими Радами народних депутатів та органами виконавчої влади, фінансовими органами, державною податковою службою, іншими контролюючими органами, органами прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки.

Стаття 5. Призначення працівників державної контрольно-ревізійної служби

Головне контрольно-ревізійне управління України очолює заступник Міністра фінансів України, начальник управління, який призначається Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра фінансів України.

Контрольно-ревізійні управління в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі очолюють начальники, які призначаються начальником Головного контрольно-ревізійного управління України за погодженням з Радою Міністрів Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Начальники контрольно-ревізійних управлінь в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі призначають і звільняють керівників контрольно-ревізійних підрозділів (відділів, груп) в районах, містах і районах у містах.

Стаття 6. Фінансування державної контрольно-ревізійної служби
Видатки на утримання державної контрольно-ревізійної служби визначаються Кабінетом Міністрів України і фінансуються з державного бюджету.

Стаття 7. Статус державної контрольно-ревізійної служби
Головне контрольно-ревізійне управління України, контрольно-ревізійні управління в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі є юридичними особами, мають самостійні кошториси, поточні та вкладні (депозитні) рахунки в банках, печатки із зображенням Державного герба України і з своїм найменуванням.

Контрольно-ревізійні підрозділи (відділи, групи) в районах, містах і районах у містах як структурні підрозділи контрольно-ревізійних управлінь в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі мають печатки і відповідні бланки.

В окремих випадках Головне контрольно-ревізійне управління України має право вирішувати питання про надання права юридичної особи окремим контрольно-ревізійним підрозділам в районах, містах і районах у містах.

Положення про державну контрольно-ревізійну службу затверджується Кабінетом Міністрів України.

Р о з д і л л і

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КОНТРОЛЬНО-РЕВІЗІЙНОЇ СЛУЖБИ

Стаття 8. Основні функції Головного контрольно-ревізійного управління України і контрольно-ревізійних управлінь в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі
Головне контрольно-ревізійне управління України, контрольно-ревізійні управління в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі виконують такі функції:

1) організують роботу контрольно-ревізійних підрозділів в Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі по проведенню ревізій і перевірок, узагальнюють наслідки документальних ревізій і перевірок і у випадках, передбачених законодавством, повідомляють про них органам законодавчої та виконавчої влади;

2) проводять ревізії та перевірки фінансової діяльності, стану збереження коштів і матеріальних цінностей, достовірності обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах та інших органах державної виконавчої влади, в державних фондах, в бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджету та з державних валютних фондів;

3) проводять ревізії та перевірки правильності витрачання державних коштів на утримання місцевих органів державної виконавчої влади, установ і організацій, що діють за кордоном і фінансуються за рахунок державного бюджету;

4) проводять ревізії та перевірки повноти оприбуткування, правильності витрачання і збереження валютних коштів;

5) здійснюють контроль за усуненням недоліків і порушень, виявлених попередніми ревізіями та перевітками;

6) розробляють інструктивні та інші нормативні акти про проведення ревізій та перевірок;

7) здійснюють методичне керівництво і контроль за діяльністю підпорядкованих контрольно-ревізійних підрозділів, узагальнюють досвід проведення ревізій та перевірок і поширюють його серед контрольно-ревізійних служб, розробляють пропозиції щодо удосконалення контролю.

Контроль за використанням політичними партіями коштів, виділених з Державного бюджету України на фінансування їхньої статутної діяльності, здійснює Головне контрольно-ревізійне управління України. Органи контрольно-ревізійної служби розглядають листи, заяви і скарги громадян про факти порушення законодавства з фінансових питань. Звернення, де повідомляється про крадіжки, розтрати, недостачі, інші серйозні правопорушення, негайно пересилаються правоохоронним органам для прийняття рішення згідно з чинним законодавством.

Стаття 9. Функції контрольно-ревізійних підрозділів (відділів, груп) у районах, містах і районах у містах

Контрольно-ревізійні підрозділи (відділи, групи) у районах, містах і районах у містах виконують функції, визначені статтею 8 цього Закону (за винятком пунктів 1 і 7).

Розділ III

ПРАВА, ОБОВ'ЯЗКИ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ КОНТРОЛЬНО-РЕВІЗІЙНОЇ СЛУЖБИ

Стаття 10. Права державної контрольно-ревізійної служби

Головному контрольно-ревізійному управлінню України, контрольно-ревізійним управлінням в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі, контрольно-ревізійним підрозділам (відділам, групам) у районах, містах і районах у містах надається право:

1) ревізувати і перевіряти у міністерствах, державних комітетах та інших органах державної виконавчої влади, державних фондах, на підприємствах, в установах і організаціях грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси й інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, проводити перевірки фактичної наявності цінностей (грошових сум, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо);

2) безперешкодного доступу на склади, у сховища, виробничі та інші приміщення для їх обстеження і з'ясування питань, пов'язаних з ревізією або перевіркою. Зупиняти видаткові операції за рахунками у банках та інших фінансових установах у випадках, коли керівництво об'єкта, на якому необхідно провести ревізію або перевірку, перешкоджає працівнику державної контрольно-ревізійної служби виконувати свої обов'язки;

3) залучати на договірних засадах кваліфікованих фахівців відповідних міністерств, державних комітетів, інших органів державної виконавчої влади, державних фондів, підприємств, установ і організацій для проведення контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок з оплатою за рахунок спеціально передбачених на цю мету коштів;

4) вимагати від керівників об'єктів, що ревізуються або перевіряються, проведення інвентаризацій основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і розрахунків, у необхідних випадках опечатувати каси та касові приміщення, склади, архіви, а при виявленні підробок, інших зловживань вилучати необхідні документи на строк до закінчення ревізії або перевірки, залишаючи у справах акт вилучення та копії або реєстри вилучених документів;

5) одержувати від Національного банку України та його установ, банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що ревізуються або перевіряються, а від інших підприємств і організацій, в тому числі недержавних форм власності — довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями, що ревізуються або перевіряються. Одержання від банків інформації, що становить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України “Про банки і банківську діяльність”;

6) одержувати від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що ревізуються або перевіряються, письмові пояснення з питань, які виникають у ході ревізій і перевірок;

7) пред'являти керівникам та іншим службовим особам об'єктів, що ревізуються або перевіряються, вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства з питань збереження і використання державної власності та фінансів, вилучати до бюджету виявлені ревізіями або перевітками приховані і занижені валютні та інші платежі, ставити перед відповідними органами питання про припинення бюджетного фінансування і кредитування, якщо отримані підприємствами, установами та організаціями кошти і позички використовуються з порушенням чинного законодавства;

8) стягувати у доход держави кошти, одержані міністерствами, відомствами, державними комітетами, державними фондами, підприємствами, установами і організаціями за незаконними угодами, без встановлених законом підстав та з порушенням чинного законодавства;

9) накладати у випадках, передбачених законодавчими актами, на керівників та інших службових осіб підприємств, установ і організацій адміністративні стягнення;

10) застосовувати до підприємств, установ, організацій та інших суб'єктів підприємницької діяльності фінансові санкції, передбачені пунктом 7 статті 11 Закону “Про державну податкову службу в Україні”;

11) входити з поданням до Міністерства юстиції України про припинення державного фінансування статутної діяльності політичної партії, якщо в ході проведення перевірки або ревізії фінансової діяльності такої політичної партії буде виявлено факти, які свідчать про те, що кошти, виділені з Державного бюджету України на фінансу-

вання її статутної діяльності, були використані на фінансування участі цієї політичної партії у виборах до органів державної влади чи місцевого самоврядування або на цілі, не пов'язані із здійсненням статутної діяльності.

Стаття 11. Проведення ревізій та перевірок

Ревізія або перевірка проводиться на підставі документа, підписаного начальником державної контрольно-ревізійної служби, начальником управління, їх заступниками або керівником підрозділу служби в районі, місті або районі у місті.

За ініціативою державної контрольно-ревізійної служби ревізія або перевірка підприємства, установи, організації може проводитись не частіше ніж один раз на рік. Ревізію або перевірку за дорученням правоохоронних органів може бути проведено у будь-який час.

Службові особи державної контрольно-ревізійної служби зобов'язані пред'явити документ на право проведення ревізії або перевірки керівним працівникам відповідного підприємства, установи або організації.

Стаття 11¹. Особливості проведення ревізій та перевірок політичних партій Ревізія або перевірка політичної партії, що отримує з Державного бюджету України кошти на фінансування її статутної діяльності, проводиться на підставі документа, підписаного начальником Головного контрольно-ревізійного управління України.

Ревізія або перевірка політичної партії проводиться один раз на рік у період з 1 лютого по 1 березня.

При проведенні ревізії або перевірки політичної партії службові особи Головного контрольно-ревізійного управління України зобов'язані пред'явити документ на право проведення ревізії або перевірки.

Стаття 12. Обов'язки і відповідальність службових осіб державної контрольно-ревізійної служби

Службові особи державних контрольно-ревізійних служб зобов'язані суворо додержувати Конституції України, законів України, прав та інтересів громадян, підприємств, установ і організацій, що охороняються законом. За невиконання або неналежне виконання службовими особами державних контрольно-ревізійних служб своїх обов'язків вони притягаються до дисциплінарної та кримінальної відповідальності відповідно до чинного законодавства.

Працівники державної контрольно-ревізійної служби зобов'язані у випадках виявлення зловживань і порушень чинного законодавства передавати правоохоронним органам матеріали ревізій, а також повідомляти про виявлені зловживання і порушення державним органам і органам, уповноваженим управляти державним майном.

При вилученні документів у зв'язку з їх підробкою або виявленніми зловживаннями працівник державної контрольно-ревізійної служби зобов'язаний негайно повідомити про це правоохоронні органи. Вилучені документи зберігаються до закінчення ревізії або перевірки. Після цього вони повертаються відповідному підприємству, установі або організації, якщо правоохоронними органами не прийнято рішення про виїмку цих документів.

Працівники державної контрольно-ревізійної служби повинні забезпечувати дотримання комерційної та службової таємниць.

Стаття 13. Розгляд скарг на дії службових осіб державної контрольно-ревізійної служб

Скарги на дії службових осіб в районах, містах, районах у містах та службових осіб контрольно-ревізійних управлінь розглядаються і вирішуються начальниками цих управлінь. Скарги на дії службових осіб Головного контрольно-ревізійного управління України та начальників контрольно-ревізійних управлінь Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя розглядаються та вирішуються начальником Головного контрольно-ревізійного управління України.

Скарги розглядаються і рішення за ними приймаються не пізніш як у місячний строк з моменту їх надходження. У разі незгоди юридичних і фізичних осіб з цими рішеннями вони можуть бути оскаржені до суду. Подання скарги не припиняє оскаржуваної дії службових осіб державної контрольно-ревізійної служби.

Розділ IV

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СЛУЖБОВИХ ОСІБ ДЕРЖАВНОЇ КОНТРОЛЬНО-РЕВІЗІЙНОЇ СЛУЖБИ

Стаття 14. Взаємовідносини державної контрольно-ревізійної служби з правоохоронними органами

Органи державної контрольно-ревізійної служби проводять ревізії та перевірки суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від

форми власності за постановою прокурора або слідчого, винесеною в ході розслідування кримінальної справи.

За дорученням Прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, податкових інспекцій у випадках, передбачених Законом, органи державної контрольно-ревізійної служби проводять ревізії та перевірки на підконтрольних підприємствах, в установах та організаціях всіх форм власності.

Ревізії та перевірки на прохання правоохоронних органів можуть проводитись також і в інших випадках, передбачених чинним законодавством.

Працівники правоохоронних органів зобов'язані сприяти службовим особам державної контрольно-ревізійної служби у виконанні їх обов'язків. У разі недопущення працівників державної контрольно-ревізійної служби на територію підприємства, установи, організації, відмови у наданні документів для ревізії або перевірки та будь-якої іншої протиправної дії органи міліції на прохання цих осіб зобов'язані негайно вжити відповідних заходів для припинення такої протидії, забезпечити нормальне проведення ревізії або перевірки, охорону працівників контрольно-ревізійної служби, документів та матеріалів, що перевіряються, а також вжити заходів для притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності.

Стаття 15. Правове становище службових осіб державної контрольно-ревізійної служби

Службові особи державної контрольно-ревізійної служби є представниками органів державної виконавчої влади.

Законні вимоги службових осіб державної контрольно-ревізійної служби є обов'язковими для виконання службовими особами об'єктів, що ревізуються чи перевіряються.

Працівник державної контрольно-ревізійної служби при виконанні покладених на нього обов'язків керується чинним законодавством і виконує вказівки своїх керівників. Ніхто інший, за винятком передбачених законодавством випадків, не вправі втручатися в діяльність службової особи державної контрольно-ревізійної служби.

Втручання в діяльність працівника державної контрольно-ревізійної служби тягне за собою відповідальність, передбачену законодавчими актами.

Стаття 16. Правовий захист службових осіб державної контрольно-ревізійної служби

Службова особа державної контрольно-ревізійної служби при виконанні своїх службових обов'язків перебуває під захистом закону.

Держава гарантує захист життя, здоров'я, честі, гідності та майна службової особи державної контрольно-ревізійної служби і членів її сім'ї від злочинних посягань та інших протиправних дій.

Звільнення службової особи державної контрольно-ревізійної служби з посади у зв'язку з вчиненням злочину під час виконання своїх обов'язків допускається лише після винесення щодо неї обвинувального вироку суду, який набрав чинності.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

(Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 40. — Ст. 364)

Стаття 1. Виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у терміни виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 90 календарних днів з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності — з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності. Перевищення зазначеного терміну потребує індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Стаття 2. Імпортні операції резидентів, які здійснюються на умовах відстрочення поставки, в разі, коли таке відстрочення перевищує 90 календарних днів з моменту здійснення авансового платежу або виставлення векселя на користь постачальника продукції (робіт, послуг), що імпортується, потребують індивідуальної ліцензії Національного банку України.

При застосуванні розрахунків щодо імпортних операцій резидентів у формі документарного акредитиву термін, передбачений частиною першою цієї статті, діє з моменту здійснення уповноваженим банком платежу на користь нерезидента.

Стаття 3. Резиденти, які купують іноземну валюту через уповноважені банки для забезпечення виконання зобов'язань перед нерезидентами, зобов'язані здійснювати перерахування таких сум протягом 5 робочих днів з моменту зарахування таких сум на валютні рахунки резидентів.

Стаття 4. Порушення резидентами термінів, передбачених статтями 1 і 2 цього Закону, тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 відсотка суми неoderжаної виручки (митної вартості недопоставленої продукції) в іноземній валюті, перера-

хованої у грошову одиницю України за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості. У разі прийняття судом, Міжнародним комерційним арбітражним судом чи Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України позовної заяви резидента про стягнення з нерезидента заборгованості, яка виникла внаслідок недотримання нерезидентом термінів, передбачених експортно-імпортними контрактами, терміни, передбачені статтями 1 і 2 цього Закону, зупиняються і пеня за їх порушення в цей період не сплачується.

У разі прийняття судом рішення про відмову в позові повністю або частково, або припинення (закриття) провадження у справі чи залишення позову без розгляду терміни, передбачені статтями 1 і 2 цього Закону, поновлюються і пеня за їх порушення сплачується за кожний день прострочення, включаючи період, на який ці терміни було зупинено.

У разі прийняття судом рішення про задоволення позову пеня за порушення термінів, передбачених статтями 1 і 2 цього Закону, не сплачується з дати прийняття позову до розгляду судом або арбітражним судом.

Державні податкові інспекції вправі за наслідками документальних перевірок безпосередньо стягувати з резидентів пеню, передбачену цією статтею.

Стаття 5. У разі порушення резидентами термінів, передбачених статтею 3 цього Закону, придбана валюта продається уповноваженими банками протягом 5 робочих днів на міжбанківському валютному ринку України. При цьому позитивна курсова різниця, що може виникнути за такою операцією, шоквартально направляється до Державного бюджету України, а негативна курсова різниця відноситься на результати господарської діяльності резидента.

Стаття 6. У разі перевищення термінів, зазначених у статтях 1 і 2 цього Закону, в разі виконання резидентами договорів виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, оперативного і фінансового лізингу, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення Національний банк України може надавати індивідуальні ліцензії.

Порядок віднесення операцій резидентів до зазначених у частині першій цієї статті встановлюється Кабінетом Міністрів України.

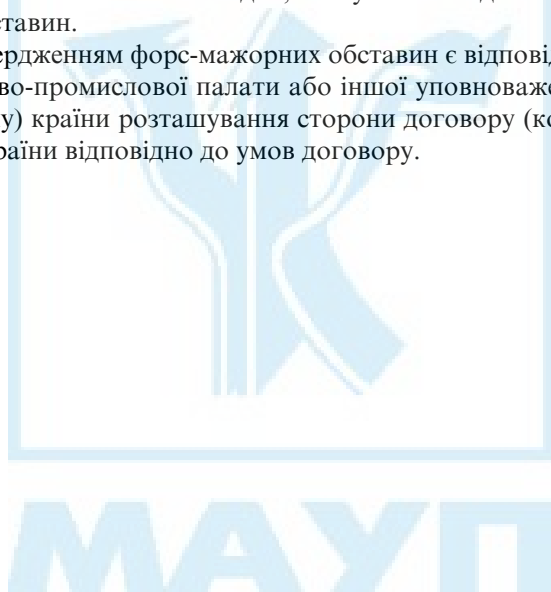
Розрахунки за експортно-імпортними операціями після перерахування суб'єктами космічної діяльності авансу за виконання робіт з виготовлення (розробки) агрегатів, систем космічних ракетних комплексів (космічних ракет-носіїв), космічних апаратів, наземного сегмента космічних систем та їх агрегатів, систем і комплектуючих здійснюються у строк до 500 календарних днів.

Перевищення зазначеного строку потребує індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Якщо перевищення термінів, зазначених у статтях 1 і 2 цього Закону, обумовлено виникненням форс-мажорних обставин, перебіг зазначених термінів зупиняється на весь період дії форс-мажорних обставин та поновлюється з дня, наступного за днем закінчення дії таких обставин.

Підтвердженням форс-мажорних обставин є відповідна довідка

Торгово-промислової палати або іншої уповноваженої організації (органу) країни розташування сторони договору (контракту) або третьої країни відповідно до умов договору.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

(Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 23. — Ст. 243)

Цей Закон визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні і спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів власника.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Сфера дії Закону

Положення цього Закону діють на території України і поширюються на усі господарюючі суб'єкти незалежно від форм власності та видів діяльності, органи державної виконавчої влади.

Стаття 2. Законодавство про аудиторську діяльність

Аудиторська діяльність у сфері фінансового контролю регулюється цим Законом, іншими законодавчими і нормативними актами України. У випадках, якщо міжнародним договором, в якому бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що містить цей Закон, то застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 3. Аудиторська діяльність

Аудиторська діяльність включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг.

Аудиторські послуги можуть надаватись у формі аудиторських перевірок (аудиту) та пов'язаних з ними експертиз, консультацій з питань бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування, аналізу фінансово-господарської діяльності та інших видів економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності фізичних та юридичних осіб.

Прибуток (доход) від аудиторської діяльності оподатковується згідно з чинним законодавством.

Стаття 4. Аудит

Аудит — це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам.

Аудит здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторськими фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення.

Аудит може проводитись з ініціативи господарюючих суб'єктів, а також у випадках, передбачених чинним законодавством (обов'язковий аудит).

Затрати на проведення аудиту відносяться на собівартість товару (продукції, послуг).

Стаття 5. Аудитор

Аудитором може бути громадянин України, який має кваліфікаційний сертифікат про право на заняття аудиторською діяльністю на території України.

Аудитор має право займатися аудиторською діяльністю індивідуально, створити аудиторську фірму, об'єднатися з іншими аудиторами в спілку з дотриманням вимог цього Закону та інших законів України.

Для здійснення аудиторської діяльності одноособово аудитор повинен на підставі чинного сертифікату отримати ліцензію.

Аудиторам забороняється безпосередньо займатися торговельною, посередницькою та виробничою діяльністю, що не виключає їх права отримувати дивіденди від акцій та доходи від інших корпоративних прав.

Аудитором не може бути особа, яка має судимість за корисливі злочини.

Стаття 6. Аудиторська фірма

Аудиторська фірма — це організація, яка має ліцензію на право здійснення аудиторської діяльності на території України і займається виключно наданням аудиторських послуг.

Аудиторські фірми можуть створюватися на основі будь-яких форм власності.

Загальний розмір частки засновників (учасників, акціонерів) аудиторської фірми, які не є аудиторами, у статутному фонді не може перевищувати 30 відсотків.

Аудиторській фірмі дозволяється здійснювати аудиторську діяльність лише за умови, якщо у ній працює хоча б один аудитор.

Керівником аудиторської фірми може бути тільки аудитор.

Стаття 7. Аудиторський висновок та інші офіційні документи

Аудиторський висновок — це офіційний документ, засвідчений підписом та печаткою аудитора (аудиторської фірми), який складається у встановленому порядку за наслідками проведення аудиту і містить в собі висновок стосовно достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності.

Аудиторські послуги у вигляді консультацій можуть надаватись усно або письмово з оформленням довідки та інших офіційних документів. Аудиторські послуги у вигляді експертиз оформляються експертним висновком або актом.

Аудиторський висновок аудитора іноземної держави при офіційному його поданні установі, організації або господарюючому суб'єкту України підлягає підтвердженню аудитором України, якщо інше не встановлено міжнародним договором.

Стаття 8. Публічна бухгалтерська звітність

Публічна бухгалтерська звітність складається із аудиторського висновку, балансу, звіту про прибутки і збитки, іншої звітності в межах відомостей, які не становлять комерційну таємницю і визначені законодавством для надання користувачам та публікації.

Стаття 10. Обов'язкове проведення аудиту

Проведення аудиту є обов'язковим для:

1) підтвердження достовірності та повноти річного балансу звітності комерційних банків, фондів, бірж, компаній, підприємств, кооперативів, товариств та інших господарюючих суб'єктів незалежно від форми власності та виду діяльності, звітність яких офіційно оприлюднюється, за винятком установ та організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету і не займаються підприємницькою діяльністю. Обов'язкова аудиторська перевірка річного балансу і звітності господарюючих суб'єктів з річним госпо-

дарським оборотом менш як двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів проводиться один раз на три роки;

2) перевірки фінансового стану засновників комерційних банків, підприємств з іноземними інвестиціями, акціонерних товариств, холдінгових компаній, інвестиційних фондів, довірчих товариств та інших фінансових посередників;

3) емітентів цінних паперів;

4) державних підприємств при здачі в оренду цілісних майнових комплексів, приватизації, корпоратизації та інших змінах форми власності;

5) порушення питання про визнання неплатоспроможним або банкрутом.

Проведення аудиту є обов'язковим також в інших випадках, передбачених законами України.

Розділ II

СЕРТИФІКАЦІЯ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 12. Сертифікація аудиторів

Сертифікація (визначення кваліфікаційної придатності) аудиторів здійснюється Аудиторською палатою України.

Право на отримання сертифікату мають громадяни України, які здобули вищу освіту, певні знання з питань аудиту та досвід роботи не менше трьох років підряд на посадах аудитора, ревізора, бухгалтера, юриста, фінансиста або економіста. Наявність певних знань з питань аудиту визначається шляхом проведення відповідного іспиту.

Особи, які не склали іспиту, мають право повторно скласти його не раніш як через рік після прийняття рішення Аудиторською палатою України.

Термін чинності сертифікату не може перевищувати п'яти років.

Члени Аудиторської палати України підлягають сертифікації у встановленому порядку.

Стаття 13. Ліцензування аудиторської діяльності

Ліцензія (дозвіл) на заняття аудиторською діяльністю надається Аудиторською палатою України окремим аудиторам або аудиторським фірмам з дотриманням вимог цього Закону та інших законів України.

Клопотання про отримання ліцензій подається до Аудиторської палати України після державної реєстрації аудиторської фірми або окремого аудитора як суб'єкта підприємницької діяльності.

За видачу ліцензії справляється плата у розмірі п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, яка спрямовується до державного бюджету.

Термін чинності ліцензій не може перевищувати п'яти років.

Розділ III

АУДИТОРСЬКА ПАЛАТА УКРАЇНИ

Стаття 14. Повноваження Аудиторської палати України

Повноваження Аудиторської палати України визначаються цим Законом та Статутом Аудиторської палати України.

Статут Аудиторської палати України підлягає затвердженню двома третинами голосів від загальної кількості членів палати.

Аудиторська палата України здійснює сертифікацію і ліцензування суб'єктів, що мають намір займатися аудиторською діяльністю, затверджує програми підготовки аудиторів, норми і стандарти аудиту, веде Реєстр аудиторських фірм та аудиторів, які одноособово надають аудиторські послуги.

Затвердження норм і стандартів аудиту є виключним правом Аудиторської палати України. Затверджені Аудиторською палатою України норми і стандарти аудиту є обов'язковими для дотримання підприємствами, установами та організаціями.

Стаття 15. Створення Аудиторської палати України

Аудиторська палата України створюється і функціонує як незалежний, самостійний орган на засадах самоврядування.

Аудиторська палата України є юридичною особою веде відповідний облік та звітність.

Аудиторська палата України набуває повноважень юридичної особи від дня реєстрації у Міністерстві юстиції України на підставі заяви та Статуту, затвердженого в порядку, передбаченому цим Законом. Плата за реєстрацію не справляється.

Аудиторська палата України формується шляхом делегування доїї складу п'яти представників від професійної громадської організації аудиторів України, по одному представникові від Міністерства фінансів України, Головної державної податкової інспекції України,

Національного банку України, Міністерства статистики України, Міністерства юстиції України та окремих фахівців від навчальних, наукових та інших організацій.

Фахівці від навчальних, наукових та інших організацій делегуються за їх згодою професійною громадською організацією аудиторів України в кількості п'яти представників і по одному представнику за пропозицією Міністерства фінансів України, Головної державної податкової інспекції України, Національного банку України, Міністерства статистики України та Міністерства юстиції України.

Порядок делегування визначається відповідно з'їздом, правлінням, колегією або іншим вищим керівним органом з дотриманням вимог статті 12 цього Закону.

Загальна кількість членів Аудиторської палати України становить двадцять осіб.

Аудиторська палата України створює на території України регіональні відділення, повноваження яких визначаються Аудиторською палатою України.

Ведення поточних справ в Аудиторській палаті України здійснює Секретаріат, який очолює завідуючий. Завідуючий Секретаріатом несе персональну відповідальність за ефективне використання майна та коштів Аудиторської палати України і створення належних умов для виконання функціональних обов'язків її членами.

Стаття 16. Діяльність Аудиторської палати України

Термін повноважень членів Аудиторської палати України не може перевищувати п'яти років.

Термін повноважень членів Аудиторської палати України першого скликання не може перевищувати трьох років.

Персональний склад Аудиторської палати України підлягає щорічній ротації в кількості не менше трьох членів.

Ротація здійснюється на підставі визначення особистого рейтингу членів Аудиторської палати України шляхом таємного анкетування аудиторів України.

Результати анкетування затверджуються Аудиторською палатою України.

Призначення нових членів Аудиторської палати України замість вибулих здійснюється у встановленому порядку.

Всі рішення Аудиторської палати України приймаються на її засіданні простою більшістю голосів при наявності двох третіх її членів,

за винятком рішень, передбачених частиною другою статті 14 цього Закону. В окремих випадках, що підлягають визначенню в Статуті Аудиторської палати України, рішення можуть прийматися шляхом письмового опитування.

При рівності голосів перевага надається рішенню, за яке проголосував головуючий.

Засідання Аудиторської палати України веде головуючий, функції якого виконують по черзі всі члени палати в алфавітному порядку їх прізвищ.

Члени Аудиторської палати України виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Матеріальні витрати на сертифікацію покриваються за рахунок осіб, що претендують на отримання сертифікатів, у розмірах, які визначаються Аудиторською палатою України.

Розділ IV

ПРОФЕСІЙНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТОРІВ УКРАЇНИ

Стаття 17. Створення професійної громадської організації аудиторів України

Аудитори України мають право об'єднатися в громадську організацію за професійними ознаками (Спілку аудиторів України), дотримуючись вимог цього Закону та інших законів України.

Спілка аудиторів України повинна мати фіксоване індивідуальне членство в особі окремих аудиторів або їх колективів.

Спілка аудиторів України може відкривати місцеві осередки при наявності в них не менше п'яти аудиторів, які є членами Спілки. Відкриття місцевих осередків не є обов'язковим.

Розділ V

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ТА НАДАННЯ ІНШИХ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Стаття 19. Загальні умови проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг

Аудитор може надавати аудиторські послуги індивідуально або як працівник аудиторської фірми.

Аудитор має право індивідуально надавати аудиторські послуги тільки з дня отримання ліцензії на підставі чинного сертифіката.

Аудиторська фірма має право надавати аудиторські послуги з дня отримання ліцензії і за наявності в її складі хоча б одного аудитора, що має чинний сертифікат.

Забороняється займатися наданням аудиторських послуг органам державної виконавчої влади, виконавчим органам місцевих Рад народних депутатів, контрольно-ревізійним установам, що мають державно-владні повноваження, а також окремим особам, яким законами України заборонено здійснювати підприємницьку діяльність.

Стаття 20. Підстави для проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг

Аудит проводиться на підставі договору між аудитором (аудиторською фірмою) та замовником.

Аудиторські послуги у вигляді консультацій можуть надаватися на підставі договору, письмового або усного звернення замовника до аудитора (аудиторської фірми).

В договорі на проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг передбачаються предмет і термін перевірки, обсяг аудиторських послуг, розмір і умови оплати, відповідальність сторін.

Замовник має право вільного вибору аудитора (аудиторської фірми) з дотриманням вимог цього Закону.

Замовник зобов'язаний створити аудитору (аудиторській фірмі) належні умови для якісного виконання аудиту.

Стаття 21. Звіт про наслідки аудиту

Виконання аудитором (аудиторською фірмою) договору визначається актом прийому-здачі аудиторського висновку або іншого офіційного документа.

Аудиторський висновок складається з дотриманням відповідних норм та стандартів і повинен містити підтвердження або аргументовану відмову від підтвердження достовірності, повноти та відповідності законодавству бухгалтерської звітності замовника.

Порядок оформлення інших офіційних документів за наслідками надання аудиторських послуг визначається Аудиторською палатою України з дотриманням вимог цього Закону та інших актів законодавства України.

Розділ VI

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АУДИТОРІВ І АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ

Стаття 22. Права аудиторів і аудиторських фірм

Аудитори і аудиторські фірми України мають право:

1) самостійно визначати форми і методи аудиту на підставі чинного законодавства, існуючих норм і стандартів, умов договору із замовником, професійних знань та досвіду;

2) отримувати необхідні документи, які мають відношення до предмету перевірки і знаходяться як у замовника, так і у третіх осіб.

Треті особи, які мають у своєму розпорядженні документи стосовно предмету перевірки, зобов'язані надати їх на вимогу аудитора (аудиторської фірми). Зазначена вимога повинна бути офіційно засвідчена замовником;

3) отримувати необхідні пояснення в письмовій чи усній формі від керівництва та працівників замовника;

4) перевіряти наявність майна, грошей, цінностей, вимагати від керівництва господарюючого суб'єкта проведення контрольних оглядів, замірів виконаних робіт, визначення якості продукції, щодо яких здійснюється перевірка документів;

5) залучати на договірних засадах до участі в перевірці фахівців різного профілю.

Стаття 23. Обов'язки аудиторів і аудиторських фірм

Аудитори і аудиторські фірми зобов'язані:

1) належним чином надавати аудиторські послуги, перевіряти стан бухгалтерського обліку і звітності замовника, їх достовірність, повноту і відповідність чинному законодавству та встановленим нормативам;

2) повідомляти власників, уповноважених ними осіб, замовників про виявлені під час проведення аудиту недоліки ведення бухгалтерського обліку і звітності;

3) зберігати в таємниці інформацію, отриману при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг. Не розголошувати відомості, що становлять предмет комерційної таємниці, і не використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб;

4) відповідати перед замовником за порушення умов договору відповідно до чинних законодавчих актів України;

5) обмежувати свою діяльність наданням аудиторських послуг та іншими видами робіт, які мають безпосереднє відношення до надання аудиторських послуг у формі консультацій, перевірок або експертиз.

Стаття 24. Спеціальні вимоги

Забороняється проведення аудиту:

- 1) аудитором, який має прямі родинні стосунки з керівництвом господарюючого суб'єкта, що перевіряється;
- 2) аудитором, який має особисті майнові інтереси у господарюючого суб'єкта, що перевіряється;
- 3) аудитором — членом керівництва, засновником або власником господарюючого суб'єкта, що перевіряється;
- 4) аудитором — працівником господарюючого суб'єкта, що перевіряється;
- 5) аудитором — працівником, співвласником дочірнього підприємства, філії чи представництва господарюючого суб'єкта, що перевіряється.

Розділ VII

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АУДИТОРІВ ТА АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ

Стаття 25. Цивільно-правова відповідальність аудиторів та аудиторських фірм

За неналежне виконання своїх зобов'язань аудитор (аудиторська фірма) несе майнову та іншу відповідальність, визначену в договорі відповідно до чинного законодавства.

Розмір майнової відповідальності аудиторів (аудиторських фірм) не може перевищувати фактично завданих замовнику збитків з їх вини.

Всі спори майнового характеру між аудитором (аудиторською фірмою) та замовником вирішуються у встановленому порядку з дотриманням вимог цього Закону.

Стаття 26. Інші види відповідальності аудиторів

За неналежне виконання своїх професійних обов'язків до аудитора Аудиторською палатою України можуть бути застосовані стягнення у вигляді попередження, зупинення дії сертифікату та ліцензії на строк до одного року або анулювання сертифікату та ліцензії.

Стаття 27. Припинення чинності сертифікату та ліцензії

Припинення чинності сертифікату або ліцензії на аудиторську діяльність здійснюється на підставі рішення Аудиторської палати України у випадках:

- 1) встановлення неодноразових фактів низької якості аудиторських перевірок;
- 2) систематичного чи грубого порушення чинного законодавства України, встановлених норм та стандартів аудиту.

Порядок припинення чинності сертифікату та ліцензії на аудиторську діяльність визначається Аудиторською палатою України.

Рішення Аудиторської палати України щодо припинення чинності сертифікату та ліцензії можуть бути оскаржені до суду.

Розділ VIII

ОБОВ'ЯЗКИ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АУДИТУ

Стаття 28. Укладання договору на проведення аудиту

Господарюючі суб'єкти, для яких законодавством встановлено обов'язкове проведення аудиту, зобов'язані до 1 грудня поточного року повідомити відповідним податковим інспекціям про укладання договору на аудиторську перевірку.

Стаття 29. Подання аудиторського висновку до податкової інспекції

Господарюючі суб'єкти, зазначені в пункті 1 статті 10, повинні подати аудиторський висновок та інші документи публічної бухгалтерської звітності до відповідної податкової інспекції України протягом дев'яти місяців року, що настає за звітним.

Подання аудиторського висновку до відповідної податкової інспекції здійснюється не пізніше десяти днів після закінчення аудиторської перевірки. В разі неподання або несвоєчасного подання аудиторського висновку відповідним податковим інспекціям з вини господарюючого суб'єкта до нього застосовуються фінансові санкції та адміністративні штрафи, передбачені законодавчими актами України.

Стаття 30. Відповідальність господарюючого суб'єкта при проведенні аудиту

Керівництво господарюючого суб'єкта відповідно до законів України несе персональну відповідальність за повноту та достовірність бухгалтерських та інших документів, які надаються аудитору (аудиторській фірмі) для проведення аудиту.

В разі виявлення фактів недостовірності або неповноти бухгалтерських документів аудитор (аудиторська фірма) зобов'язаний повідомити замовника не пізніше дня закінчення перевірки або надання інших послуг.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО СТРАХУВАННЯ

(Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 18. — Ст. 78)

Цей Закон регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та громадян.

Дія цього Закону не поширюється на державне соціальне страхування.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Поняття страхування

Страхування — це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Стаття 2. Страховики

Страховиками визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України “Про господарські товариства” з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Учасників страховика повинно бути не менше трьох. Страхова діяльність в Україні здійснюється виключно страховиками резидентами України.

Слова “страховик”, “страхова компанія”, “страхова організація” та похідні від них дозволяється використовувати у назві лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Загальний розмір внесків страховика до статутних фондів інших страховиків України не може перевищувати 30 відсотків його власного статутного фонду, в тому числі розмір внеску до статутного фонду окремого страховика не може перевищувати 10 відсотків

При створенні страховика або збільшенні зареєстрованого статутного фонду статутний фонд повинен бути сплачений виключно в грошовій формі. Дозволяється формування статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному спеціальним уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю (далі — Уповноважений орган), але не більше 25 відсотків загального розміру статутного фонду.

Законодавством України може бути визначено уповноважених страховиків для здійснення тих чи інших видів страхування, у разі якщо здійснення тих чи інших правовідносин передбачає використання бюджетних коштів, валютних резервів держави, гарантій Кабінету Міністрів України. Обов'язковою умовою для визначення уповноважених страховиків має бути проведення відкритого тендеру з оприлюдненням у засобах масової інформації його умов і результатів та участь представників добровільних об'єднань страховиків. В інших випадках забороняється будь-яке уповноваження страховиків для здійснення окремих видів страхування з боку держави.

Стаття 3. Страхувальники

Страхувальниками визнаються юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали із страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

Страхувальники можуть укладати із страховиками договори про страхування третіх осіб (застрахованих осіб) лише за їх згодою, крім випадків, передбачених чинним законодавством. Застраховані особи можуть набувати прав і обов'язків страхувальника згідно з договором страхування.

Страхувальники мають право при укладанні договорів особистого страхування призначати за згодою застрахованої особи громадян або юридичних осіб (вигодонабувачів) для отримання страхових виплат, а також замінювати їх до настання страхового випадку, якщо інше не передбачено договором страхування.

Страхувальники мають право при укладанні договорів страхування інших, ніж договори особистого страхування, призначати громадян

або юридичних осіб (вигодонабувачів), які можуть зазнати збитків у результаті настання страхового випадку, для отримання страхового відшкодування, а також замінювати їх до настання страхового випадку, якщо інше не передбачено договором страхування.

Стаття 4. Об'єкти страхування

Об'єктами страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані:

з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи (особисте страхування);

з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);

з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).

Стаття 5. Форми страхування

Страхування може бути добровільним або обов'язковим.

Обов'язкові види страхування, які запроваджуються законами України, мають бути включені до цього Закону. Забороняється здійснення обов'язкових видів страхування, що не передбачені цим Законом.

Стаття 6. Добровільне страхування та його види

Добровільне страхування — це страхування, яке здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог цього Закону. Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування відповідно до законодавства.

Добровільне страхування у конкретного страховика не може бути обов'язковою передумовою при реалізації інших правовідносин.

Види добровільного страхування, на які видається ліцензія, визначаються згідно з прийнятими страховиком правилами (умовами) страхування, зареєстрованими Уповноваженим органом.

Видами добровільного страхування можуть бути:

- 1) страхування життя;
- 2) страхування від нещасних випадків;
- 3) медичне страхування (безперервне страхування здоров'я);

- 4) страхування здоров'я на випадок хвороби;
- 5) страхування залізничного транспорту;
- 6) страхування наземного транспорту (крім залізничного);
- 7) страхування повітряного транспорту;
- 8) страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту);
- 9) страхування вантажів та багажу (вантажобагажу);
- 10) страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ;
- 11) страхування майна (іншого, ніж передбачено пунктами 5–9 цієї статті);
- 12) страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 13) страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 14) страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- 15) страхування відповідальності перед третіми особами (іншої, ніж передбачена пунктами 12–14 цієї статті);
- 16) страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту);
- 17) страхування інвестицій;
- 18) страхування фінансових ризиків;
- 19) страхування судових витрат;
- 20) страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій;
- 21) страхування медичних витрат;
- 22) інші види добровільного страхування.

Характеристику та класифікаційні ознаки видів добровільного страхування визначає Уповноважений орган.

Страховики мають право займатися тільки тими видами добровільного страхування, які визначені в ліцензії.

Стаття 7. Види обов'язкового страхування

В Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування:

- 1) медичне страхування;
- 2) особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;

3) особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд);

4) страхування спортсменів вищих категорій;

5) страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;

6) особисте страхування від нещасних випадків на транспорті;

7) авіаційне страхування цивільної авіації;

8) страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошті, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;

9) страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;

10) страхування засобів водного транспорту;

11) страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності;

12) страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;

13) страхування працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України), які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади;

14) страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру;

15) страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;

16) страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України "Про угоди про розподіл продукції";

17) страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора та ліквідатора фінансової установи;

18) страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України “Про нафту і газ”;

19) страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб;

20) страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів;

22) страхування об'єктів космічної діяльності (наземна інфраструктура), перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного космічного агентства України;

23) страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності;

24) страхування об'єктів космічної діяльності (космічна інфраструктура), які є власністю України, щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі;

25) страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі;

26) страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів;

27) страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України;

28) страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам;

29) страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, ка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї;

30) страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України;

31) страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну;

32) страхування відповідальності морського судновласника;

33) страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб;

34) страхування відповідальності виробників (постачальників) продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій за шкоду, заподіяну третім особам;

35) страхування предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення, випадкового пошкодження або псування.

35¹) страхування фінансової відповідальності управителя майном за збитки при здійсненні управління цим майном;

36) страхування від ризиків загибелі або пошкодження нерухомості, набутої в результаті управління майном;

37) страхування фінансових ризиків неотримання, невчасного отримання та отримання не у повній сумі платежів за договорами про іпотечні кредити та платежів за іпотечними сертифікатами;

38) страхування будівельно-монтажних робіт забудовником відповідно до Закону України "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю";

39) страхування відповідальності забудовника перед третіми особами відповідно до Закону України "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю";

40) страхування майна, переданого у концесію;

41) страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів;

42) страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам унаслідок проведення вибухових робіт.

Для здійснення обов'язкового страхування Кабінет Міністрів України встановлює порядок та правила його проведення, форми типового договору, особливі умови ліцензування обов'язкового страхування, розміри страхових сум та максимальні розміри страхових тарифів або методичку актуарних розрахунків.

Стаття 8. Страховий ризик і страховий випадок

Страховий ризик — певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання. Страховий випадок — подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі.

Стаття 9. Страхова сума, страхова виплата, страхове відшкодування і франшиза

Страхова сума — грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату при настанні страхового випадку.

Страхова виплата — грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування при настанні страхового випадку.

Страхові виплати за договором страхування життя здійснюються в розмірі страхової суми (її частини) та (або) у вигляді регулярних, послідовних виплат обумовлених у договорі страхування сум (ануїтету).

Розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат визначаються за домовленістю між страховиком та страхувальником під час укладання договору страхування або внесення змін до договору страхування, або у випадках, передбачених чинним законодавством.

Страхова сума може бути встановлена по окремому страховому випадку, групі страхових випадків, договору страхування у цілому.

Страхова сума не встановлюється для страхового випадку, у разі настання якого здійснюються регулярні, послідовні страхові виплати у вигляді ануїтету.

Зазначена у договорі страхування життя величина інвестиційного доходу не повинна перевищувати чотирьох відсотків річних.

Страхове відшкодування — страхова виплата, яка здійснюється страховиком у межах страхової суми за договорами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страхового випадку.

Страхове відшкодування не може перевищувати розміру прямого збитку, якого зазнав страхувальник. Непрямі збитки вважаються застрахованими, якщо це передбачено договором страхування. У разі коли страхова сума становить певну частку вартості застрахованого об'єкта, страхове відшкодування виплачується у такій же частці від визначених по страховій події збитків, якщо інше не передбачено умовами страхування.

Франшиза — частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування.

Якщо майно застраховане у кількох страховиків і загальна страхова сума перевищує дійсну вартість майна, то страхове відшкодування, що виплачується усіма страховиками, не може перевищувати дійсної вартості майна. При цьому кожний страховик здійснює виплату пропорційно розміру страхової суми за укладеним ним договором страхування.

Стаття 10. Страховий платіж, страховий тариф

Страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) — плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування.

Страховий тариф — ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

Стаття 11. Співстрахування

Об'єкт страхування може бути застрахований за одним договором страхування та за згодою страхувальника кількома страховиками (співстрахування). При цьому в договорі повинні міститися умови, що визначають права і обов'язки кожного страховика.

За наявності відповідної угоди між співстраховиками і страхувальником один із співстраховиків може представляти всіх інших у взаємовідносинах із страхувальником, залишаючись відповідальним перед ним лише у розмірі своєї частки.

Стаття 12. Перестрахування

Перестрахування — страхування одним страховиком (цедентом,

перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований.

Перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента здійснюється згідно з вимогами та в порядку, встановленими Кабінетом Міністрів України.

Страховик (цедент, перестраховальник) зобов'язаний повідомляти перестраховика про всі зміни свого договору з страхувальником.

Страховик (цедент, перестраховальник), який уклав з перестраховиком договір про перестраховування, залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування.

Стаття 13. Об'єднання страховиків

Страховики можуть утворювати спілки, асоціації та інші об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм, якщо їх утворення не суперечить законодавству України. Ці об'єднання не можуть займатися страховою діяльністю.

Об'єднання страховиків діють на підставі статутів і набувають прав юридичної особи після їх державної реєстрації. Орган, що здійснює реєстрацію об'єднань страховиків, у десятиденний строк з дня реєстрації повідомляє про це Уповноважений орган.

Стаття 14. Товариства взаємного страхування

Громадяни та юридичні особи з метою страхового захисту своїх майнових інтересів можуть створювати товариства взаємного страхування в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Стаття 15. Посередницька діяльність у сфері страхування

Страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери, страхові агенти.

Посередницька діяльність страхових та перестрахових брокерів у страхуванні та перестраховуванні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконан-

ням (супроводом) договорів страхування (перестраховання), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страхувальником або перестраховальником, інші посередницькі послуги у страхуванні та перестрахованні за переліком, встановленим Уповноваженим органом.

Страхові брокери — юридичні особи або громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник. Страхові брокери — громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, не мають права отримувати та перераховувати страхові платежі, страхові виплати та виплати страхового відшкодування.

Перестрахові брокери — юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахованні як перестраховальник.

Дозволяється здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера однією юридичною особою за умови виконання нею вимог щодо здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера.

Страхові агенти — громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань. Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком.

Розділ II

ДОГОВОРИ СТРАХУВАННЯ

Стаття 16. Договір страхування

Договір страхування — це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату стра-

хувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

Договори страхування укладаються відповідно до правил страхування.

Договір страхування повинен містити:

- назву документа;
  - назву та адресу страховика;
  - прізвище, ім'я, по батькові або назву страхувальника та застрахованої особи, їх адреси та дати народження;
  - прізвище, ім'я, по батькові, дату народження або назву вигодонабувача та його адресу;
  - зазначення об'єкта страхування;
  - розмір страхової суми за договором страхування іншим, ніж договір страхування життя;
  - розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат за договором страхування життя;
  - перелік страхових випадків;
  - розміри страхових внесків (платежів, премій) і строки їх сплати;
  - страховий тариф (страховий тариф не визначається для страхових випадків, для яких не встановлюється страхова сума);
  - строк дії договору;
  - порядок зміни і припинення дії договору;
  - умови здійснення страхової виплати;
  - причини відмови у страховій виплаті;
  - права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору;
  - інші умови за згодою сторін;
  - підписи сторін.
- цієї міжнародної системи страхування.

Стаття 17. Правила страхування

Правила страхування розробляються страховиком для кожного виду страхування окремо і підлягають реєстрації в Уповноваженому органі при видачі ліцензії на право здійснення відповідного виду страхування.

Правила страхування повинні містити:

- перелік об'єктів страхування;
- порядок визначення розмірів страхових сум та (або) розмірів страхових виплат;
- страхові ризики;
- виключення із страхових випадків і обмеження страхування;
- строк та місце дії договору страхування;
- порядок укладення договору страхування;
- права та обов'язки сторін;
- дії страхувальника у разі настання страхового випадку;
- перелік документів, що підтверджують настання страхового випадку та розмір збитків;
- порядок і умови здійснення страхових виплат;
- строк прийняття рішення про здійснення або відмову в здійсненні страхових виплат;
- причини відмови у страховій виплаті або виплаті страхового відшкодування;
- умови припинення договору страхування;
- порядок вирішення спорів;
- страхові тарифи за договорами страхування іншими, ніж договори страхування життя;
- страхові тарифи та методику їх розрахунку за договорами страхування життя;
- особливі умови.

У разі, якщо страховик запроваджує нові правила страхування чи коли до правил страхування вносяться зміни та (або) доповнення, страховик повинен подати ці нові правила, зміни та (або) доповнення для реєстрації до Уповноваженого органу.

Уповноважений орган має право відмовити у видачі ліцензії та реєстрації правил чи змін та (або) доповнень до них, якщо подані правила страхування або зміни чи доповнення до них суперечать чинному законодавству, порушують чи обмежують права страхувальника або не відповідають вимогам цієї статті.

Стаття 18. Укладання і початок дії договору страхування

Для укладання договору страхування страхувальник подає страховику письмову заяву за формою, встановленою страховиком, або іншим чином заявляє про свій намір укласти договір страхування. При укладанні договору страхування страховик має право запроси-

ти у страхувальника баланс або довідку про фінансовий стан, підтверджені аудитором (аудиторською фірмою), та інші документи, необхідні для оцінки страховиком страхового ризику.

Факт укладання договору страхування може посвідчуватися страховим свідоцтвом (полісом, сертифікатом), що є формою договору страхування.

Договір страхування набирає чинності з моменту внесення першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором страхування.

Стаття 19. Валюта страхування

Страхувальники згідно з укладеними договорами страхування мають право вносити платежі лише у грошовій одиниці України, а страхувальник-нерезидент — у іноземній вільно конвертованій валюті або у грошовій одиниці України у випадках, передбачених чинним законодавством України, з урахуванням положень частини четвертої цієї статті при укладанні договорів страхування життя.

Якщо дія договору страхування поширюється на іноземну територію відповідно до укладених угод з іноземними партнерами, то порядок валютних розрахунків регулюється відповідно до вимог законодавства України про валютне регулювання.

Страхова виплата здійснюється тією валютою, яка передбачена договором страхування, якщо інше не передбачено законодавством України.

Стаття 20. Обов'язки страховика

Страховик зобов'язаний:

1) ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування;

2) протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати або страхового відшкодування страхувальнику;

3) при настанні страхового випадку здійснити страхову виплату або виплату страхового відшкодування у передбачений договором строк. Страховик несе майнову відповідальність за несвоєчасне здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) шляхом сплати страхувальнику неустойки (штрафу, пені), розмір якої визначається умовами договору страхування;

4) відшкодувати витрати, понесені страхувальником при настанні страхового випадку щодо запобігання або зменшення збитків, якщо це передбачено умовами договору;

5) за заявою страхувальника у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або збільшення вартості майна переукласти з ним договір страхування;

6) тримати в таємниці відомості про страхувальника та його майновий стан за винятком випадків, передбачених законодавством України.

Умовами договору страхування можуть бути передбачені також інші обов'язки страховика.

Стаття 21. Обов'язки страхувальника

Страхувальник зобов'язаний:

1) своєчасно вносити страхові платежі;

2) при укладанні договору страхування надати інформацію страховикові про всі відомі йому обставини, що мають істотне значення для оцінки страхового ризику, і надалі інформувати його про будь-яку зміну страхового ризику;

3) повідомити страховика про інші діючі договори страхування щодо цього об'єкта страхування;

4) вживати заходів щодо запобігання та зменшення збитків, завданих внаслідок настання страхового випадку;

5) повідомити страховика про настання страхового випадку в строк, передбачений умовами страхування.

Умовами договору страхування можуть бути передбачені також інші обов'язки страхувальника.

Стаття 26. Відмова у страхових виплатах або страховому відшкодуванні

Підставою для відмови страховика у здійсненні страхових виплат або страхового відшкодування є:

1) навмисні дії страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, спрямовані на настання страхового випадку. Зазначена норма не поширюється на дії, пов'язані з виконанням ними громадянського чи службового обов'язку, в стані необхідної оборони (без перевищення її меж) або захисту майна, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації.

Кваліфікація дій страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, встановлюється відповідно до чинного законодавства України;

2) вчинення страхувальником-громадянином або іншою особою, на користь якої укладено договір страхування, умисного злочину, що призвів до страхового випадку;

3) подання страхувальником свідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування або про факт настання страхового випадку;

4) отримання страхувальником повного відшкодування збитків за майновим страхуванням від особи, винної у їх заподіянні;

5) несвоєчасне повідомлення страхувальником про настання страхового випадку без поважних на це причин або створення страховикові перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків;

6) інші випадки, передбачені законодавством України.

Умовами договору страхування можуть бути передбачені інші підстави для відмови у здійсненні страхових виплат, якщо це не суперечить законодавству України.

Рішення про відмову у страховій виплаті приймається страховиком у строк не більший передбаченого правилами страхування та повідомляється страхувальнику в письмовій формі з обґрунтуванням причин відмови.

Відмову страховика у страховій виплаті може бути оскаржено страхувальником у судовому порядку.

Негативний фінансовий стан страховика не є підставою для відмови у виплаті страхових сум (їх частин) або страхового відшкодування страхувальнику.

Стаття 28. Припинення дії договору страхування

Дія договору страхування припиняється та втрачає чинність за згодою сторін, а також у разі:

1) закінчення строку дії;

2) виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі;

3) несплати страхувальником страхових платежів у встановлені договором строки. При цьому договір вважається достроково припиненим у випадку, якщо перший (або черговий) страховий платіж не був сплачений за письмовою вимогою страховика протягом десяти робочих днів з дня пред'явлення такої вимоги страхувальнику, якщо інше не передбачено умовами договору;

4) ліквідації страхувальника — юридичної особи або смерті страхувальника-громадянина чи втрати ним дієздатності, за винятком випадків, передбачених статтями 22, 23 і 24 цього Закону;

5) ліквідації страховика у порядку, встановленому законодавством України;

6) прийняття судового рішення про визнання договору страхування недійсним;

7) в інших випадках, передбачених законодавством України.

Стаття 29. Недійсність договору страхування

Договір страхування вважається недійсним з моменту його укладання у випадках, передбачених Цивільним кодексом України.

Відповідно до цього Закону договір страхування визнається недійсним і не підлягає виконанню також у разі:

1) якщо його укладено після страхового випадку;

2) якщо об'єктом договору страхування є майно, яке підлягає конфіскації на підставі судового вироку або рішення, що набуло законної сили.

Договір страхування визнається недійсним у судовому порядку.

Розділ III

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИКІВ

Стаття 30. Умови забезпечення платоспроможності страховиків

Страховики зобов'язані дотримуватися таких умов забезпечення платоспроможності:

наявності сплаченого статутного фонду та наявності гарантійного фонду страховика;

створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;

перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності.

Мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, встановлюється в сумі, еквівалентній 1 млн. євро, а страховика, який займається страхуванням життя, — 1,5 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України.

Стаття 31. Страхові резерви

Страхові резерви утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховування).

Страховики зобов'язані формувати і вести облік страхових резервів у порядку та обсягах, встановлених цим Законом, станом на кожен день.

Установити, що страховики, які мають право укладати договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, формують та ведуть облік страхового резерву збитків, які виникли, але не заявлені, та страхового резерву коливань збитковості в обов'язковому порядку.

Страхові резерви в обсягах, що не перевищують технічних резервів, а для страхових компаній із страхування життя — математичних резервів, утворюються у тих валютах, в яких несуть відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями.

Страхові резерви поділяються на технічні резерви і резерви із страхування життя (математичні резерви).

Стаття 32. Фонди страхових гарантій

З метою додаткового забезпечення страхових зобов'язань страховики можуть на підставі договору створити Фонд страхових гарантій, який є юридичною особою. Державна реєстрація Фонду здійснюється в порядку, передбаченому для державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Орган, що здійснює реєстрацію Фонду, в десятиденний строк з дня реєстрації повідомляє про це Уповноважений орган.

Джерелами утворення Фонду страхових гарантій є добровільні відрахування від страхових платежів, а також доходи від розміщення цих коштів. Розмір відрахувань до Фонду страхових гарантій і порядок використання коштів цього Фонду встановлюються страховиками, які беруть в ньому участь.

Кабінет Міністрів України може приймати рішення про створення фондів страхових гарантій за напрямками страхування.

Розділ IV

ДЕРЖАВНИЙ НАГЛЯД ЗА СТРАХОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

Стаття 35. Державний нагляд за страховою діяльністю Державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників.

Державний нагляд за страховою діяльністю на території України здійснюється Уповноваженим органом та його органами на місцях.

Стаття 38. Ліцензування страхової діяльності

Уповноважений орган видає страховикам ліцензію на проведення конкретних видів страхування.

Страховики, які отримали ліцензію на страхування життя, не мають права займатися іншими видами страхування. Ліцензії на проведення страхування життя видаються без зазначення в них строку дії. Кабінет Міністрів України встановлює розмір плати за видачу ліцензії на проведення конкретних видів страхування.

Керівниками страховика (голова виконавчого органу та головний бухгалтер страховика) мають бути дієздатні фізичні особи. Голова виконавчого органу страховика або його перший заступник повинен мати вищу економічну або юридичну освіту, а головний бухгалтер страховика повинен мати вищу економічну освіту.

Для одержання ліцензії страховик подає до Уповноваженого органу заяву, до якої додаються:

- копії установчих документів та копія свідоцтва про реєстрацію;
- довідки банків або висновки аудиторських фірм (аудиторів), що підтверджують розмір сплаченого статутного фонду;
- довідка про фінансовий стан засновників страховика,
- підтверджена аудитором (аудиторською фірмою), якщо страховик створений у формі повного чи командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю;
- правила (умови) страхування;
- економічне обґрунтування запланованої страхової (перестраховальної) діяльності;

інформація про учасників страховика, голову виконавчого органу та його заступників, копія диплома голови виконавчого органу

страховика або його першого заступника про вищу економічну або юридичну освіту, копія диплома головного бухгалтера страховика про вищу економічну освіту, інформація про наявність відповідних сертифікатів у випадках, передбачених Уповноваженим органом.

Уповноважений орган зобов'язаний розглянути заяву страховика про видачу йому ліцензії у строк, що не перевищує 30 календарних днів з часу одержання всіх передбачених цією статтею документів.

Про внесення змін у зазначені у цій статті документи страховик зобов'язаний повідомити Уповноважений орган в десятиденний строк з часу реєстрації цих змін у встановленому порядку.

Стаття 39. Відмова у видачі ліцензії на проведення страхової діяльності та розгляд спорів щодо її відкликання

Підставою для відмови у видачі юридичній особі ліцензії на здійснення страхової діяльності може бути невідповідність документів, що додаються до заяви, вимогам чинного законодавства України.

Про відмову у видачі ліцензії Уповноважений орган повідомляє юридичну особу в письмовій формі з зазначенням причини відмови.

Спори про відмову у видачі або відкликанні ліцензії розглядаються у судовому порядку.

Стаття 40. Таємниця страхування

Посадові особи Уповноваженого органу у випадку розголошення в будь-якій формі відомостей, що є таємницею страхування, несуть відповідальність, передбачену законом.

Конфіденційна інформація щодо діяльності та фінансового стану страхувальника — клієнта страховика, яка стала відомою йому під час взаємовідносин з клієнтом чи з третіми особами при провадженні діяльності у сфері страхування, розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту, є таємницею страхування.

Стаття 41. Взаємовідносини страховика і держави

Страховик не відповідає за зобов'язаннями держави, а держава — за зобов'язаннями страховика.

Не допускається, за винятком обов'язкових видів страхування, страхування життя, майна громадян, перестраховування, страхування експортно-імпорتنих поставок під гарантію держави та діяльності страхових посередників, будь-яке централізоване регулювання (уніфі-

кація, обмеження, обов'язковість тощо) розмірів страхових платежів (тарифів) і страхових сум (страхового відшкодування), умов укладання страхових договорів, взаємовідносин страховика і страхувальника, якщо вони не суперечать законодавству України.

Стаття 42. Гарантії прав та законних інтересів страховиків

Держава гарантує дотримання і захист майнових та інших прав і законних інтересів страховиків, умов вільної конкуренції у здійсненні страхової діяльності.

Втручання в діяльність страховиків з боку державних та інших органів забороняється, якщо воно не пов'язане з повноваженнями органів, які здійснюють державний нагляд та контроль за діяльністю страховиків.

Стаття 43. Ліквідація, реорганізація та санація страховика

Уповноважений орган має право призначити проведення примусової санації страховика у разі:

невиконання ним зобов'язань перед страхувальниками протягом трьох місяців;

недосягнення ним визначеного законом розміру статутного фонду;

настання інших випадків, визначених чинним законодавством України.

Стаття 45. Розгляд спорів

Спори, пов'язані із страхуванням, вирішуються в порядку, передбаченому чинним законодавством України.

Стаття 46. Міжнародні договори

Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, то на території України застосовуються правила міжнародного договору.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО РЕЖИМ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

(Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 19. — Ст. 80)

Цей Закон визначає особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України.

Розділ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів, що вживаються в Законі

Терміни, що вживаються в цьому Законі, мають таке значення:

1) іноземні інвестори — суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме:

юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство України;

фізичні особи — іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності;

іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації;

інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України;

2) іноземні інвестиції — цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту;

3) підприємство з іноземними інвестиціями — підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному фонді якого, за його наявності, становить не менше 10 відсотків.

Підприємство набирає статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс.

Стаття 2. Види іноземних інвестицій

Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у вигляді:

іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України;

валюти України — при реінвестиціях в об'єкт первинного інвестування чи в будь-які інші об'єкти інвестування відповідно до законодавства України за умови сплати податку на прибуток (доходи);

будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав;

акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті;

грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями; будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо;

прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

інших цінностей відповідно до законодавства України.

Стаття 3. Форми здійснення іноземних інвестицій

Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у таких формах:

часткової участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств;

створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю;

придбання не забороненого законами України нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямо-

го одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів;

придбання самостійно чи за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України;

придбання інших майнових прав;

господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції

в інших формах, які не заборонені законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України.

Стаття 4. Об'єкти іноземного інвестування

Іноземні інвестиції можуть вкладатися в будь-які об'єкти, інвестування в які не заборонено законами України.

Стаття 5. Оцінка іноземних інвестицій

Іноземні інвестиції та інвестиції українських партнерів, включаючи внески до статутного фонду підприємств, оцінюються в іноземній конвертованій валюті та у валюті України за домовленістю сторін на основі цін міжнародних ринків або ринку України.

Перерахування інвестиційних сум в іноземній валюті у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України.

При реінвестиціях прибутку, доходу та інших коштів, одержаних у валюті України внаслідок здійснення іноземних інвестицій, перерахування інвестиційних сум провадиться за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України на дату фактичного здійснення реінвестицій.

Стаття 6. Законодавство про інвестиційну діяльність іноземних інвесторів на території України

Відносини, пов'язані з іноземними інвестиціями в Україні, регулюються цим Законом, іншими законодавчими актами та міжнародними договорами України. Якщо міжнародним договором України встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України про іноземні інвестиції, застосовуються правила міжнародного договору.

Розділ II

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Стаття 7. Правовий режим інвестиційної діяльності

Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України.

Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності.

Законами України можуть визначатися території, на яких діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки.

Стаття 8. Гарантії у разі зміни законодавства

Якщо в подальшому спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в розділі II цього Закону, то протягом десяти років з дня набрання чинності таким законодавством на вимогу іноземного інвестора застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в цьому Законі.

До прав і обов'язків сторін, визначених угодою про розподіл продукції, протягом строку її дії застосовується законодавство України, чинне на момент її укладення. Зазначені гарантії не поширюються на зміни законодавства, що стосуються питань оборони, національної безпеки, забезпечення громадського порядку, охорони довкілля.

Стаття 9. Гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб

Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

Державні органи не мають права реквізувати іноземні інвестиції, за винятком випадків здійснення рятівних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Зазначена реквізиція може бути про-

ведена на підставі рішень органів, уповноважених на це Кабінетом Міністрів України.

Рішення про реквізицію іноземних інвестицій та умови компенсації можуть бути оскаржені в судовому порядку відповідно до статті 26 цього Закону.

Стаття 10. Компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам

Іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями, відповідно до законодавства України.

Усі понесені витрати та збитки іноземних інвесторів, завдані їм внаслідок дій, зазначених у статті 9 та частині першій цієї статті, повинні бути відшкодовані на основі поточних ринкових цін та/або обґрунтованої оцінки, підтверджених аудитором чи аудиторською фірмою.

Компенсація, що виплачується іноземному інвестору, повинна бути швидкою, адекватною та ефективною. Компенсація, що виплачується іноземному інвестору внаслідок дій, зазначених у статті 9 цього Закону, визначається на момент припинення права власності.

Компенсація, що виплачується іноземному інвестору внаслідок дій, зазначених у частині першій цієї статті, визначається на час фактичного здійснення рішення про відшкодування збитків. Сума компенсації повинна виплачуватись у валюті, в якій були здійснені інвестиції, чи в будь-якій іншій прийнятній для іноземного інвестора валюті відповідно до законодавства України. З моменту виникнення права на компенсацію і до моменту її виплати на суму компенсації нараховуються відсотки згідно з середньою ставкою відсотка, за яким лондонські банки надають позики першокласним банкам на ринку євровалют (ЛІБОР).

Стаття 11. Гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності

У разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення не пізніше шести місяців з дня припинення цієї діяльності своїх інвестицій в натуральній формі або у валюті

інвестування в сумі фактичного внеску (з урахуванням можливого зменшення статутного фонду) без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі за реальною ринковою вартістю на момент припинення інвестиційної діяльності, якщо інше не встановлено законодавством або міжнародними договорами України.

Стаття 12. Гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій

Іноземним інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безперешкодний і негайний переказ за кордон їх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Порядок переказу за кордон прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій, визначається Національним банком України.

Розділ III

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Стаття 13. Державна реєстрація іноземних інвестицій

Державна реєстрація іноземних інвестицій здійснюється Урядом Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями протягом трьох робочих днів після фактичного їх внесення у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Незарєєстровані іноземні інвестиції не дають права на одержання пільг та гарантій, передбачених цим Законом.

Стаття 14. Відмова в державній реєстрації іноземних інвестицій

Відмова в державній реєстрації іноземних інвестицій можлива лише у разі порушення встановленого порядку реєстрації. Відмова з мотивів її недоцільності не допускається.

Відмова в державній реєстрації іноземних інвестицій повинна бути оформлена письмово із зазначенням мотивів відмови і може бути оскаржена у судовому порядку.

Стаття 15. Статистична звітність про іноземні інвестиції

Органи, які здійснюють державну реєстрацію іноземних інвестицій, підприємства з іноземними інвестиціями, податкові та митні органи та установи банків подають відповідно до встановлених форм та термінів статистичну звітність про здійснення іноземних інвестицій.

Розділ IV

ПІДПРИЄМСТВА З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

Стаття 16. Організаційно-правові форми підприємств з іноземними інвестиціями

На території України підприємства з іноземними інвестиціями створюються і діють у формах, передбачених законодавством України.

Стаття 17. Установчі документи підприємств з іноземними інвестиціями

Установчі документи підприємств з іноземними інвестиціями повинні містити відомості, передбачені законодавством України для відповідних організаційно-правових форм підприємств, а також відомості про державну належність їх засновників (учасників).

Стаття 18. Обкладення митом

Майно, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації або власного споживання), звільняється від обкладення митом.

При цьому митні органи здійснюють пропуск такого майна на територію України на підставі виданого підприємством простого векселя на суму мита з відстроченням платежу не більш як на 30 календарних днів з дня оформлення ввізної вантажної митної декларації.

Вексель погашається і ввізне мито не справляється, якщо у період, на який дається відстрочення платежу, зазначене майно зараховане на баланс підприємства і податковою інспекцією за місцезнаходження підприємства зроблена відмітка про це на примірнику векселя.

Порядок видачі, обліку і погашення векселів встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 19. Умови реалізації продукції (робіт, послуг)

Підприємство з іноземними інвестиціями самостійно визначає умови реалізації продукції (робіт, послуг), включаючи ціну на них, якщо інше не передбачено законодавством України.

Продукція підприємств з іноземними інвестиціями не підлягає ліцензуванню і квотуванню за умови її сертифікації як продукції власного виробництва у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Вивезення товарів, на які поширюється спеціальний режим експорту, здійснюється відповідно до законодавства України.

Стаття 20. Оподаткування

Підприємства з іноземними інвестиціями сплачують податки відповідно до законодавства України.

Стаття 21. Права інтелектуальної власності

Охорона та здійснення прав інтелектуальної власності підприємств з іноземними інвестиціями забезпечуються відповідно до законодавства України. Підприємства з іноземними інвестиціями самостійно приймають рішення про патентування (реєстрацію) за кордоном винаходів, промислових зразків, товарних знаків та інших об'єктів інтелектуальної власності, які їм належать, відповідно до законодавства України.

Розділ V

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ НА ОСНОВІ КОНЦЕСІЙНИХ ДОГОВОРІВ, ДОГОВОРІВ (КОНТРАКТІВ) ПРО ВИРОБНИЧУ КООПЕРАЦІЮ, СПІЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ІНШІ ВИДИ СПІЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 22. Концесійні договори

Надання іноземним інвесторам права на проведення господарської діяльності, пов'язаної з використанням об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності і передаються у концесію, відбувається на підставі відповідного законодавства України шляхом укладення концесійного договору.

Стаття 23. Договори (контракти) про інвестиційну діяльність

Іноземні інвестори мають право укладати договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність (виробничу кооперацію, спільне виробництво тощо), не пов'язану із створенням юридичної особи, відповідно до законодавства України.

Стаття 24. Регулювання господарської діяльності за договорами (контрактами)

Господарська діяльність на підставі зазначених у статті 23 цього Закону договорів (контрактів) регулюється законодавством України.

Сторони за договорами (контрактами) повинні вести окремий бухгалтерський облік та складати звітність про операції, пов'язані з виконанням умов цих договорів (контрактів), та відкрити окремі рахунки в установах банків України для проведення розрахунків за цими договорами (контрактами).

Договори (контракти) повинні бути зареєстровані у терміни та в порядку, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Майно (крім товарів для реалізації або власного споживання), що ввозиться в Україну іноземними інвесторами на строк не менше трьох років з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів), звільняється від обкладення митом у порядку, передбаченому частинами другою і третьою статті 18 цього Закону. При відчуженні такого майна раніше трьох років з часу зарахування його на баланс мито сплачується у порядку, передбаченому частиною п'ятою статті 18 цього Закону.

Прибуток, одержаний від спільної інвестиційної діяльності за договорами (контрактами), оподатковується відповідно до законодавства України.

Розділ VI

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ У СПЕЦІАЛЬНИХ (ВІЛЬНИХ) ЕКОНОМІЧНИХ ЗОНАХ

Стаття 25. Регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах

Специфіка регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах встановлюється законодавством України про спеціальні (вільні) економічні зони. Правовий режим інозем-

них інвестицій, що встановлюється у спеціальних (вільних) економічних зонах, не може створювати умови інвестування та здійснення господарської діяльності менш сприятливі, ніж встановлені цим Законом.

Р о з д і л VII

РОЗГЛЯД СПОРІВ

Стаття 26. Порядок розгляду спорів

Спори між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України.

Усі інші спори підлягають розгляду в судах України або за домовленістю сторін — у третейських судах, у тому числі за кордоном.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Цей Закон відповідно до Конституції України визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні терміни, використані в цьому Законі

Основні терміни, використані в цьому Законі, мають таке значення:
бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) — план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування;

районний бюджет — план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення,

виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;

обласний бюджет — план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;

поточний бюджет — доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для покриття поточних видатків;

бюджет розвитку — доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази;

мінімальний бюджет місцевого самоврядування — розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для здійснення повноважень місцевого самоврядування на рівні мінімальних соціальних потреб, який гарантується державою;

самооподаткування — форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Стаття 16. Організаційно-правова, матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування

3. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, позабюджетні цільові (в тому числі валютні) та інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

4. Рішення про наділення міських рад правами щодо управління майном і фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, приймається на місцевих референдумах відповідних районних у містах громад.

6. Місцеві бюджети є самостійними, вони не включаються до Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів.

7. Органи місцевого самоврядування з урахуванням місцевих умов і особливостей можуть перерозподіляти між собою на підставі договорів окремі повноваження та власні бюджетні кошти.

8. Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення) рада може наділяти частиною своїх повноважень органи самоорганізації населення, передавати їм відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

9. Сільські, селищні, міські, районні у містах, районні, обласні ради мають печатки із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, рахунки в установах банків України.

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 1

ПОВНОВАЖЕННЯ СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ РАД

Стаття 26. Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад

1. Виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються такі питання:

23) затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;

24) встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок у межах, визначених законом;

25) утворення позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів, затвердження положень про ці кошти; затвердження звітів про використання зазначених коштів;

26) прийняття рішень щодо випуску місцевих позик;

27) прийняття рішень щодо отримання позик з інших місцевих бюджетів та джерел, а також щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;

28) прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах;

29) встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

35) затвердження відповідно до закону ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, що є у власності відповідних територіальних громад;

36) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

46) прийняття рішень, пов'язаних із створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України.

Глава 2

ПОВНОВАЖЕННЯ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ РАД

Стаття 27. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

3) забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціаль-

но-економічним і культурним розвитком відповідної території, а також визначення потреби у місцевих будівельних матеріалах, паливі.

Стаття 28. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету; щоквартальне подання раді письмових звітів про хід і результати виконання бюджету; підготовка і подання відповідно до районних, обласних рад необхідних фінансових показників і пропозицій щодо складання проектів районних і обласних бюджетів;

2) встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів щодо оплати побутових, комунальних, транспортних та інших послуг, які надаються підприємствами та організаціями комунальної власності відповідної територіальної громади; погодження в установленому порядку цих питань з підприємствами, установами та організаціями, які не належать до комунальної власності;

3) встановлення за узгодженим рішенням відповідних рад порядку використання коштів та іншого майна, що перебувають у спільній власності територіальних громад;

4) здійснення в установленому порядку фінансування видатків з місцевого бюджету;

5) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

б) об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності;

2) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням цін і тарифів;

3) сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.

Розділ III

МАТЕРІАЛЬНА І ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 61. Місцеві бюджети

1. Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з цим Законом та законом про бюджетну систему.

2. Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм, контролюють їх виконання.

3. Складання і виконання районних і обласних бюджетів здійснюють відповідні державні адміністрації згідно з цим Законом та законом про бюджетну систему.

4. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону.

5. Втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів не допускається, за винятком випадків, передбачених цим та іншими законами.

Стаття 62. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів

1. Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економічним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення по-

слугами на рівні мінімальних соціальних потреб. У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із місцевого бюджету до державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому законом про державний бюджет.

2. Мінімальні розміри місцевих бюджетів визначаються на основі нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану відповідних територій виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб, встановленого законом.

Стаття 63. Доходи місцевих бюджетів

1. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

2. Доходи місцевих бюджетів районних у містах рад (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами.

3. Порядок зарахування доходів до місцевих бюджетів визначається законом про бюджетну систему та іншими законами.

4. У доходній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

5. Місцевий бюджет поділяється на поточний бюджет і бюджет розвитку. Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок частини податкових надходжень, коштів, залучених від розміщення місцевих позик, а також інвестиційних субсидій з інших бюджетів.

6. Кошти державного бюджету, що передаються у вигляді дотацій, субвенцій, розподіляються обласними радами між районними бюджетами і бюджетами міст обласного значення у розмірах, необхідних для формування доходних частин не нижче мінімальних розмірів місцевих бюджетів, визначених законом, а також використовуються для фінансування з обласного бюджету спільних проектів територіальних громад.

7. Кошти обласного бюджету, передані державою у вигляді дотацій, субвенцій, зараховуються до районних бюджетів і розподі-

ляються районними радами між місцевими бюджетами у розмірах, необхідних для формування доходних частин не нижче мінімальних розмірів місцевих бюджетів, визначених законом, а також використовуються для фінансування з районного бюджету спільних проєктів територіальних громад.

Стаття 64. Видатки місцевих бюджетів

1. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються місцевими бюджетами цих громад;

видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, — відповідними районними та обласними бюджетами.

2. Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрями їх використання.

3. Районні, обласні бюджети виконують місцеві державні адміністрації в цілях і обсягах, що затверджуються відповідними радами.

4. У видатковій частині місцевих бюджетів окремо передбачаються видатки поточного бюджету і видатки бюджету розвитку.

5. Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, і не належать до бюджету розвитку.

6. Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширеним відтворенням.

7. Видатки місцевих бюджетів поділяються на дві частини: видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень місцевого самоврядування, і видатки, пов'язані з виконанням делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

Стаття 65. Використання вільних бюджетних коштів

Доходи, додатково одержані в процесі виконання місцевих бюджетів, суми перевищення доходів над видатками, що утворилися в результаті збільшення надходжень до бюджету чи економії у видатках, вилученню не підлягають, крім випадків, передбачених законом.

Рішення про використання таких коштів приймається відповідною радою.

Стаття 66. Збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів

1. Місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб.

2. При забезпеченні збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів не враховуються вільні залишки бюджетних коштів, порядок використання яких передбачено статтею 65 цього Закону.

3. У разі коли вичерпано можливості збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів і при цьому не забезпечується покриття видатків, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб, держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів до відповідних місцевих бюджетів у вигляді дотацій, субвенцій, субсидій відповідно до закону.

Стаття 67. Фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів державної влади

1. Держава фінансує у повному обсязі здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади. Кошти, необхідні для здійснення органами місцевого самоврядування цих повноважень, щороку передбачаються в Законі України про Державний бюджет України.

2. Рішення органів державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування, обов'язково супроводжуються передачею їм необхідних фінансових ресурсів. Вказані рішення виконуються органами місцевого самоврядування в межах переданих їм фінансових ресурсів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами, компенсуються державою.

Стаття 68. Позабюджетні кошти місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування можуть мати позабюджетні цільові (у тому числі валютні) кошти.

2. Ці кошти перебувають на спеціальних рахунках в установах банків.

3. Порядок формування та використання позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів місцевого самоврядування визначаються положеннями про ці кошти, що затверджуються відповідною радою.

Стаття 69. Місцеві податки і збори

1. Органи місцевого самоврядування відповідно до закону можуть встановлювати місцеві податки і збори. Місцеві податки і збори зараховуються до відповідних місцевих бюджетів.

2. За рішенням зборів громадян за місцем їх проживання можуть запроваджуватися місцеві збори на засадах добровільного самооподаткування.

Стаття 70. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах

1. Рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства можуть випускати місцеві позики, лотереї та цінні папери, отримувати позички з інших бюджетів на покриття тимчасових касових розривів з їх погашенням до кінця бюджетного року, а також отримувати кредити в банківських установах.

2. Органи місцевого самоврядування можуть у межах законодавства створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміщувати належні їм кошти в банках інших суб'єктів права власності, отримувати відсотки від їх доходів відповідно до закону із зарахуванням їх до доходної частини відповідного місцевого бюджету.

Розділ IV

ГАРАНТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 71. Гарантії місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб

1. Територіальні громади, органи та посадові особи місцевого самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження.

2. Органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією України, цим та іншими законами до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм радами повноважень, та в інших випадках, передбачених законом.

3. У разі розгляду місцевою державною адміністрацією питань, які зачіпають інтереси місцевого самоврядування, вона повинна повідомити про це відповідні органи та посадових осіб місцевого самоврядування.

4. Органи та посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Стаття 72. Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам

1. Місцеві державні адміністрації є підзвітними відповідним районним, обласним радам у виконанні програм соціально-економічного і культурного розвитку, районних, обласних бюджетів, підзвітними і підконтрольними у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними, обласними радами, а також у виконанні рішень рад з цих питань.

Стаття 75. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальними громадами. Вони періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, звітують перед територіальними громадами про свою діяльність.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ

(Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 129. — Ст. 238)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Терміни та поняття

У цьому Законі терміни та поняття вживаються у такому значенні: банківські метали — золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів;

банківське регулювання — одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства;

банківський нагляд — система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку; валютні цінності — матеріальні об'єкти, визначені законодавством України про валютне регулювання як засоби валютно-фінансових відносин;

відкритий ринок — ринок, на якому здійснюються операції з купівлі-продажу цінних паперів між особами, що не є первинними кредиторами та позичальниками, і коли кошти внаслідок продажу цінних паперів на такому ринку надходять на користь держателя цінних паперів, а не їх емітента. Використовується центральними банками для купівлі-продажу, як правило, короткострокових державних цінних паперів з метою регулювання грошової маси. Внаслідок купівлі збільшується вкладення коштів в економіку, внаслідок продажу — зменшується;

валютна позиція — співвідношення вимог та зобов'язань банку в іноземній валюті. При їх рівності позиція вважається закритою, при нерівності — відкритою. Відкрита позиція є короткою у разі, якщо обсяг зобов'язань по проданій валюті перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог по купленій валюті перевищує обсяг зобов'язань;

грошово-кредитна політика — комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу;

грошовий сурогат — будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей; девізна валютна політика — політика регулювання валютного курсу шляхом купівлі і продажу іноземної валюти;

дисконтна валютна політика — зниження або підвищення Національним банком України процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту і пропозиції на позичковий капітал;

золотовалютний резерв — резерви України, відображені у балансі Національного банку України, що включають в себе активи, визнані світовим співтовариством як міжнародні і призначені для міжнародних розрахунків кредитор останньої інстанції — це, як правило, Національний банк України, до якого може звернутися банк або інша кредитна установа для отримання рефінансування у разі вичерпання інших можливостей рефінансування. Національний банк України має право, але не зобов'язаний, надавати кредити для рефінансування банку, якщо це не тягне за собою ризиків для банківської системи;

казначейські зобов'язання — боргові цінні папери, що емітуються державою в особі її уповноважених органів, розміщуються виключно на добровільних засадах серед фізичних та юридичних осіб і засвідчують внесення їх власниками грошових коштів до бюджету та дають право на отримання фінансового доходу або інші майнові права, відповідно до умов їх випуску;

металеві рахунки — рахунки, які відкриваються уповноваженими банками України для обліку операцій, що здійснюються з банківськими металами;

основні засади грошово-кредитної політики — комплекс змінних індикаторів фінансової сфери, що дають можливість Національному банку України з допомогою інструментів (засобів та методів) грошово-кредитної політики здійснювати регулювання грошового обігу та кредитування економіки з метою забезпечення стабільності грошової одиниці України як монетарної передумови для економічного зростання і підтримки високого рівня зайнятості населення;

облікова ставка Національного банку України — виражена у відсотках плата, що береться Національним банком України за рефінансування комерційних банків шляхом купівлі векселів до настання строку платежу по них і утримується з номінальної суми векселя. Облікова ставка є найнижчою серед ставок рефінансування і є орієнтиром ціни на гроші;

офіційне видання Національного банку України — спеціальне друковане видання, визначене Національним банком України як офіційне і зареєстроване в установленому порядку, в якому публікуються нормативно-правові акти Національного банку України, а також інформаційно-аналітичні, статистичні та інші матеріали, огляди стану банківської системи України, валютного і фінансового ринків тощо;

офіційний валютний курс — курс валюти, офіційно встановлений Національним банком України як уповноваженим органом держави;

платіжний баланс — співвідношення між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, і сумою здійснених нею платежів за кордо протягом певного періоду. До платіжного балансу входять розрахунки за зовнішньою торгівлею, послугами, неторговими операціями, доходи від капіталовкладень за кордоном, торгівлі ліцензіями, від фрахтування та обслуговування кораблів, туризму, утримання дипломатичних і торгових представництв за кордоном, грошові перекази окремих осіб, виплати іншим країнам за позики тощо. Платіжний баланс включає рух капіталів: інвестиції та кредити;

резервна позиція в Міжнародному валютному фонді (далі — МВФ) — вимоги держави-члена до МВФ, що визначаються як різниця між квотою та авуарами МВФ в її (держави-члена) валюті за мінусом грошових авуарів МВФ, отриманих державою-членом у вигляді кредитів МВФ та залишків на рахунку МВФ № 2, що не перевищує однієї десятої процента від квоти держави-члена;

ставки рефінансування Національного банку України — виражена у відсотках плата за кредити, що надаються комерційним банкам,

яка встановлюється Національним банком України з метою впливу на грошовий оборот та кредитування. Національним банком України встановлюються облікова та ломбардна процентні ставки;

спеціальні права запозичення (СПЗ) — міжнародний резервний актив, створений МВФ з метою доповнення існуючих міжнародних резервних активів, який являє собою “кошик” із п’яти валют, склад яких переглядається кожні п’ять років. Вартість спеціальних прав запозичення визначається щоденно;

цінова стабільність — утримання системи цін на певному рівні шляхом підтримки стабільного курсу грошової одиниці України.

Стаття 2. Правова основа діяльності Національного банку України
Національний банк України (далі — Національний банк) є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Місцезнаходження керівних органів та центрального апарату Національного банку — місто Київ.

Стаття 3. Статутний капітал

Національний банк має статутний капітал, що є державною власністю.

Розмір статутного капіталу становить 10 мільйонів гривень. Розмір статутного капіталу може бути збільшений за рішенням Ради Національного банку

Джерелами формування статутного капіталу Національного банку є доходи його кошторису, а при необхідності — Державний бюджет України.

Стаття 4. Економічна самостійність

Національний банк є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених цим Законом випадках — також за рахунок Державного бюджету України.

Національний банк є юридичною особою, має відокремлене майно, що є об’єктом права державної власності і перебуває у його повному господарському віданні.

Національний банк не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, а органи державної влади не відповідають за зобов'язаннями Національного банку, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Національний банк не відповідає за зобов'язаннями інших банків, а інші банки не відповідають за зобов'язаннями Національного банку, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Національний банк може відкривати свої установи, філії та представництва в Україні, а також представництва за її межами.

Національний банк, його установи, філії та представництва мають печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Стаття 5. Доходи і видатки

Одержання прибутку не є метою діяльності Національного банку. Плановані доходи та витрати Національного банку відображаються в кошторисі його доходів і витрат. Кошторис доходів і витрат повинен забезпечувати можливість виконання Національним банком його функцій, встановлених Конституцією України та цим Законом.

Національний банк за підсумками року у разі перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами, затвердженими на поточний бюджетний рік, вносить до Державного бюджету України наступного за звітним року позитивну різницю на покриття дефіциту бюджету, а перевищення витрат над доходами відшкодовується за рахунок Державного бюджету України наступного за звітним року.

Формування фондів та резервів Національного банку на покриття фінансових ризиків, пов'язаних із виконанням його функцій, здійснюється згідно з положенням, що затверджується Радою Національного банку України

Стаття 6. Основна функція

Відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України.

На виконання своєї основної функції Національний банк сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також, у межах своїх повноважень, — цінової стабільності.

Стаття 7. Інші функції

Національний банк виконує такі функції:

1) відповідно до розроблених Радою Національного банку України Основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику;

2) монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує її обіг;

3) виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування;

4) встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;

5) організує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;

6) визначає систему, порядок і форми платежів, у тому числі між банками;

7) визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;

8) здійснює банківське регулювання та нагляд;

9) веде Державний реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках;

10) веде офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем;

11) здійснює сертифікацію аудиторів, які проводитимуть аудиторську перевірку банків, тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банку;

12) складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування;

13) представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;

14) здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій;

15) забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами;

16) аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінних та валютних відносин;

17) організує інкасацію та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот і монет та інших цінностей;

18) реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі Національного банку;

19) бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України;

20) визначає особливості функціонування банківської системи України в разі введення воєнного стану чи особливого періоду, здійснює мобілізаційну підготовку системи Національного банку;

21) здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законом.

Розділ II

КЕРІВНІ ОРГАНИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ

Стаття 8. Керівні органи

Керівними органами Національного банку є Рада Національного банку України (далі — Рада Національного банку) та Правління Національного банку України (далі — Правління Національного банку).

Стаття 9. Повноваження Ради Національного банку

Рада Національного банку:

1) відповідно до загальнодержавної програми економічного розвитку та основних параметрів економічного та соціального розвитку України до 15 вересня розробляє Основні засади грошово-кредитної політики і вносить їх Верховній Раді України для інформування, здійснює контроль за виконанням Основних засад грошово-кредитної політики;

2) здійснює аналіз впливу грошово-кредитної політики України на стан соціально-економічного розвитку України та розробляє пропозиції щодо внесення відповідних змін до неї;

3) затверджує Регламент Ради Національного банку України;

4) затверджує кошторис доходів та витрат Національного банку та подає Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України до

1 вересня поточного року прогнозовані відомості про сальдо кошторису для включення до проекту Державного бюджету України на наступний рік;

5) приймає рішення про збільшення розміру статутного капіталу Національного банку;

6) визначає аудиторську компанію для проведення аудиторської перевірки Національного банку, розглядає аудиторський висновок та затверджує бухгалтерський баланс Національного банку, публікує в офіційних друкованих засобах масової інформації щорічний баланс Національного банку;

7) затверджує щорічно до 1 липня звіт про виконання кошторису Національного банку та розподіл прибутку за звітний бюджетний рік;

8) затверджує рішення Правління Національного банку про участь у міжнародних фінансових організаціях;

9) вносить рекомендації Правлінню Національного банку в межах розроблених Основних засад грошово-кредитної політики стосовно:

методів та форм прогнозування макропоказників економічного і соціального розвитку України, а також грошово-кредитної політики; окремих заходів монетарного і регулятивного характеру та їх впливу на економічний і соціальний розвиток України;

політики курсоутворення та валютного регулювання;

розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності;

вдосконалення платіжної системи;

інших питань, віднесених законом до компетенції Ради Національного банку;

10) вносить рекомендації Кабінету Міністрів України стосовно впливу політики державних запозичень та податкової політики на стан грошово-кредитної сфери України;

11) з метою забезпечення виконання Основних засад грошово-кредитної політики має право застосування відкладального вето щодо рішень Правління Національного банку з питань:

а) диверсифікації активів Національного банку та їх ліквідності;

б) лімітів позабалансових зобов'язань;

в) формування резервів, покриття фінансових ризиків;

г) порядку відряджень доходів до Державного бюджету України;

д) мінімального розміру золотовалютних резервів;

е) з інших питань, віднесених до її компетенції.

Рада Національного банку не може надавати рекомендації щодо доцільності призначення на посади чи звільнення з посад Голови Національного банку, членів Правління Національного банку або давати персональну оцінку діяльності окремих посадових осіб Національного банку.

Рада Національного банку дає оцінку діяльності Правління Національного банку щодо виконання Основних засад грошово-кредитної політики та з інших питань, рішення з яких є обов'язковими для Правління Національного банку.

У разі неодноразового невиконання або неналежного виконання Правлінням Національного банку рішень Ради Національного банку, які є обов'язковими згідно з цим Законом, Рада Національного банку має право звернутися до Голови Національного банку або до Верховної Ради України та Президента України з викладенням своїх позицій.

Стаття 10. Склад та формування Ради Національного банку

До складу Ради Національного банку входять члени Ради Національного банку, призначені Президентом України та Верховною Радою України. Голова Національного банку, який призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України, входить до складу Ради Національного банку за посадою Членом Ради Національного банку може бути громадянин України, який має вищу економічну чи фінансову освіту або науковий ступінь у галузі економіки та фінансів і при цьому має досвід постійної роботи в органах законодавчої влади або на керівних посадах центральної виконавчої влади України або банківській установі, чи наукової роботи за фінансовою чи економічною тематикою.

Президент України призначає сім членів Ради Національного банку шляхом прийняття відповідного Указу. Верховна Рада України призначає сім членів Ради Національного банку шляхом прийняття відповідної Постанови Кандидатури осіб для призначення Верховною Радою України членами Ради Національного банку проходять обговорення на спеціальному відкритому засіданні профільного Комітету Верховної Ради України, який вносить свої рекомендації Верховній Раді України.

Чергове призначення членів Ради Національного банку здійснюється не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку повноважень попередньо призначених членів Ради Національного банку.

Строк повноважень членів Ради Національного банку — сім років, крім Голови Національного банку, який входить до складу Ради Національного банку на строк здійснення ним повноважень за посадою.

Припинення повноважень членів Ради Національного банку відбувається у зв'язку із закінченням строку їх повноважень або у разі:

- а) власного бажання, за умови подання письмової заяви;
- б) припинення їх громадянства або виїзду за межі України на постійне місце проживання;
- в) набрання законної сили обвинувальним вироком суду у скоєнні кримінального злочину;
- г) смерті або на підставі рішення суду про оголошення особи померлою або визнання безвісно відсутньою.

Стаття 11. Порядок роботи Ради Національного банку

Засідання Ради Національного банку проводяться не рідше одного разу на квартал.

Позачергові засідання Ради Національного банку скликаються Головою Ради Національного банку за його власною ініціативою або Радою Національного банку за наполяганням не менше однієї третини від загальної кількості її членів, а також за вимогою Голови Національного банку України. Члени Ради Національного банку сповіщаються про засідання не пізніше як за п'ять календарних днів до дня його проведення. Порядок підготовки позачергових засідань Ради Національного банку визначається її Регламентом.

Стаття 12. Голова Ради Національного банку та його заступник

Голова Ради Національного банку обирається Радою Національного банку строком на три роки Голова Ради Національного банку: організовує засідання Ради Національного банку і головує на них;

скликає позачергові засідання за своєю ініціативою або за наполяганням не менше однієї третини від загальної кількості членів Ради Національного банку, а також на вимогу Голови Національного банку;

здійснює інші повноваження і функції відповідно до Регламенту Ради Національного банку України.

Розділ VIII

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ ЩОДО ОПЕРАЦІЙ З ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ

Стаття 44. Повноваження в сфері валютного регулювання та контролю

Національний банк діє як уповноважена державна установа при застосуванні законодавства України про валютне регулювання і валютний контроль.

До компетенції Національного банку у сфері валютного регулювання та контролю належать:

1) видання нормативно-правових актів щодо ведення валютних операцій;

2) видача та відкликання ліцензій, здійснення контролю, у тому числі шляхом здійснення планових і позапланових перевірок, за діяльністю банків, юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів), які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій, в частині дотримання ними валютного законодавства;

3) встановлення лімітів відкритої валютної позиції для банків та інших установ, що купують та продають іноземну валюту;

4) застосовування мір відповідальності до банків, юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) за порушення правил валютного регулювання і валютного контролю.

Стаття 45. Організація валютного ринку

Національний банк визначає структуру валютного ринку України та організовує торгівлю валютними цінностями на ньому відповідно до законодавства України про валютне регулювання.

Стаття 46. Дисконтна та девізна валютна політика

Національний банк проводить дисконтну та девізну валютну політику і застосовує в необхідних випадках валютні обмеження.

Національний банк здійснює дисконтну валютну політику, змінюючи облікову ставку Національного банку для регулювання руху капіталу та балансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют.

Національний банк здійснює девізну валютну політику на підставі регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі та продажу іноземної валюти на фінансових ринках.

Стаття 47. Структура золотовалютного резерву

Для забезпечення внутрішньої і зовнішньої стабільності грошової одиниці України Національний банк має золотовалютний резерв, що складається з таких активів:

- монетарне золото;
- спеціальні права запозичення;
- резервна позиція в МВФ;
- іноземна валюта у вигляді банкнот та монет або кошти на рахунках за кордоном;
- цінні папери (крім акцій), що оплачуються в іноземній валюті;
- будь-які інші міжнародно визнані резервні активи за умови забезпечення їх надійності та ліквідності

Стаття 48. Поповнення та використання золотовалютного резерву

Поповнення золотовалютних резервів проводиться Національним банком шляхом:

- 1) купівлі монетарного золота та іноземної валюти;
- 2) отримання доходів від операцій з іноземною валютою, банківськими металами та іншими міжнародно визнаними резервними активами;
- 3) залучення Національним банком валютних коштів від міжнародних фінансових організацій, центральних банків іноземних держав та інших кредиторів.

Використання золотовалютного резерву здійснюється Національним банком на такі цілі:

- 1) продаж валюти на фінансових ринках для проведення грошово-кредитної політики, включаючи політику обмінного курсу;
- 2) витрати по операціях з іноземною валютою, монетарними металами, а також іншими міжнародно визнаними резервними активами.

Не допускається використання золотовалютного резерву для надання кредитів і гарантій та інших зобов'язань резидентам і нерезидентам України.

Стаття 49. Зберігання золотого запасу

Національний банк є зберігачем державного золотого запасу, а також дорогоцінних металів, дорогоцінних каменів, інших коштовностей.

Стаття 50. Позареалізаційні валютні доходи та збитки

Доходи та збитки Національного банку, пов'язані із зміною оцінки активів і пасивів, представлених у вигляді банківського золота та іноземної валюти, спеціальних прав запозичення, у зв'язку із змінами курсу іноземних валют та ціни золота враховуються і компенсуються у такому порядку:

- 1) чисті валютні доходи та збитки збалансовуються відповідною сумою на спеціальному резервному рахунку переоцінки валютних резервів в балансі Національного банку;
- 2) зазначені чисті доходи та збитки не враховуються при розрахунку річного доходу Національного банку.

Розділ IX

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ, ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ ТА КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Стаття 51. Підзвітність

Національний банк підзвітний Президенту України та Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень.

Підзвітність означає:

- 1) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку Верховною Радою України за поданням Президента України;
- 2) призначення та звільнення Президентом України половини складу Ради Національного банку;
- 3) призначення та звільнення Верховною Радою України половини складу Ради Національного банку;
- 4) доповідь Голови Національного банку Верховній Раді України про діяльність Національного банку;
- 5) надання Президенту України та Верховній Раді України двічі на рік інформації про стан грошово-кредитного ринку в державі.

Стаття 52. Взаємовідносини з Кабінетом Міністрів України

Національний банк та Кабінет Міністрів України проводять взаємні консультації з питань грошово-кредитної політики, розробки і здійснення загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку.

Національний банк на запит Кабінету Міністрів України надає інформацію щодо монетарних процесів.

Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади на запит Національного банку надають інформацію, що має вплив на стан платіжного балансу.

Національний банк підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України, якщо вона не суперечить забезпеченню стабільності грошової одиниці України.

Голова Національного банку або за його дорученням один із його заступників можуть брати участь у засіданнях Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу.

У засіданнях Правління Національного банку можуть брати участь члени Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу.

Стаття 53. Гарантії невтручання

Не допускається втручання органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб у виконання функцій і повноважень Ради Національного банку чи Правління Національного банку інакше, як в межах, визначених цим Законом.

Стаття 54. Надання кредитів державі

Національному банку забороняється надавати прямі кредити як у національній, так і в іноземній валюті на фінансування витрат Державного бюджету України.

Розділ X

БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ І БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД

Стаття 55. Мета та сфера банківського нагляду

Головна мета банківського регулювання і нагляду — безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Національний банк здійснює функції банківського регулювання і нагляду за діяльністю банків, в межах та порядку, передбачених законодавством України.

Національний банк здійснює постійний нагляд за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими об'єднаннями, представництвами та філіями іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку і економічних нормативів. Національний банк не здійснює перевірок і ревізій фінансово-господарської діяльності осіб, зазначених у цій статті.

Стаття 56. Нормативно-правові акти Національного банку

Національний банк видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб.

Нормативно-правові акти Національного банку видаються у формі постанов Правління Національного банку, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління Національного банку. Вони не можуть суперечити законам України та іншим законодавчим актам України і не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони згідно з законом пом'якшують або скасовують відповідальність.

Нормативно-правові акти Національного банку підлягають обов'язковій державній реєстрації в Міністерстві юстиції України та набувають чинності відповідно до законодавства України.

Нормативно-правові акти Національного банку можуть бути оскаржені відповідно до законодавства України.

Стаття 57. Доступ до інформації

Для здійснення своїх функцій Національний банк має право безоплатно одержувати від банків, банківських об'єднань та юридичних осіб, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення окремих банківських операцій, а також від осіб, стосовно яких Національний банк здійснює наглядову діяльність відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність", інформацію про їх діяльність та пояснення стосовно отриманої інформації і проведених операцій.

Для підготовки банківської та фінансової статистики, аналізу економічної ситуації Національний банк має право безоплатно отримувати необхідну інформацію від органів державної влади і органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання усіх форм власності.

Отримана інформація не підлягає розголошенню, за винятком випадків, передбачених законодавством України.

Стаття 58. Економічні нормативи

З метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків Національний банк відповідно до визначеного ним порядку встановлює для них обов'язкові економічні нормативи. Ці нормативи мають забезпечувати здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також за відсотковим та валютним ризиком.

Про подальші зміни нормативів та методики їх розрахунку Національний банк офіційно повідомляє не пізніше ніж за місяць до введення їх у дію.

Стаття 59. Резерви забезпечення ризиків

Національний банк визначає розміри, порядок формування та використання резервів банків для покриття можливих втрат за кредитами, резервів для покриття валютних, відсоткових та інших ризиків банків.

Резерви для покриття можливих фінансових ризиків, а також фонду гарантування вкладів громадян створюються за рахунок доходу до оподаткування відповідно до законодавства України.

Стаття 61. Повноваження щодо здійснення регулятивних функцій

Національний банк здійснює державне регулювання діяльності банків у формах, визначених Законом України “Про банки і банківську діяльність” як безпосередньо, так і через створений ним орган банківського нагляду.

Стаття 63. Обмеження вимог Національного банку

Національний банк не має права вимагати від банків виконання операцій та інших дій, не передбачених законами України та нормативними актами Національного банку.

Розділ XII

ОРГАНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СТАТИСТИКИ ТА СТАТИСТИКИ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ

Стаття 67. Визначення звітності

Національний банк з метою виконання регулятивних та наглядових функцій визначає форми звітності (у тому числі консолідованої), порядок її складання та подання до Національного банку, які є обов'язковими до виконання усіма суб'єктами господарювання, в тому числі:

- 1) для банків, розташованих на території України (резидентів і нерезидентів) банківських об'єднань, — для складання грошово-кредитної і банківської статистики;
- 2) усіх суб'єктів господарської діяльності (резидентів і нерезидентів) — для складання статистики платіжного балансу та здійснення валютного контролю.

Надана банками та іншими суб'єктами підприємницької діяльності інформація розголошенню не підлягає, крім випадків, передбачених законодавством України.

Вимоги цієї статті не стосуються зведеної статистичної інформації, яка підлягає відкритому опублікуванню Національним банком.

Стаття 68. Публікації

З метою забезпечення гласності з питань банківської діяльності та статистики платіжного балансу Національний банк:

- 1) публікує в друкованих органах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України щорічний та квартальні баланси Національного банку;
- 2) видає щомісячний статистичний бюлетень та журнал “Вісник Національного банку України”;
- 3) публікує в офіційних виданнях поточну банківську інформацію, інформацію з питань грошово-кредитної та банківської статистики, яка не належить до державної та банківської таємниці;
- 4) надає для опублікування інформацію з питань грошово-кредитної і банківської статистики та статистики платіжного балансу відповідно до міжнародних договорів.

Розділ XIII

АУДИТ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ

Стаття 69. Внутрішній аудит

Національний банк контролює діяльність своїх структурних підрозділів шляхом проведення внутрішнього аудиту, який здійснюється ревізійним управлінням Національного банку, безпосередньо підпорядкованим Голові Національного банку.

Комплексні перевірки господарсько-фінансової діяльності структурних підрозділів Національного банку проводяться не рідше одного разу на рік.

Стаття 70. Зовнішній аудит

Рада Національного банку не пізніше 1 листопада звітного року приймає рішення про аудит Національного банку і визначає аудиторську фірму, яка має відповідний досвід роботи, для перевірки річного звіту і подання аудиторського висновку. Національний банк зобов'язаний відповідно до укладеного з аудиторською фірмою договору надавати звітність та інформацію, необхідну для проведення аудиторської перевірки.

В частині руху коштів Державного бюджету України, аналізу виконання кошторису фінансову перевірку Національного банку здійснює Рахункова палата.

Розділ XIV

ОСОБЛИВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 71. Обмеження діяльності

Національному банку забороняється:

- 1) бути акціонером або учасником банків та інших підприємств, установ;
- 2) здійснювати операції з нерухомістю, крім тих, що пов'язані із забезпеченням діяльності Національного банку та його установ;
- 3) здійснювати торговельну, виробничу, страхову та іншу діяльність, яка не відповідає функціям Національного банку.

Обмеження, встановлені частиною першою цієї статті, не стосуються:

1) набуття з метою покриття заборгованості Національного банку будь-яких прав та активів за умови їх відчуження в найкоротший строк;

2) випадків, передбачених статтею 42 цього Закону;

3) участі у капіталах інших підприємств, установ, що забезпечують діяльність Національного банку.

Стаття 72. Податковий режим

Національний банк сплачує податки відповідно до законів України з питань оподаткування.

Стаття 73. Переважне і безумовне право

Національний банк має переважне і безумовне право задовольняти будь-яку основу на здійсненому рефінансуванні банку вимогу, оформлену у встановленому законом порядку, за якою настав строк погашення. Переважне і безумовне право здійснюється у разі, якщо це передбачено угодою, реалізується Національним банком шляхом списання у безспірному порядку заборгованості з банківських рахунків і продажу інших активів, що перебувають у заставі як забезпечення вимог Національного банку, та задоволення вимог за рахунок чистого доходу від їх продажу.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

(Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 34. — Ст.274)

Стаття 1. Предмет регулювання цього Закону

Предметом регулювання цього Закону є фінансове забезпечення діяльності системи органів виконавчої влади (Кабінету Міністрів України, міністерств, комітетів, агентств, служб, адміністрацій, департаментів, комісій, управлінь, палат, фондів, інспекцій, бюро та інших центральних органів виконавчої влади і місцевих державних адміністрацій), Верховної Ради України та її апарату, Рахункової палати, Президента України, його адміністрації та інших консультативних і дорадчих органів Президента України, судів України, органів прокуратури України, а також інших органів державної влади (далі — органи державної влади).

Стаття 2. Бюджетне забезпечення органів державної влади

Органи державної влади здійснюють свою діяльність виключно за рахунок бюджетного фінансування в межах, передбачених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік. Фінансування утворення, реорганізації та ліквідації органів державної влади здійснюється в межах коштів, передбачених на утримання органів державної влади Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік або (у разі недостатності такого фінансування) після внесення відповідних змін до такого Закону.

Кошти на фінансування органу державної влади передбачаються у Державному бюджеті України окремим рядком.

Органи державної влади можуть отримувати додаткові кошти з місцевих бюджетів для виконання делегованих законами України повноважень органів місцевого самоврядування.

Стаття 3. Обмеження фінансування органів державної влади

Органам державної влади забороняється створювати позабюджетні фонди, мати позабюджетні спеціальні рахунки та використовувати кошти, одержані за здійснення функцій держави, що передбачають видачу дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрацій та інших дій на платній основі, в будь-який інший спосіб, крім зарахування таких коштів до Державного бюджету України.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

(Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 22. — Ст. 171)

Цей Закон, розроблений відповідно до Конституції України та Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

1) загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття (далі — страхування на випадок безробіття) — система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;

2) суб'єкти страхування на випадок безробіття — застраховані особи, а у випадках, передбачених цим Законом, також члени їх сімей та інші особи, страхувальники та страховик;

3) застраховані особи — наймані працівники, а у випадках, передбачених цим Законом, також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України), на користь яких здійснюється страхування на випадок безробіття.

Представниками застрахованих осіб є профспілки або їх об'єднання чи інші уповноважені найманими працівниками органи (представники);

4) страхувальники — роботодавці та застраховані особи, які відповідно до цього Закону сплачують страхові внески;

5) страховик — Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;

6) об'єкт страхування на випадок безробіття — страховий випадок, із настанням якого у застрахованої особи (члена її сім'ї, іншої особи) виникає право на отримання матеріального забезпечення на випадок безробіття та надання соціальних послуг, передбачених статтею 7 цього Закону;

7) часткове безробіття — вимушене тимчасове скорочення нормальної або встановленої законодавством України тривалості робочого часу, перерва в одержанні заробітку або скорочення його розміру через тимчасове припинення виробництва без припинення трудових відносин з причин економічного, технологічного, структурного характеру;

8) страховий випадок — це подія, через яку:

застраховані особи втратили заробітну плату або інші передбачені законодавством України доходи внаслідок втрати роботи з незалежних від них обставин та зареєстровані в установленому порядку як безробітні, готові та здатні приступити до підходящої роботи і дійсно шукають роботу;

застраховані особи опинилися в стані часткового безробіття;

9) втрата роботи з незалежних від застрахованих осіб обставин — припинення трудового договору відповідно до статті 36 (пункти 1, 2, 3), статті 38 (у разі неможливості продовження роботи, а також невиконання власником або уповноваженим ним органом законодавства про працю, умов колективного договору чи трудового договору), статті 39, статті 40 (пункти 1, 2, 5, 6) Кодексу законів про працю України;

10) роботодавець:

власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган та фізичні особи, які використовують найману працю;

власник розташованого в Україні іноземного підприємства, установи, організації (в тому числі міжнародної), філії або представництва, який використовує працю найманих працівників, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Представниками роботодавців є об'єднання та спілки роботодавців чи інші уповноважені роботодавцями органи (представники);

11) найманий працівник — фізична особа, яка працює за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі та організації або у фізичної особи;

12) страховий стаж — період (строк), протягом якого особа підлягає страхуванню на випадок безробіття та за який сплачено страхові внески (нею, роботодавцем).

Стаття 2. Принципи страхування на випадок безробіття

Страхування на випадок безробіття здійснюється за принципами: надання державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;

обов'язковості страхування на випадок безробіття всіх працюючих на умовах трудового договору (контракту) та на інших підставах, передбачених законодавством про працю, а також добровільності такого страхування особами, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), а також громадянами — суб'єктами підприємницької діяльності;

цільового використання коштів страхування на випадок безробіття;

солідарності та субсидування;

обов'язковості фінансування Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття витрат, пов'язаних з наданням матеріального забезпечення у випадку безробіття та соціальних послуг в обсягах, передбачених цим Законом;

паритетності в управлінні страхуванням на випадок безробіття держави, представників застрахованих осіб та роботодавців;

диференціації розмірів виплати допомоги по безробіттю залежно від страхового стажу та тривалості безробіття;

надання на рівні не нижче за прожитковий мінімум, встановлений законом, допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації;

законодавчого визначення умов і порядку здійснення страхування на випадок безробіття.

Стаття 3. Законодавство про страхування на випадок безробіття

1. Законодавство про страхування на випадок безробіття складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, цього Закону, Закону України “Про зайнятість населення” та інших нормативно-правових актів, що регу-

люють відносини у сфері страхування на випадок безробіття, а також міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством України про страхування на випадок безробіття, то застосовуються норми міжнародного договору.

Стаття 4. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття

1. Страхуванню на випадок безробіття підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту), включаючи тих, які проходять альтернативну (невійськову) службу, а також тих, які працюють неповний робочий день або неповний робочий тиждень, та на інших підставах, передбачених законодавством про працю.

2. Особа набуває статусу застрахованої особи з дня укладання трудового договору, з цього дня починається сплата страхових внесків. Сплата страхових внесків припиняється з дня розірвання трудового договору.

3. Особам, які підлягають страхуванню на випадок безробіття, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів соціального страхування.

Стаття 5. Особи, які не підлягають страхуванню на випадок безробіття

Страхуванню на випадок безробіття не підлягають:

працюючі пенсіонери та особи, в яких відповідно до законодавства України виникло право на пенсію;

іноземці та особи без громадянства, які тимчасово працюють за наймом в Україні, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 6. Право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття та соціальні послуги

1. Право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття (далі — забезпечення) та соціальні послуги мають застраховані особи.

2. Право на забезпечення та соціальні послуги за цим Законом мають також незастраховані особи — військовослужбовці Збройних Сил

України, Державної прикордонної служби України, внутрішніх військ;

військ цивільної оборони, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Служби безпеки України, органів внутрішніх справ України, звільнені з військової служби у зв'язку зі скороченням чисельності або штату без права на пенсію (далі — військовослужбовці), та особи, які вперше шукають роботу, інші незастраховані особи у разі їх реєстрації в установленому порядку як безробітних.

3. Громадяни України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування на випадок безробіття країни, в якій вони перебувають, мають право на забезпечення за цим Законом за умови сплати страховику страхових внесків, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

4. Особи, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, особи, які виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими угодами, мають право на забезпечення за цим Законом за умови сплати страховику страхових внесків.

Стаття 7. Види забезпечення та соціальні послуги

1. Видами забезпечення за цим Законом є:

допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;

допомога по частковому безробіттю;

матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного;

допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

2. Видами соціальних послуг за цим Законом та Законом України “Про зайнятість населення” є:

професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації та профорієнтація;

пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних та фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних;

інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Розділ II

УПРАВЛІННЯ СТРАХУВАННЯМ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Стаття 8. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття

1. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (далі — Фонд) створюється для управління страхуванням на випадок безробіття, провадження збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із цим Законом і статутом Фонду.

2. Фонд є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією. Держава є гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг Фондом.

3. Діяльність Фонду регулюється Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Законом України “Про зайнятість населення”, цим Законом та статутом Фонду, який затверджується правлінням Фонду.

4. Фонд не може провадити будь-яку діяльність, крім передбаченої цим Законом та статутом Фонду.

5. Кошти Фонду не включаються до складу Державного бюджету України.

6. Усі застраховані особи є членами Фонду.

Стаття 9. Статут Фонду

У статуті Фонду повинно бути зазначено:
найменування та місцезнаходження Фонду;
напрями діяльності Фонду;
права, обов'язки і відповідальність Фонду;
органи управління Фондом, їх права, обов'язки і відповідальність;
порядок прийняття рішень правлінням Фонду; перелік питань, рішення з яких приймаються правлінням Фонду двома третинами від загальної кількості голосів та обов'язковою більшістю голосів від кожної сторони;

порядок обрання, повноваження і відповідальність голови правління Фонду та його заступників, підстави та порядок позбавлення їх повноважень;

права, обов'язки та відповідальність членів правління Фонду, порядок їх призначення або обрання (делегування), підстави і порядок позбавлення їх повноважень та відкликання, у тому числі за рішенням органу державного нагляду;

функції виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів;

порядок здійснення правлінням Фонду контролю за діяльністю виконавчої дирекції Фонду;

джерела формування і напрями використання коштів Фонду;

порядок формування та використання резерву коштів Фонду;

порядок фінансування витрат, пов'язаних з виконанням функцій виконавчої дирекції Фонду, управлінням Фондом, розвитком його матеріальної та інформаційної бази;

порядок внесення змін до статуту Фонду;

інші положення, які стосуються діяльності Фонду.

Стаття 10. Управління Фондом

1. Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців.

2. Управління Фондом здійснюють правління Фонду та виконавча дирекція Фонду. До складу правління Фонду входять по 15 представників від держави, застрахованих осіб та роботодавців, які виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Представниками держави є представники від центральних органів виконавчої влади, які призначаються Кабінетом Міністрів України.

Представники застрахованих осіб та роботодавців делегуються профспілками, їх об'єднаннями та об'єднаннями роботодавців.

Порядок делегування цих представників визначається сторонами самостійно.

Стаття 11. Повноваження правління Фонду

1. Правління Фонду:

спрямовує та контролює діяльність виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів, визначає перспективні та поточні завдання Фонду;

затверджує документи, що регламентують внутрішню діяльність Фонду, у тому числі виконавчої дирекції Фонду;

обирає голову правління Фонду та його заступників;
розглядає кандидатури на посади керівника виконавчої дирекції Фонду та його заступників та дає згоду на їх призначення в установленому порядку;

дає згоду на звільнення в установленому порядку керівника виконавчої дирекції Фонду та його заступників, а в разі порушення ними законодавства чи статуту — вносить обов'язкове для врахування обґрунтоване подання про звільнення;

затверджує бюджет Фонду на поточний рік після встановлення Верховною Радою України розміру страхових внесків та звіт про його виконання;

затверджує структуру органів Фонду, граничну чисельність працівників, видатки на адміністративно-господарські витрати Фонду (за погодженням із спеціально уповноваженими центральними органами виконавчої влади у сфері фінансів, праці та соціальної політики);

затверджує порядок використання коштів з окремих видатків бюджету Фонду;

вирішує поточні питання щодо формування та використання резерву коштів Фонду;

вносить Кабінету Міністрів України пропозиції про розмір страхових внесків для подання в установленому порядку Верховній Раді України на затвердження;

вирішує інші питання діяльності Фонду відповідно до його статуту.

2. Документи нормативного характеру, які стосуються прав і обов'язків страхувальників та застрахованих осіб, підлягають державній реєстрації в порядку, встановленому для реєстрації нормативно-правових актів органів виконавчої влади.

Стаття 12. Виконавча дирекція Фонду

1. Виконавча дирекція Фонду є виконавчим органом правління Фонду, який забезпечує виконання рішень правління. Функції виконавчої дирекції Фонду покладаються на органи державної служби зайнятості. Директор Державного центру зайнятості центрального органу виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики та його заступники є відповідно керівником та заступниками виконавчої дирекції Фонду.

Керівник виконавчої дирекції Фонду входить до складу правління Фонду з правом дорадчого голосу.

Виконавча дирекція Фонду організовує виконання рішень правління Фонду та забезпечує дотримання законодавства України про страхування на випадок безробіття, діє від імені Фонду та підзвітна йому в межах та порядку, передбачених статутом Фонду.

2. Функції робочих органів виконавчої дирекції Фонду покладаються на центр зайнятості Автономної Республіки Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські, районні, міськрайонні, міські та районні у містах центри зайнятості.

Розділ III

НАГЛЯД У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Стаття 13. Наглядова рада

1. Нагляд за діяльністю Фонду здійснює наглядова рада.

Наглядова рада контролює виконання Фондом статутних завдань та цільове використання ним коштів.

2. Наглядова рада складається з 15 осіб; до неї входять у рівній кількості представники держави, застрахованих осіб і роботодавців.

Представниками держави є представники від центральних органів виконавчої влади, які призначаються Кабінетом Міністрів України.

Представники застрахованих осіб та роботодавців делегуються профспілками, їх об'єднаннями та об'єднаннями роботодавців.

Порядок делегування цих представників визначається сторонами самостійно.

До складу наглядової ради не може бути призначено або делеговано особу за наявності підстав, передбачених частиною третьою статті 10 цього Закону.

Наглядова рада діє на громадських засадах, до її складу не можуть входити члени правління Фонду та працівники виконавчої дирекції Фонду. Строк повноважень членів наглядової ради становить шість років.

Наглядову раду очолює голова, який обирається строком на два роки із складу членів наглядової ради почергово від представників кожної сторони і не може представляти ту сторону, від якої обрано голову правління Фонду.

Стаття 14. Державний нагляд у сфері страхування на випадок безробіття

1. Державний нагляд у сфері страхування на випадок безробіття здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики.

2. Метою державного нагляду є контроль за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері страхування на випадок безробіття.

3. Страхувальники та страховик зобов'язані надавати посадовим особам органу державного нагляду документи, необхідні для здійснення ними контролю.

Розділ IV

КОШТИ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Стаття 16. Джерела коштів Фонду та їх використання

1. Джерелами формування коштів Фонду є:

страхові внески страхувальників — роботодавців, застрахованих осіб, що сплачуються на умовах і в порядку, передбачених цим Законом та іншими законодавчими актами;

асигнування державного бюджету;

суми фінансових санкцій, застосованих відповідно до цього Закону та Закону України “Про зайнятість населення”, інших законів до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків та використання коштів Фонду, недотримання законодавства про зайнятість населення, а також суми адміністративних штрафів, накладених відповідно до закону на посадових осіб та громадян за такі порушення;

прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів Фонду, у тому числі резерву коштів Фонду, на депозитному рахунку;

благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб;

інші надходження відповідно до законодавства України.

2. Кошти Фонду використовуються на:

виплату забезпечення та надання соціальних послуг, передбачених статтею 7 цього Закону;

відшкодування Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із достроковим виходом на пенсію осіб, зазначених у частині другій статті 20 цього Закону;

фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів, управління Фондом, розвиток його матеріальної та інформаційної бази;

створення резерву коштів Фонду.

3. Видатки бюджету Фонду щодо забезпечення виплати допомоги по безробіттю є захищеними. Фінансування цих видатків проводиться у першочерговому порядку.

Стаття 17. Розмір та порядок сплати страхових внесків

1. Розміри страхових внесків визначаються виходячи з того, що вони повинні забезпечувати:

1) виплату застрахованим особам забезпечення та надання соціальних послуг, передбачених статтею 7 цього Закону;

2) створення резерву коштів Фонду;

3) покриття витрат Фонду у зв'язку із:

відшкодуванням Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із достроковим виходом на пенсію осіб, зазначених у частині другій статті 20 цього Закону;

фінансуванням витрат на утримання та забезпечення діяльності виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів, управління Фондом, розвиток його матеріальної та інформаційної бази.

2. Розмір страхових внесків щорічно за поданням Кабінету Міністрів України встановлюється Верховною Радою України відповідно для роботодавців та застрахованих осіб одночасно із затвердженням Державного бюджету України на поточний рік.

Стаття 18. Звільнення від сплати страхових внесків

Від сплати страхових внесків звільняються:

застраховані особи на період відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею шестирічного віку за медичним висновком;

застраховані особи в частині отриманої допомоги по частковому безробіттю.

Стаття 19. Порядок обчислення розміру страхових внесків

1. Розміри страхових внесків встановлюються на календарний рік: для роботодавця — у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, інших заохочувальних і

компенсаційних виплат, у тому числі в натуральній формі, що визначаються згідно з нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Закону України “Про оплату праці”, які підлягають обкладенню податком з доходів фізичних осіб;

для найманих працівників — у відсотках до сум оплати праці, які включають основну і додаткову заробітну плату, а також інші заохочувальні та компенсаційні виплати (у тому числі в натуральній формі), які підлягають обкладенню податком з доходів фізичних осіб;

для осіб, зазначених у частинах третій і четвертій статті 6 цього Закону, — у відсотках до сум оподатковуваного доходу (прибутку).

Стаття 20. Відносини з іншими цільовими страховими фондами

1. Фонд у своїй діяльності співпрацює з іншими страховими фондами, що здійснюють загальнообов’язкове державне соціальне страхування, у виконанні функцій збору страхових внесків і контролю за їх сплатою, щодо формування та ведення інформаційної системи платників страхових внесків, у проведенні заходів, пов’язаних з виплатою забезпечення та наданням соціальних послуг, і має право в кожному конкретному випадку приймати спільні рішення щодо фінансування цих заходів.

Розділ V

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Стаття 21. Обчислення страхового стажу

1. Страховий стаж обчислюється як сума періодів, протягом яких особа підлягала страхуванню на випадок безробіття та сплачувала страхові внески особисто або через рахунки роботодавця та роботодавцем.

2. Період, протягом якого застрахована особа була звільнена відповідно до цього Закону від сплати страхових внесків або отримувала виплати за окремими видами загальнообов’язкового державного соціального страхування, крім пенсій усіх видів, включається до страхового стажу.

3. До страхового стажу прирівнюється трудовий стаж, набутий працівником за час роботи на умовах трудового договору (контракту) до набрання чинності цим Законом.

Стаття 22. Умови та тривалість виплати допомоги по безробіттю

1. Застраховані особи, визнані у встановленому порядку безробітними, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше 26 календарних тижнів та сплачували страхові внески, мають право на допомогу по безробіттю залежно від страхового стажу.

Стаття 23. Розмір допомоги по безробіттю

1. Застрахованим особам, зазначеним у частині першій статті 22 цього Закону, розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу), визначеної відповідно до порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого Кабінетом Міністрів України, залежно від страхового стажу:

- до 2 років — 50 відсотків;
- від 2 до 6 років — 55 відсотків;
- від 6 до 10 років — 60 відсотків;
- понад 10 років — 70 відсотків.

Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру:

- перші 90 календарних днів — 100 відсотків;
- протягом наступних 90 календарних днів — 80 відсотків;
- у подальшому — 70 відсотків.

2. Допомога по безробіттю особам, зазначеним у частині другій статті 22 цього Закону, визначається у розмірі прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Стаття 24. Умови надання допомоги по частковому безробіттю

1. Допомога по частковому безробіттю надається застрахованим особам у разі втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного тимчасового скорочення нормальної чи встановленої на підприємстві відповідно до законодавства України тривалості робочого часу та (або) перерви в отриманні заробітної плати чи скороченні її розмірів у зв'язку з тимчасовим припиненням виробництва без переривання трудових відносин з причин економічного, технологічного та структурного характеру.

2. Умовами надання допомоги по частковому безробіттю є:
простій на підприємстві або в цеху, дільниці із замкнутим циклом виробництва (далі — цеху, дільниці), що має невідворотний та тимчасовий характер, який триває не менше одного місяця, не перевищує шести місяців і не залежить від працівника та роботодавця;

простій протягом місяця, що охопив не менш як 30 відсотків чисельності працівників підприємства або цеху, дільниці, в яких простої становлять 20 і більше відсотків робочого часу.

Про можливий простій роботодавець зобов'язаний повідомляти державну службу зайнятості.

Стаття 25. Право на допомогу по частковому безробіттю

1. Право на допомогу по частковому безробіттю мають застраховані особи, які протягом 12 місяців, що передували місяцю, в якому почався простій, працювали не менше 26 календарних тижнів, сплачували страхові внески та в яких ці простої становлять 20 і більше відсотків робочого часу.

Стаття 26. Розмір та тривалість виплати допомоги по частковому безробіттю

1. Допомога по частковому безробіттю працівнику встановлюється за кожну годину простою із розрахунку двох третин тарифної ставки (окладу) встановленого працівникові розряду і її розмір не може перевищувати прожиткового мінімуму, встановленого законом.

2. Допомога по частковому безробіттю надається з першого дня простою, тривалість її виплати не може перевищувати 180 календарних днів протягом року.

Стаття 27. Матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації

1. Застрахованим особам у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості виплачується матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації відповідно до умов надання допомоги по безробіттю та в розмірах, передбачених статтями 22 і 23 цього Закону, і не підлягає зменшенню.

2. Виплата матеріальної допомоги здійснюється з першого дня навчання. Тривалість виплати матеріальної допомоги зараховується до

загальної тривалості виплати допомоги по безробіттю і не може її перевищувати.

Стаття 29. Допомога на поховання

Допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні, виплачується особам, які здійснювали поховання, у розмірі прожиткового мінімуму.

Стаття 30. Дотація роботодавцю на створення додаткових робочих місць

1. Фондом може надаватися дотація роботодавцям на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних у розмірі витрат на заробітну плату прийнятих за направленням державної служби зайнятості осіб (але не вище за середній рівень у галузях національної економіки відповідної області) в розрахунку на рік.

Стаття 31. Припинення, відкладення виплат матеріального забезпечення на випадок безробіття та скорочення їх тривалості

1. Виплата допомоги по безробіттю припиняється у разі:
- 1) працевлаштування безробітного;
  - 2) поновлення безробітного на роботі за рішенням суду;
  - 3) вступу до навчального закладу на навчання з відривом від виробництва;
  - 4) проходження професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості;
  - 5) призову на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу;
  - 6) набрання законної сили вироком суду про позбавлення волі безробітного або направлення його за рішенням суду на примусове лікування;
  - 7) отримання права на пенсію відповідно до законодавства України;
  - 8) призначення виплати на підставі документів, що містять неправдиві відомості;
  - 9) подання письмової заяви про бажання здійснювати догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
  - 10) подання письмової заяви про відмову від послуг державної служби зайнятості;
  - 11) переїзду на постійне місце проживання в іншу місцевість;

- 12) закінчення строку їх виплати;
- 13) зняття з обліку за невідвідування без поважних причин державної служби зайнятості 30 і більше календарних днів;
- 14) смерті безробітного.

2. Виплата матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації припиняється з причин, передбачених частиною першою цієї статті, та у разі виключення із навчального закладу за неуспішність та порушення дисципліни.

Розділ VI

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАСТРАХОВАНИХ ОСІБ

Стаття 32. Виплати військовослужбовцям, звільненим з військової служби у зв'язку із скороченням чисельності або штату без права на пенсію

1. Військовослужбовцям, звільненим з військової служби у зв'язку із скороченням чисельності або штату без права на пенсію, здійснюється виплата допомоги по безробіттю, в тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності, відповідно до частин третьої — сьомої статті 22 та частин першої, четвертої та п'ятої статті 23 цього Закону за умови їх реєстрації в установленому порядку в державній службі зайнятості протягом місяця з дня взяття на облік у військовому комісаріаті.

Строк проходження військової служби прирівнюється до страхового стажу.

Стаття 33. Виплати забезпечення іншим незастрахованим особам

1. Особам, які шукають роботу вперше, та іншим незастрахованим особам, визнаним у встановленому порядку безробітними, допомога по безробіттю встановлюється у розмірі прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Допомога по безробіттю виплачується з 8-го дня після реєстрації особи в установленому порядку в державній службі зайнятості. Тривалість виплати допомоги по безробіттю не перевищує 180 календарних днів.

Розділ VII

ПРАВА, ОBOB'ЯЗКИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Стаття 34. Права, обов'язки та відповідальність Фонду

1. Фонд має право:

застосовувати фінансові санкції, передбачені законом, у разі порушення порядку сплати страхувальниками страхових внесків;

стягувати з посадових осіб та страхувальників передбачені законом штрафи та застосовувати інші фінансові санкції за недотримання цього Закону.

2. Фонд зобов'язаний:

забезпечувати збір страхових внесків;

виплачувати забезпечення та надавати соціальні послуги, передбачені цим Законом;

вживати заходів до раціонального використання коштів і забезпечення фінансової стабільності Фонду;

контролювати правильність нарахування, своєчасність сплати страхових внесків, а також витрат за страхуванням на випадок безробіття, передбачених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами з питань страхування на випадок безробіття, правильність призначення роботодавцем та виплати застрахованим особам допомоги по частковому безробіттю;

щорічно складати звіт про результати своєї діяльності та подавати його Кабінету Міністрів України;

інформувати застрахованих осіб про результати своєї роботи через засоби масової інформації.

3. Фонд несе відповідальність відповідно до законодавства України за шкоду, заподіяну особам внаслідок несвоєчасного або неповного надання забезпечення, передбаченого цим Законом.

Стаття 35. Права, обов'язки та відповідальність роботодавця

1. Роботодавець має право:

брати участь в управлінні страхуванням на випадок безробіття через своїх представників відповідно до цього Закону і статуту Фонду; на судовий захист своїх прав.

2. Роботодавець зобов'язаний:

1) зареєструватися у виконавчій дирекції Фонду за місцем свого знаходження як платник страхових внесків у 10-денний строк з дня отримання ним свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності або з дня укладення трудового договору з найманим працівником;

2) своєчасно та в повному розмірі сплачувати страхові внески;

3) надавати виконавчій дирекції Фонду відомості в установленому порядку про:

прийняття на роботу працівників;

заробітну плату працівників, використання робочого часу тощо;

сплату страхових внесків, у тому числі застрахованими особами;

ліквідацію чи реорганізацію підприємства, установи, організації, зміну юридичної адреси.

Стаття 36. Права, обов'язки та відповідальність застрахованих осіб

1. Застраховані особи мають право брати участь в управлінні страхуванням на випадок безробіття через своїх представників відповідно до цього Закону.

Застраховані особи, яким виплачується забезпечення та надаються соціальні послуги за цим Законом, мають право на судовий захист своїх прав.

2. Застраховані особи, зареєстровані в установленому порядку як безробітні, зобов'язані своєчасно подавати відомості про обставини, що впливають на умови виплати їм забезпечення та надання соціальних послуг.

Стаття 37. Виплата недоодержаної суми матеріального забезпечення на випадок безробіття у разі смерті безробітного

1. Суми матеріального забезпечення на випадок безробіття, що належать безробітному відповідно до цього Закону і залишилися недоодержаними у зв'язку з його смертю, виплачуються непрацездатним особам, які перебували на утриманні померлого або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання.

Стаття 38. Відповідальність за несвоєчасну та неповну сплату страхових внесків

1. Роботодавець несе відповідальність за несвоєчасність реєстрації як платник страхових внесків, несвоєчасність сплати та неповну

сплату страхових внесків, у тому числі страхових внесків, що сплачують застраховані особи через рахунки роботодавців.

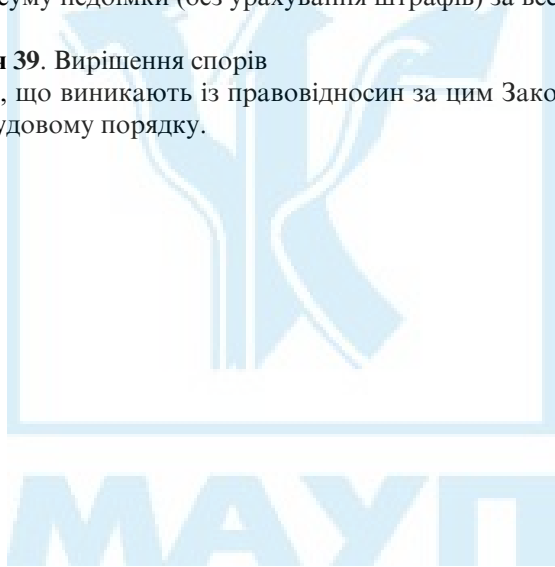
У разі несвоєчасної сплати страхових внесків страхувальниками, у тому числі через ухилення від реєстрації як платника страхових внесків, або неповної їх сплати страхувальники сплачують суму донарахованих контролюючим органом страхових внесків (недоїмки), штраф та пеню.

Штраф накладається у розмірі прихованої суми виплат, на які відповідно до цього Закону нараховуються страхові внески, а в разі повторного порушення — у трикратному розмірі зазначеної суми.

Пеня обчислюється виходячи з 120 відсотків облікової ставки Національного банку України, що діяла на момент сплати, нарахованої на повну суму недоїмки (без урахування штрафів) за весь її строк.

Стаття 39. Вирішення спорів

Спори, що виникають із правовідносин за цим Законом, вирішуються в судовому порядку.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО БАНКИ І БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

(Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5–6. — Ст. 30)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Глава 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Предмет та мета Закону

Цей Закон визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків.

Метою цього Закону є правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника.

Стаття 2. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

андеррайтинг — купівля на первинному ринку цінних паперів з наступним їх перепродажем інвесторам;

афілійована особа банку — будь-яка юридична особа, в якій банк має істотну участь або яка має істотну участь у банку;

банк — юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб;

банк з іноземним капіталом — банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10 відсотків;

банківська діяльність — залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб;

банківський кредит — будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми;

банківська ліцензія — документ, який видається Національним банком України в порядку і на умовах, визначених у цьому Законі, на підставі якого банки мають право здійснювати банківську діяльність; банківський платіжний інструмент — засіб, що містить реквізити, які ідентифікують його емітента, платіжну систему, в якій він використовується, та, як правило, держателя цього банківського платіжного інструмента;

банківські рахунки — рахунки, на яких обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів та які дають можливість здійснювати переказ коштів за допомогою банківських платіжних інструментів;

державний реєстр банків — реєстр, що ведеться Національним банком України і містить відомості про державну реєстрацію усіх банків;

вклад (депозит) — це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору;

державна реєстрація банку — надання банку статусу юридичної особи відповідно до вимог глави 3 цього Закону;

ділова репутація — сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону;

економічні нормативи — показники, що встановлюються Національним банком України і дотримання яких є обов'язковим для банків;

іноземний — пов'язаний з громадянином або юридичною особою будь-якої країни, крім України;

істотна участь — пряме або опосередковане, самостійно або спільно з іншими особами володіння 10 і більше відсотками статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи;

капітал банку — залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань;

капітал підписний — величина капіталу, на яку отримано письмові зобов'язання акціонерів (пайовиків) банку на внесення коштів за підпискою на акції (паї);

капітал статутний — сплачений та зареєстрований підписний капітал;

капітал регулятивний (власні кошти) — складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризики, що визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України;

клієнт банку — будь-яка фізична чи юридична особа, що користується послугами банку;

контроль — безпосереднє або опосередковане володіння часткою в юридичній особі, одноосібне або разом з іншими особами, що презентує еквівалент 50 чи більше відсотків статутного капіталу або голосів юридичної особи, або можливість справляти вирішальний вплив на управління, або діяльність юридичної особи на основі угоди або будь-яким іншим чином;

кошти — гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент;

кредитор банку — юридична або фізична особа, яка має документально підтверджені вимоги до боржника щодо його майнових зобов'язань;

ліквідація банку — процедура припинення функціонування банку як юридичної особи відповідно до положень цього Закону;

ліквідатор — юридична або фізична особа, яка здійснює функції щодо припинення діяльності банку та задоволення вимог кредиторів;

ліквідаційна маса — усі види майнових активів (майно та майнові права) банку, які належать йому на праві власності на день відкриття ліквідаційної процедури та виявлені в ході ліквідації;

мораторій — зупинення виконання банком майнових зобов'язань зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

строк виконання яких настав до дня введення мораторію, та зупинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до прийняття рішення про введення мораторію;

неплатоспроможність банку — неспроможність банку своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку;

нормативно-правові акти Національного банку України — нормативно-правові акти, що видаються Національним банком України у межах його повноважень на виконання цього та інших законів України;

підрозділ банку — структурна одиниця банку, що не має статусу юридичної особи і виконує функції, визначені банком;

представництво банку — територіально відокремлений структурний підрозділ банку, що не здійснює банківську діяльність;

реорганізація банку — злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступникам;

розрахункові банківські операції — рух грошей на банківських рахунках, здійснюваний згідно з розпорядженнями клієнтів або в результаті дій, які в рамках закону призвели до зміни права власності на активи;

споріднена особа — юридична особа, яка має спільних з банком власників істотної участі;

системоутворюючий банк — банк, зобов'язання якого становлять не менше 10 відсотків від загальних зобов'язань банківської системи;

тимчасова адміністрація — процедура, що застосовується Національним банком України при здійсненні банківського нагляду за обставин, передбачених цим Законом;

тимчасовий адміністратор — фізична або юридична особа, що призначається Національним банком України для здійснення тимчасової адміністрації;

уповноважена особа банку — особа, яка на підставі статуту чи угоди має повноваження представляти банк та вчиняти від його імені певні дії, що мають юридичне значення;

учасники банку — засновники банку, акціонери банку, який є акціонерним товариством, учасники банку, який є товариством з обмеженою відповідальністю, і пайовики кооперативного банку;

філія банку — відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку;

фінансова холдингова група — фінансова установа, яка відповідає вимогам статті 12 цього Закону.

Стаття 3. Сфера застосування

Цей Закон регулює відносини, що виникають під час заснування, реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації банків.

Положення цього Закону застосовуються до представництв іноземних банків, що діють на території України, якщо інше не встановлено міжнародними договорами (угодами), згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також до філій українських банків за кордоном та до пов'язаних з банком осіб, визначених статтею 52 цього Закону.

Відповідні положення цього Закону поширюються також на окремі зобов'язання і відповідальність інших осіб, діяльність яких пов'язана з функціонуванням банків.

Стаття 4. Банківська система України

Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, що створені і діють на території України відповідно до положень цього Закону.

Банки в Україні можуть функціонувати як універсальні або як спеціалізовані. За спеціалізацією банки можуть бути ощадними, інвестиційними, іпотечними, розрахунковими (кліринговими).

Банк самостійно визначає напрями своєї діяльності і спеціалізацію за видами операцій. Національний банк України здійснює регулювання діяльності спеціалізованих банків через економічні нормативи та нормативно-правове забезпечення здійснюваних цими банками операцій.

Банк набуває статусу спеціалізованого банку у разі, якщо більше 50 відсотків його активів є активами одного типу. Банк набуває статусу спеціалізованого ощадного банку у разі, якщо більше 50 відсотків його пасивів є вкладками фізичних осіб.

Національний банк України здійснює регулювання та банківський нагляд відповідно до положень Конституції України, цього Закону, Закону України “Про Національний банк України”, інших законодавчих актів та нормативно-правових актів Національного банку України.

Стаття 5. Економічна незалежність банків

Банки мають право самостійно володіти, користуватися та розпоряджатися майном, що перебуває у їхній власності.

Держава не відповідає за зобов'язаннями банків, а банки не відповідають за зобов'язаннями держави, якщо інше не передбачено законом або договором.

Національний банк України не відповідає за зобов'язаннями банків, а банки не відповідають за зобов'язаннями Національного банку України, якщо інше не передбачено законом або договором.

Органам державної влади і органам місцевого самоврядування забороняється будь-яким чином впливати на керівництво чи працівників банків у ході виконання ними службових обов'язків або втручатись у діяльність банку, за винятком випадків, передбачених законом.

Шкода, заподіяна банку внаслідок такого втручання, підлягає відшкодуванню у порядку, визначеному законом.

Стаття 6. Організаційно-правова форма банку

Банки в Україні створюються у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або кооперативного банку.

Законодавство про господарські товариства поширюється на банки у частині, що не суперечить цьому Закону.

Стаття 7. Державні банки

Державний банк — це банк, сто відсотків статутного капіталу якого належать державі.

Державний банк засновується за рішенням Кабінету Міністрів України. При цьому в законі про Державний бюджет України на відповідний рік передбачаються витрати на формування статутного капіталу державного банку. Кабінет Міністрів України зобов'язаний отримати позитивний висновок Національного банку України з приводу наміру заснування державного банку. Отримання висновку На-

ціонального банку України є обов'язковим також у разі ліквідації (реорганізації) державного банку, за винятком його ліквідації внаслідок неплатоспроможності.

Статут та діяльність державного банку мають відповідати вимогам цього Закону, інших законів України та нормативно-правових актів Національного банку України.

Статут державного банку затверджується постановою Кабінету Міністрів України.

Національний банк України здійснює державну реєстрацію державних банків відповідно до вимог цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України.

Держава здійснює та реалізує повноваження власника щодо акцій (паїв), які їй належать у статутному капіталі державного банку, через органи управління державного банку.

Органами управління державного банку є наглядова рада та правління банку.

Органом контролю державного банку є ревізійна комісія, персональний та кількісний склад якої визначаються наглядовою радою державного банку.

Наглядова рада є вищим органом управління державного банку, що здійснює контроль за діяльністю правління банку з метою збереження залучених у вклади грошових коштів, забезпечення їх повернення вкладникам та захисту інтересів держави як акціонера державного банку та інші функції, визначені цим Законом.

До складу наглядової ради державного банку входять члени наглядової ради банку, призначені Верховною Радою України та Президентом України. З метою представництва інтересів держави до складу наглядової ради державного банку можуть входити народні депутати України, представники органів виконавчої влади та інші особи, що відповідають вимогам, зазначеним у цій статті. Строк повноважень членів наглядової ради державного банку — п'ять років.

Президент України призначає сім членів наглядової ради державного банку шляхом прийняття відповідного Указу.

Верховна Рада України призначає сім членів наглядової ради державного банку шляхом прийняття відповідної Постанови.

Членом наглядової ради державного банку може бути громадянин України, який має вищу економічну або юридичну освіту, або науковий ступінь у галузі економіки, фінансів та/або права і при цьому має досвід роботи в органах законодавчої влади чи на керівних

посадах центральної виконавчої влади України або банківській установі, чи досвід наукової, практичної роботи у галузі економіки, фінансів, права.

Члени наглядової ради державного банку виконують свої функції без отримання будь-якої матеріальної винагороди.

Наглядову раду державного банку очолює голова, який обирається наглядовою радою зі складу її членів.

Засідання наглядової ради є правомочним за наявності не менше десяти її членів.

Рішення наглядової ради приймаються простою більшістю голів від загальної кількості присутніх на засіданні членів наглядової ради державного банку.

Стаття 8. Кооперативні банки

Кооперативний банк створюється в порядку, передбаченому цим Законом. Законодавство про кооперацію поширюється на кооперативні банки в частині, що не суперечить цьому Закону.

Кооперативні банки створюються за принципом територіальності і поділяються на місцеві та центральний кооперативні банки.

Мінімальна кількість учасників місцевого (у межах області) кооперативного банку має бути не менше 50 осіб. У разі зменшення кількості учасників і неспроможності кооперативного банку протягом одного року збільшити їх кількість до мінімальної необхідної кількості діяльність такого банку припиняється шляхом зміни організаційно-правової форми або ліквідації.

Учасниками центрального кооперативного банку є місцеві кооперативні банки.

До функцій центрального кооперативного банку, крім передбачених цим Законом, належать централізація та перерозподіл ресурсів, акумульованих місцевими кооперативними банками, а також здійснення контролю за діяльністю кооперативних банків регіонального рівня.

Стаття 9. Банківські об'єднання

Банки мають право створювати банківські об'єднання таких типів: банківська корпорація, банківська холдингова група, фінансова холдингова група. Банки можуть бути учасниками промислово-фінансових груп з дотриманням вимог антимонопольного законодавства України.

Банківське об'єднання створюється за попередньою згодою Національного банку України та підлягає державній реєстрації шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків.

Порядок отримання дозволу на створення банківського об'єднання та порядок його державної реєстрації встановлюються Національним банком України.

Банк може бути учасником лише одного банківського об'єднання. Учасники банківського об'єднання перед своєю власною назвою вказують назву банківського об'єднання.

Стаття 10. Банківська корпорація

Банківська корпорація — це юридична особа (банк), засновниками та акціонерами якої можуть бути виключно банки.

Банківська корпорація створюється з метою концентрації капіталів банків — учасників корпорації, підвищення їх загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їх діяльністю.

Банківська корпорація підлягає реєстрації у Національному банку України і заноситься до Державного реєстру банків. Статутний капітал банківської корпорації повинен відповідати загальним вимогам Національного банку України щодо статутного капіталу новостворюваного комерційного банку.

Банки, що увійшли до банківської корпорації, зберігають свою юридичну самостійність у межах, обумовлених їх статутами та статутом банківської корпорації. Банки, що увійшли у банківську корпорацію, не можуть входити до інших банківських об'єднань, крім як за згодою корпорації (виняток — участь у професійних асоціаціях, створених не на комерційних засадах). Банки, що увійшли до банківської корпорації, повинні в усіх своїх документах, укладених угодах тощо вказувати свою належність до корпорації.

Назва банківської корпорації встановлюється засновниками довільно з дотриманням вимог цього Закону.

Стаття 11. Банківська холдингова група

Банківська холдингова група — це банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки.

Материнському банку банківської холдингової групи має належати не менше 50 відсотків акціонерного (пайового) капіталу або голосів кожного з інших учасників групи, які є його дочірніми банками.

Дочірній банк не має права володіти акціями материнського банку. У разі, якщо дочірній банк набув право власності на акції материнського банку, він зобов'язаний відчужити їх у місячний термін.

Банківські холдингові групи дозволяється створювати лише за умови, що угода про їх створення передбачає покладання на головний банк групи додаткових організаційних функцій стосовно банків — членів групи, а також створення системи управління спільною діяльністю.

Банківський нагляд за діяльністю банківської холдингової групи здійснюється на індивідуальній та консолідованій основі. Материнський банк зобов'язаний подавати консолідовано-фінансовий та статистичний звіти групи відповідно до вимог цього Закону.

Материнський банк банківської холдингової групи відповідає за зобов'язаннями своїх членів у межах свого внеску в капіталі кожного з них, якщо інше не передбачено законом або угодою між ними.

Стаття 12. Фінансова холдингова група

Фінансова холдингова група має складатися переважно або виключно з установ, що надають фінансові послуги, причому серед них має бути щонайменше один банк, і материнська компанія має бути фінансовою установою.

Материнській компанії має належати більше 50 відсотків акціонерного (пайового) капіталу кожного з учасників фінансової холдингової групи.

Материнська компанія фінансової холдингової групи зобов'язана подавати наглядовим органам консолідовано-фінансовий та статистичний звіти групи відповідно до вимог цього Закону.

Материнська компанія фінансової холдингової групи при здійсненні своєї діяльності з управління та координації діяльності її членів на виконання законодавства і нормативно-правових актів Національного банку України має право встановлювати правила, що є обов'язковими для членів фінансової холдингової групи.

Материнська компанія фінансової холдингової групи відповідає за зобов'язаннями своїх членів у межах свого внеску в капітал кожного з них, якщо інше не передбачено законом або угодою між ними.

Стаття 13. Банківські спілки та асоціації

З метою захисту та представлення інтересів своїх членів, розвитку міжрегіональних та міжнародних зв'язків, забезпечення наукового та

інформаційного обміну і професійних інтересів, розробки рекомендацій щодо банківської діяльності банки мають право створювати неприбуткові спілки чи асоціації.

Банківські спілки та асоціації не мають права займатися банківською чи підприємницькою діяльністю і не можуть бути створені з метою отримання прибутку.

Асоціація (співка) банків є договірним об'єднанням банків і не має права втручатися у діяльність банків — членів асоціації (співки).

Розділ II

СТВОРЕННЯ, ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ, ЛІЦЕНЗУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЯ БАНКІВ

Глава 2

СТВОРЕННЯ БАНКІВ

Стаття 14. Учасники банків

Учасниками банку можуть бути юридичні і фізичні особи, резиденти та нерезиденти, а також держава в особі Кабінету Міністрів України або уповноважених ним органів.

Стаття 15. Найменування банку

Банк має повне і скорочене офіційні найменування українською та іноземними мовами. Найменування банку має містити слово “банк”, а також вказівку на організаційно-правову форму банку.

Банк має печатку зі своїм повним офіційним найменуванням.

Стаття 16. Статут банку

Статут банку складається з урахуванням положень цього Закону, Закону України “Про господарські товариства” (1576–12) та інших законів України.

Статут банку обов'язково має містити інформацію про:

- 1) найменування банку;
- 2) його місцезнаходження;
- 3) організаційно-правову форму;
- 4) види діяльності, які має намір здійснювати банк;
- 5) розмір та порядок формування статутного капіталу банку, види акцій банку, їх номінальну вартість, форми випуску акцій (докумен-

тарна або бездокументарна), кількість акцій, що купуються акціонерами;

6) структуру управління банком, органи управління, їх компетенцію та порядок прийняття рішень;

7) порядок реорганізації та ліквідації банку відповідно до глав 5 та 16 цього Закону;

8) порядок внесення змін та доповнень до статуту банку;

9) розмір та порядок утворення резервів та інших загальних фондів банку;

10) порядок розподілу прибутків та покриття збитків;

11) положення про аудиторську перевірку банку;

12) положення про органи внутрішнього аудиту банку.

Глава 3

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ БАНКІВ

Стаття 17. Державна реєстрація банків

Державна реєстрація банків здійснюється Національним банком України відповідно до вимог цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України.

Уповноважені засновниками банку особи подають Національному банку України для державної реєстрації такі документи:

1) заяву про реєстрацію банку;

2) установчий договір (крім державного банку);

3) статут банку;

4) рішення про створення банку (протокол установчих зборів) або Постанову Кабінету Міністрів України про створення державного банку;

5) бізнес-план, що визначає види діяльності, які банк планує здійснювати на найближчий рік, та стратегію діяльності банку на найближчі три роки згідно із встановленими Національним банком України вимогами;

6) інформацію про фінансовий стан учасників, які матимуть істотну участь у банку. У разі коли засновником банку є юридична особа, надається інформація про членів ради директорів і осіб, які мають істотну участь у цій юридичній особі;

7) бухгалтерську і фінансову звітність за останні чотири звітних періоди (квартали) — для учасників — юридичних осіб, які матимуть

істотну участь у банку, довідку Державної податкової адміністрації України про доходи за останній звітний період (рік) — для учасників — фізичних осіб, які матимуть істотну участь у банку;

8) відомості про кількісний склад спостережної ради, правління (ради директорів), ревізійної комісії;

9) копію платіжного документа про внесення плати за реєстрацію банку, що встановлюється Національним банком України;

10) нотаріально завірени копії установчих документів учасників, які є юридичними особами та матимуть істотну участь у банку;

11) копії звіту про проведення відкритої підписки на акції — для банку, який створюється у формі відкритого акціонерного товариства;

12) відомості про професійну придатність та ділову репутацію голови та членів правління (ради директорів) і головного бухгалтера банку.

Стаття 18. Підстави для відмови в державній реєстрації

Національний банк України може відмовити в державній реєстрації банку у разі, якщо:

1) порушено порядок створення банку;

2) установчі документи банку не відповідають законодавству України;

3) подано неповний пакет документів, необхідних для державної реєстрації банку, або ці документи не відповідають вимогам цього Закону чи нормативно-правових актів Національного банку України;

4) у Національного банку України є докази, що підтверджують відсутність бездоганної ділової репутації чи відсутність задовільного фінансового стану принаймні одного із засновників, що мають істотну участь у банку;

5) професійна придатність та ділова репутація голови виконавчого органу і головного бухгалтера банку, а також членів виконавчого органу банку не відповідають вимогам Національного банку України.

Стаття 19. Банківська ліцензія

Банк має право здійснювати банківську діяльність тільки після отримання банківської ліцензії.

Без отримання банківської ліцензії не дозволяється здійснювати одночасно діяльність по залученню вкладів та інших коштів, що під-

лягають поверненню, і наданню кредитів, а також вести рахунки. Особи, винні у здійсненні банківської діяльності без банківської ліцензії, несуть кримінальну, цивільну чи адміністративну відповідальність згідно із законами України.

Стаття 20. Підстави відкликання банківської ліцензії

Національний банк України може відкликати банківську ліцензію виключно у таких випадках:

1) якщо було виявлено, що документи, надані для отримання ліцензії, містять недостовірну інформацію;

2) якщо банк не виконав жодної банківської операції протягом року з дня отримання банківської ліцензії;

3) у разі порушення цього Закону або нормативно-правових актів Національного банку України, що спричинило значну втрату активів і настання неплатоспроможності банку;

4) на підставі висновку тимчасового адміністратора про неможливість приведення банку у правову відповідність з вимогами цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України;

5) недоцільності виконання плану тимчасової адміністрації щодо реорганізації банку.

Стаття 21. Попередній дозвіл на створення банку з іноземним капіталом

Для створення банку з іноземним капіталом його засновники зобов'язані отримати попередній дозвіл Національного банку України. Для набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом його правління (рада директорів) має отримати попередній дозвіл Національного банку України.

Глава 4

ФІЛІЇ І ПРЕДСТАВНИЦТВА БАНКІВ

Стаття 23. Порядок відкриття філій і представництв банків на території України

Філії банків відкриваються за згодою Національного банку України, яка надається на підставі таких документів:

1) клопотання банку про відкриття філії із зазначенням місцезнаходження та основних видів діяльності філії;

- 2) рішення спостережної ради банку про відкриття філії;
- 3) положення про філію, затвердженого спостережною радою банку;
- 4) інформації про керівника та головного бухгалтера філії.

Національний банк України перевіряє відповідність приміщення і обладнання філії вимогам, встановленим Національним банком України.

Стаття 24. Порядок реєстрації представництва іноземного банку на території України

Реєстрація представництв банків-нерезидентів здійснюється Національним банком України.

Для реєстрації подаються такі документи:

- 1) клопотання про реєстрацію представництва іноземного банку за підписом уповноваженої особи;
- 2) витяг з банківського (торговельного) реєстру або інший офіційний документ, що підтверджує реєстрацію іноземного банку;
- 3) положення про представництво;
- 4) доручення від іноземного банку на здійснення представницьких функцій.

Стаття 25. Дочірні банки, філії і представництва українського банку на території інших держав

Українські банки мають право створювати дочірні банки, філії чи представництва на території інших держав на підставі дозволу Національного банку України. Для відкриття дочірніх банків, філій або представництв українських банків на території інших держав пред'являються такі самі вимоги, які встановлені для відкриття філій чи представництв банків на території України, за умови надання Національним банком України дозволу на здійснення інвестиції за кордон у зв'язку із створенням філії чи представництва банку на території іншої держави.

Глава 5

РЕОРГАНІЗАЦІЯ БАНКУ

Стаття 26. Способи реорганізації банку

Реорганізація банку здійснюється добровільно за рішенням його власників або примусово за рішенням Національного банку України.

Реорганізація може здійснюватися шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення.

Стаття 27. Умови реорганізації банку

Порядок здійснення примусової реорганізації банків встановлюється цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Реорганізація за рішенням власників банку здійснюється згідно із законодавством України про господарські товариства за умови попереднього дозволу Національного банку України.

Стаття 28. Рішення про реорганізацію

Рішення про реорганізацію банку, крім перетворення, має містити інформацію про:

- 1) угоду про реорганізацію у разі злиття або приєднання;
- 2) призначення персонального складу комісії для проведення реорганізації;
- 3) призначення персонального складу ревізійної комісії для проведення інвентаризації та ревізії матеріальних цінностей, що перебувають на обліку банку (банків);
- 4) призначення незалежного аудитора, що має сертифікат Національного банку України;
- 5) строки проведення реорганізації;
- 6) склад правління (ради директорів) після реорганізації.

Реорганізація розпочинається після затвердження Національним банком України плану реорганізації, який крім інших необхідних заходів повинен передбачати подання Національному банку України відповідних документів, необхідних для державної реєстрації нового банку або для реєстрації змін і доповнень до установчих документів існуючого банку.

Банк вважається реорганізованим з моменту внесення Національним банком України змін до Державного реєстру банків.

Розділ III

КАПІТАЛ, УПРАВЛІННЯ, ВИМОГИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Глава 6

КАПІТАЛ, ФОНДИ ТА РЕЗЕРВИ БАНКУ

Стаття 30. Структура капіталу банку

Капітал банку включає:

- 1) основний капітал;
- 2) додатковий капітал.

Стаття 31. Розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку не може бути менше:

- 1) для місцевих кооперативних банків — 1 мільйона євро;
- 2) для комерційних банків, які здійснюють свою діяльність на території однієї області, — 3 мільйонів євро;
- 3) для банків, які здійснюють свою діяльність на території всієї України, — 5 мільйонів євро.

Стаття 32. Порядок формування статутного капіталу банку

Статутний капітал банку формується відповідно до вимог цього Закону, законодавства України та установчих документів банку.

Формування та збільшення статутного капіталу банку може здійснюватися виключно шляхом грошових внесків. Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти — в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях.

Статутний капітал банку не повинен формуватися з непідтверджених джерел.

Стаття 33. Акції банку та паї банку

Банки здійснюють емісію власних акцій та оголошують підписку на паї відповідно до законодавства України про господарські товариства та цінні папери з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Банкам забороняється випуск акцій на пред'явника.

Стаття 34. Істотна участь

Юридична чи фізична особа, яка має намір придбати істотну участь у банку або збільшити її таким чином, що така особа буде прямо чи опосередковано володіти чи контролювати 10, 25, 50 та 75 відсотків статутного капіталу банку чи права голосу придбаних акцій (паїв) в органах управління банку, зобов'язана отримати письмовий дозвіл Національного банку України.

Для отримання такого дозволу заявник повинен надати інформацію, передбачену нормативно-правовими актами Національного банку України, щодо фінансового стану та ділової репутації майбутнього власника істотної участі банку.

Стаття 35. Адекватність капіталу

Банки, а також власники істотної участі зобов'язані підтримувати норматив співвідношення між розміром регулятивного капіталу і сумою зважених до ризику активів — адекватності капіталу. Від банків вимагається підтримувати їх регулятивний капітал на рівні, що становить не менше 8 відсотків зважених до ризику активів і позабалансових зобов'язань. Для банку, що розпочинає операційну діяльність, цей норматив протягом перших 12 місяців має становити не менше 15 відсотків, протягом наступних 12 місяців — не менше 12 відсотків. Національний банк України має також право встановлювати мінімальний коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів.

Стаття 36. Резервний та інші фонди банку

Банки зобов'язані формувати резервний фонд на покриття непередбачених збитків по всіх статтях активів та позабалансових зобов'язаннях.

Розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше 5 відсотків від прибутку банку до досягнення ними 25 відсотків розміру регулятивного капіталу банку.

Глава 7

УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

Стаття 37. Органи управління та контролю банку

Органами управління банку є загальні збори учасників, спостережна рада, правління (рада директорів) банку.

Органом контролю банку є ревізійна комісія та внутрішній аудит банку.

Стаття 42. Вимоги до керівників банків

Керівниками банку є голова, його заступники та члени ради банку, голова, його заступники та члени правління (ради директорів), головний бухгалтер, його заступник, керівники відокремлених структурних підрозділів банку.

Керівниками банку мають бути дієздатні фізичні особи, які відповідають таким вимогам:

- 1) наявність вищої економічної, юридичної освіти чи освіти у галузі управління залежно від займаної посади (ця вимога не застосовується до членів спостережної ради банку);
- 2) стаж роботи у банківській системі за відповідним фахом не менше трьох років (ця вимога не застосовується до членів спостережної ради банку);
- 3) бездоганна ділова репутація.

Стаття 43. Обов'язки щодо захисту інтересів банку

При виконанні своїх обов'язків відповідно до вимог цього Закону керівники банку зобов'язані діяти на користь банку та клієнтів і зобов'язані ставити інтереси банку вище власних.

Стаття 44. Управління ризиками

Банк створює постійно діючий підрозділ з питань аналізу та управління ризиками, що має відповідати за встановлення лімітів щодо окремих операцій, лімітів ризиків контрагентів, країн контрагентів, структури балансу відповідно до рішень правління (ради директорів) з питань політики щодо ризикованості та прибутковості діяльності банку.

Стаття 45. Внутрішній аудит

Банки створюють службу внутрішнього аудиту, яка є органом оперативного контролю спостережної ради банку.

Стаття 46. Обов'язки щодо інформування Національного банку України

Правління (рада директорів) банку зобов'язане протягом трьох робочих днів інформувати Національний банк України про:

- 1) звільнення керівника (керівників) банку та про кандидатуру на призначення на цю посаду;
- 2) зміну юридичної адреси і місцезнаходження банку та його відокремлених структурних підрозділів;
- 3) втрати на суму, що перевищує 15 відсотків капіталу банку;
- 4) падіння рівня капіталу банку нижче рівня регулятивного капіталу;
- 5) наявність хоча б однієї з підстав для призначення тимчасового адміністратора чи ліквідатора;
- 6) припинення банківської діяльності;
- 7) пред'явлення обвинувачення у вчиненні корисливого злочину керівнику банку, фізичній особі — власнику істотної участі або представнику юридичної особи — власнику істотної участі.

Національний банк України має право визначити перелік іншої інформації, що є важливою для цілей банківського нагляду.

Глава 8

ВИМОГИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Стаття 47. Банківські операції

На підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі банківські операції:

- 1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- 2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- 3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Стаття 48. Обмеження щодо діяльності банків

Банкам забороняється діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі (за винятком реалізації пам'ятних, ювілейних і інвестиційних монет) та страхування, крім виконання функцій страхового посередника.

Спеціалізованим банкам (за винятком ощадного) забороняється залучати вклади (депозити) від фізичних осіб в обсягах, що перевищують 5 відсотків капіталу банку.

Стаття 49. Кредитні операції

Як кредитні у цій статті розглядаються операції, зазначені у пункті 3 частини першої та у пунктах 3–7 частини другої статті 47 цього Закону.

Для проведення спільного фінансування банки можуть укладати угоди про консорціумне кредитування. В рамках такої угоди банки-учасники встановлюють умови надання кредиту та призначають банк, відповідальний за виконання угоди. Банки-учасники несуть ризик по наданому кредиту пропорційно до внесених у консорціум коштів.

Банк зобов'язаний мати підрозділ, функціями якого є надання кредитів та управління операціями, пов'язаними з кредитуванням.

Стаття 50. Прямі інвестиції банків

Банки здійснюють прямі інвестиції та операції з цінними паперами відповідно до законодавства України про цінні папери, інвестиційну діяльність та згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України.

Банки мають право здійснювати інвестиції лише на підставі письмового дозволу Національного банку України, який надається згідно з правилами, встановленими статтею 47 цього Закону.

Стаття 51. Розрахункові банківські операції

Для здійснення банківської діяльності банки відкривають та ведуть кореспондентські рахунки у Національному банку України та інших банках в Україні і за її межами, банківські рахунки для фізичних та юридичних осіб у гривнях та іноземній валюті.

Банківські розрахунки проводяться у готівковій та безготівковій формах згідно із правилами, встановленими нормативно-правовими актами Національного банку України.

Стаття 53. Забезпечення конкуренції у банківській системі

Банкам забороняється укладати договори з метою обмеження конкуренції та монополізації умов надання кредитів, інших банківських послуг, встановлення процентних ставок та комісійної винагороди.

Банку забороняється встановлювати процентні ставки та комісійні винагороди на рівні нижче собівартості банківських послуг у цьому банку.

Стаття 54. Достовірність реклами

Банкам забороняється поширення реклами у будь-якій формі, що містить неправдиву інформацію про їх діяльність у сфері банківських послуг.

Глава 9

ВІДНОСИНИ БАНКУ З КЛІЄНТАМИ

Стаття 55. Регулювання відносин банку з клієнтом

Відносини банку з клієнтом регулюються законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку України та угодами (договорами) між клієнтом та банком.

Банк зобов'язаний докладати максимальних зусиль для уникнення конфлікту інтересів працівників банку і клієнтів, а також конфлікту інтересів клієнтів банку.

Банкам забороняється вимагати від клієнта придбання будь-яких товарів чи послуг від банку або від спорідненої чи пов'язаної особи банку як обов'язкову умову надання банківських послуг.

Стаття 56. Право клієнта на інформацію

Клієнт має право доступу до інформації щодо діяльності банку.

Банки зобов'язані на вимогу клієнта надати таку інформацію:

- 1) відомості, які підлягають обов'язковій публікації, про фінансові показники діяльності банку та його економічний стан;
- 2) перелік керівників банку та його відокремлених підрозділів, а також фізичних та юридичних осіб, які мають істотну участь у банку;
- 3) перелік послуг, що надаються банком;
- 4) ціну банківських послуг;
- 5) іншу інформацію та консультації з питань надання банківських послуг.

Стаття 57. Гарантування вкладів фізичних осіб

Вклади фізичних осіб комерційних банків гарантуються в порядку, передбаченому законодавством України.

Вклади фізичних осіб Державного ощадного банку України гарантуються державою.

Стаття 58. Відповідальність банку за своїми зобов'язаннями

Банк відповідає за своїми зобов'язаннями всім своїм майном відповідно до законодавства.

Стаття 59. Арешт, стягнення та зупинення операцій по рахунках

Арешт на майно або кошти банку, що знаходяться на його рахунках, а так само арешт на кошти та інші цінності юридичних або фізичних осіб, що знаходяться в банку, накладається виключно за санкціонованою прокурором постановою слідчого, за постановою державного виконавця у випадках, передбачених законами України, або за рішенням суду.

Глава 10

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ ТА КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 60. Банківська таємниця

Інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту, є банківською таємницею.

Банківською таємницею, зокрема, є:

- 1) відомості про стан рахунків клієнтів, у тому числі стан кореспондентських рахунків банків у Національному банку України;
- 2) операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди;
- 3) фінансово-економічний стан клієнтів;
- 4) системи охорони банку та клієнтів;
- 5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи — клієнта, її керівників, напрями діяльності;
- 6) відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;
- 7) інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню;

8) коди, що використовуються банками для захисту інформації.

Інформація про банки чи клієнтів, що збирається під час проведення банківського нагляду, становить банківську таємницю.

Положення цієї статті не поширюються на узагальнену по банках інформацію, яка підлягає опублікуванню. Перелік інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню, встановлюється Національним банком України та додатково самим банком на його розсуд.

Стаття 61. Зобов'язання щодо збереження банківської таємниці

Банки зобов'язані забезпечити збереження банківської таємниці шляхом:

1) обмеження кола осіб, що мають доступ до інформації, яка становить банківську таємницю;

2) організації спеціального діловодства з документами, що містять банківську таємницю;

3) застосування технічних засобів для запобігання несанкціонованому доступу до електронних та інших носіїв інформації;

4) застосування застережень щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її розголошення у договорах і угодах між банком і клієнтом.

Стаття 62. Порядок розкриття банківської таємниці

Інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками:

1) на письмовий запит або з письмового дозволу власника такої інформації;

2) на письмову вимогу суду або за рішенням суду;

3) органам прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Антимонопольного комітету України — на їх письмову вимогу стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу;

4) органам Державної податкової служби України на їх письмову вимогу з питань оподаткування або валютного контролю стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу;

5) спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу на його письмову вимогу щодо здійснення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу згідно

з законодавством про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

б) органам державної виконавчої служби на їх письмову вимогу з питань виконання рішень судів стосовно стану рахунків конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності.

Глава 11

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Стаття 63. Запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Банки зобов'язані розробляти, впроваджувати та постійно поновлювати правила внутрішнього фінансового моніторингу та програми його здійснення з урахуванням вимог законодавства про запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Національний банк України при здійсненні нагляду за діяльністю банків не рідше одного разу на рік проводить перевірку банків з питань дотримання ними законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Стаття 64. Обов'язок щодо ідентифікації клієнтів

Банкам забороняється відкривати та вести анонімні (номерні) рахунки.

Банкам забороняється вступати в договірні відносини з клієнтами — юридичними чи фізичними особами у разі, якщо виникає сумнів стосовно того, що особа виступає не від власного імені.

Банк зобов'язаний ідентифікувати відповідно до законодавства України:

клієнтів, що відкривають рахунки в банку;

клієнтів, які здійснюють операції, що підлягають фінансовому моніторингу;

клієнтів, що здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунку на суму, що перевищує еквівалент 50000 гривень;

осіб, уповноважених діяти від імені зазначених клієнтів.

Рахунок клієнту відкривається та зазначені операції здійснюються лише після проведення ідентифікації особи клієнтів та вжиття заходів відповідно до законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Банк має право витребувати, а клієнт зобов'язаний надати документи і відомості, необхідні для з'ясування його особи, суті діяльності, фінансового стану. У разі ненадання клієнтом необхідних документів чи відомостей або умисного подання неправдивих відомостей про себе банк відмовляє клієнту у його обслуговуванні. У разі наявності при здійсненні ідентифікації мотивованої підозри щодо надання клієнтом недостовірної інформації або навмисного подання інформації з метою введення в оману банк має надавати інформацію про фінансові операції клієнта спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу.

Для ідентифікації клієнта — юридичної особи банк має ідентифікувати фізичних осіб, які є власниками цієї юридичної особи, мають прямий або опосередкований вплив на неї та отримують економічну вигоду від її діяльності. У разі якщо юридична особа є господарським товариством, банк має ідентифікувати фізичних осіб, які мають істотну участь у цій юридичній особі. Клієнт має надавати передбачені законодавством відомості, які витребує банк з метою виконання вимог законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. У разі ненадання таких відомостей клієнтом рахунок не відкривається, а в разі наявності раніше відкритих рахунків банк відмовляє в здійсненні обслуговування. Для ідентифікації і вжиття заходів, достатніх, на думку банку, для підтвердження особи клієнта — юридичної особи та для забезпечення спроможності банку виконувати правила внутрішнього фінансового моніторингу та програми його здійснення, у тому числі щодо виявлення фінансових операцій, що мають сумнівний характер, банк має право витребувати передбачену законодавством інформацію, яка стосується ідентифікації цієї особи та її керівників, у органів державної влади, які здійснюють нагляд та/або контроль за діяльністю цієї юридичної особи, банків, інших юридичних осіб, а також здійснювати передбачені законодавством заходи щодо збору такої інформації з інших джерел. Вказані органи державної влади, банки, інші юридичні особи зобов'язані протягом десяти робочих днів з дня отримання запиту безоплатно надати банку таку інформацію.

Для ідентифікації клієнта — фізичної особи та вжиття заходів, достатніх, на думку банку, для підтвердження його особи, банк має право витребувати інформацію, яка стосується ідентифікації цієї особи, у органів державної влади, банків, інших юридичних осіб, а також здійснювати заходи щодо збору такої інформації про цю особу, яка є необхідною для виконання правил внутрішнього фінансового моніторингу та програм його здійснення, у тому числі щодо виявлення фінансових операцій, що мають сумнівний характер.

Вказані органи державної влади, банки, інші юридичні особи зобов'язані протягом десяти робочих днів з дня отримання запиту безоплатно надати банку таку інформацію.

Ідентифікація клієнта банку не є обов'язковою при здійсненні кожної операції, якщо клієнт був раніше ідентифікований відповідно до вимог законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

За наявності рішення уповноваженого державного органу про скасування державної реєстрації юридичної особи або державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності — фізичної особи, визнання в установленому порядку юридичної особи фіктивною або оголошення фізичної особи померлою чи визнання безвісно відсутньою банк закриває рахунок такої особи і невідкладно надає інформацію спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу щодо такого рахунку та не перераховує чи іншим шляхом не розпоряджається коштами на цьому рахунку до отримання розпоряджень зазначеного органу. У випадку ненадходження протягом семи робочих днів зазначених розпоряджень або рішення суду стосовно вжиття чи невжиття заходів щодо цих коштів банк вирішує пов'язані з ними питання відповідно до законодавства України.

Стаття 65. Зберігання документів

Усі документи про здійснення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та результати ідентифікації осіб, які здійснювали такі операції, банк зобов'язаний зберігати протягом п'яти років з дня проведення таких операцій.

Результати ідентифікації власника рахунку та особи, уповноваженої діяти від його імені, зберігаються банком протягом п'яти років після закриття рахунку.

Розділ IV

РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД

Глава 12

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

Стаття 66. Форми регулювання банківської діяльності
Державне регулювання діяльності банків здійснюється Національним банком України у таких формах:

I. Адміністративне регулювання:

- 1) реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;
- 2) встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
- 3) застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
- 4) нагляд за діяльністю банків;
- 5) надання рекомендацій щодо діяльності банків.

II. Індикативне регулювання:

- 1) встановлення обов'язкових економічних нормативів;
- 2) визначення норм обов'язкових резервів для банків;
- 3) встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;
- 4) визначення процентної політики;
- 5) рефінансування банків;
- 6) кореспондентських відносин;
- 7) управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції;
- 8) операцій з цінними паперами на відкритому ринку;
- 9) імпорту та експорту капіталу.

Стаття 67. Мета, організація, підстави та обсяг нагляду

Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках.

Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх підрозділи, афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб у частині дотримання вимог цього Закону щодо здійснення банківської діяльності.

Глава 13

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, ЗВІТНІСТЬ ТА АУДИТ

Стаття 68. Загальні засади ведення бухгалтерського обліку і звітності в банках

Банки організують бухгалтерський облік відповідно до внутрішньої облікової політики, розробленої на підставі правил, встановлених Національним банком України відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та положень (стандартів) України.

Стаття 69. Звітність банків

Банк зобов'язаний подавати Національному банку України фінансову і статистичну звітність щодо роботи банку, його операцій, ліквідності, платоспроможності, прибутковості, а також інформацію афілійованих осіб банку з метою оцінки фінансового стану банку.

Аудиторський звіт має містити:

- 1) баланс банку;
- 2) звіт про рахунки доходів та витрат;
- 3) звіт про рух капіталу;
- 4) таблицю строків активів та пасивів;
- 5) інформацію стосовно достатності резервів та капіталу банку;
- 6) інформацію стосовно адекватності бухгалтерського обліку, процедури внутрішнього аудиту та заходів контролю банку;
- 7) висновок про те, чи відображує наданий банком фінансовий звіт дійсний фінансовий стан банку.

Стаття 70. Публікація фінансового звіту

Банк зобов'язаний публікувати квартальні баланси, а також звіт про прибутки (збитки) в газеті “Урядовий кур’єр” чи “Голос України” протягом місяця, наступного за звітним кварталом.

Банк зобов'язаний публікувати річну фінансову звітність, підтвержену аудитором, не пізніше 1 червня наступного за звітним року в газеті “Урядовий кур’єр” чи “Голос України”.

Глава 14

ІНСПЕКЦІЙНІ ПЕРЕВІРКИ БАНКІВ

Стаття 71. Інспекційні перевірки банків

Кожний банк є об’єктом перевірки на місці інспекторами Національного банку України чи аудиторамі, призначеними Національним банком України.

Перевірки здійснюються з метою визначення рівня безпеки і стабільності операцій банку, достовірності звітності банку і дотримання банком законодавства України про банки і банківську діяльність, а також нормативно-правових актів Національного банку України.

Перевірка банків здійснюється відповідно до плану, затвердженого Національним банком України. Планова перевірка здійснюється не частіше одного разу на рік. Про проведення планової перевірки Національний банк України зобов'язаний повідомити банк не пізніше, ніж за 10 днів до його початку.

Банки зобов'язані забезпечити інспекторам Національного банку України та іншим уповноваженим ним особам вільний доступ до всіх документів та інформації з дотриманням правил цієї статті, а при перевірці на місці — можливість вільного доступу в робочий час у всі приміщення банку.

Стаття 72. Перевірка осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю Національного банку України

Національний банк України має право здійснювати перевірку осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю Національного банку України, з метою дотримання законодавства щодо банківської діяльності. При здійсненні перевірки Національний банк України має право вимагати від цих осіб подання будь-якої інформації, необхідної для здійснення перевірки. Інспектовані особи зобов'язані подавати Національному банку України затребувану інформацію у визначений ним строк.

Розділ V

ТИМЧАСОВА АДМІНІСТРАЦІЯ ТА ЛІКВІДАЦІЯ БАНКІВ

Глава 15

ТИМЧАСОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

Стаття 75. Призначення тимчасової адміністрації

Національний банк України зобов'язаний призначити тимчасову адміністрацію у разі істотної загрози платоспроможності банку.

Національний банк України має право призначити тимчасову адміністрацію банку у разі:

1) систематичних порушень банком законних вимог Національного банку України;

2) зменшення розміру регулятивного капіталу банку на 30 відсотків протягом останніх 6 місяців при одночасному порушенні хоча б одного економічного нормативу;

3) якщо банк протягом 15 робочих днів не виконує 10 і більше відсотків своїх прострочених зобов'язань;

4) арешту або набрання законної сили обвинувальним вироком щодо злочинних діянь керівників банку;

5) вчинення банком дій щодо приховування рахунків, будь-яких активів, реєстрів, звітів, документів;

6) необґрунтованої відмови банку у наданні документів чи інформації, передбачених цим Законом, уповноваженим представникам Національного банку України;

7) наявності публічного конфлікту у керівництві банку;

8) наявності клопотання банку про призначення тимчасової адміністрації.

Стаття 78. Наслідки призначення тимчасового адміністратора

З дня призначення тимчасового адміністратора повноваження загальних зборів, спостережної ради і правління (ради директорів) банку переходять до тимчасового адміністратора. Угоди, укладені керівниками банку після призначення тимчасового адміністратора, є недійсними з моменту укладення.

Стаття 79. Об'ява про призначення тимчасового адміністратора
Протягом трьох днів після призначення тимчасового адміністратора Національний банк України розміщує інформацію про це в газеті “Урядовий кур’єр” або “Голос України”.

Рішення про призначення тимчасового адміністратора Національний банк України надсилає до головного офісу та до кожного територіально відокремленого відділення банку, філії із зазначенням дати початку здійснення тимчасової адміністрації.

Стаття 85. Мораторій

З метою створення сприятливих умов для відновлення фінансового стану банку, який відповідав би встановленим цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України вимогам, Національний банк України має право введення мораторію на задоволення вимог кредиторів під час здійснення тимчасової адміністрації, але на строк не більше шести місяців.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів поширюється на зобов'язання, строки виконання яких настали до призначення тимчасової адміністрації.

Стаття 86. Припинення діяльності тимчасового адміністратора
Діяльність тимчасового адміністратора припиняється у разі:

- 1) закінчення строку дії повноважень тимчасової адміністрації;
- 2) відкликання банківської ліцензії та прийняття рішення про призначення ліквідатора;
- 3) здійснення реорганізації банку відповідно до глави 5 цього Закону;
- 4) усунення тимчасового адміністратора відповідно до рішення Національного банку України.

Глава 16

ЛІКВІДАЦІЯ БАНКІВ

Стаття 87. Правові підстави ліквідації банку

Банк може бути ліквідований:

- 1) з ініціативи власників банку;
- 2) з ініціативи Національного банку України (у тому числі за заявою кредиторів).

Ліквідація банку з ініціативи власників здійснюється в порядку, передбаченому законодавством України про господарські товариства, з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом та за згодою Національного банку України.

Ліквідація банку з ініціативи Національного банку України здійснюється відповідно до цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України.

Національний банк України зобов'язаний протягом двох днів після прийняття рішення про ліквідацію банку повідомити про це Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

У разі оскарження в судовому порядку рішення Національного банку про ліквідацію банку Національний банк України повідомляє про це Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Стаття 89. Оголошення про ліквідацію

Ліквідатором здійснюється опублікування відомостей про відкриття ліквідаційної процедури у газеті “Урядовий кур’єр” чи “Голос України” за рахунок банку у строки, передбачені законами України, з дня прийняття Національним банком України рішення про відкликання ліцензії або власником банку рішення про ліквідацію банку.

Стаття 90. Вимоги до ліквідатора та умови його призначення

Ліквідатором може бути призначено:

- 1) фізичну особу, яка відповідає вимогам, що висуваються статтею 76 цього Закону до тимчасового адміністратора;
- 2) юридичну особу, яка здійснює професійну діяльність щодо тимчасової адміністрації та ліквідації банків, щодо надання аудиторських, юридичних або консалтингових послуг і має не менше трьох працівників з сертифікатом Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку.

Забороняється призначати ліквідатором банку фізичну або юридичну особу, яка виконувала функції тимчасового адміністратора у цьому банку.

Фінансова відповідальність, життя та здоров'я ліквідатора мають бути застраховані згідно з законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку України та договором про ліквідацію банку відповідно до закону.

Стаття 94. Оцінка майна банку

Майно, на яке звертається стягнення у ліквідаційній процедурі, оцінюється ліквідатором у порядку, встановленому законодавством України. Для майна, яке продається на аукціоні, оціночна вартість є початковою.

Для здійснення оцінки майна ліквідатор має право залучати на підставі договору спеціалістів з оплатою їх послуг за рахунок ліквідаційної маси, якщо інше не встановлено Національним банком України.

Стаття 95. Продаж майна

Після проведення інвентаризації та оцінки майна банку ліквідатор розпочинає продаж майна на відкритих торгах, якщо Національним банком України не встановлено інший порядок його продажу.

Порядок продажу майна банку, склад, умови та строки придбання майна погоджуються з Національним банком України та повідомляються через засоби масової інформації.

Стаття 97. Оплата праці осіб, залучених до ліквідації

Оплата праці ліквідатора та осіб, залучених для допомоги ліквідатору, здійснюється згідно з порядком, визначеним цим Законом для тимчасового адміністратора та залучених ним спеціалістів, і має бути не нижчою за рівень оплати праці працівників банку за надання аналогічних послуг з урахуванням обсягу і складності роботи.

Стаття 98. Завершення ліквідації

Ліквідація банку вважається завершеною, а банк ліквідованим з моменту внесення запису про це до Державного реєстру банків після ухвалення звіту ліквідатора.

Розділ VI

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Стаття 99. Оскарження рішень Національного банку України
Банк або інші особи, на які поширюються повноваження Національного банку України, мають право оскаржити в суді у встановленому

законодавством порядку рішення, дії або бездіяльність Національного банку України чи його посадових осіб, а так само рішення, дії чи бездіяльність тимчасового адміністратора та ліквідатора.

Рішення про призначення тимчасового адміністратора або ліквідатора можуть бути оскаржені в суді за відсутності підстав, визначених цим Законом.

Оскарження не зупиняє виконання оскаржуваного рішення або дії.

При розгляді в суді справи, порушеної внаслідок або у зв'язку із застосуванням цього Закону проти Національного банку України або його службовця, тимчасового адміністратора або ліквідатора тимчасовий адміністратор, ліквідатор або спеціаліст, призначений представляти або допомагати тимчасовому адміністратору або ліквідатору, несуть відповідальність за шкоду, завдану внаслідок рішень, дій або бездіяльності, виконаних згідно з обов'язками та повноваженнями або в ході їх виконання в рамках тимчасової адміністрації або ліквідації банку, якщо такі дії або бездіяльність були умисними.

Шкода, заподіяна внаслідок професійної помилки тимчасового адміністратора або ліквідатора, відшкодовується згідно з законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку України та договорами про страхування фінансового ризику.

Оскарження або інший судовий розгляд, пов'язаний із оскарженням, не зупиняють тимчасову адміністрацію, ліквідацію банку та інші оскаржувані заходи та рішення.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ОБІГ ВЕКСЕЛІВ В УКРАЇНІ

(Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 24. — Ст. 128)

Цей Закон визначає особливості обігу векселів в Україні, який полягає у видачі переказних та простих векселів, здійсненні операцій з векселями та виконанні вексельних зобов'язань у господарській діяльності, відповідно до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі,

Стаття 1. Законодавство України про обіг векселів складається із Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі (далі — Уніфікований закон), з урахуванням застережень, обумовлених додатком II до цієї Конвенції, та із Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі, Женевської конвенції 1930 року про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів, Закону України “Про цінні папери і фондову біржу”, Закону України “Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі”, Закону України “Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі”,

Закону України “Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів”, цього Закону та інших прийнятих згідно з ними актів законодавства України.

Стаття 3. Зобов'язуватися та набувати права за переказними і простими векселями на території України можуть юридичні та фізичні особи.

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також установи та організації, які фінансуються за рахунок державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим чи місцевих бюджетів, зобов'язуються та набувають права за переказними і простими векселями лише у випадках і в порядку, визначених Кабінетом Міністрів України.

Використання векселів Національним банком України здійснюється відповідно до законодавства України про обіг векселів.

Стаття 4. Видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги.

На момент видачі переказного векселя особа, зазначена у векселі як трасат, або векселедавець простого векселя повинні мати перед трасантом та/або особою, якій чи за наказом якої повинен бути здійснений платіж, зобов'язання, сума якого має бути не меншою, ніж сума платежу за векселем.

Умова щодо проведення розрахунків із застосуванням векселів обов'язково відображається у відповідному договорі, який укладається в письмовій формі. У разі видачі (передачі) векселя відповідно до договору припиняються грошові зобов'язання щодо платежу за цим договором та виникають грошові зобов'язання щодо платежу за векселем.

Стаття 5. Векселі (переказні і прості) складаються у документарній формі на бланках з відповідним ступенем захисту від підроблення, форма та порядок виготовлення яких затверджуються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України з урахуванням норм Уніфікованого закону, і не можуть бути переведені у бездокументарну форму (знерухомені).

Вексель, який видається на території України і місце платежу за яким також знаходиться на території України, складається державною мовою. Найменування трасанта або векселедавця, інших зобов'язаних за векселем осіб заповнюється тією мовою, якою визначено офіційне найменування в їх установчих документах.

Вексель підписується:

від імені юридичних осіб — власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами. Підписи скріплюються печаткою;

від імені фізичних осіб — власноручно зазначеною фізичною особою або уповноваженою нею особою, із зазначенням індивідуального ідентифікаційного номера з Державного реєстру фізичних осіб —

платників податків та інших обов'язкових платежів, наданого органом державної податкової служби.

Стаття 6. Платіж за векселем на території України здійснюється тільки в безготівковій формі.

Стаття 7. Установи банків та органи Державного казначейства України, що здійснюють розрахунково-касове обслуговування векседавців простих векселів, трасатів (акцептантів) за переказними векселями, виконують функції розрахункових палат згідно із статтею 38 Уніфікованого закону.

Порядок здійснення функцій розрахункових палат визначається:

для органів Державного казначейства України — Кабінетом Міністрів України;

для установ банків — Національним банком України за погодженням з Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 8. Вексель, опротестований нотаріусом (виконавчий напис нотаріуса) у встановленому законом порядку, є виконавчим документом.

Стаття 9. Резиденти можуть видавати та індосувати векселі, як переказні, так і прості, в іноземній та національній валюті для розрахунків з нерезидентами за зовнішньоекономічними договорами (контрактами) відповідно до валютного законодавства України.

Умови проведення розрахунків між резидентом та нерезидентом із застосуванням векселів обов'язково відображаються у відповідному зовнішньоекономічному договорі (контракті).

Придбання резидентом векселя в іноземній валюті та проведення розрахунків між резидентами за таким векселем здійснюються відповідно до валютного законодавства України.

Стаття 10. Векседавець зобов'язаний вести реєстр виданих векселів у порядку, затвердженому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 11. Платіж за втраченим векселем може бути здійснений за умови встановлення права власності на нього в порядку, визначеному законом.

Стаття 12. Забороняється використовувати векселі як внесок до статутного фонду господарського товариства.

Стаття 13. Зміни до тексту векселя можуть вноситися за ініціативою його держателя виключно векселедавцем (трасантом) шляхом закреслення старого реквізиту та написання нового із зазначенням дати внесення змін та підписанням відповідно до цього Закону.

Держатель векселя повинен дати згоду на внесення змін до тексту векселя шляхом написання на зворотному боці векселя слів “відповідно до змін” із зазначенням дати внесення змін та підписанням згідно з вимогами цього Закону.

У разі зміни строку платежу за переказним векселем держатель векселя повинен одержати згоду (акцепт) трасата на оплату векселя відповідно до нового строку. У разі коли акцепт вже було здійснено раніше, держатель векселя повинен одержати додаткову згоду акцептанта відповідно до нового строку.

Якщо держатель векселя, який погодився на внесення змін до тексту векселя, бажає зберегти відповідальність попередніх індосантів, він повинен одержати їх згоду. У протилежному разі попередні індосанти несуть відповідальність таку, як і до внесення змін.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ ТА ПЕРЕКАЗ КОШТІВ В УКРАЇНІ

(Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 29. — Ст. 137)

Цей Закон визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів в межах України, а також встановлює відповідальність суб'єктів переказу.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів та понять

У цьому Законі наведені нижче терміни та поняття вживаються в такому значенні:

1.1) банк-кореспондент — банк, що на підставі договору та в порядку, встановленому Національним банком України, відкриває в іншому банку кореспондентський рахунок;

1.2) банківський автомат самообслуговування (банківський автомат) — програмно-технічний комплекс, що надає можливість держателю спеціального платіжного засобу здійснити самообслуговування за операціями одержання коштів у готівковій формі, внесення їх для зарахування на відповідні рахунки, одержання інформації щодо стану рахунків, а також виконати інші операції згідно з функціональними можливостями цього комплексу;

1.3) дата валютування — зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої кошти, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в обслуговуючих отримувача банку або в установі — членів платіжної системи.

Порядок застосування дати валютування для банків встановлюється Національним банком України.

Порядок застосування дати валютування в небанківській платіжній системі визначається правилами платіжної системи відповідно до вимог цього Закону;

1.4) держатель спеціального платіжного засобу — фізична особа, яка на законних підставах використовує спеціальний платіжний засіб для ініціювання переказу коштів з відповідного рахунку в банку або здійснює інші операції із застосуванням зазначеного спеціального платіжного засобу;

1.5) документ за операцією із застосуванням спеціальних платіжних засобів — документ, що підтверджує виконання операції із використанням спеціального платіжного засобу, на підставі якого формуються відповідні документи на переказ чи зараховуються кошти на рахунки;

1.6) документ на переказ — електронний або паперовий документ, що використовується банками, їх клієнтами, кліринговими, еквайринговими установами або іншими установами — членами платіжної системи для передачі доручень на переказ коштів;

1.7) документ на переказ готівки — документ на переказ, що використовується для ініціювання переказу коштів, поданих разом з цим документом у готівковій формі;

1.8) еквайрингова установа (еквайр) — юридична особа, яка здійснює еквайринг;

1.9) еквайринг — діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування торговців та виконання розрахунків з ними за операції, які здійснені із застосуванням спеціальних платіжних засобів;

1.12) емісія спеціальних платіжних засобів (далі — емісія) — проведення операцій з випуску спеціальних платіжних засобів певної платіжної системи;

1.13) емітент спеціальних платіжних засобів (далі — емітент) — юридична особа, що є членом платіжної системи та здійснює емісію спеціальних платіжних засобів;

1.14) спеціальний платіжний засіб (платіжна картка тощо) — платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем цього інструмента ініціюється переказ коштів з відповідного рахунку платника або банку, а також здійснюються інші операції, передбачені відповідним договором. За допомогою спеціальних платіжних засобів формуються документи за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів або надаються інші послуги держателям спеціальних платіжних засобів;

1.15) ініціатор — особа, яка на законних підставах ініціює переказ коштів шляхом формування та подання відповідного документа на переказ або використання спеціального платіжного засобу;

1.16) кліринг — механізм, що включає збирання, сортування, ре-консиляцію та проведення взаємозаліку зустрічних вимог учасників платіжної системи, а також обчислення за кожним із них сумарного сальдо за визначений період часу між загальними обсягами вимог та зобов'язань;

1.17) клірингова вимога — документ на переказ, сформований кліринговою установою за результатами клірингу, на підставі якого, шляхом списання/зарахування коштів на рахунки членів платіжної системи, відкритих у розрахунковому банку цієї платіжної системи, проводяться взаєморозрахунки між ними;

1.18) клірингова установа — юридична особа, що за результатами проведеного нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги;

1.19) міжбанківський розрахунковий документ — документ на переказ, сформований банком на підставі розрахункових документів банку, клієнтів та документів на переказ готівки або виконавчого документа;

1.19¹) меморіальний ордер — розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунка платника і внутрішньобанківських операцій відповідно до цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України;

1.19²) моніторинг — діяльність емітента/еквайра щодо контролю за операціями, які здійснюються із застосуванням спеціальних платіжних засобів, з метою виявлення та запобігання помилковим та неналежним переказам. За дорученням емітента/еквайра моніторинг за умови дотримання вимог щодо збереження конфіденційності інформації може проводити юридична особа, яка надає емітенту/еквайру послуги з обробки даних (послуги процесингу);

1.20) неплатоспроможність — нездатність учасника платіжної системи в строк, встановлений договором або визначений законодавством України, в повному обсязі виконати свої зобов'язання щодо переказу коштів;

1.21) операційний день — частина робочого дня банку або іншої установи — члена платіжної системи, протягом якої приймаються від клієнтів документи на переказ і документи на відкликання та можна, за наявності технічної можливості, здійснити їх обробку, передачу та виконання. Тривалість операційного дня встановлюється банком або іншою установою — членом платіжної системи самостійно та закріплюється в їх внутрішніх нормативних актах;

1.22) операційний час — частина операційного дня банку або іншої установи — члена платіжної системи, протягом якої приймаються документи на переказ і документи на відкличання, що мають бути оброблені, передані та виконані цим банком протягом цього ж робочого дня. Тривалість операційного часу встановлюється банком або іншою установою — членом платіжної системи самостійно та закріплюється в їх внутрішніх нормативних актах;

1.23) отримувач — особа, на рахунок якої зараховується сума переказу або яка отримує суму переказу у готівковій формі.

Неналежний отримувач — особа, якій без законних підстав зарахована сума переказу на її рахунок або видана їй у готівковій формі;

1.24) переказ коштів (далі — переказ) — рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути однією і тією ж особою.

Помилковий переказ — рух певної суми коштів, внаслідок якого з вини банку або іншого суб'єкта переказу відбувається її списання з рахунку неналежного платника та/або зарахування на рахунок неналежного отримувача чи видача йому цієї суми у готівковій формі.

Неналежний переказ — рух певної суми коштів, внаслідок якого з вини ініціатора переказу, який не є платником, відбувається її списання з рахунку неналежного платника та/або зарахування на рахунок неналежного отримувача чи видача йому суми переказу в готівковій чи майновій формі;

1.25) платіжна вимога — розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або при договірному списанні отримувача до обслуговуючого платника банку здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача;

1.26) платіжна вимога-доручення — розрахунковий документ, що містить вимогу отримувача безпосередньо до платника сплатити суму коштів та доручення платника банку, що його обслуговує, здійснити переказ визначеної платником суми коштів зі свого рахунка на рахунок отримувача;

1.27) платіжна картка — спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх ра-

хунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором;

1.28) платіжна організація — юридична особа, яка є власником або одержала право на використання товарного та інших знаків, що ідентифікують належність платіжних карток та інших платіжних інструментів до платіжної системи, і яка визначає правила роботи платіжної системи, а також виконує інші функції щодо забезпечення діяльності платіжної системи та несе відповідальність відповідно до закону та договору;

1.29) платіжна система — платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Внутрішньодержавна платіжна система — платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.

Міжнародна платіжна система — платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу;

1.30) платіжне доручення — розрахунковий документ, який містить доручення платника банку або іншій установі — члену платіжної системи, що його обслуговує, здійснити переказ визначеної в ньому суми коштів зі свого рахунка на рахунок отримувача;

1.31) платіжний інструмент — засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунка платника. До платіжних інструментів відносяться документи на переказ та спеціальні платіжні засоби;

1.32) платник — особа, з рахунка якої ініціюється переказ коштів або яка ініціює переказ шляхом внесення до банку або іншої установи — члена платіжної системи документа на переказ готівки разом із відповідною сумою коштів.

Неналежний платник — особа, з рахунка якої помилково або неправомірно переказана сума коштів;

1.32¹⁾ платіжний термінал — електронний пристрій, призначений для ініціювання переказу з рахунка, у тому числі видачі готівки, отримання довідкової інформації і друкування документа за операцією із застосуванням спеціального платіжного засобу;

1.33) реконсиляція — процедура контролю, яка полягає в ідентифікації та перевірці виконання кожного переказу за допомогою щонайменше трьох показників, визначених платіжною системою;

1.34) розрахунковий банк — уповноважений платіжною організацією відповідної платіжної системи банк, що відкриває рахунки членам платіжної системи та бере участь у проведенні взаєморозрахунків між ними;

1.35) розрахунковий документ — документ на переказ коштів, що використовується для ініціювання переказу з рахунка платника на рахунок отримувача;

1.36) розрахунковий чек — паперовий розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене розпорядження платника банку, що його обслуговує, провести переказ суми коштів на користь визначеного в ньому отримувача;

1.37) розрахунково-касове обслуговування — послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору, укладеного між ними, які пов'язані із переказом коштів з рахунка (на рахунок) цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами;

1.38) списання договірне — списання банком з рахунка клієнта коштів без подання клієнтом платіжного доручення, що здійснюється банком у порядку, передбаченому в договорі, укладеному між ним і клієнтом;

1.39) списання примусове — списання коштів, що здійснюється стягувачем без згоди платника на підставі встановлених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом;

1.40) стягувач — особа, яка може бути ініціатором переказу коштів з рахунка платника на підставі виконавчих документів, визначених законом.

Неналежний стягувач — особа, що не має визначених цим Законом підстав на ініціювання переказу коштів з рахунка платника;

1.41) сума переказу — кошти, відповідна сума яких внаслідок переказу має бути зарахована на рахунок отримувача або видана йому у готівковій формі;

1.42) торговець — суб'єкт підприємницької діяльності, який, відповідно до договору з еквайром або платіжною організацією, приймає до обслуговування платіжні інструменти з метою проведення оплати вартості товарів чи послуг (включаючи послуги з видачі коштів у готівковій формі);

1.43) учасник платіжної системи — юридична або фізична особа — суб'єкт відносин, що виникають при проведенні переказу коштів, ініційованого за допомогою платіжного інструмента цієї платіжної системи;

1.44) член платіжної системи — юридична особа, що на підставі належним чином оформленого права (отриманої ліцензії платіжної системи, укладеного з платіжною організацією платіжної системи договору тощо) надає послуги учасникам платіжної системи щодо проведення переказу за допомогою цієї платіжної системи та відповідно до законодавства України має право надавати такі послуги в межах України.

Стаття 2. Законодавство про платіжні системи та переказ коштів

2.1. Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, відносини у сфері переказу коштів регулюються Конституцією України, законами України “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про зв’язок, цим Законом, іншими актами законодавства України та нормативно-правовими актами Національного банку України, а також Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів Міжнародної торгової палати, Уніфікованими правилами з інкасо Міжнародної торгової палати, Уніфікованими правилами по договірних гарантіях Міжнародної торгової палати та іншими міжнародно-правовими актами з питань переказу коштів.

Стаття 3. Кошти в Україні

3.1. Кошти існують у готівковій формі (формі грошових знаків) або у безготівковій формі (формі записів на рахунках у банках).

3.2. Грошові знаки випускаються у формі банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість.

3.3. Гривня як грошова одиниця України (національна валюта) є єдиним законним платіжним засобом в Україні, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення переказів.

Стаття 4. Форми та види розрахунків, що застосовуються при проведенні переказу

4.1. Для проведення переказу можуть використовуватися кошти як у готівковій, так і в безготівковій формі.

Розділ IV

ІНІЦІЮВАННЯ ПЕРЕКАЗУ

Стаття 20. Право ініціювання переказу

20.1. Ініціатором переказу може бути платник, а також отримувач у разі ініціювання переказу за допомогою платіжної вимоги при договірному списанні та в інших випадках, передбачених законодавством, і стягувач, що отримує відповідне право виключно на підставі визначених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом.

Стаття 21. Ініціювання переказу

21.1. Ініціювання переказу проводиться шляхом:

- 1) подання ініціатором до банку, в якому відкрито його рахунок, розрахункового документа;
- 2) подання платником до будь-якого банку документа на переказ готівки і відповідної суми коштів у готівковій формі;
- 3) подання ініціатором до відповідної установи — члена платіжної системи документа на переказ, що використовується у відповідній платіжній системі для ініціювання переказу;
- 4) використання держателем спеціального платіжного засобу для оплати вартості товарів і послуг або для отримання коштів у готівковій формі;
- 5) подання отримувачем платіжної вимоги при договірному списанні;
- 6) надання клієнтом банку, що його обслуговує, належним чином оформленого доручення на договірне списання.

Стаття 22. Ініціювання переказу за допомогою розрахункових документів

22.1. Ініціювання переказу здійснюється за такими видами розрахункових документів:

- 1) платіжне доручення;
- 2) платіжна вимога-доручення;
- 3) розрахунковий чек;
- 4) платіжна вимога;
- 5) меморіальний ордер.

Національний банк України має право встановлювати інші види розрахункових документів.

Стаття 23. Порядок відкликання розрахункових документів

23.1. Платіжне доручення може бути відкликано ініціатором переказу в будь-який час до списання суми коштів з його рахунка шляхом подання до банку, що обслуговує цього ініціатора, документа на відкликання.

Платіжна вимога на примусове списання коштів може бути відкликана стягувачем у будь-який час до списання коштів з рахунка платника шляхом подання до банку, що обслуговує цього стягувача, документа на відкликання.

Стаття 24. Ініціювання переказу за допомогою документа на переказ готівки

24.1. Подання ініціатором до банку або іншої установи — члена платіжної системи документа на переказ готівки і відповідної суми коштів у готівковій формі здійснюється протягом операційного часу.

24.2. Реквізити документів на переказ готівки та особливості їх оформлення встановлюються Національним банком України.

24.3. При використанні документа на переказ готівки ініціювання переказу вважається завершеним з моменту прийняття до виконання банком або іншою установою — членом платіжної системи документа на переказ готівки разом із сумою коштів у готівковій формі.

Прийняття документа на переказ готівки до виконання засвідчується підписом уповноваженої особи банку або іншої установи — члена платіжної системи чи відповідним чином оформленою квитанцією.

Стаття 25. Ініціювання переказу за допомогою спеціального платіжного засобу

25.1. Для ініціювання переказу в межах України можуть застосовуватися спеціальні платіжні засоби як внутрішньодержавних, так

і міжнародних платіжних систем у порядку, встановленому Національним банком України.

25.2. Ініціювання переказу за допомогою спеціальних платіжних засобів має оформлюватися відповідними документами за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів, що визначаються правилами платіжних систем.

Стаття 26. Ініціювання переказу при договірному списанні

26.1. Платник при укладенні договорів із банком має право передбачити договірне списання коштів із своїх рахунків на користь банку платника та/або третіх осіб.

Розділ V

ВИКОНАННЯ МІЖБАНКІВСЬКОГО (ВНУТРІШНЬОБАНКІВСЬКОГО) ПЕРЕКАЗУ

Стаття 27. Порядок виконання міжбанківського (внутрішньобанківського) переказу

27.1. Міжбанківський переказ здійснюється шляхом:

- 1) проведення суми переказу через кореспондентські рахунки, що відкриваються банками в Національному банку України;
- 2) проведення суми переказу через кореспондентські рахунки, що відкриваються банками в інших банках або в розрахунковому банку.

Внутрішньобанківський переказ здійснюється в порядку, визначеному правилами відповідної внутрішньобанківської платіжної системи.

27.2. Банки здійснюють переказ з кореспондентських рахунків інших банків — своїх клієнтів у межах залишку коштів на цих рахунках, крім випадків надання обслуговуючим банком кредиту банку-клієнту.

Порядок визначення залишку коштів встановлюється Національним банком України.

27.3. Банки виконують міжбанківський (внутрішньобанківський) переказ на підставі міжбанківських розрахункових документів.

Стаття 28. Особливості виконання міжбанківського переказу, ініційованого за допомогою спеціального платіжного засобу

28.1. Міжбанківський переказ між банками — членами платіжних систем за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів, здійсненими їх держателями в межах України, проводиться лише у валюті України незалежно від того, в якій валюті відкритий рахунок клієнта.

28.2. Міжбанківський переказ між банками — членами міжнародних платіжних систем за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів, здійсненими їх держателями за межами України, а також за операціями, здійсненими в межах України держателями спеціальних платіжних засобів — нерезидентами України, проводиться у валюті, визначеній у відповідних договорах із платіжними організаціями міжнародних платіжних систем.

28.3. Міжбанківський переказ між членами платіжної системи за операціями із застосуванням емітованих резидентами спеціальних платіжних засобів, що здійснені в межах України, проводиться розрахунковим банком — резидентом.

Розділ VI

ЗАВЕРШЕННЯ ПЕРЕКАЗУ

Стаття 30. Загальний порядок завершення переказу

30.1. Переказ вважається завершеним з моменту зарахування суми переказу на рахунок отримувача або її видачі йому в готівковій формі.

30.2. Банк отримувача в разі надходження суми переказу протягом операційного дня зобов'язаний її зарахувати на рахунок отримувача або виплатити йому в готівковій формі в той самий день або в день (дата валютування), зазначений платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки.

Стаття 31. Порядок завершення переказу при неможливості виплати суми переказу

31.1. У разі неможливості здійснення банком отримувача виплати суми переказу, що має бути сплачена у готівковій формі, через неявку отримувача протягом тридцяти робочих днів з дня надходження цієї суми або зазначеної платником дати валютування, банк отримувача зобов'язаний протягом трьох робочих днів переказати суму переказу ініціатору.

Розділ VII

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПЕРЕКАЗУ КОШТІВ

Стаття 32. Відповідальність банків при здійсненні переказу

32.1. Банк, що обслуговує платника, та банк, що обслуговує отримувача, несуть перед платником та отримувачем відповідальність, пов'язану з проведенням переказу, відповідно до цього Закону та умов укладених між ними договорів.

32.2. У разі порушення банком, що обслуговує платника, встановлених цим Законом строків виконання доручення клієнта на переказ цей банк зобов'язаний сплатити платнику пеню у розмірі 0,1 відсотка суми простроченого платежу за кожний день прострочення, що не може перевищувати 10 відсотків суми переказу, якщо інший розмір пені не обумовлений договором між ними.

32.3. Банки зобов'язані виконувати доручення клієнтів, що містяться в документах на переказ, відповідно до реквізитів цих документів та з урахуванням положень, встановлених пунктом 22.6 статті 22 цього Закону.

32.4. Працівники банку, винні в здійсненні помилкового переказу, несуть відповідальність відповідно до закону.

32.5. У разі прострочення банком отримувача строку переказу ініціатору, який встановлено пунктом 31.1 статті 31 цього Закону, починаючи з тридцять четвертого робочого дня банк отримувача має сплатити ініціатору пеню у розмірі 0,1 відсотка суми переказу за кожний день прострочення, яка не може перевищувати 10 відсотків суми переказу.

32.6. Банк ініціатора зобов'язаний на вимогу ініціатора письмово повідомити про стан виконання його доручення, що міститься у відповідному документі на переказ.

Стаття 33. Відповідальність платника при проведенні переказу

33.1. Платник несе перед банком або іншою установою — членом платіжної системи, що його обслуговують, відповідальність, передбачену умовами укладеного між ними договору.

33.2. Платник несе відповідальність за відповідність інформації, зазначеної ним в документі на переказ, суті операції, щодо якої здійснюється цей переказ. Платник має відшкодувати банку або іншій установі — члену платіжної системи шкоду, заподіяну внаслідок такої невідповідності інформації.

33.3. Платник зобов'язаний відшкодувати шкоду, заподіяну банку або іншій установі — члену платіжної системи, що його обслуговують, внаслідок недотримання цим платником вимог щодо захисту інформації і проведенням незаконних операцій з компонентами платіжних систем (платіжні інструменти, обладнання, програмне забезпечення тощо). При цьому банк або інша установа — член платіжної системи, що обслуговує платника, звільняється від відповідальності перед платником за проведення переказу.

Стаття 34. Відповідальність стягувачів при проведенні переказу

34.1. Відповідальність стягувачів при проведенні переказу визначається законами України, що регулюють діяльність осіб, віднесених цим Законом до стягувачів.

34.2. Відповідальність за обґрунтованість примусового стягнення покладається на стягувача. Стягувач має відшкодувати платнику шкоду, нанесену внаслідок необґрунтованого примусового списання.

Стаття 35. Відповідальність неналежних отримувачів при проведенні переказу

35.1. Неналежний отримувач зобов'язаний протягом трьох робочих днів від дати надходження повідомлення банку-порушника про здійснення помилкового переказу ініціювати переказ еквівалентної суми коштів банку-порушнику, за умови отримання повідомлення цього банку про здійснення помилкового переказу.

Стаття 36. Відповідальність установ небанківських платіжних систем

36.1. У разі втрати суми переказу установа — член платіжної системи має повернути ініціатору цю суму, сплачену вартість наданих послуг, а також сплатити штраф у розмірі 25 відсотків сплаченої вартості наданих послуг.

36.4. Спорі між установою — членом платіжної системи та ініціатором розглядаються у судовому порядку.

Стаття 37. Відповідальність еквайрів та емітентів

37.1. Для встановлення правомірності переказу еквайр, за результатами моніторингу або в разі опротестування переказу держателем, емітентом або платіжною організацією платіжної системи, має право

призупинити завершення переказу на час, передбачений правилами відповідної платіжної системи, але не більше ніж на сто вісімдесят днів.

37.2. На час встановлення ініціатора та правомірності переказу, але не більше ніж впродовж ста вісімдесяти днів, емітент має право не повертати на рахунок неналежного платника суму попередньо списаного неналежного переказу.

Розділ VIII

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПЕРЕКАЗУ

Стаття 38. Вимоги щодо захисту інформації

38.1. Система захисту інформації повинна забезпечувати безперервний захист інформації щодо переказу коштів на усіх етапах її формування, обробки, передачі та зберігання.

38.2. Електронні документи на переказ, розрахункові документи та документи за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів, що містять банківську таємницю, під час їх передавання засобами телекомунікаційного зв'язку повинні бути зашифровані згідно з вимогами відповідної платіжної системи, а за їх відсутності — відповідно до законів України та нормативно-правових актів Національного банку України.

38.3. Порядок захисту та використання засобів захисту інформації щодо переказу визначається законами України, нормативно-правовими актами Національного банку України та правилами платіжних систем.

38.4. Захист інформації забезпечується суб'єктами переказу коштів шляхом обов'язкового впровадження та використання відповідної системи захисту, що складається з:

1) законодавчих актів України та інших нормативно-правових актів, а також внутрішніх нормативних актів суб'єктів переказу, що регулюють порядок доступу та роботи з відповідною інформацією, а також відповідальність за порушення цих правил;

2) заходів охорони приміщень, технічного обладнання відповідної платіжної системи та персоналу суб'єкта переказу;

3) технологічних та програмно-апаратних засобів криптографічного захисту інформації, що обробляється в платіжній системі.

Стаття 39. Відповідальність суб'єктів переказу за забезпечення захисту інформації

39.1. Суб'єкти переказу зобов'язані виконувати встановлені законодавством України та правилами платіжних систем вимоги щодо захисту інформації, яка обробляється за допомогою цих платіжних систем. Правила платіжних систем мають передбачати відповідальність за порушення цих вимог з урахуванням вимог законодавства України.

39.2. При проведенні переказу його суб'єкти мають здійснювати в межах своїх повноважень захист відповідної інформації від:

1) несанкціонованого доступу до інформації — доступу до інформації щодо переказу, що є банківською таємницею або є конфіденційною інформацією, осіб, які не мають на це прав або повноважень, визначених законодавством України, а також якщо це не встановлено договором;

2) несанкціонованих змін інформації — внесення змін або часткового чи повного знищення інформації щодо переказу особами, які не мають на це права або повноважень, визначених законодавством України, а також встановлених договором;

3) несанкціонованих операцій з компонентами платіжних систем — використання або внесення змін до компонентів платіжної системи протягом її функціонування особами, які не мають на це права або повноважень, визначених законодавством України, а також встановлених договором.

39.3. Суб'єкти переказу зобов'язані повідомляти платіжну організацію відповідної платіжної системи про випадки порушення вимог захисту інформації. У разі виявлення при цьому ознак, що можуть свідчити про вчинення злочину, суб'єкти переказу та інші учасники платіжних систем зобов'язані повідомити про такий випадок порушення вимог захисту інформації відповідні правоохоронні органи.

Стаття 40. Порядок надання інформаційних послуг

40.1. Якщо член платіжної системи або його клієнт бере участь у розгляді спору судом, розрахунковий банк цієї платіжної системи чи клірингова установа зобов'язані надавати цьому члену платіжної системи або його клієнту, а також судам та органам досудового слідства послуги для визначення достовірності інформації, яка міститься в електронних документах, що обробляються платіжною системою, яку обслуговує цей розрахунковий банк, ця клірингова установа.

Суди та органи досудового слідства не можуть відмовити у прийнятті як доказу електронного документа та вимагати надання паперового документа.

Стаття 40¹. Порядок проведення моніторингу

Еквайр та емітент повинні проводити моніторинг з метою ідентифікації помилкових та неналежних переказів, суб'єктів помилкових та неналежних переказів та вжиття заходів із запобігання або припинення зазначених переказів.

Моніторинг має проводитися постійно за параметрами, встановленими правилами відповідної платіжної системи.

Національний банк України може встановлювати загальні параметри моніторингу для всіх платіжних систем (груп платіжних систем).

За результатами моніторингу еквайр або емітент для належної ідентифікації суб'єкта переказу має право доручити торгівцю здійснити перевірку документів суб'єкту переказу. В інших випадках еквайр не має права зобов'язувати торгівця, а торговець не має права вимагати від держателя платіжної картки, суб'єкта переказу пред'явлення документів, що посвідчують особу, як засобу ідентифікації держателя, якщо це не передбачено правилами відповідної платіжної системи та/або умовами використання картки, встановленими емітентом.

Розділ IX

КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ТА ПРОВЕДЕННЯМ ПЕРЕКАЗУ

Стаття 41. Здійснення контролю за діяльністю платіжних систем

41.1. Контроль за діяльністю платіжних систем, що функціонують у межах України, здійснюється Національним банком України.

Стаття 42. Здійснення контролю за проведенням переказу

42.1. Контроль за дотриманням членами платіжних систем нормативно-правових актів, що регламентують порядок проведення переказу, а також застосування відповідних заходів впливу, передбачених законодавством України, покладаються на Національний банк України.

42.2. Національний банк України має право встановлювати обмеження на обсяги операцій з видачі готівкових коштів із застосуванням спеціальних платіжних засобів, що використовуються в Україні.

42.3. Національний банк України має право встановлювати обов'язкові вимоги щодо діяльності банку як еквайра та/або емітента, якщо діяльність цього банку призвела до порушення безпеки переказів з використанням спеціальних платіжних засобів, що мало наслідками фінансові втрати держателів спеціальних платіжних засобів.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

(Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 1. — Ст. 1)

Цей Закон встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг.

Метою цього Закону є створення правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, правове забезпечення діяльності і розвитку конкурентоспроможного ринку фінансових послуг в Україні, правове забезпечення єдиної державної політики у фінансовому секторі України.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

1) фінансова установа — юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законом. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг;

2) кредитна установа — фінансова установа, яка відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик;

3) фінансовий кредит — кошти, які надаються у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під процент;

4) фінансові активи — кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів;

5) фінансова послуга — операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за раху-

нок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, — і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів;

6) ринки фінансових послуг — сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів;

7) учасники ринків фінансових послуг — юридичні особи та фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які відповідно до закону мають право здійснювати діяльність з надання фінансових послуг на території України, та споживачі таких послуг;

8) істотна участь — пряме або опосередковане, самостійне або спільно з іншими особами володіння певною частиною статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи;

9) саморегулівна організація — неприбуткове об'єднання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг та якому делегуються відповідними державними органами, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг. Законами України з питань регулювання ринків фінансових послуг можуть бути передбачені додаткові повноваження, які можуть делегуватися саморегулівним організаціям;

10) державне регулювання ринків фінансових послуг — здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам;

11) професійна таємниця — матеріали, документи, інші відомості, якими користуються в процесі та у зв'язку з виконанням своїх посадових обов'язків посадові особи державних органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, та особи, які залучаються до здійснення цих функцій, і які забороняється розголошувати у будь-якій формі до моменту прийняття рішення відповідним уповноваженим державним органом;

12) Уповноважений орган — спеціальний уповноважений орган виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг.

Стаття 2. Сфера дії Закону

1. Цей Закон регулює відносини, що виникають між учасниками ринків фінансових послуг під час здійснення операцій з надання фінансових послуг.

2. Фінансові установи в Україні діють відповідно до цього Закону з урахуванням норм законів України, які встановлюють особливості їх діяльності.

3. Положення цього Закону не поширюються на:
діяльність в Україні фінансових установ, які мають статус міжурядових міжнародних організацій;
діяльність Державного казначейства України та державних цільових фондів.

Стаття 3. Законодавство про регулювання діяльності з надання фінансових послуг

1. Відносини, що виникають у зв'язку з функціонуванням фінансових ринків та наданням фінансових послуг споживачам, регулюються Конституцією України, цим Законом, іншими законами України з питань регулювання ринків фінансових послуг, а також прийнятими згідно з цими законами нормативно-правовими актами.

Розділ II

УМОВИ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Стаття 4. Фінансові послуги

1. Фінансовими вважаються такі послуги:

- 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків;
- 2) довірче управління фінансовими активами;
- 3) діяльність з обміну валют;
- 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- 5) фінансовий лізинг;

- 6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту;
- 7) надання гарантій та поручительств;
- 8) переказ грошей;
- 9) послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення;
- 10) торгівля цінними паперами;
- 11) факторинг;
- 12) інші операції, які відповідають критеріям, визначеним у пункті 5 частини першої статті 1 цього Закону.

Стаття 5. Право на здійснення операцій з надання фінансових послуг

1. Фінансові послуги надаються фінансовими установами, а також, якщо це прямо передбачено законом, фізичними особами — суб'єктами підприємницької діяльності (далі — суб'єкти підприємницької діяльності).

2. Виключне право або інші обмеження щодо надання окремих фінансових послуг встановлюються законами про діяльність відповідної фінансової установи та нормативно-правовими актами державних органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг.

3. Надавати фінансові кредити за рахунок залучених коштів має право на підставі відповідної ліцензії лише кредитна установа.

4. Можливість та порядок надання окремих фінансових послуг юридичними особами, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, визначаються законами та нормативно-правовими актами державних органів, що здійснюють регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг, виданими в межах їх компетенції.

Стаття 6. Договір про надання фінансових послуг

1. Фінансові послуги відповідно до положень цього Закону надаються суб'єктами підприємницької діяльності на підставі договору.

Договір, якщо інше не передбачено законом, повинен містити:

- 1) назву документа;
- 2) назву, адресу та реквізити суб'єкта підприємницької діяльності;
- 3) прізвище, ім'я і по батькові фізичної особи, яка отримує фінансові послуги, та її адресу;
- 4) найменування, місцезнаходження юридичної особи;

- 5) найменування фінансової операції;
- 6) розмір фінансового активу, зазначений у грошовому виразі, строки його внесення та умови взаєморозрахунків;
- 7) строк дії договору;
- 8) порядок зміни і припинення дії договору;
- 9) права та обов'язки сторін, відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору;
- 10) інші умови за згодою сторін;
- 11) підписи сторін.

Уповноважений орган встановлює додаткові вимоги до договорів про надання фінансових послуг фізичним особам, якщо це не врегульовано законом.

При укладенні договору юридична або фізична особа мають право вимагати у суб'єкта підприємницької діяльності надання балансу або довідки про фінансове становище, підтверджені аудитором (аудиторською фірмою), а також бізнес-план, якщо інше не передбачено законодавством України.

2. Підстави, порядок та правові наслідки припинення дії договорів про надання фінансових послуг визначаються цивільним законодавством, законами з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг, а також укладеними відповідно до них договорами.

Розділ III

УМОВИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Стаття 7. Умови початку діяльності

1. Особа набуває статусу фінансової установи після внесення про неї запису до відповідного державного реєстру фінансових установ.

2. У разі якщо відповідно до закону надання певних фінансових послуг потребує ліцензування, фінансова установа має право на здійснення таких послуг лише після отримання відповідних ліцензій.

3. Фінансова установа може розпочати надання фінансових послуг, лише якщо:

1) облікова і реєструюча система відповідає вимогам, встановленим нормативно-правовими актами;

2) внутрішні правила фінансової установи, узгоджені з вимогами законів України та нормативно-правових актів державних органів, що здійснюють регулювання та нагляд за ринками фінансових послуг;

3) професійні якості та ділова репутація персоналу відповідають встановленим законом вимогам.

Стаття 8. Організаційні правила

1. Фінансові установи можуть створюватися у будь-якій організаційно-правовій формі, якщо закони з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг не містять спеціальних правил та обмежень.

2. Закони України з питань регулювання діяльності господарських товариств та юридичних осіб інших організаційно-правових форм застосовуються до фінансових установ з урахуванням особливостей, визначених цим Законом та законами з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг.

Стаття 9. Капітал

1. Мінімальний розмір капіталу фінансових установ, необхідний для їх заснування, та загальні вимоги до регулятивного капіталу, що необхідний для їх функціонування, визначаються законами України з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг.

2. При створенні фінансової установи або у разі збільшення розміру зареєстрованого статутного (пайового) капіталу, статутний (пайовий) капітал повинен бути сплачений у грошовій формі та розміщений на банківських рахунках комерційних банків, які є юридичними особами за законодавством України, якщо інше не передбачено законами України з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг.

3. Продаж та придбання частки у статутному (пайовому) капіталі здійснюються на умовах, встановлених законодавством України.

Стаття 10. Прийняття рішень при конфлікті інтересів

1. Керівник або службовець фінансової установи не можуть брати участь у підготовці та прийнятті рішення щодо прийняття фінансовою установою будь-якого зобов'язання на їх користь.

2. Керівник, службовець або призначений експерт фінансової установи не можуть брати участь у підготовці та прийнятті рішення на користь установи або підприємства, в якому вони, їх близькі родичі або підприємство, яким вони володіють, мають діловий інтерес.

3. Особа, яка є членом органу управління або службовцем фінансової установи, може укладати договори з цією фінансовою установою щодо надання такій особі відповідних фінансових послуг на умовах, що не відрізняються від звичайних.

4. Особа, яка є членом органу управління фінансової установи, не може укласти договори щодо надання цій фінансовій установі професійних послуг (робіт), якщо загальні збори власників не нададуть попередньої згоди на укладення такого договору.

Стаття 11. Достовірність реклами та інформації

1. Фінансовим установам забороняється поширення у будь-якій формі реклами та іншої інформації, що містить неправдиві відомості про їх діяльність у сфері фінансових послуг.

Стаття 12. Право клієнта на інформацію

1. Клієнт має право доступу до інформації щодо діяльності фінансової установи. Фінансові установи зобов'язані на вимогу клієнта надати таку інформацію:

- 1) відомості про фінансові показники діяльності фінансової установи та її економічний стан, які підлягають обов'язковому оприлюдненню;
- 2) перелік керівників фінансової установи та її відокремлених підрозділів;
- 3) перелік послуг, що надаються фінансовою установою;
- 4) ціну/тарифи фінансових послуг;
- 5) кількість акцій фінансової установи, які знаходяться у власності членів її виконавчого органу, та перелік осіб, частки яких у статутному капіталі фінансової установи перевищують п'ять відсотків;
- 6) іншу інформацію з питань надання фінансових послуг та інформацію, право на отримання якої закріплено в законах України.

Стаття 13. Порядок реорганізації та ліквідації фінансових установ

1. Реорганізація та ліквідація фінансових установ відбуваються з додержанням вимог відповідних законів України та нормативно-правових актів державних органів з питань регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг.

Стаття 14. Облік та звітність

1. Фінансова установа зобов'язана вести облік своїх операцій та надавати звітність відповідно до вимог законів та нормативно-правових актів державних органів з питань регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг.

Стаття 15. Вимоги до зовнішнього аудиту

1. Аудиторські перевірки фінансових установ можуть проводитися аудиторами, які:

- 1) мають відповідний сертифікат;
- 2) не мають взаємовідносин щодо права власності з фінансовою установою, діяльність якої перевіряється, не мають заборгованості перед цією установою або іншого конфлікту інтересів;
- 3) внесені до відповідних реєстрів, що ведуться державними органами, які здійснюють регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг. Порядок ведення реєстру визначається відповідним державним органом, який здійснює регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг.

Стаття 16. Об'єднання фінансових установ

1. Фінансові установи мають право на добровільних засадах об'єднувати свою діяльність, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству України та вимогам законів з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг. Правовий статус, види, порядок створення, правовий режим функціонування та припинення діяльності об'єднань визначається згідно із законами України.

2. Об'єднання фінансових установ набуває статусу саморегулівної організації після внесення запису про неї до відповідного реєстру, який ведеться державними органами з питань регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг у межах їх компетенції.

Стаття 17. Недопущення обмеження конкуренції на ринках фінансових послуг

1. Фінансові установи здійснюють свою діяльність з урахуванням вимог антимонопольного законодавства та законодавства про захист від недобросовісної конкуренції.

Стаття 18. Запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Фінансовим установам під час здійснення (надання) фінансових послуг забороняється вступати в договірні відносини з анонімними особами, відкривати та вести анонімні (номерні) рахунки.

Фінансовим установам забороняється вступати в договірні відносини з клієнтами — юридичними чи фізичними особами у разі, якщо виникає сумнів стосовно того, що особа виступає не від власного імені.

Фінансова установа зобов'язана ідентифікувати відповідно до законодавства України:

клієнтів, що відкривають рахунки у фінансовій установі та/або укладають договори про надання фінансових послуг;

клієнтів, які здійснюють операції, що підлягають фінансовому моніторингу;

осіб, уповноважених діяти від імені зазначених клієнтів.

Фінансова установа надає відповідні фінансові послуги лише після здійснення ідентифікації особи клієнтів та вжиття заходів відповідно до законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Фінансова установа має право витребувати, а клієнт зобов'язаний надати документи та передбачені законодавством відомості, необхідні для з'ясування його особи. У разі ненадання клієнтом необхідних документів та передбачених законодавством відомостей або умисного подання неправдивих відомостей про себе фінансова установа відмовляє клієнту у його обслуговуванні та/або наданні фінансових послуг та/або не відкриває рахунок, а в разі наявності раніше відкритих рахунків фінансова установа відмовляє в здійсненні обслуговування та/або не укладає договір про надання фінансових послуг.

У разі якщо виникає сумнів стосовно того, що особа виступає не від власного імені, фінансова установа повинна ідентифікувати та кож особу, від імені якої здійснюється фінансова операція.

У разі наявності при здійсненні ідентифікації мотивованої підозри щодо надання клієнтом недостовірної інформації або навмисного подання клієнтом інформації з метою введення в оману фінансова установа має надавати інформацію про фінансові операції клієнта спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу.

Розділ IV

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Стаття 19. Мета державного регулювання ринків фінансових послуг

1. Метою державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні є:

1) проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;

- 2) захист інтересів споживачів фінансових послуг;
- 3) створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг;
- 4) створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства;
- 5) забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників;
- 6) додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства;
- 7) запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг;
- 8) контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг;
- 9) сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг.

Стаття 20. Форми державного регулювання ринків фінансових послуг

1. Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг здійснюється шляхом:

- 1) ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг;
- 2) нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ;
- 3) нагляду за діяльністю фінансових установ;
- 4) застосування уповноваженими державними органами заходів впливу;
- 5) проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

Стаття 21. Органи, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг

1. Державне регулювання ринків фінансових послуг здійснюється: щодо ринку банківських послуг — Національним банком України; щодо ринків цінних паперів та похідних цінних паперів — Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

щодо інших ринків фінансових послуг — спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг.

Антимонопольний комітет України та інші державні органи здійснюють контроль за діяльністю учасників ринків фінансових послуг та отримують від них інформацію у межах повноважень, визначених законом.

2. Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг здійснюється відповідно до цього Закону та інших законів України.

Стаття 22. Співпраця та координація діяльності між органами, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг

1. Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Уповноважений орган зобов'язані співпрацювати згідно з положеннями цього Закону.

2. Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Уповноважений орган за допомогою засобів зв'язку, що дозволяють фіксувати інформацію, своєчасно повідомляють один одному про будь-які спостереження та висновки, які є необхідними для виконання покладених на них обов'язків.

3. Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Уповноважений орган мають право на доступ до інформаційних баз даних одне одного, які ведуться з метою регулювання ринків фінансових послуг.

Розділ V

ОРГАНІЗАЦІЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ І ПОРЯДОК ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Стаття 23. Організація діяльності Уповноваженого орган

1. Уповноважений орган є центральним органом виконавчої влади, який працює за колегіальним принципом.

2. Уповноважений орган не може бути учасником фінансових ринків як емітент облігацій внутрішніх та зовнішніх державних позик або здійснювати будь-яку іншу діяльність на фінансових ринках, крім передбаченої цим Законом.

3. Положення про Уповноважений орган за поданням Кабінету Міністрів України затверджується Президентом України.

4. Уповноважений орган є юридичною особою і має відокремлене майно, що є державною власністю.

5. Уповноважений орган складається з Голови, заступників Голови та не менше трьох членів Уповноваженого органу — директорів департаментів (далі — директори департаментів), яких призначає на посади та припиняє їх повноваження на цих посадах Президент України.

6. Структура центрального апарату Уповноваженого органу визначається Положенням про Уповноважений орган.

7. Уповноважений орган може створювати та ліквідувати свої територіальні управління для здійснення своїх повноважень. Територіальні управління Уповноваженого органу не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення, що затверджується Уповноваженим органом.

8. За рішенням Уповноваженого органу може створюватися Консультаційно-експертна рада, яка є постійно діючим на громадських засадах дорадчим органом, що бере участь в обговоренні проектів документів, які розробляються та/або розглядаються Уповноваженим органом. Склад Консультаційно-експертної ради та положення про неї затверджує Уповноважений орган.

9. Основною формою роботи Уповноваженого органу є засідання, які збираються за потребою, але не рідше одного разу на місяць. Порядок прийняття Уповноваженим органом рішень визначається у Положенні про Уповноважений орган.

Стаття 24. Голова Уповноваженого органу

1. Голова Уповноваженого органу призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

2. Президент України звільняє з посади Голову Уповноваженого органу у разі:

- 1) закінчення строку його повноважень;
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 3) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 4) припинення його громадянства або виїзду за межі України на постійне місце проживання;
- 5) подання Головою Уповноваженого органу у письмовому вигляді заяви про відставку або про звільнення за власним бажанням;
- 6) з інших причин.

3. Повноваження Голови Уповноваженого органу припиняються у разі його смерті.

4. Головою Уповноваженого органу може бути особа з бездоганною діловою репутацією, яка має вищу економічну чи юридичну освіту і при цьому має досвід постійної протягом семи років роботи за фахом.

5. Голова Уповноваженого органу:

1) здійснює керівництво поточною діяльністю Уповноваженого органу та вирішує всі питання діяльності Уповноваженого органу, за винятком тих, що належать до компетенції Уповноваженого органу;

2) діє без довіреності від імені Уповноваженого органу в межах, встановлених законодавством України;

3) представляє Уповноважений орган у відносинах із державними органами іноземних держав з питань нагляду за діяльністю фінансових установ та міжнародними організаціями;

4) видає накази, розпорядження тощо з питань, що належать до його компетенції;

5) приймає на роботу і звільняє з роботи працівників Уповноваженого органу, заохочує їх та накладає дисциплінарні стягнення;

6) виконує інші функції, необхідні для забезпечення організації роботи та діяльності Уповноваженого органу.

6. Голова Уповноваженого органу одноосібно несе відповідальність перед Президентом України за діяльність Уповноваженого органу.

Стаття 27. Завдання Уповноваженого органу

1. Основними завданнями Уповноваженого органу є:

1) розробка стратегії і реалізації розвитку та вирішення системних питань функціонування ринків фінансових послуг в Україні;

2) здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг та додержанням законодавства у цій сфері;

3) захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування у межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг;

4) узагальнення практики застосування законодавства України з питань фінансових послуг і ринків та розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення;

5) розроблення і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;

6) координація діяльності з іншими державними органами;

7) запровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринків фінансових послуг.

Стаття 28. Повноваження Уповноваженого органу

1. Уповноважений орган у межах своєї компетенції:

1) розробляє і затверджує нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, учасниками ринків фінансових послуг, їх об'єднаннями, контролює їх виконання;

2) здійснює реєстрацію та веде Державний реєстр фінансових установ;

3) видає фінансовим установам у межах своєї компетенції та відповідно до законів з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг та затверджує ліцензійні умови провадження діяльності з надання фінансових послуг та порядок контролю за їх додержанням;

4) встановлює обов'язкові нормативи достатності капіталу та інші показники і вимоги, що обмежують ризики по операціях з фінансовими активами;

5) встановлює плату за реєстрацію документів та видачу ліцензій, надає інформацію за запитами юридичних осіб;

6) дає висновки про віднесення операцій до того чи іншого виду фінансових послуг;

7) встановлює обмеження на суміщення надання певних видів фінансових послуг;

8) здійснює контроль за достовірністю інформації, що надається учасниками ринку фінансових послуг;

9) проводить самостійно чи разом з іншими уповноваженими органами нагляду виїзні та безвиїзні перевірки діяльності фінансових установ;

10) у разі порушення законодавства про фінансові послуги, нормативно-правових актів Уповноваженого органу застосовує заходи впливу та накладає адміністративні стягнення;

11) звертається до суду та господарського суду з позовами (заявами) у зв'язку з порушенням законодавства України про фінансові послуги;

12) надсилає фінансовим установам та саморегульованим організаціям обов'язкові до виконання розпорядження про усунення порушень законодавства про фінансові послуги та вимагає надання необхідних документів;

13) надсилає матеріали в правоохоронні органи стосовно фактів правопорушень, що стали відомі під час проведення перевірок;

14) надсилає матеріали в органи Антимонопольного комітету України у разі виявлення порушень антимонопольного законодавства;

15) вимагає скликання зборів учасників фінансової установи;

16) здійснює моніторинг руху капіталу в Україну та за її межі через ринки фінансових послуг;

17) встановлює вимоги щодо програмного забезпечення та спеціального технічного обладнання фінансових установ, пов'язаного з наданням фінансових послуг;

18) встановлює порядок розкриття інформації та складання звітності учасниками ринків фінансових послуг відповідно до законодавства України;

19) визначає професійні вимоги до керівників та головних бухгалтерів фінансових установ та може вимагати звільнення з посад осіб, які не відповідають встановленим вимогам для зайняття відповідних посад.

2. Рішення, прийняті Уповноваженим органом з питань оцінки ефективності та координації діяльності по регулюванню і нагляду за окремими ринками фінансових послуг, є обов'язковими до виконання директорами департаментів.

Стаття 29. Напрями нагляду

1. Основними напрямками нагляду Уповноваженого органу є додержання встановлених критеріїв та нормативів щодо:

1) ліквідності;

2) капіталу та платоспроможності;

3) прибутковості;

4) якості активів та ризиковості операцій;

5) якості систем управління та управлінського персоналу;

6) додержання правил надання фінансових послуг.

2. Правила підготовки, надання та обробки даних щодо діяльності фінансових установ у розрізі напрямів нагляду встановлюються Уповноваженим органом.

Стаття 30. Інспектування

1. Уповноважений орган має право здійснювати в межах своєї компетенції інспектування фінансових установ, а також їх споріднених та афілійованих осіб.

Стаття 31. Обов'язковість збереження професійної таємниці

1. Матеріали, які надаються для аналізу або перевірки, а також відомості та документи про фінансовий, майновий стан юридичних і фізичних осіб, що надходять до Уповноваженого органу, становлять професійну таємницю і можуть бути використані лише для здійснення Уповноваженим органом його функцій, включаючи випадки щодо законодавчо встановленого порядку обміну інформацією.

2. Несанкціоноване розголошення будь-яких відомостей, матеріалів, документів, що відносяться до професійної таємниці, тягне відповідальність відповідно до законів, крім випадків, коли таке розголошення необхідне для запобігання легалізації грошей, набутих злочинним шляхом.

Стаття 32. Співпраця з державними органами іноземних держав з питань нагляду за діяльністю фінансових установ та міжнародними організаціями

1. Уповноважений орган у межах своєї компетенції здійснює співробітництво з міжнародними організаціями, державними органами і неурядовими організаціями іноземних держав з питань, віднесених до його компетенції.

Стаття 33. Звітність

1. Уповноважений орган зобов'язаний з урахуванням вимог законодавства про захист державної та професійної таємниць оприлюднювати в офіційних засобах масової інформації основні положення свого щорічного звіту.

Розділ VI

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Стаття 34. Обов'язковість ліцензування

1. Уповноважений орган у межах своєї компетенції видає ліцензії для здійснення фінансовими установами:

- 1) страхової діяльності;
- 2) діяльності з надання послуг накопичувального пенсійного забезпечення;
- 3) надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів;

4) діяльності з надання будь-яких фінансових послуг, що передбачають пряме або опосередковане залучення фінансових активів від фізичних осіб.

2. Здійснення діяльності, зазначеної у частині першій цієї статті, дозволяється тільки після отримання відповідної ліцензії. Особи, винні у здійсненні діяльності без ліцензії, несуть відповідальність згідно із законами України.

3. Ліцензія, яка надається для здійснення діяльності з надання фінансових послуг, не може передаватися третім особам.

Стаття 35. Документи, які подаються органу ліцензування для одержання ліцензії

1. Особа, яка має намір провадити певний вид господарської діяльності з надання фінансових послуг, що ліцензується, особисто або через уповноважений нею орган чи особу звертається до Уповноваженого органу із заявою встановленого зразка про видачу ліцензії.

У заяві про видачу ліцензії повинні міститися відомості про особу заявника (найменування, місцезнаходження, банківські реквізити, ідентифікаційний код). У разі наявності у заявника філій, інших відокремлених підрозділів, які провадитимуть господарську діяльність на підставі отриманої ліцензії, у заяві зазначається їх місцезнаходження.

2. До заяви про видачу ліцензії додається копія свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності або копія довідки про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, засвідчена нотаріально або органом, який видав оригінал документа.

3. Заява про видачу ліцензії та документи, що додаються до неї, приймаються за описом, копія якого видається заявнику з відміткою про дату прийняття документів органом ліцензування та підписом відповідальної особи.

4. Законами України з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг можуть встановлюватися додаткові вимоги щодо переліку та змісту документів, необхідних для отримання відповідної ліцензії.

5. Про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду заявник повідомляється в письмовій формі із зазначенням підстав залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду у строки передбачені для ви-

дачі ліцензії. Після усунення причин, що були підставою для винесення рішення про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду, заявник може повторно подати заяву про видачу ліцензії, яка розглядається в порядку, встановленому цим Законом.

Стаття 36. Рішення про видачу або відмову у видачі ліцензії

1. Уповноважений орган здійснює нагляд за діяльністю відповідних фінансових установ, приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у строк не пізніше ніж тридцять календарних днів з дати надходження заяви про видачу ліцензії та документів, що додаються до заяви, якщо законом, що регулює відносини у певних сферах господарської діяльності, не передбачений інший строк видачі ліцензії на окремі види діяльності.

2. Повідомлення про прийняття рішення про видачу ліцензії або про відмову у видачі ліцензії надсилається (видається) заявникові в письмовій формі протягом трьох робочих днів з дати прийняття відповідного рішення. У рішенні про відмову у видачі ліцензії зазначаються підстави такої відмови.

3. Підставами для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії є:

- 1) недостовірність даних у документах, поданих заявником, для отримання ліцензії;
- 2) невідповідність заявника згідно з поданими документами ліцензійним умовам, встановленим для виду господарської діяльності, зазначеного в заяві про видачу ліцензії.

4. У разі відмови у видачі ліцензії на підставі виявлення недостовірних даних у документах, поданих заявником про видачу ліцензії, суб'єкт господарювання може подати до органу ліцензування нову заяву про видачу ліцензії не раніше ніж через три місяці з дати прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії.

5. У разі відмови у видачі ліцензії на підставі невідповідності заявника ліцензійним умовам, встановленим для виду господарської діяльності, зазначеного в заяві про видачу ліцензії, суб'єкт господарювання може подати до органу ліцензування нову заяву про видачу ліцензії після усунення причин, що стали підставою для відмови у видачі ліцензії.

6. Рішення про відмову у видачі ліцензії може бути оскаржено у судовому порядку.

Стаття 37. Відомості, які містить ліцензія

1. Уповноважений орган використовує бланки ліцензії єдиного зразка. Бланк ліцензії єдиного зразка затверджується Кабінетом Міністрів України.

2. Бланки ліцензій є документами суворої звітності, мають облікову серію і номер.

3. У ліцензії зазначаються:

- 1) найменування органу ліцензування, що видав ліцензію;
- 2) вид господарської діяльності з надання фінансових послуг, на право провадження якого видається ліцензія;
- 3) найменування юридичної особи;
- 4) ідентифікаційний код юридичної особи;
- 5) місцезнаходження юридичної особи;
- 6) дата прийняття та номер рішення про видачу ліцензії;
- 7) посада, прізвище та ініціали особи, яка підписала ліцензію;
- 8) дата видачі ліцензії та строк її дії.

Ліцензія підписується директором відповідного департаменту Уповноваженого органу або його заступником та засвідчується печаткою Уповноваженого органу.

Стаття 38. Видача ліцензії

1. У разі прийняття позитивного рішення про видачу ліцензії Уповноважений орган повинен оформити ліцензію не пізніше ніж за п'ять робочих днів з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії.

Розділ VII

ЗАХОДИ ВПЛИВУ

Стаття 39. Застосування заходів впливу

1. У разі порушення законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність з надання фінансових послуг, Уповноважений орган застосовує заходи впливу відповідно до закону.

2. Уповноважений орган обирає та застосовує заходи впливу на основі аналізу даних та інформації стосовно порушення, враховуючи наслідки порушення та наслідки застосування таких заходів.

Стаття 40. Види заходів впливу

1. Уповноважений орган може застосовувати такі заходи впливу:

- 1) зобов'язати порушника вжити заходів для усунення порушення;
- 2) вимагати скликання позачергових зборів учасників фінансової установи;
- 3) накладати штрафи в розмірах, передбачених статтями 41 і 43 цього Закону;
- 4) тимчасово зупиняти або анулювати ліцензію на право здійснення діяльності з надання фінансових послуг;
- 5) відсторонювати керівництво від управління фінансовою установою та призначати тимчасову адміністрацію;
- 6) затверджувати план відновлення фінансової стабільності фінансової установи;
- 7) порушувати питання про ліквідацію установи.

2. Порядок та умови застосування заходів впливу встановлюються законами України та нормативно-правовими актами Уповноваженого органу.

3. Рішення Уповноваженого органу щодо застосування заходів впливу у вигляді тимчасової адміністрації є виконавчим документом.

Стаття 41. Штрафні санкції, що застосовуються до суб'єктів підприємницької діяльності — юридичних осіб за правопорушення, вчинені на ринках фінансових послуг

1. Уповноважений орган застосовує до суб'єктів підприємницької діяльності штрафні санкції:

1) за діяльність на ринках фінансових послуг без ліцензії, одержання якої передбачено законом, — у розмірі до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше одного відсотка від розміру статутного (пайового) капіталу юридичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності, що вчинила правопорушення;

2) за ненадання, несвоєчасне надання або надання завідомо недостовірної інформації — у розмірі до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше одного відсотка від розміру статутного (пайового) капіталу юридичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності, що вчинила правопорушення;

3) за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання розпоряджень, рішень Уповноваженого органу про усунення порушень що-

до надання фінансових послуг — у розмірі до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше одного відсотка від розміру статутного (пайового) капіталу юридичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності, що вчинила правопорушення.

2. Рішення Уповноваженого органу про застосування штрафних санкцій може бути оскаржено в суді.

3. Штрафи, накладені Уповноваженим органом, стягуються у судовому порядку.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

(Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 1. — Ст. 2)

Цей Закон регулює відносини у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та спрямований на боротьбу з фінансуванням тероризму.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

доходи — це будь-яка економічна вигода, одержана внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передує легалізації (відмиванню доходів), яка може складатися з матеріальної власності чи власності, що виражена в правах, а так само включає рухоме чи нерухоме майно та документи, які підтверджують право на таку власність або частку в ній; суспільно небезпечне протиправне діяння, що передує легалізації (відмиванню) доходів, — діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк три і більше років (за виключенням діянь, передбачених статтями 207, 212 Кримінального кодексу України) або яке визнається злочином за кримінальним законом іншої держави, і за таке ж саме діяння передбачена відповідальність.

Кримінальним кодексом України, та внаслідок вчинення якого є незаконно одержані доходи; легалізація (відмивання) доходів — вчинення дій, визначених статтею 2 цього Закону, з метою надання правомірного вигляду володінню, користуванню або розпорядженню доходами або дій, спрямованих на приховування джерел походження таких доходів; фінансова операція — будь-яка операція, пов'язана із здійсненням або забезпеченням здійснення платежу за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу, зокрема: внесення або зняття депозиту (внеску, вкладу); переказ грошей з рахунку на

рахунок; обмін валюти; надання послуг з випуску, купівлі або продажу цінних паперів та інших видів фінансових активів; надання або отримання позики або кредиту; страхування (перестраховування); надання фінансових гарантій та зобов'язань; довірче управління портфелем цінних паперів; фінансовий лізинг; здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї; надання послуг з випуску, купівлі, продажу і обслуговування чеків, векселів, платіжних карток, грошових поштових переводів та інших платіжних інструментів; відкриття рахунку; обов'язковий фінансовий моніторинг — це сукупність заходів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу з аналізу інформації щодо фінансових операцій, що надається суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а також заходів з перевірки такої інформації відповідно до законодавства України; внутрішній фінансовий моніторинг — діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу по виявленню, відповідно до цього Закону, фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та інших фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів.

Стаття 2. Дії, які відносяться до легалізації (відмивання) доходів

До легалізації (відмивання) доходів цим Законом відносяться дії, спрямовані на приховування чи маскування незаконного походження коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів або іншого майна, за умови усвідомлення особою, що вони були доходами.

Стаття 3. Сфера застосування Закону

Дія цього Закону поширюється на громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також юридичних осіб, їх філії, представництва та інші відокремлені підрозділи, що забезпечують здійснення фінансових операцій на території України, а також поза її межами відповідно до міжнародних договорів України.

Розділ II

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Стаття 4. Система та суб'єкти фінансового моніторингу

Система фінансового моніторингу складається з двох рівнів первинного та державного.

Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є:

банки, страхові та інші фінансові установи;

платіжні організації, члени платіжних систем, еквайрингові та клірингові установи;

товарні, фондові та інші біржі;

професійні учасники ринку цінних паперів;

інститути спільного інвестування;

гральні заклади, ломбарди, юридичні особи, які проводять будь-які лотереї;

підприємства, організації, які здійснюють управління інвестиційними фондами чи недержавними пенсійними фондами;

підприємства і об'єднання зв'язку, інші некредитні організації, які здійснюють переказ грошових коштів;

інші юридичні особи, які відповідно до законодавства здійснюють фінансові операції.

Суб'єктами державного фінансового моніторингу є:

центральні органи виконавчої влади та Національний банк України, які відповідно до закону виконують функції регулювання та нагляду за діяльністю юридичних осіб, що забезпечують здійснення фінансових операцій;

спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу — центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом (далі — Уповноважений орган).

Стаття 5. Завдання та обов'язки суб'єкта первинного фінансового моніторингу

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу на підставі та на виконання цього Закону зобов'язаний:

проводити ідентифікацію особи, яка здійснює фінансову операцію, що підлягає фінансовому моніторингу відповідно до цього Закону, або відкриває рахунок (в тому числі депозитний), на підставі наданих в установленому порядку документів або за наяв-

ності підстав вважати, що інформація щодо ідентифікації особи потребує уточнення;

забезпечувати виявлення і реєстрацію фінансових операцій, що відповідно до цього Закону підлягають фінансовому моніторингу;

надавати Уповноваженому органу інформацію про фінансову операцію, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з моменту її реєстрації;

сприяти працівникам Уповноваженого органу у проведенні аналізу фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу;

надавати відповідно до законодавства додаткову інформацію на запит Уповноваженого органу, пов'язану з фінансовими операціями, що стали об'єктом фінансового моніторингу, в тому числі таку, що становить банківську та комерційну таємницю, не пізніше, ніж протягом трьох робочих днів з моменту отримання запиту;

сприяти суб'єктам державного фінансового моніторингу з питань проведення аналізу фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

вживати заходів щодо запобігання розголошенню (у тому числі особам, стосовно фінансових операцій яких проводиться перевірка) інформації, яка надається Уповноваженому органу, та іншої інформації з питань фінансового моніторингу (в тому числі про факт подання такої інформації);

зберігати документи, які стосуються ідентифікації осіб, якими здійснено фінансову операцію, що згідно з цим Законом підлягає фінансовому моніторингу, та всю документацію про здійснення фінансової операції протягом п'яти років після проведення такої фінансової операції.

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу з урахуванням вимог чинного законодавства і нормативно-правових актів Уповноваженого органу встановлює правила проведення внутрішнього фінансового моніторингу та призначає працівника, відповідального за його проведення.

Відповідальний працівник має бути незалежним у своїй діяльності і підзвітним тільки керівнику суб'єкта первинного фінансового моніторингу та зобов'язаний не рідше одного разу на місяць інформувати керівника про виявлені фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та заходи, які були вжиті, у тому числі щодо:

розробки та постійного поновлення правил внутрішнього фінансового моніторингу і програм його здійснення з урахуванням вимог чинного законодавства та нормативних актів Уповноваженого органу;

підготовки персоналу щодо виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу відповідно до цього Закону, шляхом проведення освітніх та практичних заходів;

забезпечення проведення внутрішнього фінансового моніторингу.

Стаття 6. Ідентифікація осіб, що здійснюють фінансові операції

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу на підставі наданих оригіналів або належним чином завірених копій документів ідентифікує осіб, які здійснюють фінансові операції, що згідно з цим Законом підлягають фінансовому моніторингу.

З метою ідентифікації резидентів визначаються:

для фізичних осіб — прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, серія та номер паспорта (або іншого документа, який посвідчує особу), дата видачі та орган, що його видав, місце проживання, ідентифікаційний номер згідно з Державним реєстром фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів;

для юридичних осіб — найменування, юридична адреса, документи про підтвердження державної реєстрації (включаючи установчі документи, інформацію щодо посадових осіб та їх повноважень тощо), ідентифікаційний код згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України, реквізити банку, в якому відкрито рахунок, та номер банківського рахунку.

З метою ідентифікації нерезидентів визначаються:

для фізичних осіб — прізвище, ім'я, по батькові (у разі його наявності), дата народження, серія та номер паспорта (або іншого документа, який посвідчує особу), дата видачі та орган, що його видав, громадянство, місце проживання або тимчасового перебування;

для юридичних осіб — повне найменування, місцезнаходження та реквізити банку, у якому відкрито рахунок, і номер банківського рахунку.

Стаття 7. Право суб'єкта первинного фінансового моніторингу відмовитися від забезпечення здійснення фінансової операції

Перед або після здійснення фінансової операції суб'єкт первинного фінансового моніторингу з'ясовує можливість віднесення її до фі-

нансової операції, що відповідно до цього Закону підлягає фінансовому моніторингу. У разі виявлення такої фінансової операції, вона підлягає реєстрації відповідним суб'єктом первинного фінансового моніторингу. Для цього в реєстрі фіксується особа, що здійснює фінансову операцію, вид фінансової операції та підстави для її здійснення, дата та сума. Порядок реєстрації фінансової операції, що відповідно до цього Закону підлягає фінансовому моніторингу, встановлюється для банків — Національним банком України, а для інших суб'єктів фінансового моніторингу Кабінетом Міністрів України.

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу має право відмовитися від забезпечення здійснення фінансової операції у разі встановлення, що ця фінансова операція містить ознаки такої, що згідно з цим Законом підлягає фінансовому моніторингу, та зобов'язаний ідентифікувати і повідомити Уповноважений орган про осіб, що здійснюють зазначену фінансову операцію, та її характер.

Стаття 8. Надання інформації про фінансову операцію

Порядок надання Уповноваженому органу інформації про фінансову операцію, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, встановлюється відповідно Національним банком України для банків, а Кабінетом Міністрів України — для інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Надання інформації суб'єктами первинного фінансового моніторингу Уповноваженому органу в установленому порядку не є порушенням банківської або комерційної таємниці.

Стаття 9. Взяття на облік фінансової операції, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу

Фінансова операція, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, щодо якої отримана інформація, обліковується Уповноваженим органом. Порядок взяття на облік фінансової операції, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 10. Повноваження центральних органів виконавчої влади та Національного банку України з питань фінансового моніторингу

До суб'єктів державного фінансового моніторингу (за винятком Уповноваженого органу), які відповідно до законодавства викону-

ють функції регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу, відносяться Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг.

Розділ III

ФІНАНСОВІ ОПЕРАЦІЇ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ОBOB'ЯЗКОВОМУ ТА ВНУТРІШНЬОМУ ФІНАНСОВОМУ МОНІТОРИНГУ

Стаття 11. Фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу

Фінансова операція підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, якщо сума, на яку вона проводиться, дорівнює чи перевищує 80000 гривень або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентну 80000 гривень, та має одну або більше ознак, визначених цією статтею:

переказ грошових коштів на анонімний (номерний) рахунок за кордон і надходження грошових коштів з анонітного (номерного) рахунку з-за кордону, а також переказ коштів на рахунок, відкритий у фінансовій установі в країні, що віднесена Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон;

купівля (продаж) чеків, дорожніх чеків або інших подібних платіжних засобів за готівку;

зарахування або переказ грошових коштів, надання або отримання кредиту (позики), проведення фінансових операцій з цінними паперами у випадку, коли хоча б одна із сторін є фізичною або юридичною особою, що має відповідну реєстрацію, місце проживання чи місце знаходження в країні (на території), яка не бере участь в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, або однією з сторін є особа, що має рахунок в банку, зареєстрованому у вищезазначеній країні (на вищезазначеній території);

переказ коштів у готівковій формі за кордон з вимогою видати одержувачу кошти готівкою;

зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом того самого або наступного операційного дня іншій особі;

зарахування грошових коштів на рахунок чи списання грошових коштів з рахунку юридичної особи, період діяльності якої не перевищує трьох місяців з дня її реєстрації, або зарахування грошових коштів на рахунок чи списання грошових коштів з рахунку юридичної особи у випадку, якщо операції на зазначеному рахунку не проводилися з моменту його відкриття;

відкриття рахунку з внесенням на нього коштів на користь третьої особи;

переказ особою, за відсутності зовнішньоекономічного контракту, коштів за кордон;

обмін банкнот, особливо іноземної валюти, на банкноти іншого номіналу;

проведення фінансових операцій з цінними паперами на пред'явника, не розміщеними в депозитаріях;

придбання особою цінних паперів за готівку;

виплата фізичній особі страхового відшкодування або отримання страхової премії;

виплата особі виграшу в лотерею, казино або в іншому гральному закладі;

розміщення дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та інших цінностей в ломбард.

Стаття 12. Фінансові операції, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу

Фінансова операція підлягає внутрішньому фінансовому моніторингу, якщо вона має одну або більше ознак, визначених цією статтею:

1) заплутаний або незвичний характер фінансової операції, яка не має очевидного економічного сенсу або очевидної законної мети, зокрема:

а) прийняття суб'єктом первинного фінансового моніторингу коштів від особи, яка пропонує або погоджується на отримання процентів по депозиту, нижчих за процентну ставку, що встановлена у банку на поточний момент, або сплату комісій (плати за здійснення окремих операцій з його коштами) у розмірах, більших ніж визначені суб'єктом первинного моніторингу за тотожними вкладами або операціями на поточний момент;

б) наполягання особи провести операцію за правилами, відмінними від встановлених законодавством та внутрішніми документами

суб'єкта первинного моніторингу щодо таких операцій за змістом або за строками її проведення;

в) внесення особою у раніше узгоджену схему проведення операції (операцій) безпосередньо перед початком її реалізації значних змін, що особливо стосуються напряму руху грошових коштів або іншого майна, в тому числі неодноразова зміна банківських реквізитів бенефіціара після надання першого доручення на переведення коштів або індосацію платіжних документів, надання доручення на перерахування коштів бенефіціару через два та більше рахунки інших осіб;

г) представлення особою інформації, яку неможливо перевірити;

г) неможливість встановлення контрагентів особи, прийняття суб'єктом первинного фінансового моніторингу коштів (платіжних документів до їх оплати) від особи, яка надсилає кошти на адресу іншої сторони цивільно-правової угоди, внаслідок чого такі кошти повертаються без виконання фінансової операції у зв'язку з незначенням такої іншої сторони або у зв'язку з її відмовою щодо їх прийняття;

д) відмова в наданні особою (клієнтом) відомостей, передбачених законодавством та відповідними внутрішніми документами суб'єкта первинного фінансового моніторингу;

е) регулярне укладення особою строкових угод або використання інших похідних фінансових інструментів, особливо таких, що не передбачають поставки базового активу, за фінансовими операціями з одним або кількома контрагентами, результатом чого є постійний прибуток або постійні збитки особи;

є) прийняття суб'єктом первинного фінансового моніторингу коштів (платіжних документів до їх оплати) від особи, яка здійснює неодноразовий обмін цінних паперів на інші цінні папери протягом поточного року без отримання або надання грошових компенсацій, пов'язаних з таким обміном;

ж) настання страхового випадку протягом короткого терміну, який визначається спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг, після укладення страхової угоди;

2) невідповідність фінансової операції діяльності юридичної особи, що встановлена статутними документами цієї особи, зокрема:

а) не пов'язане з діяльністю особи істотне збільшення залишку на рахунку, який згодом перераховується іншому суб'єкту первинного фінансового моніторингу або використовується для цілей купівлі

іноземної валюти (з переказом на користь нерезидента), цінних паперів на пред'явника;

б) відсутність зв'язку між характером і родом діяльності особи з послугами, за якими особа звертається до суб'єкта первинного фінансового моніторингу;

в) регулярне представлення чеків, емітованих банком-нерезидентом та індосованих нерезидентом, на інкасо, якщо така діяльність не відповідає діяльності особи, відомій суб'єкту первинного фінансового моніторингу;

г) зарахування на рахунок особи значної кількості платежів від фізичних осіб на суму, що не перевищує суму, визначену статтею 11 цього Закону, у тому числі через касу суб'єкта первинного фінансового моніторингу, якщо діяльність особи не пов'язана з наданням послуг населенню, збором обов'язкових або добровільних платежів;

г) істотне збільшення частки готівки, що надходить на рахунок особи, якщо звичайними для основної діяльності особи є розрахунки в безготівковій формі;

д) розміщення на рахунку значної суми готівкових коштів особою, яка за рівнем доходу чи сферою діяльності не може здійснювати фінансову операцію на таку суму;

е) разовий продаж (купівля) особою великого пакета цінних паперів, що вільно не обертаються на організованому ринку, за умови, що особа не є професійним учасником ринку цінних паперів і цінні папери не передаються особі в погашення простроченої заборгованості контрагента перед особою;

3) виявлення неодноразового здійснення фінансових операцій, характер яких дає підстави вважати, що метою їх здійснення є уникнення процедур обов'язкового фінансового моніторингу, передбачених цим Законом, зокрема:

а) регулярне зарахування на рахунок особи (у випадку юридичної особи, якщо це не пов'язано з її основною діяльністю) коштів у готівковій формі з подальшим переказом усієї або більшої частини суми протягом одного операційного дня або наступного за ним дня на рахунок клієнта, відкритий в іншого суб'єкта первинного фінансового моніторингу, або на користь третьої особи, у тому числі нерезидента;

б) передавання особою доручення про здійснення фінансової операції через представника (посередника), якщо представник (по-

середник) виконує доручення особи без встановлення прямого (особистого) контакту з суб'єктом первинного фінансового моніторингу.

Внутрішній фінансовий моніторинг може здійснюватися й щодо інших фінансових операцій, коли у суб'єкта первинного фінансового моніторингу виникають підстави вважати, що фінансова операція проводиться з метою легалізації (відмивання) доходів.

Розділ IV

ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ ТА ПРАВА УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ

Стаття 13. Завдання та функції Уповноваженого органу

Завданнями Уповноваженого органу є:

збір, обробка і аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу;

участь у реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму;

створення та забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму;

налагодження співробітництва, взаємодії та інформаційного обміну з органами державної влади, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями в зазначеній сфері;

забезпечення представництва України в установленому порядку в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму.

Стаття 13¹. Політична незалежність Уповноваженого органу.

Керівник Уповноваженого органу призначається і звільняється з посади у встановленому законодавством порядку. Використання Уповноваженого органу в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається.

Діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Уповноваженому органі забороняється.

На період служби чи роботи за трудовим договором членство посадових і службових осіб Уповноваженого органу у таких об'єднаннях зупиняється.

Стаття 14. Права Уповноваженого органу

Уповноважений орган має право:

залучати до розгляду питань, що належать до його компетенції, спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками);

одержувати в установленому законодавством порядку від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію (у тому числі ту, що становить банківську або комерційну таємницю), необхідну для виконання покладених на нього завдань;

одержувати в установленому законодавством порядку від центральних органів виконавчої влади та Національного банку України, які, згідно з цим Законом, одержують узагальнені матеріали про фінансові операції від Уповноваженого органу, інформацію про хід операцювання та вжиття відповідних заходів на підставі отриманих матеріалів;

здійснювати в установленому законодавством порядку доступ, в тому числі автоматизований, до баз даних інших суб'єктів державного фінансового моніторингу та органів державної виконавчої влади;

укладати в установленому законодавством порядку міжнародні договори міжвідомчого характеру з відповідними органами інших держав з питань співробітництва;

видавати нормативно-правові акти, необхідні для виконання ним завдань та функцій, передбачених статтею 13 цього Закону.

Розділ V

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

Стаття 15. Засади міжнародного співробітництва у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму

Міжнародне співробітництво у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму здійснюється відповідно до Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (1990 рік), інших міжнародних договорів України, цього Закону, інших нормативно-правових актів.

Відмова або відстрочення у задоволенні запиту стосовно міжнародного співробітництва у запобіганні і протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму здійснюються лише на підставі та за умови виконання положень Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (1990 рік).

Стаття 16. Органи, уповноважені здійснювати міжнародне співробітництво у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму

Центральним органом, на який покладаються повноваження щодо здійснення міжнародного співробітництва у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму є Міністерство юстиції України — щодо судових рішень, які стосуються конфіскації доходів, і Генеральна прокуратура України — щодо вчинення процесуальних дій під час розслідування кримінальних справ (провадження окремих процесуальних дій щодо справ про виявлення доходів).

Розділ VI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЗАКОНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ

Стаття 17. Відповідальність за порушення вимог цього Закону

Особи, винні у порушенні вимог цього Закону, несуть кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність згідно із законом. Такі особи також можуть бути позбавлені права провадити певні види діяльності згідно із законодавством.

Юридичні особи, які здійснювали фінансові операції з легалізації (відмивання) доходів або фінансували тероризм, можуть бути ліквідовані за рішенням суду.

У разі невиконання (неналежного виконання) суб'єктом первинного фінансового моніторингу вимог цього Закону до нього може застосовуватися в порядку, встановленому законодавством, штраф у розмірі до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У випадку відсутності згоди щодо сплати штрафу рішення про накладення штрафу чи у його відмові приймається судом за подан-

ням органу, що регулює діяльність суб'єкта первинного фінансового моніторингу та надає ліцензії або інший спеціальний дозвіл.

Неодноразове порушення суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог цього Закону тягне за собою за рішенням суду обмеження, тимчасове припинення дії та позбавлення ліцензії чи іншого спеціального дозволу на право провадження певних видів діяльності в порядку, встановленому законодавством.

Стаття 18. Відновлення прав і законних інтересів

За рішенням суду доходи підлягають конфіскації в дохід державі або повертаються їх власнику, права чи законні інтереси якого були порушені, або відшкодовується їх вартість.

Угоди, спрямовані на легалізацію (відмивання) доходів і фінансування тероризму, визнаються недійсними в установленому законом порядку.

Суб'єкти фінансового моніторингу, їх посадові особи та інші працівники не несуть відповідальності за шкоду, заподіяну юридичним і фізичним особам, у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків під час проведення фінансового моніторингу, якщо вони діяли у межах завдань, обов'язків та у спосіб, що передбачені цим Законом.

Шкода, заподіяна юридичній або фізичній особі незаконними діями державних органів внаслідок проведення ними заходів щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму, відшкодовується з Державного бюджету України.

Використання Уповноваженого органу в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається.

Діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Уповноваженому органі забороняється.

На період служби чи роботи за трудовим договором членство посадових і службових осіб Уповноваженого органу у таких об'єднаннях зупиняється.

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
ПРО МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

(від 26 серпня 1999 року № 1081/99)

1. Міністерство фінансів України (Мінфін України) є центральним органом виконавчої влади, підпорядкованим Кабінету Міністрів України.

Мінфін України забезпечує проведення єдиної державної фінансової, бюджетної, податкової політики, спрямованої на реалізацію визначених завдань економічного та соціального розвитку України, здійснює координацію діяльності у цій сфері інших центральних органів виконавчої влади.

2. Мінфін України у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України та цим Положенням.

Мінфін України узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його повноважень, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства та в установленому порядку вносить їх на розгляд Президенту України та Кабінету Міністрів України.

У межах своїх повноважень Мінфін України організовує виконання актів законодавства і здійснює систематичний контроль за їх реалізацією.

3. Основними завданнями Мінфіну України є:
розроблення та проведення єдиної державної фінансової, бюджетної, податкової політики;

здійснення разом з іншими органами виконавчої влади аналізу сучасної економічної та фінансової ситуації в Україні, а також перспектив її розвитку;

розроблення стратегії щодо внутрішніх та зовнішніх запозичань держави і погашення та обслуговування державного боргу;

розроблення проекту Державного бюджету України та прогнозних показників зведеного бюджету України, забезпечення в установленому порядку виконання Державного бюджету України, контроль за дотриманням правил складання звіту про виконання Державного бюджету України та зведеного бюджету України;

забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України;

забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та здійснення в межах своєї компетенції державного фінансового контролю;

удосконалення методів фінансового і бюджетного планування, фінансування, а також звітності та системи контролю за витрачанням бюджетних коштів;

розроблення і проведення державної політики у сфері виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння;

забезпечення впровадження єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку та звітності (крім бухгалтерського обліку та звітності в банківських і кредитних установах);

інформування громадськості про економічні та фіскальні цілі держави.

4. Мінфін України відповідно до покладених на нього завдань:

1) бере участь у розробленні прогностичних показників економічного і соціального розвитку України на поточний період та перспективу;

2) розробляє проект Державного бюджету України, прогностичні показники зведеного бюджету України, визначає порядок і строк подання центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями матеріалів для підготовки проекту Державного бюджету України;

3) подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо вдосконалення взаємовідносин між Державним бюджетом України та республіканським бюджетом Автономної Республіки Крим і місцевими бюджетами;

4) у межах своєї компетенції виконує Державний бюджет України, складає звіт про виконання Державного бюджету України і зведеного бюджету України;

5) удосконалює методи складання бюджету, порядок бюджетного фінансування, здійснює методичне керівництво у цій сфері;

6) бере участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фінансового оздоровлення і структурної перебудови економіки;

7) бере участь у підготовці загальнодержавних національних програм, забезпечує в установленому порядку їх цільове фінансування;

8) бере участь у розробленні заходів, спрямованих на формування і реалізацію активної інвестиційної політики, розробленні та фінансуванні державних інвестиційних програм і програм економічного розвитку України;

9) координує в межах своїх повноважень діяльність центральних органів виконавчої влади, пов'язану із забезпеченням своєчасного і повного надходження податків, зборів (інших обов'язкових платежів) до Державного бюджету України та місцевих бюджетів;

10) погоджує в установленому порядку призначення на посаду та звільнення з посади керівників фінансових управлінь обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій;

11) розробляє пропозиції щодо формування державної податкової політики, визначає порядок подання центральними та місцевими органами виконавчої влади необхідних матеріалів для проведення аналізу ефективності діючої податкової системи та пропозицій щодо її удосконалення;

12) проводить аналітичні дослідження впливу податкової політики на економічне зростання та ефективність дії системи оподаткування;

13) прогнозує і моделює на поточний період і на перспективу податкові надходження до бюджету, готує пропозиції щодо ефективного розподілу фінансових ресурсів для забезпечення державних витрат;

14) бере участь у підготовці пропозицій щодо основних засад грошово-кредитної політики України, поліпшення стану розрахунків і платежів;

15) здійснює за дорученням Кабінету Міністрів України в установленому порядку випуск державних цінних паперів, визначає обсяги емісії облігацій внутрішньої державної позики за строками погашення у межах загального обсягу емісії, виступає від імені Кабінету Міністрів України гарантом своєчасного погашення облігацій, що випускаються;

16) організовує в межах своїх повноважень виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку, затверджує нормативно-технічну документацію з цих питань;

17) співпрацює відповідно до визначених повноважень з міжнародними фінансовими організаціями та за дорученням Кабінету Міністрів України проводить з ними переговори і консультації з питань фінансової політики та укладення кредитних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

18) готує пропозиції щодо удосконалення валютних, фінансових, кредитних, податкових і митних відносин з іншими державами, бере участь у підготовці заходів, спрямованих на збільшення валютних ресурсів України, і забезпеченні економного витрачання іноземної валюти, під час укладання міжнародних договорів готує висновки щодо фінансових умов і передбачуваних наслідків їх реалізації, за дорученням Кабінету Міністрів України проводить переговори з іншими державами щодо укладення угод з питань оподаткування;

19) розробляє за дорученням Кабінету Міністрів України програми державних зовнішніх запозичань, бере участь в організації роботи, пов'язаної із залученням в економіку України іноземних кредитів, відповідно до законодавства;

20) бере участь у підготовці пропозицій до засідань Ради глав держав Співдружності Незалежних Держав, Ради голів урядів Співдружності Незалежних Держав, Президії Міждержавного економічного комітету, а також в опрацюванні директив, пропозицій та інших матеріалів, розгляді проектів багатосторонніх угод, протоколів і рішень про взаємовідносини України з країнами Співдружності Незалежних Держав;

21) бере участь у підготовці пропозицій щодо удосконалення системи органів виконавчої влади та їх структури, а також системи оплати праці працівників бюджетних установ і організацій, готує пропозиції про граничну чисельність та розміри асигнувань на утримання апарату зазначених органів;

22) розробляє та реалізує заходи з питань методологічного керівництва роботою з ведення бухгалтерського обліку і складання звітності підприємств, установ і організацій (крім бухгалтерського обліку та звітності в банківських і кредитних установах);

23) затверджує в установленому порядку плани рахунків, типові форми бухгалтерського обліку і звітності, інструкції про їх застосування та порядок складання звітності (крім бухгалтерського обліку та звітності в банківських і кредитних установах);

24) здійснює у випадках, передбачених законодавством, ліцензування окремих видів підприємницької діяльності;

25) здійснює в межах своїх повноважень контроль за цільовим використанням коштів державного та місцевих бюджетів, бере участь у здійсненні контролю за дотриманням інтересів держави в управлінні державними корпоративними правами відповідно до законодавства;

26) вживає в установленому порядку заходів щодо обмеження або припинення фінансування з державного бюджету підприємств, установ і організацій за наявності фактів нецільового витрачання ними коштів, а також у разі неподання звітів про витрачання раніше виділених коштів та іншої встановленої звітності й утримує в установленому порядку з підприємств, установ і організацій кошти державного бюджету, використані ними не за цільовим призначенням;

27) надає з Державного бюджету України в установленому порядку позички в разі виникнення тимчасових касових розривів під час виконання бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, які мають бути погашені в установлені строки у межах поточного бюджетного року;

28) надає відповідно до законодавства відстрочку та розстрочку за платежами Державного бюджету України;

29) проводить у міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, в установах банків та інших фінансово-кредитних установах усіх форм власності перевірки фінансово-бухгалтерських документів, звітів, планів, кошторисів та інших документів щодо зарахування, перерахування і використання бюджетних коштів, а також одержує пояснення, довідки і відомості з питань, що виникають під час перевірки;

30) здійснює у межах своїх повноважень контроль за додержанням суб'єктами підприємницької діяльності законодавства, що регулює питання видобутку, виробництва, використання і реалізації дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, проводить в установленому порядку перевірку щодо операцій з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням;

31) здійснює відповідно до законодавства України управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

32) забезпечує реалізацію державної політики з проведення державних грошових лотерей, здійснює фінансовий контроль за діяльністю агентів, що мають свідоцтво на їх проведення;

33) розробляє разом з іншими органами виконавчої влади пропозиції щодо державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання і зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння;

34) забезпечує у межах своєї компетенції реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням у центральному апараті, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління;

35) здійснює інші функції, необхідні для виконання покладених на нього завдань.

5. Міністр України має право:

1) одержувати в установленому порядку від центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування інформацію, документи і матеріали, необхідні для розроблення проекту Державного бюджету України, прогнозних розрахунків зведеного бюджету України, складання звіту про виконання зведеного бюджету України та аналізу бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України;

2) одержувати в установленому порядку матеріали щодо надходження та використання коштів цільових бюджетних і державних позабюджетних фондів, їх кошториси та звіти про їх виконання;

3) одержувати від центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій усіх форм власності дані, необхідні для здійснення контролю за раціональним і цільовим витратанням коштів, що виділяються з бюджету;

4) одержувати в установленому порядку від установ банків та інших фінансово-кредитних установ довідки про операції та стан поточних бюджетних рахунків підприємств, установ і організацій усіх форм власності, що використовують кошти державного бюджету і державних позабюджетних фондів;

5) представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням під час розгляду питань про надання кредитів під гарантію Кабінету Міністрів України у межах розміру державного боргу, затвердженого законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

6. Міністр України у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, а також з відповідними органами інших держав.

7. Міністр України в межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видає накази, організовує і контролює їх виконання.

Мінфін України в разі потреби видає разом з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування спільні акти.

Нормативно-правові акти Мінфіну України підлягають державній реєстрації в порядку, встановленому законодавством.

У випадках, передбачених законодавством, рішення Мінфіну України є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності та громадянами.

8. Мінфін України очолює Міністр, якого призначає на посаду та звільняє з посади Президент України в установленому законодавством порядку.

Міністр має заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади відповідно до законодавства. Міністр розподіляє обов'язки між заступниками Міністра, визначає ступінь їх відповідальності та ступінь відповідальності керівників структурних підрозділів Міністерства.

9. Міністр фінансів України:

здійснює керівництво Міністерством, несе персональну відповідальність перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України за виконання покладених на Міністерство завдань;

визначає право підпису документів від імені Мінфіну України;

погоджує призначення на посади та звільнення з посад керівників Головного управління Державного казначейства України, Головного контрольно-ревізійного управління України, Державної пробірної палати, Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю, Комітету України з монополії на виробництво та обіг спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

10. Для погодженого вирішення найважливіших питань, що належать до компетенції Мінфіну України, обговорення напрямів його діяльності у Міністерстві утворюється колегія у складі Міністра (голова колегії), заступників Міністра за посадою, інших керівних працівників Міністерства.

До складу колегії можуть входити керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також представники відповідних громадських організацій (з правом дорадчого голосу).

Членів колегії затверджує та увільняє від виконання обов'язків Кабінет Міністрів України за поданням Міністра. Рішення колегії проводяться в життя наказами Міністерства.

11. Для розгляду наукових рекомендацій та пропозицій щодо головних напрямів розвитку сфери фінансів, обговорення найважливіших програм та інших питань у Мінфіні України можуть утворюватися наукова та методологічна ради з висококваліфікованих фахівців і вчених.

Склад наукової та методологічної рад і положення про них затверджує Міністр.

У Мінфіні України з урахуванням специфіки його діяльності можуть утворюватися інші дорадчі та консультативні органи. Склад цих органів і положення про них затверджує Міністр.

12. Граничну чисельність працівників центрального апарату Мінфіну України затверджує Кабінет Міністрів України.

Структуру центрального апарату Мінфіну України затверджує Прем'єр-міністр України.

Штатний розпис центрального апарату Міністерства та положення про його структурні підрозділи затверджує Міністр.

13. Через Мінфін України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України діяльність Державного казначейства України, Головного контрольно-ревізійного управління України, Державної пробірної палати, Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю, Комітету України з монополії на виробництво та обіг спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

Мінфіну України підпорядковуються Державне казначейство України, Головне контрольно-ревізійне управління України, Державна пробірна палата.

14. Мінфін України є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
Порядок
складання, розгляду, затвердження та основні вимоги
до виконання кошторисів бюджетних установ

Загальні положення

1. Кошторис бюджетних установ (далі — кошторис) має такі складові частини:

загальний фонд, який містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією видатків на виконання бюджетною установою (далі — установа) основних функцій або розподіл надання кредитів з бюджету за класифікацією кредитування бюджету;

спеціальний фонд, який містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл за повною економічною класифікацією видатків на здійснення відповідних видатків згідно із законодавством, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою основних функцій, або розподіл надання кредитів з бюджету згідно із законодавством за класифікацією кредитування бюджету.

Форма кошторису затверджується Мінфіном.

2. План асигнувань загального фонду бюджету (за винятком надання кредитів з бюджету) (далі — план асигнувань загального фонду бюджету) — це помісячний розподіл бюджетних асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету), затверджених у загальному фонді кошторису, за скороченою формою економічної класифікації видатків, який регламентує протягом року взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів.

План надання кредитів із загального фонду бюджету — це помісячний розподіл надання кредитів з бюджету, затверджених у загальному фонді кошторису, за класифікацією кредитування бюджету, який регламентує протягом року взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів.

План спеціального фонду державного бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) (далі — план спеціального фонду) — це помісячний розподіл бюджетних асигнувань (за винятком власних надходжень бюджетних установ та

відповідних видатків), затверджених у спеціальному фонді кошторису, за скороченою формою економічної класифікації видатків або класифікацією кредитування бюджету, який регламентує протягом року взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів, в розрізі доходів за кодами класифікації доходів бюджету, фінансування бюджету за кодами класифікації фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання, повернення кредитів до спеціального фонду бюджету за кодами програмної класифікації видатків та кредитування бюджету і класифікації кредитування бюджету.

План використання бюджетних коштів — це розподіл бюджетних асигнувань, затверджених у кошторисі, за повною економічною класифікацією видатків та класифікацією кредитування бюджету.

Помісячний план використання бюджетних коштів — це помісячний розподіл бюджетних асигнувань, затверджених у кошторисі, за скороченою економічною класифікацією видатків, який регламентує для вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації та наукових установ, що утримуються за рахунок бюджетних коштів (далі — вищі навчальні заклади та наукові установи), протягом року взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів.

План асигнувань загального фонду бюджету, план надання кредитів із загального фонду бюджету, план спеціального фонду, план використання бюджетних коштів вищих навчальних закладів та наукових установ, помісячний план використання бюджетних коштів є невід'ємними частинами кошторису і затверджуються разом із цим кошторисом. Форми зазначених планів затверджуються Мінфіном.

Затверджені форми плану використання бюджетних коштів і помісячного плану використання бюджетних коштів можуть бути доповнені іншими показниками.

3. Установа незалежно від того, чи веде вона облік самостійно, чи обслуговується централізованою бухгалтерією, для забезпечення своєї діяльності складає індивідуальні кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду за кожною виконуваною нею бюджетною програмою (функцією), а вищі навчальні заклади та наукові установи також індивідуальні плани використання бюджетних коштів та індивідуальні помісячні плани використання бюджетних коштів.

Кошториси за бюджетними програмами, призначення за якими встановлюються законом про Державний бюджет України за кодом

відомчої класифікації 351 (у частині міжбюджетних трансфертів, здійснення передачі бюджетних призначень головним розпорядникам коштів та програми “Відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду”), а також за бюджетними програмами щодо пенсійного забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу не складаються.

4. Зведені кошториси, зведені плани асигнувань загального фонду бюджету, зведені плани надання кредитів із загального фонду бюджету та зведені плани спеціального фонду — це зведення показників індивідуальних кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду розпорядників коштів бюджету нижчого рівня, що складаються головним розпорядником для подання Мінфіну, Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органам та органам Державного казначейства.

Зведені кошториси не затверджуються.

Зведені плани використання бюджетних коштів і зведені помісячні плани використання бюджетних коштів — це зведення показників індивідуальних планів використання бюджетних коштів та індивідуальних помісячних планів використання бюджетних коштів вищих навчальних закладів та наукових установ — розпорядників коштів бюджету нижчого рівня, що складаються головним розпорядником коштів, через якого вони отримують бюджетні призначення, для подання цих показників Мінфіну, Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органам та органам Державного казначейства.

5. Установам можуть виділятися бюджетні кошти тільки за наявності затверджених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, а вищим навчальним закладам та науковим установам також за наявності затверджених планів використання бюджетних коштів і помісячних планів використання бюджетних коштів.

Установи мають право брати бюджетні зобов’язання витратити бюджетні кошти на цілі та в межах, установлених затвердженими кошторисами, планами асигнувань загального фонду бюджету, планами надання кредитів із загального фонду бюджету, планами спеці-

ального фонду, а вищі навчальні заклади та наукові установи також установлених затвердженими планами використання бюджетних коштів і помісячними планами використання бюджетних коштів.

Бюджетне зобов'язання — будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або в майбутньому.

6. Для здійснення програм та заходів, які проводяться за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів.

Розпорядники бюджетних коштів (далі — розпорядники) — бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків з бюджету.

7. За обсягом наданих прав розпорядники поділяються на головних розпорядників коштів бюджету та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Головні розпорядники бюджетних коштів (далі — головні розпорядники) — бюджетні установи в особі їх керівників, які визначаються відповідно до частини першої статті 22 Бюджетного кодексу України та затверджуються законом про державний бюджет або рішенням про місцевий бюджет шляхом встановлення їм бюджетних призначень.

Розпорядник коштів бюджету нижчого рівня (далі — розпорядник нижчого рівня) — розпорядник, який у своїй діяльності підпорядкований відповідному головному розпоряднику та (або) діяльність якого координується через нього.

Розпорядники нижчого рівня, до сфери управління яких належать інші розпорядники нижчого рівня, в процесі складання, розгляду, затвердження та виконання кошторисів застосовують до них положення цього Порядку, визначені для головних розпорядників.

8. Одержувачі бюджетних коштів (далі — одержувачі) — це підприємства і госпрозрахункові організації, громадські та інші організації, що не мають статусу бюджетної установи, які одержують безпосередньо через розпорядників кошти з бюджету як фінансову підтримку або уповноважені органами державної влади на виконання державних цільових програм та надання послуг.

9. Одержувачі витрачають бюджетні кошти відповідно до плану використання бюджетних коштів.

Порядок складання проектів кошторисів

10. Мінфін, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, місцеві фінансові органи доводять до головних розпорядників відомості про граничні обсяги видатків та надання кредитів з бюджету загального фонду проекту відповідного бюджету на наступний рік, що є підставою для складання проектів кошторисів.

11. Для правильної та своєчасної організації роботи, пов'язаної із складанням проектів кошторисів, головні розпорядники, керуючись відповідними вказівками Мінфіну, Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, місцевих фінансових органів щодо складання проектів відповідних бюджетів на наступний рік:

встановлюють для розпорядників нижчого рівня граничні обсяги видатків та/або надання кредитів з бюджету із загального фонду бюджету, термін подання проектів кошторисів і дають вказівки щодо їх складання;

розробляють і повідомляють розпорядникам нижчого рівня інші показники, яких вони повинні дотримуватися відповідно до законодавства і які необхідні для правильного визначення видатків або надання кредитів з бюджету у проектах кошторисів;

забезпечують складання проектів кошторисів на бюджетні програми (функції), що виконуються безпосередньо головними розпорядниками.

12. Головні розпорядники розглядають показники проектів кошторисів розпорядників нижчого рівня щодо законності та правильності розрахунків, доцільності запланованих видатків або надання кредитів з бюджету, правильності їх розподілу відповідно до економічної класифікації видатків та класифікації кредитування бюджету, повноти надходження доходів або повернення кредитів, додержання діючих ставок (посадових окладів), норм, цін, лімітів, а також інших показників відповідно до законодавства та складають проекти зведених кошторисів.

13. На основі проектів зведених кошторисів головні розпорядники формують бюджетні запити, які подаються Мінфіну, Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органам для включення до проектів відповідних бюджетів у встановленому ними порядку.

Термін розгляду показників проектів кошторисів розпорядників нижчого рівня встановлюється головними розпорядниками так, щоб

проекти зведених кошторисів могли бути своєчасно оформлені як бюджетні запити.

У разі обмеження терміну формування бюджетних запитів головними розпорядниками Мінфін, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, місцеві фінансові органи надають дозвіл головним розпорядникам самостійно визначати порядок та обсяг одержання необхідних даних для забезпечення своєчасного формування і подання бюджетних запитів.

14. Проекти кошторисів складаються усіма установами на наступний бюджетний рік, якщо ці установи функціонували до початку року, на який плануються видатки та/або надання кредитів з бюджету. У разі коли установи утворені не з початку року, кошториси складаються і затверджуються для кожної установи з часу її утворення до кінця бюджетного року в загальному порядку.

15. У частині надходжень проектів кошторисів зазначаються планові обсяги, які передбачається спрямувати на здійснення видатків або надання кредитів з бюджету із загального та спеціального фондів проектів відповідних бюджетів.

16. У процесі складання та затвердження проектів кошторисів залишки коштів за спеціальним фондом кошторисів не плануються.

17. Обсяги надходжень до спеціального фонду проекту кошторису визначаються на підставі розрахунків, які складаються за кожним джерелом доходів та/або фінансування бюджету чи повернення кредитів до бюджету, що плануються на наступний рік.

За основу цих розрахунків беруться такі показники:

обсяг надання тих чи інших платних послуг, а також інші розрахункові показники (площа приміщень і вартість обладнання та іншого майна, що здаються в оренду, кількість місць у гуртожитках, кількість відвідувань музеїв, виставок тощо) та розмір плати в розрахунку на одиницю показника, який повинен встановлюватися відповідно до законодавства;

прогнозне надходження зборів (обов'язкових платежів) до спеціального фонду бюджету;

прогнозний обсяг повернення коштів до бюджету, що мають цільове призначення.

На підставі зазначених показників визначається сума надходжень на наступний рік за кожним їх джерелом з урахуванням конкретних

умов роботи установи. Під час формування показників, на підставі яких визначаються надходження планового періоду, обов'язково враховується рівень їх фактичного виконання за останній звітний рік, а також очікуваного виконання за період, що передує планованому. Показники повинні наводитися в обсязі, зазначеному в розрахунку, і повністю відповідати показникам бухгалтерської звітності за відповідні періоди.

18. У процесі формування спеціального фонду проекту кошторису планування власних надходжень бюджетних установ здійснюється за групами та підгрупами відповідно до правил, визначених законодавством для цієї категорії доходів бюджету.

19. Спеціальний фонд проекту кошторису передбачає зведення показників за всіма джерелами надходження коштів до цього фонду та відповідними напрямками їх використання.

Розподіл видатків або надання кредитів з бюджету спеціального фонду проекту кошторису проводиться виключно в межах і за рахунків відповідних надходжень, запланованих на цю мету в зазначеному фонді.

Відповідальність за виникнення заборгованості, що склалася за видатками спеціального фонду, несе виключно розпорядник, з вини якого вона утворилася.

20. Під час визначення обсягів видатків та/або надання кредитів з бюджету розпорядників нижчого рівня головні розпорядники повинні враховувати об'єктивну потребу в коштах кожної установи, виходячи з її основних виробничих показників і контингентів, які встановлюються для установ (кількість класів, учнів у школах, ліжок у лікарнях, дітей у дошкільних закладах тощо), обсягу виконуваної роботи, штатної чисельності, необхідності погашення дебіторської і кредиторської заборгованості та реалізації окремих програм і намічених заходів щодо скорочення витрат у плановому періоді.

Обов'язковим є виконання вимоги щодо першочергового забезпечення бюджетними коштами видатків на оплату праці з нарахуваннями, а також на господарське утримання установ. Під час визначення видатків у проектах кошторисів установи повинен забезпечуватися суворий режим економії коштів і матеріальних цінностей. До кошторисів можуть включатися тільки видатки, передбачені законодавством, необхідність яких обумовлена характером діяльності установи. Видатки на придбання обладнання, капітальний ремонт приміщень тощо, які не є першочерговими, можуть передбачатися лише

за умови забезпечення коштами невідкладних витрат та відсутності заборгованості. При цьому видатки на заробітну плату з коштів спеціального фонду обчислюються залежно від обсягу діяльності, що провадиться за рахунок цих коштів, із застосуванням встановлених законодавством норм, які використовуються установами аналогічного профілю.

Мінфін має право визначати на кожний рік порядок врахування у кошторисах обсягів заборгованості, яка виникла внаслідок непогашення бюджетних зобов'язань установ.

21. Асигнування на централізовані заходи, які здійснюються головними розпорядниками, включаються до кошторисів тільки у разі, коли проведення таких заходів за рахунок коштів бюджету не суперечить законодавству.

До централізованих заходів належать заходи з організації та здійснення безпосередньо апаратом головного розпорядника або апаратом уповноваженого ним розпорядника нижчого рівня або уповноваженою ним установою закупівель товарів, робіт і послуг у рамках реалізації затверджених у встановленому порядку державних цільових програм, а також загальнодержавних заходів програмного характеру з метою забезпечення відповідними товарами, роботами, послугами закладів та установ системи головного розпорядника та/або співвиконавців відповідних державних цільових програм.

22. Показники видатків або надання кредитів з бюджету, що включаються до проекту кошторису, повинні бути обґрунтовані відповідними розрахунками за кожним кодом економічної класифікації видатків або класифікації кредитування бюджету і деталізовані за видами та кількістю товарів (робіт, послуг) із зазначенням вартості за одиницю.

23. Видатки спеціального фонду кошторису за рахунок власних надходжень плануються у такій послідовності: за встановленими напрямами використання, на погашення заборгованості установи з бюджетних зобов'язань за спеціальним та загальним фондом кошторису та на проведення заходів, пов'язаних з виконанням основних функцій, які не забезпечені (або частково забезпечені) видатками загального фонду.

При цьому розпорядник бюджетних коштів здійснює коригування обсягів узятих бюджетних зобов'язань за загальним фондом кошторису для проведення видатків з цих зобов'язань із спеціального фонду кошторису відповідно до бюджетного законодавства.

24. Кошториси та штатні розписи установ, які належать до сфери управління МЗС і специфіка діяльності яких пов'язана з функціонуванням за кордоном, можуть складатися за окремим порядком, погодженим з Мінфіном.

25. Після затвердження державного та місцевих бюджетів проекти зведених кошторисів приводяться у відповідність з показниками цих бюджетів.

Порядок розгляду і затвердження кошторисів

26. У тижневий термін після опублікування закону про Державний бюджет України, відповідного рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад Мінфін, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, місцеві фінансові органи доводять до головних розпорядників лімітні довідки про бюджетні асигнування.

27. Лімітна довідка про бюджетні асигнування (далі — лімітна довідка) — це документ, який містить затверджені бюджетні призначення (встановлені бюджетні асигнування) та їх помісячний розподіл, а також інші показники, що згідно із законодавством повинні бути визначені на основі нормативів, і видається відповідно Мінфіном, Міністерством фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органом, головним розпорядником.

Показники лімітної довідки доводяться до відома головних розпорядників, розпорядників нижчого рівня для уточнення проектів кошторисів і складання проектів планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів.

Форма лімітної довідки затверджується Мінфіном

28. Розпорядники нижчого рівня уточнюють проекти кошторисів, складають проекти планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів і подають ці документи го-

ловним розпорядникам для уточнення показників проектів зведених кошторисів і складання проектів зведених планів асигнувань загального фонду бюджету, зведених планів надання кредитів із загального фонду бюджету та зведених планів спеціального фонду, а також проектів зведених планів використання бюджетних коштів і зведених помісячних планів використання бюджетних коштів.

Розпорядники свої витрати приводять у відповідність з бюджетними асигнуваннями та іншими показниками, що доведені лімітними довідками. Для цього чисельність працівників установи, що пропонується до затвердження за штатним розписом, повинна бути приведена у відповідність з визначеним фондом оплати праці, а інші витрати — у відповідність з іншими встановленими асигнуваннями таким чином, щоб забезпечити виконання покладених на установу функцій.

Типова форма штатного розпису установи затверджується Мініфіном. У разі потреби міністерства та інші центральні органи виконавчої влади за погодженням з Мініфіном можуть установлювати форму штатного розпису для відповідної галузі.

29. Проекти кошторисів і планів асигнувань установ у разі потреби розглядаються головним розпорядником в присутності керівників цих установ. Головні розпорядники під час розгляду проектів кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів зобов'язані:

забезпечити суворе виконання вимог законодавства, а також вказівок щодо складання кошторисів на наступний рік;

додержуватися режиму економії, не допускати включення до кошторисів асигнувань, не зумовлених потребою;

забезпечити в проектах кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів додержання доведених у лімітних довідках річних обсягів асигнувань та їх помісячного розподілу з урахуванням термінів проведення окремих заходів і можливості здійснення відповідних видатків або надання кредитів з бюджету протягом року не допускати прийняття в кошторисах сум, не підтверджених розрахунками та економічними обґрунтуваннями.

30. Головні розпорядники у двотижневий термін після одержання лімітних довідок подають Мінфіну, Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органам уточнені проекти зведених кошторисів, зведених планів асигнувань загального фонду бюджету, зведених планів надання кредитів із загального фонду бюджету, зведених планів спеціального фонду, а головні розпорядники коштів, через які отримують бюджетні призначення вищі навчальні заклади та наукові установи, також уточнені проекти зведених планів використання бюджетних коштів і зведених помісячних планів використання бюджетних коштів для складання і затвердження згідно з бюджетними призначеннями, встановленими у відповідному бюджеті для загального і спеціального фонду в розрізі головних розпорядників, розпису відповідного бюджету, до якого входять:

річний розпис асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету) відповідного бюджету за повною економічною класифікацією видатків, що відповідає зведеним показникам усіх кошторисів;

річний розпис повернення кредитів до відповідного бюджету та надання кредитів з відповідного бюджету за класифікацією кредитування бюджету, що відповідає зведеним показникам усіх кошторисів;

річний розпис витрат спеціального фонду з розподілом за видами надходжень за відповідними розділами бюджетної класифікації, що відповідає зведеним показникам усіх кошторисів;

помісячний розпис асигнувань загального фонду відповідного бюджету та помісячний розпис спеціального фонду державного бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) за скороченою економічною класифікацією видатків та за класифікацією кредитування бюджету, що відповідають зведеним показникам усіх планів асигнувань загального фонду бюджету та планів спеціального фонду;

помісячний розпис повернення кредитів до загального фонду відповідного бюджету та помісячний розпис надання кредитів із загального фонду відповідного бюджету за класифікацією кредитування бюджету, що відповідають зведеним показникам усіх планів надання кредитів із загального фонду бюджету.

Уточнені проекти кошторисів та складені проекти планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів повинні відповідати певним лімітним довідкам.

31. Мінфін надсилає Державному казначейству для реєстрації, обліку та виконання затвердженій розпис державного бюджету.

Державне казначейство протягом трьох робочих днів після затвердження зазначеного розпису доводить до головних розпорядників витяги з його складових частин, які є підставою для затвердження в установленому порядку:

кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів і помісячних планів використання бюджетних коштів — усіма розпорядниками;

планів використання бюджетних коштів — одержувачами.

Мінфін надсилає для реєстрації, обліку та виконання помісячний розподіл міжбюджетних трансфертів за кодами бюджету відповідним місцевим бюджетам до затвердженого розпису державного бюджету Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органам та Державному казначейству, який доводить показники розподілу відповідним органам Державного казначейства.

Помісячний розподіл міжбюджетних трансфертів за кодами бюджету відповідним місцевим бюджетам до затвердженого розпису державного бюджету є підставою для перерахування таких трансфертів з державного бюджету до відповідного бюджету органами Державного казначейства та повинен бути врахований під час складання помісячного розпису асигнувань загального фонду відповідного місцевого бюджету.

Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, місцеві фінансові органи доводять до відповідних органів Державного казначейства затверджені розписи відповідних місцевих бюджетів, а до головних розпорядників — витяги із зазначених розписів, які є підставою для затвердження в установленому порядку кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету — розпорядниками, планів використання бюджетних коштів — одержувачами.

Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, помісячні плани використання бюджетних коштів та плани використання бюджетних коштів повинні бути затверджені протягом 30 календарних днів після затвердження розписів відповідних бюджетів.

32. Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеці-

ального фонду, плани використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячні плани використання бюджетних коштів і штатні розписи затверджуються керівником відповідної вищестоящої установи, за винятком кошторисів, зазначених у пункті 33 цього Порядку (якщо законодавством не встановлено інший порядок затвердження).

33. Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду і штатні розписи окремих установ затверджуються:

1) Секретаріату Кабінету Міністрів України за відповідними бюджетними програмами — Міністром Кабінету Міністрів України за погодженням з Прем'єр-міністром України та Мінфіном;

2) міністерств та інших центральних органів виконавчої влади за бюджетними програмами “Керівництво та управління” — керівниками відповідних центральних органів виконавчої влади за погодженням з Мінфіном, за іншими бюджетними програмами, що виконуються безпосередньо апаратом міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, — керівниками відповідних центральних органів виконавчої влади.

Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду і штатні розписи органів виконавчої влади, що належать до сфери управління міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, затверджуються керівниками цих міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

3) обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій — головами відповідних держадміністрацій за погодженням з Мінфіном;

4) міністерств і відомств Автономної Республіки Крим, управлінь, відділів, інших підрозділів обласних, Київської та Севастопольської міських, районних держадміністрацій — Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями після експертизи, проведеної Міністерством фінансів Автономної Республіки Крим, головними обласними і головним Київським міським та Севастопольським міським фінансовими управліннями;

5) управлінь, відділів, інших підрозділів райдержадміністрацій — райдержадміністраціями після експертизи, проведеної районними фінансовими управліннями;

6) Президій державних академій наук за бюджетними програмами “Наукова і організаційна діяльність президії” — їх керівниками за погодженням з Мінфіном; за іншими бюджетними програмами, що виконуються безпосередньо апаратом цих установ, — їх керівниками;

7) за бюджетними програмами спеціального фонду державного бюджету, що виконуються за рахунок 30 відсотків збору за забруднення навколишнього природного середовища, — головним розпорядником за погодженням з Мінфіном;

Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, плани використання бюджетних коштів, помісячні плани використання бюджетних коштів і штатні розписи національних вищих навчальних закладів, яким безпосередньо встановлені призначення у державному бюджеті, затверджуються керівниками цих закладів за погодженням з головним розпорядником, якщо інше не передбачено законодавством.

34. Плани використання бюджетних коштів одержувачами затверджуються їх керівниками за погодженням з розпорядниками, через яких вони одержують бюджетні кошти.

35. Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, плани використання бюджетних коштів і помісячні плани використання бюджетних коштів (для вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації, що утримуються за рахунок бюджетних коштів) і штатні розписи установ, які не мають вищестоящої установи (центральні районні, центральні міські лікарні тощо), затверджуються райдержадміністраціями або виконавчими органами відповідних місцевих рад.

36. Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, передбачені на проведення централізованих заходів, затверджуються окремо на кожний захід керівниками міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, держадміністрацій та виконавчих органів місцевих рад, що запланували зазначені заходи.

Для здійснення кожного конкретного заходу не пізніше ніж за місяць складається окремий кошторис на підставі календарних планів.

37. Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спе-

ціального фонду, плани використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячні плани використання бюджетних коштів підписуються керівником установи (централізованої бухгалтерії та керівником її фінансового підрозділу або головним (старшим) бухгалтером.

Одночасно з кошторисом затверджуються план асигнувань загального фонду бюджету, план надання кредитів із загального фонду бюджету, план спеціального фонду, план використання бюджетних коштів (крім плану використання бюджетних коштів одержувачів), помісячний план використання бюджетних коштів і штатний розпис установи, включаючи структурні підрозділи, які утримуються за рахунок власних надходжень. Зазначені документи подаються та затверджуються у двох примірниках, один з яких повертається цій установі, а другий залишається в установі, керівник якої їх затвердив.

38. Кошторис затверджується за загальним і спеціальним фондами на рік без розподілу за періодами в обсязі, який дорівнює сумі цих фондів.

Кошторис, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, плани використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячні плани використання бюджетних коштів і штатні розписи установ затверджуються керівником установи, уповноваженої затверджувати такі документи, підпис якого скріплюється гербовою печаткою, із зазначенням дати.

39. У тижневий термін після затвердження штатних розписів головні розпорядники подають Мінфіну, Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органам зведені показники за мережею, штатними розписами і контингентами установ та одержувачів за формами, встановленими Мінфіном.

40. Управління справами Верховної Ради України, Державне управління справами, Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Рахункова палата, Центральна виборча комісія, Верховний Суд України, Конституційний Суд України, Вища рада юстиції, Вищий господарський суд України та інші установи, яким затверджені бюджетні призначення і які відповідно до законодавства самостійно затверджують кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду і штатні розписи, у триденний термін після прийняття державного бюджету на відповідний рік

подають Мінфіну затвержені кошториси, розрахунки до них, календарні плани, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду і штатні розписи.

41. Затвердження кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів, а також здійснення видатків або надання кредитів з бюджету у сумі, що перевищує встановлені бюджетні призначення, тягне за собою відповідальність згідно із законодавством.

42. Мінфін, ГоловКРУ, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, місцеві фінансові органи щороку у межах своєї компетенції після прийняття відповідних бюджетів перевіряють правильність складення і затвердження кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів.)

Скорочення завищених асигнувань, виявлених у результаті перевірки правильності складення кошторисів, проводиться Мінфіном, Міністерством фінансів Автономної Республіки Крим, місцевими фінансовими органами на підставі матеріалів перевірок.

Вивільнені асигнування спрямовуються на проведення інших пріоритетних заходів, що плануються розпорядником, шляхом внесення змін у встановленому порядку до їх кошторисів за рішенням Мінфіну, Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, місцевого фінансового органу на підставі обґрунтованого подання головного розпорядника.

Основні вимоги щодо виконання кошторису

43. Для здійснення контролю за відповідністю асигнувань, визначених у кошторисах, планах асигнувань загального фонду бюджету, планах надання кредитів із загального фонду бюджету, планах спеціального фонду, планах використання бюджетних коштів, помісячних планах використання бюджетних коштів розпорядників, асигнуванням, затвердженим розписами відповідних бюджетів, органи Дер-

жавного казначейства проводять реєстрацію та ведуть облік зведених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів, помісячних планів використання бюджетних коштів розпорядників вищого рівня у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів.

Розпорядники мають право провадити діяльність виключно в межах асигнувань, затверджених кошторисами, планами асигнувань загального фонду бюджету, планами надання кредитів із загального фонду бюджету, планами спеціального фонду, а вищі навчальні заклади та наукові установи також в межах асигнувань, затверджених планами використання бюджетних коштів і помісячними планами використання бюджетних коштів, за наявності витягу, доведеного органом Державного казначейства, що підтверджує відповідність цих документів даним казначейського обліку. З цією метою розпорядники, які отримали від органів Державного казначейства витяг, повинні подати цим органам дані про розподіл показників зведених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, а також зведених планів використання бюджетних коштів і зведених помісячних планів використання бюджетних коштів у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів. Зазначені показники доводяться до відповідних органів Державного казначейства за місцем розташування розпорядників нижчого рівня та одержувачів.

Органи Державного казначейства здійснюють контроль за відповідністю розподілу показників зведених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів даним казначейського обліку.

У разі невідповідності кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів витягу, отриманому від відповідних органів Державного казначейства, розпорядники повинні перезатвердити зазначені документи згідно з витягом.

44. Здійснення видатків або надання кредитів з бюджету без затверджених у встановленому порядку кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду і планів використання бюджетних коштів, помісячних планів використання бюджетних коштів припиняється через 30 календарних днів після затвердження розписів відповідних бюджетів.

До затвердження в установленому порядку кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду і планів використання бюджетних коштів, помісячних планів використання бюджетних коштів підставою для здійснення видатків або надання кредитів з бюджету є проекти зазначених кошторисів і планів, засвідчені підписами керівника установи та керівника її фінансового підрозділу або головного бухгалтера.

Після закінчення 30-денного терміну органи Державного казначейства здійснюють операції з розрахунково-касового обслуговування розпорядників коштів бюджету тільки відповідно до затверджених та зареєстрованих у обліку відповідних органів Державного казначейства кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів.

45. У разі коли бюджетний розпис на наступний рік не затверджено в установлений законодавством термін, в обов'язковому порядку складається тимчасовий розпис бюджету на відповідний період. Бюджетні установи складають на цей період тимчасові індивідуальні кошториси, а вищі навчальні заклади та наукові установи також тимчасові індивідуальні плани використання бюджетних коштів і тимчасові індивідуальні помісячні плани використання бюджетних коштів, які затверджуються їх керівниками. При цьому зведені тимчасові кошториси не складаються.

Під час складання на наступний рік розписів відповідних бюджетів, кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету та планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів) і помісячних планів використання бюджетних коштів враховуються обсяги здійснених

видатків і наданих кредитів з бюджету згідно з тимчасовими розписами відповідних бюджетів та тимчасовими кошторисами, тимчасовими планами використання бюджетних коштів і тимчасовими помісячними планами використання бюджетних коштів.

46. Установи мають право брати зобов'язання щодо видатків або надання кредитів з бюджету загального фонду бюджету відповідно до кошторису, плану асигнувань загального фонду бюджету, плану надання кредитів із загального фонду бюджету та плану спеціального фонду виходячи з потреби у забезпеченні виконання пріоритетних заходів та з урахуванням здійснення платежів для погашення зобов'язань минулих періодів, якщо інше не передбачено законодавством, а вищі навчальні заклади та наукові установи також відповідно до плану використання бюджетних коштів і помісячного плану використання бюджетних коштів. Обсяг бюджетних зобов'язань, узятих установою протягом року, повинен забезпечити зменшення рівня заборгованості за бюджетними зобов'язаннями минулих періодів та недопущення виникнення заборгованості за бюджетними зобов'язаннями у поточному році.

У разі скорочення асигнувань розпорядники повинні вживати заходів до ліквідації або скорочення обсягу бюджетних зобов'язань, які перевищують уточнені плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, плани використання бюджетних коштів, помісячні плани використання бюджетних коштів.

У разі прийняття відповідного рішення щодо тимчасового обмеження асигнувань загального фонду бюджету розпорядники повинні забезпечити приведення обсягів зобов'язань у відповідність з тимчасовим обмеженням асигнувань.

47. Зміни до кошторису, плану асигнувань загального фонду бюджету, плану надання кредитів із загального фонду бюджету та плану спеціального фонду, плану використання бюджетних коштів (крім плану використання бюджетних коштів одержувачів), помісячного плану використання бюджетних коштів вносяться у разі:

- потреби у перерозподілі асигнувань розпорядника;
- прийняття нормативного акта про передачу повноважень і бюджетних асигнувань одного розпорядника іншому;
- прийняття рішення щодо розподілу нерозподілених бюджетних асигнувань між розпорядниками;

необхідності збільшення видатків або надання кредитів з бюджету спеціального фонду бюджету внаслідок перевищення надходжень до цього фонду з урахуванням залишків бюджетних коштів на початок поточного бюджетного періоду, не використаних у попередньому бюджетному періоді порівняно з надходженнями, урахованими у бюджеті на відповідний рік;

прийняття рішення щодо скорочення видатків або надання кредитів з бюджету загального фонду бюджету в цілому на рік;

прийняття рішення про зменшення бюджетних призначень головним розпорядникам на суму коштів, витрачених не за цільовим призначенням внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет).

Зміни до кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету та планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів вносяться після внесення змін до розпису відповідного бюджету з урахуванням особливостей спеціального фонду, визначених у пункті 49 цього Порядку.

У разі внесення змін до кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду обов'язково складаються відповідні довідки, які затверджуються і виконуються у тому ж порядку, що й кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду.

Форма довідки затверджується Мініном.

Зміни до кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів і помісячних планів використання бюджетних коштів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, затверджуються керівниками цих закладів.

При цьому кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду не перезатверджуються.

Зміни до штатних розписів вносяться у порядку, встановленому для їх затвердження.

Зміни до планів використання бюджетних коштів і помісячних планів використання бюджетних коштів вносяться в порядку, встановленому для їх затвердження, за формою, що відповідає плану використання бюджетних коштів і помісячному плану використання бюджетних коштів. При цьому плани використання бюджетних коштів і помісячні плани використання бюджетних коштів не перезатверджуються.

48. Бюджетна установа не має права здійснювати запозичення в будь-якій формі або надавати за рахунок бюджетних коштів позички юридичним і фізичним особам.

49. Видатки або надання кредитів з бюджету спеціального фонду бюджету провадяться виключно в межах і за рахунок відповідних надходжень до цього фонду на підставі кошторисів з урахуванням внесених до них змін.

Видатки спеціального фонду кошторису здійснюються у послідовності, передбаченій пунктом 23 цього Порядку для їх планування.

Установи мають право використовувати протягом поточного року залишки коштів на рахунках спеціального фонду на початок року для здійснення видатків або надання кредитів з бюджету, передбачених у кошторисах на поточний рік (шляхом внесення змін до спеціального фонду кошторису).

Зміни до спеціального фонду кошторису вносяться у разі, коли загальний обсяг фактичних надходжень до цього фонду разом з обсягом залишків коштів на його рахунках на початок року буде більший, ніж відповідні надходження, враховані у кошторисі на відповідний рік. При цьому в спеціальному фонді кошторису уточнений обсяг видатків або надання кредитів з бюджету повинен дорівнювати сумі уточненого обсягу доходів і залишків коштів на початок року.

Протягом року розпорядники вносять зміни до спеціального фонду кошторису за власними надходженнями на підставі довідки про внесення змін до кошторису, яка затверджується керівником установи, що затвердив кошторис без внесення відповідних змін до бюджетного розпису за спеціальним фондом бюджету. Розпорядники нижчого рівня в обов'язковому порядку подають розпорядникам вищого рівня завірені відповідним органом Державного казначейства копії затверджених довідок про внесення змін до спеціального фонду кошторису за власними надходженнями. Розпорядниками вносяться зміни до спеціального фонду кошторису у частині збільшення над-

ходжень та видатків у разі, коли обсяги власних надходжень спеціального фонду кошторису фактично перевищили обсяги, враховані під час затвердження відповідного бюджету. У разі коли фактичні обсяги власних надходжень бюджетних установ за 10 місяців відповідного бюджетного періоду становили менше ніж 70 відсотків відповідних обсягів, врахованих у спеціальному фонді кошторису, розпорядники зобов'язані внести зміни до спеціального фонду кошторису у частині зменшення надходжень і видатків з урахуванням очікуваного виконання спеціального фонду кошторису у відповідному бюджетному періоді. Розпорядники упорядковують бюджетні зобов'язання з урахуванням внесених до спеціального фонду кошторису змін.

Органи Державного казначейства ведуть облік таких змін, провадять видатки спеціального фонду бюджету за власними надходженнями на підставі кошторисів з урахуванням внесених до них змін без внесення змін до бюджетного розпису та відображають у звітності про виконання державного бюджету планові показники за спеціальним фондом бюджету з урахуванням внесених змін до кошторисів.

Зміни до спеціального фонду кошторису за іншими надходженнями (крім власних надходжень бюджетних установ) вносяться у порядку, за яким після внесення відповідних змін до бюджетного розпису складаються довідки про внесення змін до кошторису.

Планові показники за спеціальним фондом кошторису розпорядників у формах звітності повинні відповідати даним обліку, який ведеться органами Державного казначейства.

Головні розпорядники під час подання зведеної фінансової звітності забезпечують відповідність планових показників за спеціальним фондом кошторисів з урахуванням внесених до них змін даним звітності Державного казначейства про виконання спеціального фонду державного бюджету.

Головні розпорядники під час складання та подання зведеної фінансової звітності враховують дані довідок про внесення змін до кошторису, які є підставою для відображення планових показників за власними надходженнями у зведених звітах про виконання кошторисів.

При цьому зазначені дані повинні відповідати даним обліку Державного казначейства.

У звітності про виконання державного та місцевих бюджетів за спеціальним фондом відображаються планові показники з урахуванням внесених змін до кошторисів.

У разі внесення змін до спеціального фонду кошторису (бюджетного розпису) зміни до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет) не вносяться.

У разі коли виконання робіт за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету здійснювалося за державним замовленням, відповідні зміни вносяться до обсягів державного замовлення.

50. Після розгляду річних звітів про виконання кошторисів за минулий рік уточнюються показники перехідних контингентів станом на 1 січня поточного року виходячи з фактичного виконання плану цих контингентів за минулий рік. За результатами перевірок у разі виявлення завищених асигнувань вносяться зміни до кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів шляхом скорочення їх обсягів.

Право скорочення асигнувань надається Мінфіну, Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органам.

51. Виконання кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів здійснюється наростаючим підсумком з початку року.

52. Звіти про виконання кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду і планів використання бюджетних коштів, помісячних планів використання бюджетних коштів подаються у порядку та за формами, встановленими Державним казначейством.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА від 31 липня 1995 р. № 590

ПОЛОЖЕННЯ про Державне казначейство

1. Державне казначейство є системою органів державної виконавчої влади і діє при Мінфіні.

2. Державне казначейство складається з Головного управління та його територіальних органів — управлінь Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі з відділеннями у районах, містах і районах у містах.

3. Державне казначейство у своїй діяльності керується Конституцією України, Конституційним договором між Верховною Радою України та Президентом України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, цим Положенням, а також наказами Мінфіну.

4. Державне казначейство:

1) організовує виконання Державного бюджету України і здійснює контроль за цим;

2) здійснює управління наявними коштами державного бюджету, у тому числі в іноземній валюті, коштами державних позабюджетних фондів та позабюджетними коштами установ і організацій, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету (далі — позабюджетні кошти);

3) здійснює фінансування видатків державного бюджету;

4) веде облік касового виконання державного бюджету, складає звітність про стан виконання державного та зведеного бюджетів;

5) здійснює управління державним внутрішнім та зовнішнім боргом відповідно до чинного законодавства;

6) розподіляє між державним бюджетом та бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя відрахування від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів за нормативами, затвердженими Верховною Радою України;

7) здійснює контроль за надходженням і використанням коштів державних позабюджетних фондів, позабюджетних коштів;

8) розробляє та затверджує нормативно-методичні документи з питань бухгалтерського обліку, звітності та організації виконання бюджетів усіх рівнів.

5. Головне управління Державного казначейства відповідно до завдань, покладених на Державне казначейство:

1) організовує та здійснює виконання державного бюджету, виходячи з принципу єдиного казначейського рахунку;

2) здійснює керівництво територіальними органами Державного казначейства;

3) веде зведені реєстри розпорядників коштів державного бюджету, України, державних позабюджетних фондів, позабюджетних коштів та рахунків територіальних органів Державного казначейства в установах банків;

4) здійснює управління доходами і видатками державного бюджету, проводить операції з наявними бюджетними коштами, в тому числі в іноземній валюті, в межах розпису доходів і видатків державного бюджету;

5) здійснює за дорученням Кабінету Міністрів України і Мінфіну операції з іншими коштами, що перебувають у розпорядженні Уряду України;

6) організовує та здійснює прогнозування і касове планування коштів державного бюджету, визначає на основі чинного законодавства розміри їх поточного використання у межах затверджених на відповідний період видатків;

7) доводить до головних розпорядників коштів і територіальних органів Державного казначейства обсяги асигнувань, що виділяються з державного бюджету;

8) організовує розподіл між державним бюджетом та бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя відрахувань від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів за нормативами, затвердженими Верховною Радою України, а також перерахування місцевим бюджетам належних їм коштів від зазначених відрахувань;

9) організовує та здійснює взаємні розрахунки між державним бюджетом та бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя;

10) веде зведений бухгалтерський облік руху коштів державного бюджету на рахунках Державного казначейства;

11) організовує та здійснює збирання, зведення та аналіз фінансової звітності про стан виконання державного та зведеного бюджетів, подає зазначену звітність Верховній Раді України, Уряду України та Мінфіну;

12) здійснює разом з Національним банком і Мінфіном управління державним внутрішнім і зовнішнім боргом та проводить їх обслуговування відповідно до чинного законодавства;

13) регулює фінансові взаємовідносини між державним бюджетом та державними позабюджетними фондами, організовує та здійснює контроль за надходженням, рухом і використанням коштів цих фондів;

14) подає Мінфіну в разі потреби пропозиції про скорочення витрат державного бюджету;

15) розробляє і затверджує нормативно-методичні та інструктивні документи з питань бухгалтерського обліку, звітності та організації виконання бюджетів усіх рівнів;

16) розробляє проекти законодавчих та інших нормативних актів з питань, що належать до компетенції Державного казначейства;

17) організовує роботу територіальних органів Державного казначейства, пов'язану з дотриманням чинного законодавства України з питань виконання державного бюджету, надходження та використання коштів державних позабюджетних фондів;

18) організовує підвищення кваліфікації працівників органів Державного казначейства відповідно до чинного законодавства;

19) проводить ревізії діяльності територіальних органів Державного казначейства;

20) установлює зв'язки з міжнародними фінансово-банківськими установами, а також з казначействами інших країн, вивчає досвід організації їх діяльності та готує пропозиції про його використання в Україні.

6. Управління Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, містах з районним поділом в межах відповідної території здійснюють функції, передбачені пунктом 5 цього Положення, крім підпунктів 4, 5, 9, 11–16, 18 і 20.

У разі коли зазначені територіальні органи Державного казначейства, а також Головне управління Державного казначейства безпосередньо здійснюють операції щодо виконання державного бюджету, вони виконують ті самі функції, що й відділення Державного казначейства у районах, містах, районах у містах.

7. Відділення Державного казначейства у районах, містах, районах у містах:

1) здійснюють виконання відповідних показників державного бюджету та контроль за надходженням, рухом і використанням державних позабюджетних фондів, позабюджетних коштів частині, що визначається Головним управлінням Державного казначейства;

2) забезпечують відповідно до встановлених розмірів асигнувань та касового плану цільове фінансування видатків державного бюджету;

3) ведуть облік розпорядників коштів, яким виділяються асигнування з державного бюджету та державних позабюджетних фондів, позабюджетних коштів;

4) здійснюють прогнозування та касове планування коштів державного бюджету;

5) розподіляють між державним бюджетом та бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя відрахування від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів за нормативами, затвердженими Верховною Радою України, а також перераховують місцевим бюджетам належні їм суми коштів від зазначених відрахувань;

6) здійснюють за поданням державних податкових інспекцій повернення за рахунок державного бюджету зайво сплачених або стягнених податків, зборів та обов'язкових платежів;

7) ведуть бухгалтерський облік руху коштів державного бюджету за рахунками відділень Державного казначейства;

8) здійснюють збирання, контроль, зведення та подання вищестоящим органам Державного казначейства фінансової звітності про стан виконання показників державного бюджету відповідним регіоном;

9) проводять роботу, пов'язану із здійсненням контролю за дотриманням чинного законодавства України з питань виконання державного бюджету, надходженням та використанням коштів державних позабюджетних фондів у регіоні;

10) передають відповідним державним податковим інспекціям документи про стягнення у безспірному порядку до державного бюджету штрафів за порушення установами банків та підприємствами зв'язку встановленого порядку проходження і виконання платіжних доручень по доходах і видатках державного бюджету;

11) готують і подають вищестоящим органам Державного казначейства у разі потреби пропозиції про скорочення видатків державного бюджету;

12) забезпечують за дорученнями вищестоящих органів Державного казначейства виконання інших функцій в межах своїх повноважень;

13) здійснюють заходи щодо добору, розстановки, виховання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації кадрів;

14) розглядають заяви, пропозиції, скарги громадян, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до їх компетенції.

8. Органи Державного казначейства мають право:

1) відкривати в установах банків рахунки по доходах і видатках державного бюджету;

2) отримувати в банківській системі України на договірних засадах внутрішньорічний кредит у межах, установлених законодавчим актом про державний бюджет на відповідний рік для покриття тимчасових касових розривів державного бюджету; проводити операції щодо розміщення державних цінних паперів, їх погашення і виплати доходу по них;

3) проводити у міністерствах, інших центральних та місцевих органах державної виконавчої влади, на підприємствах, в установах, організаціях, установах банків незалежно від форм власності перевірки фінансово-бухгалтерських документів про зарахування, перерахування і використання бюджетних коштів, а також одержувати необхідні пояснення, довідки і відомості з питань, що виникають у процесі перевірок;

4) одержувати від установ банків відомості про стан поточних бюджетних рахунків підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, які використовують кошти державного бюджету та державних позабюджетних фондів;

5) вимагати від посадових осіб міністерств, інших центральних та місцевих органів державної виконавчої влади, підприємств, установ і організацій усунення виявлених порушень установленого порядку виконання державного бюджету;

6) припиняти фінансування з державного бюджету підприємств, установ і організацій у разі виявлення фактів порушень установленого порядку виконання державного бюджету з повідомленням про це керівників відповідних міністерств і відомств;

7) безспірно вилучати у міністерств, інших центральних та місцевих органів державної виконавчої влади, підприємств, установ і організацій раніше надані в порядку фінансування кошти державного бюджету, державних позабюджетних фондів у разі встановлення нецільового та неефективного їх використання;

8) призупиняти проведення операцій за реєстраційними рахунками установ і організацій, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету, у разі порушення ними встановленого порядку використання бюджетних та позабюджетних коштів, а також неподання кошторисів та звітності про надходження і використання зазначених коштів.

9. Головне управління Державного казначейства та його територіальні органи у своїй діяльності взаємодіють з міністерствами та іншими центральними органами державної виконавчої влади, Національним банком, установами інших банків, державною податковою службою, місцевими фінансовими органами, державною контрольно-ревізійною службою в Україні.

10. Головне управління Державного казначейства очолює заступник Міністра фінансів — начальник Головного управління Державного казначейства, який призначається відповідно до чинного законодавства.

Начальник Головного управління Державного казначейства має заступників, яких за поданням Міністра фінансів призначає Кабінет Міністрів України. Розподіл обов'язків між заступниками начальника провадиться начальником Головного управління Державного казначейства.

Начальник Головного управління Державного казначейства несе персональну відповідальність за виконання покладених на Державне казначейство завдань і здійснення ним своїх функцій, встановлює ступінь відповідальності заступників начальника, керівників територіальних органів Державного казначейства.

Начальники управлінь Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі призначаються на посаду і звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Мінфіну, начальники відділень Державного казначейства у районах, містах і районах у містах — начальником Головного управління Державного казначейства за поданням начальників територіальних управлінь Державного казначейства.

11. Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Державного казначейства, обговорення найважливіших завдань його діяльності у Головному управлінні Державного казначейства утворюється колегія в складі начальника Головного управління (голова колегії), його заступників за посадою, а також інших керівних працівників Державного казначейства.

Члени колегії Державного казначейства затверджуються Міністром фінансів.

Рішення колегії проводяться в життя, як правило, наказами начальника Головного управління Державного казначейства.

12. Граничну чисельність і фонд оплати праці Головного управління Державного казначейства затверджує Кабінет Міністрів України.

Структуру Головного управління Державного казначейства затверджує Міністр фінансів.

Штатний розпис центрального апарату Головного управління Державного казначейства і положення про його структурні підрозділи затверджує заступник Міністра фінансів — начальник Головного управління Державного казначейства.

Штатні розписи управлінь Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі та їх відділень у районах, містах і районах у містах затверджують начальники цих управлінь та відділень за погодженням з Головним управлінням Державного казначейства.

13. Головне управління Державного казначейства та його територіальні органи є юридичними особами, мають самостійні кошториси видатків, розрахункові та інші рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного герба України та своїм найменуванням.

ДЕКРЕТ КАБІNETУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПРО СИСТЕМУ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

(Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 17. — Ст. 184)

Цей Декрет установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших кредитно-фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

Терміни, що використовуються в цьому Декреті, мають таке значення:

1) “валютні цінності”:

валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках в банківських та інших кредитно-фінансових установах на території України;

платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України;

іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підляга-

ють обмінні на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України;

платіжні документи та інші цінні папери (акції, облигації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах;

банківські метали — це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Для цілей цього Декрету надалі під термінами:

“валюта України” розуміється як власне валюта України, так і платіжні документи та інші цінні папери, виражені у валюті України;

“іноземна валюта” розуміється як власне іноземна валюта, так і банківські метали, платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті або банківських металах;

2) “валютні операції”:

операції, пов’язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;

операції, пов’язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов’язань, предметом яких є валютні цінності;

операції, пов’язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей;

3) “уповноважений банк” — будь-який комерційний банк, офіційно зареєстрований на території України, що має ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій, а також здійснює валютний контроль за операціями своїх клієнтів;

4) “конвертована валюта” — іноземна валюта, що віднесена до цієї категорії Національним банком України;

5) “резиденти”:

фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України;

дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності;

б) “нерезиденти”:

фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України;

юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України;

розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Розділ II

ОПЕРАЦІЇ З ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ

Стаття 2. Право власності на валютні цінності

1. Резиденти і нерезиденти мають право бути власниками валютних цінностей, що знаходяться на території України. Резиденти мають право бути власниками також валютних цінностей, що знаходяться за межами України, крім випадків, передбачених законодавчими актами України.

2. Резиденти і нерезиденти мають право здійснювати валютні операції з урахуванням обмежень, встановлених цим Декретом та іншими актами валютного законодавства України.

Стаття 3. Статус валюти України

1. Валюта України є єдиним законним засобом платежу на території України, який приймається без обмежень для оплати будь-яких вимог та зобов'язань, якщо інше не передбачено цим Декретом, іншими актами валютного законодавства України.

2. Порядок ввезення, переказування і пересилання з-за кордону, а також вивезення, переказування і пересилання за кордон резидентами і нерезидентами валюти України визначається Національним банком України. Суми у валюті України, що були вивезені, переказані, переслані на законних підставах за кордон, можуть бути вільно ввезені, переслані, переказані назад в Україну.

Стаття 4. Порядок використання надходжень у іноземній валюті

4. Уповноважені банки зобов'язані купувати іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів з метою забезпечення виконання зобов'язань резидентів, які випливають з абзаців четвертого, п'ятого, шостого підпункту "а" пункту 4 статті 5 цього Декрету.

5. Національний банк України зобов'язаний проводити політику, спрямовану на підтримання валюти України, і з цієї метою може виступати суб'єктом міжбанківського валютного ринку України.

Стаття 5. Ліцензії Національного банку України

1. Національний банк України видає індивідуальні та генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, які підпадають під режим ліцензування згідно з цим Декретом.

2. Генеральні ліцензії видаються комерційним банкам та іншим кредитно-фінансовим установам України на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання.

3. Уповноважені банки та інші кредитно-фінансові установи, що одержали генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення операцій, пов'язаних з торгівлею іноземною валютою, мають право відкривати на території України пункти обміну іноземних валют, у тому числі на підставі агентських угод з іншими юридичними особами — резидентами.

4. Індивідуальні ліцензії видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для

здійснення такої операції. Індивідуальної ліцензії потребують такі операції:

а) вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей, за винятком:

вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами — резидентами іноземної валюти на суму, що визначається Національним банком України;

вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами — резидентами і нерезидентами іноземної валюти, яка була раніше ввезена ними в Україну на законних підставах;

платежів у іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших майнових прав, за винятком оплати валютних цінностей та за договорами (страховими полісами, свідоцтвами, сертифікатами) страхування життя;

платежів у іноземній валюті за межі України у вигляді процентів за кредити, доходу (прибутку) від іноземних інвестицій;

вивезення за межі України іноземної інвестиції в іноземній валюті, раніше здійсненої на території України, в разі припинення інвестиційної діяльності;

б) ввезення, переказування, пересилання в Україну валюти України, за винятком випадків, передбачених пунктом 2 статті 3 цього Декрету;

в) надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни і суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі;

г) використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави;

д) розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України, за винятком:

відкриття фізичними особами — резидентами рахунків у іноземній валюті на час їх перебування за кордоном;

відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками;

відкриття рахунків у іноземній валюті резидентами, зазначеними в абзаці четвертому пункту 5 статті 1 цього Декрету;

е) здійснення інвестицій за кордон, у тому числі шляхом придбання цінних паперів, за винятком цінних паперів або інших корпоративних прав, отриманих фізичними особами — резидентами як дарунок або у спадщину.

5. Одержання індивідуальної ліцензії однією із сторін валютної операції означає також дозвіл на її здійснення іншою стороною або третьою особою, яка має відношення до цієї операції, якщо інше не передбачено умовами індивідуальної ліцензії.

6. Порядок і терміни видачі ліцензій, перелік документів, необхідних для одержання ліцензій, а також підстави для відмови у видачі ліцензій визначаються Національним банком України.

Відмова у видачі Національним банком України ліцензії може бути оскаржена в суді або арбітражному суді.

Стаття 6. Порядок організації торгівлі іноземною валютою

1. Торгівля іноземною валютою на території України резидентами і нерезидентами — юридичними особами здійснюється через уповноважені банки та інші кредитно-фінансові установи, що одержали ліцензію на торгівлю іноземною валютою Національного банку України, виключно на міжбанківському валютному ринку України. Структура міжбанківського валютного ринку, а також порядок та умови торгівлі іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку визначаються Національним банком України.

2. Уповноважені банки та інші кредитно-фінансові установи, що одержали ліцензію Національного банку України:

а) від свого імені купують і продають іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів і нерезидентів;

б) мають право від свого імені і за свій рахунок купувати іноземну валюту готівкою у фізичних осіб — резидентів і нерезидентів, а також продавати її фізичним особам — резидентам.

3. Резиденти і нерезиденти — фізичні особи мають право продавати іноземну валюту уповноваженим банкам та іншим кредитно-фінансовим установам, які одержали ліцензію Національного банку України, або за їх посередництвом — іншим фізичним особам — резидентам.

4. Фізичні особи — резиденти мають право купувати іноземну валюту в уповноважених банках та інших кредитно-фінансових установах, що одержали ліцензію Національного банку України, або за їх посередництвом — у інших фізичних осіб — резидентів і нерезидентів.

Стаття 7. Порядок організації розрахунків у іноземній валюті

У розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту використовується як засіб платежу іноземна валюта. Такі розрахунки здійснюються лише через уповноважені банки.

Наймодавці-нерезиденти здійснюють оплату праці резидентів виключно в валюті України готівкою або у безготівковій формі.

Здійснення розрахунків між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту у валюті України допускається за умови одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Стаття 8. Валютний (обмінний) курс

1. Для валютних операцій використовуються валютні (обмінні) курси іноземних валют, виражені у валюті України, курси валютних цінностей в іноземних валютах, а також у розрахункових (клірингових) одиницях. Зазначені курси встановлюються Національним банком України за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

2. Національний банк України може встановлювати граничні розміри маржі за операціями на міжбанківському валютному ринку України уповноважених банків та інших кредитно-фінансових установ, що одержали ліцензію Національного банку України, за винятком операцій, пов'язаних із строковими (ф'ючерсними) угодами.

Стаття 9. Зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна

1. Валютні цінності та інше майно резидентів, яке перебуває за межами України, підлягає обов'язковому декларуванню у Національному банку України.

Порядок і терміни декларування встановлюються Національним банком України.

2. Національний банк України гарантує таємницю інформації, зазначеної в пункті 1 цієї статті, відповідно до положень статті 52 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Стаття 10. Звітність про валютні операції

1. Порядок, види, форми і терміни подання звітності резидентами і нерезидентами про їх валютні операції визначаються Національним банком України за погодженням з Міністерством статистики України з урахуванням чинного законодавства України.

2. Несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції тягне за собою відповідальність, передбачену статтею 16 цього Декрету.

Розділ III

ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ І ФУНКЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У СФЕРІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

Стаття 11. Повноваження Національного банку України та Кабінету Міністрів України у сфері валютного регулювання

1. Національний банк України у сфері валютного регулювання: здійснює валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики України;

складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;

контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;

визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;

видає у межах, передбачених цим Декретом, обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;

нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;

видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;

установлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених у іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях, згідно із статтею 8 цього Декрету;

установлює за погодженням з Міністерством статистики України єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;

забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків.

2. Кабінет Міністрів України у сфері валютного регулювання:

визначає і подає на затвердження до Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України;

бере участь у складанні платіжного балансу України;
забезпечує виконання бюджетної та податкової політики в частині, що стосується руху валютних цінностей;
забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України згідно із статтею 14 цього Декрету;
визначає порядок використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, які використовуються у торговельному обороті з іноземними державами, а також у неконвертованих іноземних валютах, які використовуються у неторговельному обороті з іноземними державами на підставі положень міжнародних договорів України.

Стаття 12. Сфера валютного контролю

1. Валютні операції за участю резидентів і нерезидентів підлягають валютному контролю.

Валютному контролю підлягають також зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна, які впливають з пункту 1 статті 9 цього Декрету.

2. Органи, що здійснюють валютний контроль, мають право вимагати і одержувати від резидентів і нерезидентів повну інформацію про здійснення ними валютних операцій, стан банківських рахунків в іноземній валюті у межах повноважень, визначених статтею 13 цього Декрету, а також про майно, що підлягає декларуванню згідно з пунктом 1 статті 9 цього Декрету.

Стаття 13. Функції державних органів і банківської системи України у сфері валютного контролю

1. Національний банк України є головним органом валютного контролю, що:

здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених цим Декретом до компетенції інших державних органів;

забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю згідно з цим Декретом та іншими актами валютного законодавства України.

2. Уповноважені банки здійснюють контроль за валютними операціями, що провадяться резидентами і нерезидентами через ці банки.

3. Державна податкова інспекція України здійснює фінансовий контроль за валютними операціями, що провадяться резидентами і нерезидентами на території України.

4. Міністерство зв'язку України здійснює контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України.

5. Державний митний комітет України здійснює контроль за додержанням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

Розділ IV

ІНШІ ПИТАННЯ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття 14. Державний та місцеві валютні фонди

1. Кабінет Міністрів України формує Державний валютний фонд України за рахунок коштів державного бюджету України у межах сум видатків, затверджених Верховною Радою України, шляхом купівлі валютних цінностей на міжбанківському валютному ринку України або за погодженням з Національним банком України на міжнародному валютному ринку та одержання кредитів у іноземній валюті в межах затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України, а також за рахунок інших надходжень, передбачених чинним законодавством.

2. Рада Міністрів Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі комітети місцевих Рад народних депутатів формують відповідно республіканський (Республіки Крим) та місцеві валютні фонди шляхом придбання іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України за рахунок коштів відповідних бюджетів у межах затверджених Верховною Радою Республіки Крим, Радами народних депутатів сум видатків, а також за рахунок інших надходжень, передбачених чинним законодавством, і виступають розпорядниками коштів цих валютних фондів.

Стаття 15. Офіційні валютні резерви

Офіційні валютні резерви створюються, утримуються і використовуються Національним банком України для підтримання валютного (обмінного) курсу валюти України.

Стаття 16. Відповідальність за порушення валютного законодавства

1. Незаконні скуповування, продаж, обмін чи використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави, тобто вчинення

цих дій без відповідного дозволу (ліцензії), якщо відповідно до цього Декрету та інших актів валютного законодавства наявність такого дозволу (ліцензії) є обов'язковою, тягнуть за собою адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством України.

2. До резидентів, нерезидентів, винних у порушенні правил валютного регулювання і валютного контролю, застосовуються такі міри відповідальності (фінансові санкції):

за здійснення операцій з валютними цінностями, що передбачені пунктом 2 статті 5 цього Декрету, без одержання генеральної ліцензії Національного банку України — штраф у сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій, з виключенням банку із Республіканської книги реєстрації банків або без такого виключення;

за здійснення операцій з валютними цінностями, що потребують одержання ліцензії Національного банку України згідно з пунктом 4 статті 5 цього Декрету, без одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України — штраф у сумі, еквівалентній сумі зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій;

за торгівлю іноземною валютою банками та іншими кредитно-фінансовими установами без одержання ліцензії Національного банку України та (або) з порушенням порядку й умов торгівлі валютними цінностями на міжбанківському валютному ринку України, встановлених Національним банком України, — штраф у сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій, з виключенням банку із Республіканської книги реєстрації банків або без такого виключення;

за невиконання уповноваженими банками обов'язків, передбачених пунктом 4 статті 4 та пунктом 2 статті 13 цього Декрету, — позбавлення генеральної ліцензії Національного банку України на право здійснення валютних операцій або штраф у розмірі, що встановлюється Національним банком України;

за порушення резидентами порядку розрахунків, установленого статтею 7 цього Декрету, — штраф у розмірі, еквівалентному сумі валютних цінностей, що використовувалися при розрахунках, перера-

хованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких розрахунків;

за несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції — штраф у сумі, що встановлюється Національним банком України;

за невиконання резидентами вимог щодо декларування валютних цінностей та іншого майна, передбачених статтею 9 цього Декрету, — штраф у сумі, що встановлюється Національним банком України.

Санкції, передбачені цим пунктом, застосовуються Національним банком України та за його визначенням — підпорядкованими йому установами. Оскарження дій щодо накладення стягнень провадиться у судовому порядку.

Суми стягнених штрафів спрямовуються до державного бюджету України.

ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

(від 27 грудня 1999 року № 621)

ІНСТРУКЦІЯ ПРО МІЖБАНКІВСЬКІ РОЗРАХУНКИ В УКРАЇНІ

Загальні положення

1. Інструкція про міжбанківські розрахунки в Україні (далі — Інструкція) розроблена відповідно до Законів України “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України.

2. Інструкція визначає шляхи, умови та порядок проведення міжбанківських розрахунків у грошовій одиниці України (далі — у гривнях) за кореспондентськими рахунками банків-резидентів, відкритими в банківських установах України.

Вимоги Інструкції щодо відкриття банками кореспондентських рахунків у територіальних управліннях Національного банку України і проведення за ними розрахунків через систему електронних платежів Національного банку України (далі — СЕП) поширюються на органи Державного казначейства України при відкритті ними рахунків у територіальних управліннях Національного банку України та здійсненні за ними розрахунків через СЕП з урахуванням особливостей обслуговування цих рахунків.

3. Підставою для проведення операцій за кореспондентськими рахунками банків, відкритими в банківських установах України, можуть бути розрахункові документи та повідомлення платіжних систем або систем телекомунікаційного зв'язку. Форми та порядок оформлення розрахункових документів визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України, форми повідомлень платіжних та телекомунікаційних систем установлюються цими системами.

4. Активні операції за кореспондентськими рахунками банків здійснюються в межах залишку коштів на цих рахунках, за винятком випадків, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку України та міжбанківськими угодами.

5. Наведені в цій Інструкції терміни вживаються в такому значенні:

Банківські установи України (далі — банківські установи) — територіальні управління Національного банку України, банки України та їх філії. Під терміном “банк” (“банк”) розуміються також (у межах, визначених абзацом третім пункту 2 загальних положень цієї Інструкції) органи Державного казначейства України, якщо в тексті Інструкції не зазначено інше.

Банківський регіон (далі — регіон) — сукупність банків (філій банків) — учасників СЕП, які мають кореспондентські рахунки в одному територіальному управлінні Національного банку України або здійснюють розрахунки за консолідованим кореспондентським рахунком, відкритим у цьому управлінні.

Банківський день у СЕП (далі — банківський день) — позначений календарною датою проміжок часу, протягом якого виконуються технологічні операції, пов’язані з проведенням електронного розрахункового документа через СЕП, за умови, що підсумки розрахунків за цими документами відображаються на кореспондентських рахунках банків у територіальному управлінні Національного банку України на ту саму дату.

Банківський електронний документ — електронний розрахунковий документ, службове повідомлення СЕП, довідкове повідомлення інформаційно-пошукової системи Національного банку України (далі — ІПС), інформаційне повідомлення.

Банки-кореспонденти — банки, які встановили між собою кореспондентські відносини з відкриттям кореспондентського рахунку.

Віртуальний банківський регіон — сукупність банків та філій банків, які обслуговуються одним програмно-технічним комплексом АРМ-2 СЕП.

Внутрішньобанківська платіжна система (далі — ВПС) — програмно-технічний комплекс із власними засобами захисту інформації, який експлуатується банком та його філіями і використовується для здійснення розрахунків між учасниками цієї системи, а також забезпечує взаємодію з СЕП, у тому числі з ІПС.

Транспортні потреби системи можуть забезпечуватися системою електронної пошти Національного банку України (далі — система ЕП), власними чи загального користування засобами телекомунікації тощо.

Довідкове повідомлення ІПС — документ визначеного формату, що містить установлені реквізити і несе довідкову інформацію про

платежі, виконані засобами СЕП, має форму електронних записів, захищений криптографічними методами захисту інформації, передається засобами телекомунікаційного зв'язку та зберігається на зовнішніх засобах збереження інформації у вигляді файла.

Електронні міжбанківські розрахунки — міжбанківські розрахунки із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації про рух коштів.

Електронний цифровий підпис (далі — ЕЦП) — сукупність даних, отримана за допомогою криптографічного перетворення вмісту електронного документа, яка дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати особу, яка його підписала.

Інформаційно-обчислювальна мережа Національного банку України — об'єднання програмно-технічних комплексів (СЕП, система ЕП тощо), кожний з яких призначений для виконання завдань Національного банку України щодо інформатизації окремих сфер діяльності банківської системи України. Усі програмно-технічні комплекси використовують єдину систему захисту інформації Національного банку України.

Інформаційне повідомлення — інформація в електронній формі, призначена для використання в програмно-технічних комплексах інформаційно-обчислювальної мережі Національного банку України (крім СЕП), що має визначений формат і технологію обробки згідно з вимогами відповідного програмно-технічного комплексу, передається засобами телекомунікаційного зв'язку та зберігається на зовнішніх засобах збереження інформації у вигляді файла.

Інформаційно-пошукова система Національного банку України (ІПС) — складова частина СЕП, що призначена для надання користувачам довідкової інформації про платежі, виконані засобами СЕП.

Кліринг — процедура періодичного взаємозаліку за зобов'язаннями учасників розрахунків певної платіжної системи, що включає процес отримання, сортування та розподілу розрахункових документів кожного учасника розрахунків, а також визначення остаточного розрахункового сальдо.

Кореспондентські відносини з відкриттям кореспондентського рахунку (далі — кореспондентські відносини) — договірні відносини між банками, метою яких є здійснення платежів, розрахунків та надання інших банківських послуг за взаємними дорученнями.

Кореспондентський рахунок — рахунок, який відкривається банку (філії) для обліку коштів та проведення розрахунків, що їх виконує

один банк за дорученням і на кошти іншого банку на підставі укладеного договору. Під терміном “кореспондентський рахунок” (“консолідований кореспондентський рахунок”) розуміються також (у межах, визначених абзацом третім пункту 2 загальних положень цієї Інструкції) рахунки органів Державного казначейства України, якщо в тексті Інструкції не зазначено інше.

Кореспондентський рахунок ЛОРО — кореспондентський рахунок, який відкриває банк банку-кореспонденту та за яким банк здійснює операції списання і зарахування коштів згідно з чинним законодавством України та укладеним договором. У банку-кореспонденті цей рахунок є кореспондентським рахунком НОСТРО.

Консолідований кореспондентський рахунок — об'єднання коштів банку та його філій (або певної кількості філій) на кореспондентському рахунку, відкритому в територіальному управлінні Національного банку України з метою роботи банку (філії) в СЕП за відповідною моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку. Ліміт технічного рахунку — сума, що визначає мінімальний залишок коштів на технічному рахунку банку (філії).

Ліміт початкових оборотів — сума, що визначає максимальний обсяг початкових платежів, які банк (філія) може виконати за певний період.

Міжбанківські розрахунки — безготівкові розрахунки між банками, що обумовлені виконанням платежів клієнтів або власними зобов'язаннями одного банку перед іншим.

Модель обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕП — сукупність механізмів і правил роботи СЕП, банку та його філій, згідно з якими здійснюються міжбанківські розрахунки за консолідованим кореспондентським рахунком через СЕП.

Мультивалютний режим функціонування СЕП — відокремлене передавання та зберігання в СЕП інформації про платежі в кожній конкретній валюті при однаковому функціональному призначенні цієї інформації та технології її оброблення.

Несанкціонований доступ — протиправне використання програмно-технічних засобів СЕП, системи автоматизації банку (далі — САБ), ВПС або спроба перейняття, нав'язування, підроблення чи викривлення інформації про рух коштів або службових повідомлень цих систем.

Обласна дирекція — філія банку, яка виконує спеціально обумовлені функції (залежно від моделі обслуговування в СЕП) при здійсненні міжбанківських розрахунків групою філій цього банку, що розташовані в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці.

Обласна дирекція визначається керівництвом банку, про що інформується територіальне управління Національного банку України.

Відповідно до моделі обслуговування в СЕП обласній дирекції відкривається консолідований кореспондентський рахунок у територіальному управлінні Національного банку України та/або технічний рахунок у відповідній розрахунковій палаті або Центральній розрахунковій палаті. Банк також може виконувати функції обласної дирекції.

Операційні правила — система бухгалтерських обмежень, що встановлюються банком на розрахункові операції філій у СЕП, а також на розрахункові та інші банківські операції філій у САБ банку (філії).

Розрахункова палата (далі — РП) — структурний підрозділ територіального управління Національного банку України, який обслуговує в СЕП банки відповідного банківського (віртуального банківського) регіону.

Розрахунковий банк (агент із розрахунків) — банк, який здійснює облік результатів розрахунків між банками — учасниками певної платіжної системи, а також відображення цих результатів за їх рахунками, що відкриті в розрахунковому банку.

Електронний розрахунковий документ (міжбанківський електронний розрахунковий документ) — документ на переказ, сформований банком на підставі розрахункових документів банку, клієнтів, документів на переказ готівки, доручень на договірне списання, та представлений у формі електронних даних, що включають відповідні реквізити документа, у тому числі й електронний цифровий підпис.

Розрахункова палата банку — структурний підрозділ банку, що обслуговує філії банку у ВПС та забезпечує взаємодію ВПС із СЕП, у тому числі з ІПС.

Система електронних платежів Національного банку України (СЕП) — загальнодержавна платіжна система, що забезпечує здійснення розрахунків між банківськими установами, органами державного казначейства на території України із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації. Програмне забезпечення СЕП складається із програмно-технічних комплексів — автоматизованих робочих місць (АРМ), що відповідають трьом рівням структури СЕП: Центральна розрахункова

палата — АРМ-1, АРМ ІПС; розрахункові палати — АРМ-2; банківські установи — учасники СЕП — АРМ-НБУ.

Система електронної пошти Національного банку України (система ЕП) — система програмно-технічних засобів та організаційно-технологічних заходів забезпечення інформаційної взаємодії між банківськими та іншими установами в електронній формі.

Службові повідомлення СЕП — технологічна інформація в електронній формі, що пов'язана з проведенням платежів (підтвердження про отримання електронних розрахункових документів, повідомлення про помилки в електронних розрахункових документах, довідкова інформація тощо), має визначений формат і технологію обробки згідно з вимогами СЕП, передається засобами телекомунікаційного зв'язку та зберігається на зовнішніх засобах збереження інформації у вигляді файла.

Система автоматизації банку (САБ) — програмне забезпечення, що обслуговує поточну внутрішньобанківську діяльність (бухгалтерський облік, обслуговування рахунків клієнтів тощо).

Територіальні управління Національного банку — філії Національного банку України та Операційне управління Національного банку України.

Технічний рахунок банківської установи в СЕП — інформація в електронній формі, що зберігається в програмно-технічному комплексі АРМ-2, поновлюється під час оброблення електронних розрахункових документів банківської установи та фактично відображає стан кореспондентського рахунку цієї установи на певний час.

Учасник СЕП безпосередній (далі — учасник СЕП) — банківська установа, що має технічний рахунок у РП або в ЦРП.

Учасник СЕП опосередкований — філія банку, що є учасником ВПС і здійснює міжбанківські розрахунки за консолідованим кореспондентським рахунком банку (обласної дирекції).

Файл СЕП — одиниця обміну інформацією між АРМ СЕП. У цій Інструкції файли СЕП позначаються однією ідентифікаційною літерою, що відповідає типу файла відповідно до технології роботи СЕП.

Центральна розрахункова палата (далі — ЦРП) — установа Національного банку України, яка забезпечує функціонування СЕП у цілому, ведення бази даних для ІПС щодо електронних міжбанківських розрахунків, виконаних через СЕП, а також здійснює функції РП для банківських установ м. Києва та Київської області, обслуговує інші віртуальні банківські регіони.

Глава I

МІЖБАНКІВСЬКІ РОЗРАХУНКИ В ГРОШОВІЙ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ

Розділ 1

УСТАНОВЛЕННЯ КОРЕСПОНДЕНТСЬКИХ ВІДНОСИН З ВІДКРИТТЯМ КОРЕСПОНДЕНТСЬКОГО РАХУНКУ

1.1. Кореспондентські відносини можуть установлюватися між банками і Національним банком України; безпосередньо між банками.

1.1.1. Кореспондентські відносини з Національним банком України (далі — Національний банк) встановлюються банком шляхом укладення договору на розрахунково-касове обслуговування з відкриттям кореспондентського рахунку в територіальному управлінні Національного банку за місцезнаходженням власника рахунку.

Для здійснення міжбанківських розрахунків через СЕП власнику кореспондентського рахунку на договірних умовах відкривається технічний рахунок у РП (ЦРП).

1.1.2. Кореспондентські відносини між банками для здійснення міжбанківських розрахунків установлюються на підставі договору шляхом відкриття кореспондентського рахунку. Зразок договору про встановлення кореспондентських відносин наведено в додатку 15 до цієї Інструкції.

1.2. Міжбанківські розрахунки можуть здійснюватися через СЕП Національного банку України за кореспондентськими рахунками банків (філій) у територіальних управліннях Національного банку;

банки-кореспонденти за кореспондентськими рахунками ЛОРО, НОСТРО.

Розділ 2

ВІДКРИТТЯ, ПЕРЕОФОРМЛЕННЯ ТА ЗАКРИТТЯ КОРЕСПОНДЕНТСЬКИХ РАХУНКІВ БАНКІВ (ФІЛІЙ) У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІННЯХ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ

2.1. Загальні умови відкриття (закриття) кореспондентського рахунку

2.1.1. Кореспондентський рахунок банку (філії) відкривається на

підставі укладеного договору за умови надання правильно оформлених документів, зазначених у підпунктах 2.2.1, 2.2.2 цього розділу.

2.1.2. Днем відкриття кореспондентського рахунку банку (філії) вважається дата, що зазначена в реквізиті “Кореспондентський рахунок відкрито” заяви про відкриття кореспондентського рахунку (додаток 9).

Днем закриття кореспондентського рахунку вважається дата, що зазначена в заяві про закриття кореспондентського рахунку. Заява про закриття кореспондентського рахунку надається до територіального управління Національного банку особою, якій (залежно від підстави для закриття цього рахунку) надано таке право.

2.2. Відкриття кореспондентського рахунку

2.2.1. Для оформлення відкриття кореспондентського рахунку банку керівник та головний бухгалтер банку особисто подають до територіального управління Національного банку за місцезнаходженням банку такі документи:

а) заяву про відкриття кореспондентського рахунку встановлено-го зразка;

б) копію належним чином оформленого статуту, що засвідчена нотаріально.

Форма нотаріального засвідчення має відповідати вимогам нормативно-правових актів Міністерства юстиції України;

в) копію документа, що підтверджує взяття банку на податковий облік, що засвідчена нотаріально;

г) довідку про реєстрацію в органах Пенсійного фонду України;

ґ) копію довідки органу державної статистики про включення до ЄДРПОУ, що засвідчена нотаріально або органом, що видав довідку;

д) картку із зразками підписів та відбитка печатки, що засвідчені нотаріально (кількість примірників обумовлюється сторонами);

е) копію страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрацію банку у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України як платника соціальних страхових внесків, засвідчену нотаріально або органом, що його видав.

2.2.2. Для оформлення відкриття кореспондентського рахунку філії банку керівник та головний бухгалтер філії особисто подають до територіального управління Національного банку за місцезнаходженням філії такі документи:

а) заяву про відкриття кореспондентського рахунку встановленого зразка;

б) копію належним чином оформленого Положення про філію, що засвідчена нотаріально;

в) копію належним чином оформленого дозволу, наданого банком філії на здійснення банківських операцій, що засвідчена нотаріально;

г) копію документа, що підтверджує взяття філії на податковий облік, що засвідчена нотаріально;

ґ) довідку про реєстрацію в органах Пенсійного фонду України;

д) копію довідки органу державної статистики про включення до ЄДРПОУ, що засвідчена нотаріально або органом, що видав довідку;

е) картку із зразками підписів та відбитка печатки, що засвідчені нотаріально (кількість примірників обумовлюється сторонами);

є) клопотання банку за підписом керівника про відкриття кореспондентського рахунку філії із зазначенням інформації, що стосується банку, а саме: його місцезнаходження; ідентифікаційний код; номер кореспондентського рахунку; найменування територіального управління Національного банку, у якому відкрито кореспондентський рахунок банку; назва податкового органу, у якому банк стоїть на обліку;

ж) копію страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрацію банку — юридичної особи у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України як платника соціальних страхових внесків (якщо філія самостійно здійснює розрахунки з оплати праці — копію страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрацію філії в цьому Фонді як платника соціальних страхових внесків), засвідчену нотаріально або органом, що його видав.

2.2.3. Форма й зміст довідки про реєстрацію в органах Пенсійного фонду України визначається нормативно-правовими актами Пенсійного фонду України.

2.2.5. Договір, про який ідеться у підпункті 2.1.1 цього розділу, а також документи, перелік яких наведено в підпунктах 2.2.1, 2.2.2 цього розділу, зберігаються у справі з юридичного оформлення кореспондентського рахунку банку (філії).

2.3. Переоформлення кореспондентського рахунку

2.3.1. У разі переоформлення кореспондентського рахунку у зв'язку з реорганізацією, зміною назви, що не викликана реорганізацією,

а також форми власності банку подаються такі самі документи, що й при відкритті рахунку. При цьому номер кореспондентського рахунку та код банку залишаються без змін.

2.4. Закриття кореспондентського рахунку

2.4.1. Підставою для закриття кореспондентського рахунку банку (філії) є заява власника рахунку або уповноваженого органу відповідно до чинного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку.

2.4.2. Територіальне управління Національного банку протягом трьох робочих днів з дня закриття кореспондентського рахунку банку (філії), включаючи день закриття, зобов'язане надіслати засобами системи ЕП з використанням засобів захисту інформації Національного банку повідомлення про закриття кореспондентського рахунку на адресу відповідного органу державної податкової служби (державних податкових адміністрацій в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі).

2.4.3. Справа з юридичного оформлення кореспондентського рахунку банку (філії) залишається у територіальному управлінні Національного банку.

Розділ 3

ПОРЯДОК ВЕДЕННЯ ДОВІДНИКА БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

3.1. Призначення довідника банківських установ України

Довідник банківських установ України є складовою частиною інформаційно-обчислювальної мережі Національного банку України і використовується при роботі всіх її програмно-технічних комплексів, у тому числі й СЕП. До довідника банківських установ України мають бути включені всі банківські установи, що належним чином зареєстровані Національним банком України.

Згідно з окремими рішеннями Правління Національного банку України до довідника банківських установ України можуть бути включені й інші установи.

3.2. Включення до довідника банківських установ України

Для включення банку (філії) до довідника банківських установ України територіальне управління Національного банку, що його обслуговує, надсилає засобами системи ЕП на адресу Національного банку України (Департамент інформатизації) такі реквізити:

повну та скорочену назву, що відповідає назві, зазначеній у статуті банку (назва філії має відповідати назві, зазначеній у Положенні про філію повну поштову адресу;

назву та код району міста;

прізвища та телефони керівників;

номер факсу;

дату та номер реєстрації;

ідентифікаційний код за ЄДРПОУ;

форму власності;

номер кореспондентського рахунку (за умови його відкриття).

3.3. Унесення змін до довідника банківських установ України

Територіальне управління Національного банку не пізніше наступного робочого дня після одержання відповідного письмового повідомлення про будь-які зміни в реквізитах банку (філії), що зазначені в підпункті 3.2 цього розділу, або про ліквідацію банку надсилає Національному банку України (Департамент інформатизації) інформацію про потребу внесення змін до довідника банківських установ України. В інформації про ліквідацію банку має повідомлятися, чи потрібно вилучити банк із довідника банківських установ України (із зазначенням дати вилучення), чи залишити його з відповідною відміткою з метою одержання статистичної звітності протягом певного часу.

3.4. Розповсюдження довідника банківських установ України

Національний банк України розсилає засобами системи ЕП довідник банківських установ України та зміни до нього на адресу ЦРП, територіальних управлінь Національного банку, інших банківських установ, Асоціації українських банків, деяких державних установ (за окремим дозволом Національного банку) тощо.

Зміни до довідника банківських установ України розсилаються в день їх унесення.

Розділ 4

ЗДІЙСНЕННЯ МІЖБАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ ЧЕРЕЗ СЕП НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

4.1. Учасники СЕП

4.1.1. Учасниками СЕП є:

територіальні управління Національного банку;

банки (філії), які мають технічні рахунки в РП або ЦРП.

4.2. Включення до довідника банків — учасників СЕП

4.2.1. Необхідною умовою включення банку (філії) до довідника банків — учасників СЕП є організаційна, функціональна та технологічна готовність банку до роботи в СЕП, зокрема:

- а) включення до довідника банківських установ України;
- б) укладення з Національним банком України договорів, перелічених у підпункті 4.1.2 цього розділу;
- в) підключення до системи ЕП;
- г) наявність необхідних засобів захисту інформації;
- г) наявність персоналу, підготовленого до роботи із засобами системи ЕП, СЕП.

4.3. Зупинення участі в СЕП

4.3.1. Зупинення з технологічних підстав. У разі порушення учасниками СЕП технології роботи в СЕП та невиконання вимог захисту банківської інформації в СЕП, що зазначені в додатку 6 до цієї Інструкції, Національний банк зупиняє здійснення учасником СЕП видаткових операцій через СЕП або виключає його з учасників СЕП.

4.3.2. Зупинення власних видаткових операцій банку.

Відповідно до статті 59 Закону України “Про банки і банківську діяльність” зупинення власних видаткових операцій банку за його кореспондентськими рахунками здійснюється уповноваженими відповідно до законів України державними органами і виключно у випадках, передбачених законами України.

4.4. Виключення з учасників СЕП

Підставою для виключення банку (філії) з учасників СЕП є розірвання договору на інформаційно-розрахункове обслуговування в СЕП Національного банку України між цим банком та Національним банком України в порядку, передбаченому чинним законодавством України.

4.6. Загальні умови виконання розрахунків через СЕП

4.6.1. Операції зарахування (списання) коштів за кореспондентським рахунком банку (філії) — учасника СЕП можуть виконуватися тільки після відкриття йому в РП (ЦРП) технічного рахунку.

4.6.2. Електронний розрахунковий документ має вміщувати такі обов’язкові реквізити:

- назва документа;
- номер документа;
- дата складання (число, місяць, рік);
- ознака дебет/кредит;

сума;
код платника, платник (назва), рахунок платника;
код банку платника;
код банку одержувача;
код одержувача, одержувач (назва), рахунок одержувача;
призначення платежу;
ЕЦП;

ідентифікатор ключа, що використаний для накладення ЕЦП.

4.6.3. Єдиним джерелом формування електронних розрахункових документів для СЕП є система автоматизації банку.

4.6.4. Початкові платежі від учасника СЕП приймаються в межах поточного значення його технічного рахунку, за винятком випадків, що визначені Національним банком.

4.6.5. Електронні розрахункові документи та службові повідомлення СЕП формуються, передаються та приймаються лише з використанням апаратно-програмних засобів захисту інформації, затверджених і наданих Національним банком України згідно з вимогами системи захисту банківських електронних документів в інформаційно-обчислювальній мережі Національного банку України. Дотримання правил організації захисту банківської інформації, затверджених нормативно-правовими актами Національного банку України, є обов'язковим для всіх банків — учасників СЕП.

4.6.6. При роботі засобів криптографічного захисту інформації створюється шифрований архів оброблених платежів та технологічної інформації.

4.6.7. Оброблення електронних розрахункових документів та службових повідомлень СЕП здійснюється у порядку черговості їх надходження до системи. Електронний розрахунковий документ, прийнятий СЕП, не може бути відкликаний.

4.8. Порядок переходу банку на роботу в СЕП за консолідованим кореспондентським рахунком.

4.8.1. Для роботи в СЕП за консолідованим кореспондентським рахунком банк повинен одержати дозвіл на роботу в системі електронних платежів Національного банку України за консолідованим кореспондентським рахунком.

Дозвіл на роботу в СЕП за першою моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку надається обласній дирекції територіальним управлінням Національного банку, що її обслуговує.

4.8.2. Для одержання дозволу банк подає до Національного банку викладений державною мовою пакет документів, що підтверджує його організаційну, функціональну та технологічну готовність до роботи в СЕП за консолідованим кореспондентським рахунком, а також здатність програмного забезпечення до роботи з ІПС (для моделей з використанням ВПС).

Пакет документів має містити:

клопотання банку про перехід банку в цілому або окремих його філій на роботу в СЕП за консолідованим кореспондентським рахунком;

дві належним чином оформлені копії положення банку про порядок здійснення міжбанківських розрахунків банком та його філіями за консолідованим кореспондентським рахунком.

4.8.3. Рішення щодо можливості обслуговування банку в СЕП за консолідованим кореспондентським рахунком приймається Національним банком у місячний строк із дня отримання повного пакета документів.

4.8.4. Банк (обласна дирекція) узгоджує з територіальними управліннями Національного банку за місцезнаходженням банку (обласної дирекції) та його філій, а також з ЦРП дату переходу на роботу в СЕП за консолідованим кореспондентським рахунком (далі — дата переходу), про що територіальним управлінням Національного банку робиться відмітка у дозволі.

4.9. Переведення банку на роботу в СЕП з використанням спеціалізованого програмного забезпечення АРМ юридичної особи (АРМ-Ю)

4.9.1. АРМ-Ю — спеціалізоване програмне забезпечення СЕП, що призначене для контролю за активними операціями за кореспондентським рахунком банку (філії) — учасника СЕП з боку територіального управління Національного банку, у якому цьому банку (філії) відкрито кореспондентський рахунок.

4.10. Порядок ведення архіву банківських електронних документів

4.10.1. Формування архіву. Банківські установи — учасники СЕП, РП та ЦРП (далі за текстом цього пункту — установи) кожного робочого дня формують на зовнішніх носіях, придатних для тривалого зберігання та читування інформації (далі — зовнішні носії), архів банківських електронних документів з метою забезпечення довгострокового зберігання цієї інформації для оперативного її використання

у випадках, визначених технологією функціонування СЕП, чинним законодавством та нормативно-правовими актами Національного банку України. Архів електронних банківських документів зберігається на зовнішніх носіях у формі, що дає змогу перевірити цілісність банківських електронних документів на цих носіях.

Архів банківських електронних документів має включати:

- а) на рівні банківської установи — учасника СЕП:
  - усі відправлені та отримані електронні розрахункові документи; протоколи роботи САБ;
  - архів системи ЕП;
  - архів АРМ-НБУ (шифровані арбітражні журнали апаратного і програмного шифрування та захищений від модифікації протокол роботи АРМ-НБУ), який має зберігатися окремо;
- б) на рівні РП:
  - повний архів роботи АРМ-2;
  - архів системи ЕП;
- в) на рівні ЦРП:
  - повний архів роботи АРМ-1;
  - повний архів роботи АРМ-2;
  - архів баз даних ІПС;
  - архів системи ЕП.

4.11. Порядок надання інформації про міжбанківські розрахунки, виконані через СЕП

4.11.1. Банк (філія) — учасник СЕП має право на підставі файла-запиту через АРМ-НБУ одержувати від ІПС довідкову інформацію про проходження сформованих ним електронних розрахункових документів. Відповідь на запит надається у вигляді довідкового повідомлення ІПС протягом одного робочого дня, не враховуючи день отримання запиту.

Розділ 5

ВІДКРИТТЯ ТА ВЕДЕННЯ РАХУНКІВ БАНКІВ-КОРЕСПОНДЕНТІВ (РЕЗИДЕНТІВ) У ГРОШОВІЙ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ

5.1. Відкриття кореспондентського рахунку

5.1.1. Для оформлення відкриття кореспондентського рахунку ЛЮРО банк-кореспондент подає банку такі документи:

- а) заяву про відкриття кореспондентського рахунку (зразок заяви наведено в додатку 16 до цієї Інструкції);

- б) копію ліцензії Національного банку України на здійснення банківських операцій, що засвідчена нотаріально;
- в) копію статуту, що засвідчена нотаріально;
- г) картку із зразками підписів та відбитка печатки, що засвідчені нотаріально;
- д) інші документи за згодою сторін.

5.1.2. Кореспондентський рахунок ЛОРО відкривається банком на підставі укладеного між ним та банком-кореспондентом договору про встановлення кореспондентських відносин за умови надання правильно оформлених документів, зазначених у підпункті 5.1.1 цього розділу.

5.1.3. Днем відкриття кореспондентського рахунку банку вважається дата, зазначена в реквізиті “Кореспондентський рахунок відкрито” заяви про відкриття кореспондентського рахунку (додаток 16).

5.2. Ведення кореспондентського рахунку

5.2.1. Банки-кореспонденти вільно вибирають спосіб розрахунків, визнаний Національним банком, а також засоби зв'язку для передавання розрахункових документів та повідомлень за умови збереження цілісності та конфіденційності інформації. При цьому способи розрахунків та засоби зв'язку обов'язково мають бути зазначені в договорі про встановлення кореспондентських відносин.

5.2.2. При здійсненні операцій за кореспондентським рахунком ЛОРО банк у той самий робочий день надсилає банку-кореспонденту повідомлення про це з реквізитами розрахункового документа. При списанні коштів з кореспондентського рахунку ЛОРО за розрахунковими документами банку-кореспондента повідомлення може не надсилатися.

5.3. Переоформлення та закриття кореспондентського рахунку

5.3.1. У разі переоформлення кореспондентського рахунку ЛОРО у зв'язку з реорганізацією, зміною назви, що не викликана реорганізацією, а також форми власності, банком-кореспондентом подаються такі самі документи, що й при відкритті рахунку. При цьому номер кореспондентського рахунку залишається без змін.

Розділ 6

ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КЛІРИНГУ

6.1. Розрахунки за результатами клірингу в певній платіжній системі здійснюються розрахунковим банком, що обслуговує цю систе-

му, згідно з правилами платіжної системи і взаємними угодами між її учасниками.

Платіжна система — система, що забезпечує здійснення переказування грошових коштів (платежів) між банківськими установами (зокрема за кліринговою схемою). Може бути самостійною юридичною особою або об'єднанням на договірних умовах кількох юридичних осіб, якими визначаються правила, порядок роботи цієї системи та порядок розрахунків.

6.2. Порядок виконання розрахунків за результатами клірингу регламентується відповідними документами розрахункового банку, узгодженими з правилами платіжної системи щодо виконання клірингових та розрахункових операцій, і має відповідати вимогам чинного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України.

6.3. Засоби зв'язку для передавання розрахункових документів та інших повідомлень про розрахунки за результатами клірингу визначаються правилами платіжної системи та взаємними угодами учасників розрахунків за умови збереження цілісності та конфіденційності інформації.

Розділ 7

ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЧЕРЕЗ ВПС

7.1. Порядок здійснення розрахунків через ВПС регулюється відповідними документами банків, яким належать ці системи, і повинен відповідати вимогам чинного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України.

7.2. Банк та його філії, що здійснюють розрахунки через ВПС, повинні:

а) дотримуватися загальних технологічних вимог та вимог інформаційної безпеки, які встановлюються Національним банком;

б) щодня надавати до ЦРП агреговану інформацію про внутрішньобанківські міжобласні платежі (при роботі банку за 3-ю моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку);

в) на вимогу ІПС надавати інформацію про проходження платежів від СЕП до філій — отримувачів платежів (надається протягом одного робочого дня, не враховуючи дня одержання вимоги);

г) на вимогу ЦРП надавати іншу інформацію про роботу ВПС.

Розділ 8

СТРОКИ ВИКОНАННЯ МІЖБАНКІВСЬКИХ (ВНУТРІШНЬОБАНКІВСЬКИХ) РОЗРАХУНКІВ

8.1. Міжбанківські розрахунки виконуються в строк до трьох операційних днів і вважаються завершеними з часу зарахування коштів на кореспондентський рахунок банку одержувача.

8.2. Внутрішньобанківські розрахунки виконуються в строк, установлений внутрішніми нормативними актами банку, який не може перевищувати двох операційних днів, та вважаються завершеними з часу зарахування коштів на рахунок філії одержувача.

8.3. Відповідальність за порушення строків виконання розрахунків визначається чинним законодавством.

Розділ 9

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ УПРАВЛІННЯМ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ ПЛАТІЖНОЇ ВИМОГИ ПРО СПИСАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ БАНКУ (ФІЛІЇ) З КОРЕСПОНДЕНТСЬКОГО РАХУНКУ ЗАСОБАМИ СЕП

9.1. Платіжна вимога про списання грошових коштів (далі — гроші) банку, філії (далі — банк) з кореспондентського рахунку приймається територіальним управлінням Національного банку (далі — територіальне управління) і виконується відповідно до правил документообігу та порядку розрахунків платіжними вимогами, що визначені нормативно-правовим актом Національного банку України, який регулює здійснення безготівкових розрахунків в Україні в національній валюті, з урахуванням таких особливостей.

Платіжна вимога, що надійшла протягом операційного часу, виконується в день надходження в межах залишку грошей на кореспондентському рахунку банку на початок поточного операційного дня. Якщо на час надходження платіжної вимоги на кореспондентському рахунку банку недостатньо грошей у визначеній для списання сумі або їх немає, то списання виконується з урахуванням сум, що надійдуть на цей рахунок протягом операційного дня.

Платіжна вимога, що надійшла після операційного часу, виконується на початку наступного операційного дня в межах залишку грошей на кореспондентському рахунку банку на цей час.

Розділ 10

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ УПРАВЛІННЯМ ЗАСОБАМИ СЕП ДОКУМЕНТІВ ПРО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА БАНКУ (ФІЛІЇ) РОЗПОРЯДЖАННЯ КОРЕСПОНДЕНТСЬКИМ РАХУНКОМ У РАЗІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО АРЕШТ ГРОШЕЙ

10.1. Документи про обмеження права банку (філії) (далі — банк) розпоряджання кореспондентським рахунком у разі прийняття рішення про арешт грошей банку, що знаходяться на цьому рахунку (далі — документи про арешт грошей банку), приймаються територіальним управлінням і виконуються відповідно до порядку, що визначений нормативно-правовим актом Національного банку України, який регулює здійснення безготівкових розрахунків в Україні в національній валюті, з урахуванням таких особливостей.

Територіальне управління виконує документи про арешт грошей банку в день їх надходження в межах залишку грошей банку на його кореспондентському рахунку на початок поточного операційного дня.

Арешт грошей банку виконується засобами СЕП шляхом установлення файлом L ліміту технічного рахунку банку на визначену суму арешту.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ

ІНСТРУКЦІЯ ПРО БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ В УКРАЇНІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ

Глава 1

Загальні положення

1.1. Ця Інструкція розроблена відповідно до Законів України “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні”, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України (далі — Національний банк).

1.2. Інструкція встановлює загальні правила, форми і стандарти розрахунків юридичних і фізичних осіб та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків.

1.3. Вимоги цієї Інструкції поширюються на всіх учасників безготівкових розрахунків, а також на стягувачів, які здійснюють примусове списання коштів з рахунків цих учасників, та обов’язкові для виконання ними.

1.4. Терміни в цій Інструкції вживаються в такому значенні:

авізуючий банк — банк, який за дорученням банку-емітента авізує (сповіщає) акредитив бенефіціару без будь-якої відповідальності за його оплату;

акредитив — договір, що містить зобов’язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов’язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж;

акцепт — згода на оплату або гарантування оплати документів;

банк платника/отримувача/стягувача — банк, що обслуговує платника/отримувача/стягувача;

банк-емітент — банк, що відкрив акредитив або здійснив емісію цінних паперів, платіжних карток, або видав розрахунковий чек (розрахункову чекову книжку);

безготівкові розрахунки — перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді;

бенефіціар — особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив;

відповідальний виконавець — працівник банку, який відповідно до своїх службових обов'язків має повноваження вчиняти від імені банку певні дії, пов'язані із здійсненням розрахунків;

відповідний рахунок/відповідний позабалансовий рахунок — рахунок, призначення якого відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 21.11.97 № 388, відповідає економічній суті операції, що за ним відображається;

виконуючий банк — банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві.

Виконуючий банк залежно від операції за акредитивом, виконання якої доручено йому банком-емітентом, також може бути авізуючим банком;

власник рахунку в банку (далі — власник рахунку) — особа, яка відкриває рахунок у банку і має право розпоряджатися коштами на ньому;

дата валютування — зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої гроші, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в банку, що обслуговує отримувача, або в установі — члені платіжної системи;

дистанційне обслуговування — комплекс інформаційних послуг за рахунком клієнта та здійснення операцій за рахунком на підставі дистанційних розпоряджень клієнта;

дистанційне розпорядження — розпорядження банку виконати певну операцію, яке передається клієнтом за погодженим каналом доступу, без відвідання клієнтом банку;

документи, що засвідчують особу, — паспорт громадянина України, для громадян інших країн — паспортний документ, посвідка на

проживання особи без громадянства та інші, визначені законодавством, документи;

електронний розрахунковий документ — документ, інформація в якому представлена у формі електронних даних, включаючи відповідні реквізити розрахункового документа, який може бути сформований, переданий, збережений і перетворений у візуальну форму представлення електронними засобами;

заявник акредитива — платник, який подав обслуговуючому банку заяву про відкриття акредитива;

інкасування (інкасо) — здійснення банком за дорученням клієнта операцій з розрахунковими та супровідними документами з метою одержання платежу або передавання розрахункових та/чи супровідних документів проти платежу, або передавання розрахункових та/чи супровідних документів на інших умовах;

клієнт — особа, яка має рахунок у банку або користується його послугами;

код банку — реквізит банку, визначений і включений до довідника банківських установ України згідно з нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють питання міжбанківських розрахунків в Україні;

кошти грошові (далі — кошти) — грошова одиниця України, яка виконує функцію засобу платежу та обліковується на рахунках у банках;

надсилання (відсилання) паперового розрахункового документа та інших документів у паперовій формі, які надаються разом з ним, означає таке:

для банків — передавання підприємству зв'язку чи іншому спеціалізованому підприємству для відправлення засобами спецзв'язку (кур'єрською, фельд'єгерською поштою тощо) згідно з правилами приймання, оброблення та доставки кореспонденції банківських установ спецзв'язком Державного комітету зв'язку та інформатизації України;

для інших, крім банків, учасників безготівкових розрахунків — доставляння їх представником (фізичною особою — також особисто) або передавання підприємству зв'язку чи іншому спеціалізованому підприємству для відправлення засобами спецзв'язку (кур'єрською, фельд'єгерською поштою тощо) згідно з правилами приймання, оброблення та доставки кореспонденції банківських установ спецзв'язком Державного комітету зв'язку та інформатизації України або пе-

редавання підприємству зв'язку для відправлення рекомендованим чи цінним листом відповідно до правил користування послугами поштового зв'язку України;

неналежний отримувач — особа, яка не має законних підстав на одержання від платника коштів, що внаслідок помилкового списання та/або зарахування надійшли на її рахунок;

неналежний платник — платник, з рахунку якого здійснено помилкове списання коштів;

неналежний стягувач — особа, що не має визначених Законом України “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні” підстав для ініціювання переказу грошей з рахунку платника;

обслуговуючий банк (банк, що обслуговує) — банк, у якому відкрито рахунок учаснику безготівкових розрахунків та/або який здійснює для нього на договірних умовах будь-яку з операцій чи послуг, передбачених Законом України “Про банки і банківську діяльність”. Обслуговування установ та організацій, оплата видатків яких здійснюється з єдиного казначейського рахунку, виконує також орган державного казначейства;

отримувач/одержувач — особа, на рахунок якої зараховується сума переказу або яка отримує суму переказу в готівковій формі;

операційний день — частина робочого дня банку або іншої установи — члена платіжної системи, протягом якої приймаються документи на переказ і документи на відкликання та за наявності технічної можливості здійснюється їх оброблення, передавання і виконання. Тривалість операційного дня встановлюється банком або іншою установою — членом платіжної системи самостійно та зазначається в їх внутрішніх правилах;

операційний час — частина операційного дня банку або іншої установи — члена платіжної системи, протягом якої приймаються від клієнтів документи на переказ і документи на відкликання, що мають бути оброблені, передані та виконані цим банком протягом цього самого робочого дня. Тривалість операційного часу встановлюється банком або іншою установою — членом платіжної системи самостійно та зазначається в їх внутрішніх правилах;

ордер меморіальний (далі — меморіальний ордер) — розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій зі списання коштів з рахунку платника, внутрішньобанківських операцій відповідно до нормативно-правових актів Національного банку;

підприємства — юридичні особи незалежно від форми власності (у тому числі органи державної влади та установи й організації, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету), філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, у тому числі структурні підрозділи, виділені в процесі приватизації, виборчі фонди (політичних партій, виборчих блоків партій та кандидатів у депутати), представництва юридичних осіб-нерезидентів, іноземних інвесторів, фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності;

платіжна вимога — розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або в разі договірної списання отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача;

платіжна вимога-доручення — розрахунковий документ, який складається з двох частин:

верхньої — вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів;

нижньої — доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача;

платіжне доручення — розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача;

платіжні інструменти — засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ грошей з відповідного рахунку платника;

платник — особа, з рахунку якої ініціюється переказ грошей або яка ініціює переказ шляхом подання до банку або іншої установи — члена платіжної системи документа на переказ готівки разом з відповідною сумою грошей;

помилкове списання/зарахування коштів — списання/зарахування коштів, унаслідок якого з вини банку або клієнта відбувається їх списання з рахунку неналежного платника та/або зарахування на рахунок неналежного отримувача;

розрахунковий документ — документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача;

розрахунковий чек — розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодав-

ця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів;

розрахунково-касове обслуговування — надання банком клієнту на підставі укладеного між ними договору послуг, які пов'язані з переказом коштів з/на рахунку/ок цього клієнта, видачею йому грошей у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договором, форму та зміст якого банк розробляє самостійно;

списання договірне (далі — договірне списання) — списання грошей, що банк здійснює згідно з дорученням його клієнта та в порядку, передбаченому в укладеному ними договорі;

списання примусове (далі — примусове списання коштів) — списання коштів, що здійснюється стягувачем без згоди платника на підставі встановлених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом;

сума переказу — відповідна сума коштів, яка в результаті переказу має бути зарахована на рахунок отримувача або видана йому в готівковій формі;

супровідні документи — документи, подання яких разом із розрахунковим документом передбачене цією Інструкцією або договором, укладеним між банком та клієнтом;

учасники безготівкових розрахунків — банки та їх філії, підприємства, фізичні особи, з рахунків яких списуються або на рахунки яких зараховуються кошти;

фізичні особи — фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності;

чекодавець — підприємство або фізична особа, яка здійснює платіж за допомогою чека та підписує його;

чекодержатель — підприємство або фізична особа, яка є отримувачем коштів за чеком.

1.5. Учасники безготівкових розрахунків відкривають рахунки в порядку, що встановлюється нормативно-правовими актами Національного банку з питань відкриття та використання рахунків, а також рахунки для обліку коштів у розрахунках за конкретними операціями (акредитиви, розрахункові чеки тощо).

1.6. Банк здійснює розрахунково-касове обслуговування своїх клієнтів на підставі відповідних договорів і своїх внутрішніх правил здійснення безготівкових розрахунків, якщо ці правила відповідають вимогам цієї Інструкції, інших нормативно-правових актів.

1.7. Кошти з рахунків клієнтів банки списують лише за дорученнями власників цих рахунків або на підставі платіжних вимог стягувачів у разі примусового списання коштів.

1.8. Доручення платників та розпорядження стягувачів про списання коштів з рахунків платники та стягувачі складають на відповідних бланках розрахункових документів, форма та порядок оформлення яких визначаються цією Інструкцією.

1.9. Доручення платників про списання коштів зі своїх рахунків банки приймають до виконання виключно в межах залишку коштів на цих рахунках або якщо договором між банком та платником передбачено їх приймання та виконання в разі відсутності/недостатності коштів на цих рахунках.

1.10. Платіжні вимоги на примусове списання коштів з рахунків платників банки приймають незалежно від наявності на них достатнього залишку коштів та виконують їх у межах залишку коштів.

1.11. Якщо немає/недостатньо коштів на рахунку платника, то банк не здійснює облік заборгованості платника, не сплаченої в строк, та не веде реєстр розрахункових документів, не оплачених у строк у зв'язку з відсутністю коштів на рахунку платника, за винятком здійснення банком таких операцій в межах укладених ним цивільно-правових договорів і в порядку, визначеному цими договорами.

1.12. Банк (філія, відділення), який не може виконати розрахунковий документ на списання/примусове списання коштів з рахунку клієнта банку в установлений законодавством України термін, якщо немає/недостатньо коштів на своєму кореспондентському рахунку, зобов'язаний:

узяти розрахунковий документ платника/стягувача на обліковування за відповідним позабалансовим рахунком;

надіслати письмове повідомлення платнику/стягувачу про невиконання його розрахункового документа із зазначенням причини: "Немає/недостатньо коштів на кореспондентському рахунку банку" ужити заходів для відновлення своєї платоспроможності.

1.13. Під час здійснення розрахунків можуть застосовуватись акредитивна, інкасова, вексельна форми розрахунків, а також форми розрахунків за розрахунковими чеками та з використанням розрахункових документів на паперових носіях та в електронному вигляді.

Ця Інструкція встановлює правила використання під час здійснення розрахункових операцій платіжних інструментів у формі:

- меморіального ордера;
- платіжного доручення;
- платіжної вимоги-доручення
- платіжної вимоги;
- розрахункового чека;
- акредитива.

Використання банківських платіжних карток та векселів як платіжних інструментів регулюється законодавством України, у тому числі окремими нормативно-правовими актами Національного банку.

1.14. Клієнти банків для здійснення розрахунків самостійно обирають передбачені цією главою платіжні інструменти (за винятком меморіального ордера) і зазначають їх під час укладення договорів.

1.15. Доручення платників про списання коштів зі своїх рахунків і зарахування коштів на рахунки отримувачів банки здійснюють у термін, установлений законодавством України.

За несвоєчасне списання/зарахування коштів з/на рахунків/и клієнтів банки несуть відповідальність згідно із законодавством України та укладеними договорами.

1.16. Платники самостійно нараховують пеню на несвоєчасно сплачені ними суми податкового боргу, оформляючи і подаючи до банку окреме платіжне доручення про сплату пені.

1.17. Виконання банком обмеження права клієнта щодо розпорядження коштами, що зберігаються на його рахунку/ах, у разі прийняття судом у випадках, установлених законом, рішення про зупинення видаткових операцій за рахунком/ами клієнта або заборону виконання операцій за рахунком/ами клієнта (далі — зупинення видаткових операцій за рахунком/ами клієнта) здійснюється на підставі постанови державного виконавця щодо зупинення операцій.

1.18. Постанови державних виконавців щодо зупинення операцій за рахунком/ами клієнта виконуються безпосередньо тими банками/філіями/відділеннями (далі — банк), у яких відкриті рахунки клієнта. Банк обліковує ці постанови на відповідному позабалансовому рахунку.

1.23. Банк, що обслуговує ініціатора, у разі виникнення обгрунтованої підозри ініціювання переказу без законних підстав має право надіслати (на паперовому або електронному носіях) вказівку банку, що обслуговує отримувача, зупинити зарахування суми переказу на

рахунок отримувача або, якщо вона вже зарахована, заблокувати на строк до п'яти робочих днів відповідну суму коштів на рахунку отримувача до з'ясування всіх обставин. Указівка складається за довільною формою та засвідчується підписами керівника (його заступника) і головного бухгалтера (його заступника) банку, що обслуговує ініціатора.

1.24. Банк, що обслуговує отримувача, зобов'язаний:

виконати вказівку банку, що обслуговує ініціатора, щодо зупинення зарахування суми переказу на рахунок отримувача або, якщо вона вже зарахована, здійснити блокування цієї суми на рахунку отримувача;

зарахувати кошти, переказ яких зупинено відповідно до вказівки, на відповідний балансовий рахунок, на якому кошти обліковуватимуться до отримання від банку, що обслуговує ініціатора, указівки щодо повернення коштів ініціатору переказу або зарахування суми переказу на рахунок отримувача;

виконати вказівку банку ініціатора щодо повернення ініціатору переказу або зарахувати на рахунок отримувача відповідну суму переказу, зарахування якої було зупинено.

1.27. Відповідальність за невиконання вказівки про зупинення зарахування суми переказу на рахунок отримувача або, якщо вона вже зарахована, про її блокування банк, що обслуговує отримувача, і його керівництво несуть відповідно до законодавства України. Якщо немає коштів на рахунку отримувача на час надходження такої вказівки, то банк, що обслуговує отримувача, і його керівництво відповідальності не несуть.

1.28. Законодавством України і договорами можуть бути передбачені додаткові санкції, крім зазначених у цій главі, за окремі порушення під час виконання грошових зобов'язань або здійснення примусового списання коштів.

1.29. Банк не несе відповідальності за достовірність змісту платіжного доручення, оформленого клієнтом, а також за повноту і своєчасність сплати клієнтом податків, зборів/страхових внесків (обов'язкових платежів), за винятком випадків, передбачених законами України.

Глава 2

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ДОКУМЕНТООБИГУ

2.2. Бланки розрахункових документів (крім розрахункових чеків, що належать до документів суворого обліку та/або виготовляються і розповсюджуються централізовано) виготовляються на папері формату А4 або А5 будь-яким способом (друкарським, з використанням комп'ютерної техніки тощо) за умови обов'язкового забезпечення наявності та схематичного розташування всіх елементів (рамки, лінії, текстові елементи тощо, за винятком цифр у квадратних дужках, що позначають номери реквізитів) згідно із зразками, наведеними в додатках до цієї Інструкції.

Усі текстові елементи бланків мають бути виконані українською мовою.

2.3. Відповідальність за правильність заповнення реквізитів розрахункового документа, у тому числі номерів рахунків і кодів банків, суми податку на додану вартість і кодів бюджетної класифікації, несе особа, яка оформила цей документ і подала його до обслуговуючого банку.

2.6. Розрахунковий документ (за винятком розрахункового чека) виписується в кількості примірників, потрібних для всіх учасників безготівкових розрахунків (але не менше ніж два), з використанням електронно-обчислювальних та друкарських машин (далі — технічні засоби), за один раз з використанням копіювального або самокопіювального паперу.

2.7. Перший примірник розрахункового документа (незалежно від способу його виготовлення) має містити відбиток печатки (якщо наявність печатки передбачена) та підписи/підпис відповідальних осіб/особи.

2.8. Під час підписування розрахункового документа не дозволяється використання факсиміле, а також виправлення та заповнення розрахункового документа в кілька прийомів.

2.10. Клієнт, виходячи з технічних можливостей своїх та обслуговуючого банку, може подавати до банку розрахункові документи як на паперових носіях, так і у вигляді електронних розрахункових документів, використовуючи системи дистанційного обслуговування. Спосіб подання клієнтом документів до банку передбачається в договорі між банком та клієнтом про розрахунково-касове обслуговування.

2.12. Розрахункові документи приймаються банками без обмеження їх максимальної або мінімальної суми, крім випадків, передбачених чинним законодавством, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку.

2.13. Банки приймають до виконання лише розрахункові документи:

своїх клієнтів, які подають їх у банк у порядку, передбаченому договорами про розрахунково-касове обслуговування цих клієнтів; клієнтів інших банків або органів державного казначейства, якщо документи надсилають безпосередньо інші банки або органи державного казначейства;

платіжні вимоги стягувача на примусове списання коштів, на яких є підпис відповідального виконавця та відбиток штампа банку, що обслуговує цього стягувача, якщо він доставляє їх у банк платника самостійно (посильним, рекомендованим або цінним листом тощо).

2.14. Банк платника на всіх примірниках прийнятих розрахункових документів і на реєстрах обов'язково заповнює реквізити “Дата надходження” і “Дата виконання”, а банк стягувача — “Дата надходження в банк стягувача” (якщо ці реквізити передбачені формою документа), засвідчуючи їх підписом відповідального виконавця та відбитком штампа банку. На документах, прийнятих банком після закінчення операційного часу, крім того, ставиться штамп “Вечірня”.

2.15. Порядок повернення банком своїм клієнтам оформлених ними розрахункових документів та супровідних документів визначається в договорах про розрахунково-касове обслуговування клієнтів. Банк, повертаючи розрахунковий документ у день його надходження, має зробити на його зворотному боці напис про причину повернення документа без виконання (з обов'язковим посиланням на статтю закону України, відповідно до якої розрахунковий документ не може бути виконано, або/та главу/пункт нормативно-правового акта Національного банку, який порушено) та зазначити дату його повернення (це засвідчується підписами відповідального виконавця і працівника, на якого покладено функції контролера, та відбитком штампа банку).

2.19. Розрахункові документи, що надійшли до банку протягом операційного часу, він виконує в день їх надходження. Розрахункові документи, що надійшли після операційного часу, банк виконує наступного робочого дня. Розрахункові документи на списання коштів

з рахунків платника, що надійшли до банку після операційного часу, банк може виконувати в день їх надходження, якщо це визначено договором про розрахунково-касове обслуговування. За порушення цих строків банк, що обслуговує платника, несе відповідальність згідно із законодавством України.

2.21. Платіжні вимоги, які надійшли до банку після операційного часу, банк (незалежно від наявності коштів на рахунку платника на час їх надходження) виконує наступного операційного дня.

2.22. Банк виконує розрахункові документи відповідно до черговості їх надходження та виключно в межах залишку коштів на рахунку клієнта, якщо інше не встановлено договором між банком і клієнтом.

2.23. Розрахункові документи (платіжні вимоги, розрахункові чеки тощо), надані клієнтом обслуговуючому банку для інкасування, надсилаються цим банком до банку платника в день їх надходження або, якщо документи надійшли після операційного часу, — наступного робочого дня.

Строки відсилення документів, передбачених договором про відкриття акредитива, визначаються цим договором.

2.24. Списання коштів (і в повній, і в частковій сумі) з рахунку платника здійснюється на підставі першого примірника розрахункового документа, який залишається на зберіганні в банку платника.

2.25. Платежі з рахунків клієнтів банк здійснює в межах залишків коштів на цих рахунках на початок операційного дня.

Банк може виконувати платіжні доручення клієнтів з урахуванням сум, що надходять на рахунки клієнтів протягом операційного дня (поточні надходження), якщо це визначено в договорі про розрахунково-касове обслуговування.

2.29. Платник має право в будь-який час до списання платежу з рахунку відкликати з банку, що його обслуговує, платіжні доручення в порядку, визначеному внутрішніми правилами цього банку. Платіжні доручення відкликаються лише в повній сумі.

2.30. Банк платника в разі надходження запиту (на паперових або електронних носіях) від банку, що обслуговує стягувача, не пізніше ніж наступного робочого дня після дня отримання такого запиту повідомляє останньому дату надходження в банк платника платіжної вимоги стягувача на примусове списання, стягнення коштів, а в разі його повернення — дату повернення.

2.31. Банк отримувача зобов'язаний зарахувати кошти на рахунки своїх клієнтів за електронними розрахунковими документами в день їх отримання, якщо під час проведення контролю за реквізитами цих документів, що здійснюється відповідно до цієї глави, не виявлено розбіжностей.

2.32. Для встановлення належного отримувача банк отримувача зобов'язаний надіслати банку платника запит щодо уточнення номера рахунку та/або коду (номера) отримувача. Обмін запитами щодо уточнення цих реквізитів та відповідями здійснюється засобами платіжної системи в захищеному вигляді за допомогою окремих типів електронних документів, формати та правила заповнення яких визначаються цією платіжною системою.

2.39. Працівники банку, з вини яких здійснено помилковий переказ коштів, несуть відповідальність згідно із законодавством України.

Глава 3

РОЗРАХУНКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПЛАТІЖНИХ ДОРУЧЕНЬ

3.1. Платіжне доручення оформляється платником за формою, наведеною в додатку 2 до цієї Інструкції.

3.2. Платник має право зазначати в платіжному дорученні дату валютування, яка не може бути пізніше 10 календарних днів після складання платіжного доручення.

Банк платника не приймає платіжного доручення, якщо дата валютування визначена пізніше 10 календарних днів після складання платіжного доручення.

3.3. Банк отримувача до настання дати валютування, що зазначена в електронному розрахунковому документі, зараховує переказані кошти на відповідний рахунок і не пізніше наступного робочого дня згідно з порядком, передбаченим у договорі, повідомляє отримувача про надходження на його адресу коштів та дату їх валютування.

Банк, що обслуговує отримувача, зобов'язаний зарахувати кошти на рахунок отримувача на початок операційного дня, який визначений датою валютування.

3.4. Платник до настання дати валютування може відкликати кошти, які до зарахування на рахунок отримувача обліковуються в банку, що обслуговує отримувача. Лист про відкликання коштів

платник подає до свого банку, який того самого дня надає банку отримувача вказівку про повернення коштів.

Банк отримувача, одержавши цю вказівку, цього самого дня перераховує кошти з відповідного рахунку на той самий рахунок у банку платника, з якого вони надійшли, якщо на час надходження вказівки кошти не зараховані на рахунок отримувача, та повідомляє отримувача про відкликання коштів платником.

3.5. Банк платника приймає платіжне доручення до виконання протягом 10 календарних днів з дати його виписки. День оформлення платіжного доручення не враховується.

3.6. Платіжні доручення застосовуються в розрахунках за товарними і нетоварними платежами:

за фактично відвантаженою/проданою продукцію (виконані роботи, надані послуги тощо);

у порядку попередньої оплати — якщо такий порядок розрахунків встановлено законодавством України та/або обумовлено в договорі;

для завершення розрахунків за актами звірки взаємної заборгованості підприємств, які складені не пізніше строку, встановленого законодавством України;

для перерахування підприємствами сум, які належать фізичним особам (заробітна плата, пенсії тощо), на їх рахунки, що відкриті в банках;

для сплати податків і зборів/страхових внесків (обов'язкових платежів) до бюджетів та/або державних цільових фондів;

в інших випадках відповідно до укладених договорів та/або законодавства України.

3.7. Фізичні особи використовують платіжні доручення в разі перерахування коштів зі своїх поточних та вкладних/депозитних рахунків згідно з режимом використання цих рахунків, що встановлений нормативно-правовими актами Національного банку з питань порядку відкриття та використання рахунків, без будь-яких підтвердних документів.

3.9. Банк приймає від платника платіжне доручення на перерахування заробітної плати на рахунки працівників підприємств, що відкриті в банках, або грошовий чек на отримання заробітної плати лише за умови одночасного подання платником у строк, встановлений законодавством України, платіжних доручень на перерахування

платежів, утриманих із заробітної плати працівників та нарахованих на фонд оплати праці податків до бюджету і зборів/страхових внесків до державних цільових фондів, або документальне підтвердження їх сплати раніше.

3.12. Якщо фізична особа не має рахунку в банку або розрахунки безпосередньо з фізичною особою чи підприємством через банк неможливі, то платник також може здійснювати розрахунки з ними через підприємство поштового зв'язку шляхом перерахування відповідної суми на рахунок з переказних операцій підприємства зв'язку.

Через підприємства поштового зв'язку здійснюються перекази:

на ім'я окремих фізичних осіб — коштів, що належать їм особисто (пенсії, аліменти, заробітна плата, витрати на відрядження, авторський гонорар тощо);

підприємствам — коштів на виплату заробітної плати, для організованого набору працівників, заготівлі сільськогосподарської продукції тощо в тих населених пунктах, у яких немає банків.

Глава 4

РОЗРАХУНКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПЛАТІЖНИХ ВИМОГ-ДОРУЧЕНЬ

4.1. Платіжні вимоги-доручення (далі — вимога-доручення) можуть застосовуватися в розрахунках усіма учасниками безготівкових розрахунків.

4.4. Сума, яку платник погоджується сплатити отримувачу та зазначає в нижній частині вимоги-доручення, не може перевищувати суму, яку вимагає до сплати отримувач і яка зазначена у верхній частині вимоги-доручення.

Платіжна вимога-доручення повертається без виконання, якщо сума, що зазначена платником, перевищує суму, що є на його рахунку.

4.5. Банк платника приймає вимогу-доручення від платника протягом 20 календарних днів з дати оформлення її отримувачем.

4.6. Причини неоплати платником вимоги-доручення з'ясовуються безпосередньо між платником та отримувачем коштів без втручання банку.

Глава 5

ПРИМУСОВЕ СПИСАННЯ КОШТІВ НА ПІДСТАВІ ВИКОНАВЧИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ВИДАНІ СУДАМИ

5.1. Відповідно до статті 1071 Цивільного кодексу України кошти можуть бути списані з рахунку клієнта без його доручення на підставі рішення суду.

5.2. Примусове списання коштів банки виконують з рахунків, які відкриті клієнтами в банках відповідно до нормативно-правових актів Національного банку, що регулюють порядок відкриття та використання рахунків.

Примусове списання коштів з рахунків, на яких обліковуються кошти Державного бюджету України та місцевих бюджетів або бюджетних установ, здійснюється органами Державного казначейства України в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України.

У разі надходження до банку платіжних вимог на примусове списання коштів з цих рахунків вони передаються для виконання відповідному органу державного казначейства, якщо це передбачено договором між банком та органом державного казначейства, або повертаються стягувачу без виконання відповідно до пункту 2.18 глави 2 цієї Інструкції.

5.3. Примусове списання коштів з рахунків платників ініціюють стягувачі на підставі виконавчих документів, виданих судами.

5.6. Платіжну вимогу стягувач подає до банку, що його обслуговує, разом із двома примірниками реєстру платіжних вимог за формою, наведеною в додатку 9 до цієї Інструкції, реквізити якого заповнюються згідно з вимогами, що викладені в додатку 8 до цієї Інструкції.

Банк, що обслуговує стягувача, приймає платіжні вимоги протягом 10 календарних днів з дати їх складання, а банк платника — протягом 30 календарних днів з дати їх складання.

5.9. Банк платника приймає до виконання платіжну вимогу стягувача незалежно від наявності достатнього залишку коштів на рахунку платника.

5.11. Банк не пізніше ніж наступного робочого дня повідомляє платника про надходження платіжної вимоги на примусове списання коштів з його рахунку, якщо умова про таке повідомлення передбачена договором про розрахунково-касове обслуговування цього платника (у порядку, передбаченому договором).

5.12. Стягувач може відкликати платіжну вимогу в будь-який час до списання коштів з рахунку платника шляхом подання листа про відкликання до банку, що обслуговує стягувача.

Платіжна вимога відкликається лише в повній сумі.

5.13. Банк стягувача не пізніше наступного робочого дня надсилає до банку платника лист про відкликання платіжної вимоги.

Якщо стягувач самостійно доставив у банк платника лист про відкликання платіжної вимоги, на якому є підпис відповідального виконавця та відбиток штампа банку, що обслуговує стягувача, то банк платника приймає цей лист до виконання.

5.14. Банк платника не має права на списання коштів з рахунку платника коштів за платіжною вимогою після отримання листа про її відкликання. Якщо всупереч отриманому листу про відкликання платіжної вимоги її суму списано з рахунку платника та перераховано стягувачу, то повернення цієї суми платник здійснює в судовому порядку. Банк, що не виконав лист про відкликання або прострочив строк його передавання банку платника, несе відповідальність згідно із законодавством України.

Глава 6

ДОГОВІРНЕ СПИСАННЯ

6.1. Фізичні та юридичні особи, укладаючи договори між собою, передбачають у них право отримувача на договірне списання коштів з рахунку платника за його дорученням. Це право отримувач може використати в разі настання строку платежу, обумовленого в договорі з платником, або прострочення платником цього строку.

6.2. Банк обумовлює своє право на здійснення договірного списання за дорученням платника з його рахунку в договорі про розрахунково-касове обслуговування або іншому договорі про надання банківських послуг.

6.3. Договір має містити інформацію, яка потрібна для належного виконання банком доручення платника, зокрема:

умови, за якими банк повинен здійснити (здійснювати) договірне списання;

номер рахунку платника, з якого має здійснюватися договірне списання;

назву отримувача;

номер і дату договору з отримувачем, яким передбачене право отримувача на договірне списання коштів з рахунку платника;

перелік документів, які отримувач має надати банку, що обслуговує платника (якщо вони передбачені в договорі).

6.7. Фізичні та юридичні особи в договорах з банками про розрахунково-касове обслуговування або інших договорах про надання банківських послуг можуть передбачати доручення банку на договірне списання з їх рахунків коштів на користь третіх осіб.

Договір може містити інформацію, яка потрібна банку для списання ним коштів з рахунку платника.

Глава 7

РОЗРАХУНКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ РОЗРАХУНКОВИХ ЧЕКІВ

7.1. Розрахункові чеки (далі в цій главі — чеки) використовуються в безготівкових розрахунках підприємств та фізичних осіб з метою скорочення розрахунків готівкою за отримані товари.

Чеки використовуються лише для безготівкових перерахувань з рахунку чекодавця на рахунок отримувача коштів і не підлягають сплаті готівкою.

7.2. Чеки виготовляються на замовлення банку Банкотно-монетним двором Національного банку чи іншим спеціалізованим підприємством на спеціальному папері з дотриманням усіх обов'язкових вимог, передбачених цією Інструкцією.

7.3. Для гарантованої оплати чеків чекодавець бронює кошти на окремому аналітичному рахунку “Розрахунки чеками” відповідних балансових рахунків (далі в цій главі — аналітичний рахунок “Розрахунки чеками”) у банку-емітенті.

7.4. Чекову книжку на ім'я чекодавця (фізичної особи) банк-емітент видає на суму, що не перевищує залишок коштів на рахунку чекодавця.

Один або кілька чеків на ім'я чекодавця (фізичної особи) банк-емітент може видати на суму, що не перевищує залишок коштів на рахунку чекодавця, або на суму, що внесена ним готівкою.

7.5. Строк дії чекової книжки — один рік, чека, який видається фізичній особі для одноразового розрахунку, — три місяці з дати їх видачі. День оформлення чекової книжки або чека не враховується.

Чеки, виписані після зазначеного строку, вважаються недійсними і до оплати не приймаються.

Строк дії невикористаної чекової книжки може продовжуватися за погодженням з банком-емітентом, про що він робить відповідну відмітку на обкладинці чекової книжки (у правому верхньому куті), засвідчуючи її підписом головного бухгалтера і відбитком штампа банку.

Чекова книжка може видаватися для розрахунків з будь-яким конкретним постачальником або з різними постачальниками.

7.7. Чек із чекової книжки пред'являється до оплати в банк чекодержателя протягом 10 календарних днів (день виписки чека не враховується).

7.8. Чек приймається чекодержателем до оплати безпосередньо від чекодавця, на ім'я якого оформлені документи, що підтверджують отримання ним товарів (виконання робіт, надання послуг).

7.9. Забороняється передавання чека/чекової книжки його/її власником будь-якій іншій юридичній або фізичній особі, а також підписання незаповнених бланків чека і проставлення на них відбитка печатки юридичними особами.

За бажанням фізичної особи чек може виписуватися на ім'я іншої особи, яка стає його власником.

Видача чеків на пред'явника не проводиться.

7.10. Підприємствам не дозволяється здійснювати обмін чека на готівку та отримувати готівкою здачу із суми чека.

Фізичні особи можуть обмінювати чек на готівку або отримувати здачу із суми чека готівкою (але не більше ніж 20 відсотків від суми цього чека).

7.11. Чекодавець виписує чек із чекової книжки під час здійснення платежу і видає за отримані ним товари (виконані роботи, надані послуги).

7.12. Чек підписує службова особа чекодавця, яка має право підписувати розрахункові документи, та скріплює відбитком печатки чекодавця (за винятком чеків, що видаються фізичними особами).

7.14. Приймаючи чек до оплати за товари (виконані роботи, надані послуги), чекодержатель перевіряє:

- відповідність його встановленому зразка;
- правильність заповнення;
- відсутність виправлень;
- відповідність суми корінця чека сумі, зазначеній на самому чеку;
- строк дії;

достатність залишку ліміту за чековою книжкою для оплати чека; наявність на ньому чіткого відбитка штампа або печатки банку та даних чекодавця (прізвища, ім'я, по батькові — фізичної особи, даних документа, що засвідчує цю особу).

7.16. Чекодержатель здає в банк чеки разом з трьома примірниками реєстру розрахункових чеків — якщо рахунки чекодавця і чекодержателя відкриті в одному банку, і в чотирьох примірниках — якщо рахунки чекодавця і чекодержателя відкриті в різних банках.

Реєстри розрахункових чеків (далі — реєстр чеків) складаються в розрізі банків-емітентів згідно з вимогами щодо заповнення реквізитів, що викладені в додатку 8 до цієї Інструкції.

7.20. Банк-емітент може відмовитися від оплати чека, якщо:

чек або реєстр чеків заповнено з порушенням вимог цієї глави або є виправлення, замість підпису стоїть факсиміле;

чек виписаний чекодавцем на суму, більшу, ніж заброньована на аналітичному рахунку “Розрахунки чеками”.

У разі відмови за цих причин оплатити чек банк-емітент викреслює його з реєстру чеків, виправляє загальний підсумок і не пізніше наступного робочого дня надсилає цей чек до банку чекодержателя. Одночасно банк-емітент повідомляє електронною поштою банк чекодержателя про причини неоплати чека.

Банк чекодержателя, отримавши чек і повідомлення про причини його неоплати, списує суму реєстру чеків з відповідного позабалансового рахунку групи “Документи та цінності, що прийняті і відіслані на інкасо” та повертає чек чекодержателю із зазначенням причин його неоплати.

7.23. Невикористані чеки після закінчення строку дії чекової книжки або використання ліміту підлягають поверненню до банку-емітента, який їх погашає. За бажанням клієнта банк може продовжити строк дії чекової книжки або клієнт може поповнити її ліміт у разі його використання.

7.24. Чекодавець має періодично перевіряти правильність використання уповноваженими ним особами чеків і відповідність оплачених чеків документам постачальників, на оплату яких вони видавалися. На зворотному боці корінця останнього виданого чека робиться відмітка про таку перевірку за підписом головного бухгалтера чекодавця або його заступника. Чекодавець має звіряти суми на корінцях чеків з отриманими від банку-емітента виписками з рахунку чекодавця, з якого здійснювалась оплата цих чеків.

Глава 8

РОЗРАХУНКИ ЗА АКРЕДИТИВАМИ

8.1. Умови та порядок проведення розрахунків за акредитивами передбачаються в договорі між бенефіціаром і заявником акредитива (далі в цій главі — договір) і не повинні суперечити законодавству України, у тому числі нормативно-правовим актам Національного банку.

8.2. Акредитив — це окремий договір від договору купівлі-продажу або іншого контракту навіть, якщо в акредитиві є посилання на них.

8.3. За операціями за акредитивами всі зацікавлені сторони мають справу лише з документами, а не з товарами, послугами або іншими видами виконання зобов'язань, з якими можуть бути пов'язані ці документи.

8.4. Банк-емітент може відкривати такі види акредитивів:

покритий — акредитив, для здійснення платежів за яким завчасно бронюються кошти платника в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або у виконуючому банку. Кошти заявника акредитива бронюються на аналітичному рахунку “Розрахунки за акредитивами” відповідних балансових рахунків (далі в цій главі — аналітичний рахунок “Розрахунки за акредитивами”);

непокритий — акредитив, оплата за яким (якщо тимчасово немає коштів на рахунку платника) гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

8.5. Акредитив може бути відкличним або безвідкличним. Це зазначається на кожному акредитиві. Якщо немає такої позначки, то акредитив є безвідкличним.

8.6. Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення бенефіціара (наприклад, у разі недотримання умов, передбачених договором, дострокової відмови банком-емітентом від гарантування платежів за акредитивом). Відкликання акредитива не створює зобов'язань банку-емітента перед бенефіціаром.

8.7. Безвідкличний акредитив — це акредитив, який може бути анульований або умови якого можуть бути змінені лише за згодою на це бенефіціара, на користь якого він був відкритий.

Безвідкличний акредитив, що підтверджений виконуючим банком, не може бути змінений або анульований без згоди виконуючого банку.

Безвідкличний акредитив — це зобов'язання банку-емітента сплатити кошти в порядку та в строки, визначені умовами акредитива, якщо документи, що передбачені ним, подано до банку, зазначеному в акредитиві, або банку-емітента та дотримані строки та умови акредитива.

8.8. Бенефіціар може подати пропозиції про внесення змін до умов акредитива, звернувшись безпосередньо до заявника акредитива, який в разі згоди вносить зміни до акредитива через банк-емітент, який надсилає повідомлення виконуючому банку.

8.9. Відносини між банком-емітентом та авізуючим та/або виконуючим банком у разі необхідності регулюються договорами.

8.10. Акредитив може бути авізований бенефіціару через інший (авізуючий) банк. Авізуючий банк, якщо він не визначений виконуючим банком, не несе зобов'язань щодо сплати за акредитивом.

8.11. Для відкриття акредитива клієнт подає до банку-емітента заяву про відкриття акредитива.

Заява містить умови акредитива, які складаються так, щоб, з одного боку, вони давали змогу банкам без ускладнень їх проконтролювати, з другого — забезпечували б інтереси сторін, які використовують акредитив.

Акредитив має містити лише ті умови, які банк може перевірити документально.

8.15. Акредитив є відкритим після того, як здійснено відповідні бухгалтерські записи за рахунками та надіслано повідомлення бенефіціару про відкриття та умови акредитива (далі в цій главі — повідомлення).

Дата виконання платіжних доручень, наданих разом із заявою, і дата повідомлення бенефіціара мають збігатися.

8.17. На відкриття непокритого акредитива платник подає заяву в чотирьох примірниках. У реквізиті заяви “Вид акредитива” має додатково зазначитися “непокритий”. Перший примірник заяви в цьому разі обліковується банком-емітентом за позабалансовим рахунком, що призначений для обліку непокритих акредитивів.

8.18. Банк-емітент інформує виконуючий (авізуючий) банк про відкриття акредитива шляхом надсилання йому електронною поштою (електронне повідомлення) або іншими засобами зв'язку, що передбачені договорами між банками, заяви або повідомлення.

8.20. Виконуючий (авізуючий) банк про відкриття та умови акредитива повідомляє бенефіціара (авізує акредитив) протягом 10 робочих днів з дня отримання повідомлення від банку-емітента (авізуючого банку).

Після відвантаження продукції (виконання робіт, надання послуг) бенефіціар подає виконуючому банку потрібні документи, що передбачені умовами акредитива, разом з реєстром документів за акредитивом.

8.21. Виконуючий банк ретельно перевіряє подані бенефіціаром документи щодо дотримання всіх умов акредитива і в разі порушення хоча б однієї з умов не проводить виплати за акредитивом, про що інформує бенефіціара, і надсилає повідомлення до банку-емітента для отримання згоди на оплату документів з розбіжностями.

Зазначене повідомлення має містити повний перелік розбіжностей з умовами акредитива, виявлених під час перевірки.

8.22. Не приймаються до оплати за акредитивом документи, які мають розбіжності з умовами акредитива або зміст яких суперечить один одному.

8.24. У виконуючому банку відповідальний виконавець перевіряє наявність акцептного напису та відповідність його поданому зразку.

Виплати бенефіціару за акредитивом, кошти за яким заброньовано у виконуючому банку, здійснюються з аналітичного рахунку “Розрахунки за акредитивами”.

Списання коштів з аналітичного рахунку “Розрахунки за акредитивами” виконуючий банк здійснює на підставі першого примірника реєстру документів за акредитивом, який наданий разом з іншими документами, що відповідають умовам акредитива.

8.26. Виконуючий банк під час використання акредитива, кошти за яким заброньовано в банку-емітенті, перевіряє за дорученням цього банку виконання всіх умов акредитива за поданим бенефіціаром реєстром документів за акредитивом та іншими документами, що передбачені акредитивом.

8.27. Банк-емітент, зробивши перевірку виконання всіх умов акредитива, на підставі першого примірника реєстру документів за акредитивом списує кошти з аналітичного рахунку “Розрахунки за акредитивами” і перераховує їх на рахунок бенефіціара.

8.29. У всіх акредитивах обов'язково має передбачатися дата закінчення строку і місце подання документів для платежу. Дата, яку зазначено в заяві, є останнім днем для подання бенефіціаром до оплати

реєстру документів за акредитивом та документів, передбачених умовами акредитива. Банки мають здійснювати контроль за строком дії акредитива, який зазначений у заяві.

8.30. Про закриття непокритого акредитива у зв'язку із закінченням строку його дії виконуючий банк надсилає повідомлення банку-емітенту електронною поштою або іншими засобами зв'язку, що передбачені договором між банками, та списує суму акредитива з відповідного позабалансового рахунку, що призначений для обліку акредитивів.

8.31. Акредитив, кошти за яким заброньовані в банку-емітенті, закривається ним після закінчення строку, зазначеного в акредитиві, з урахуванням нормативного строку проходження документів спецзв'язком від виконуючого банку до банку-емітента або після отримання від виконуючого банку підтвердження про невиконання акредитива.

Глава 9

РОЗРАХУНКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ЗАЛІКУ ВЗАЄМНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

9.1. До розрахунків, що здійснюються як залік взаємної заборгованості платників, належать розрахунки, за якими взаємні зобов'язання боржників і кредиторів погашаються в рівнозначних сумах, і лише за їх різницею здійснюється платіж на загальних підставах.

9.2. Ці розрахунки можуть здійснюватися шляхом зарахування зобов'язань між двома платниками або групою платників усіх форм власності однієї або різних галузей господарства.

9.3. Підприємства, що мають господарські зв'язки за поставками товарів (виконаними роботами, наданими послугами), можуть здійснювати розрахунки періодично за сальдо зустрічних вимог.

Глава 10

ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ БАНКАМИ ЗАХОДІВ ЩОДО АРЕШТУ КОШТІВ НА РАХУНКАХ КЛІЄНТІВ

10.1. Обмеження права клієнта щодо розпорядження коштами, що зберігаються на його рахунку/ах, відповідно до статті 1074 Цивільно-

го кодексу України не допускається, крім випадків обмеження права розпорядження рахунком/ами за рішенням суду у випадках, установлених законом.

Виконання банком обмеження права клієнта щодо розпорядження коштами, що зберігаються на його рахунку/ах, у разі прийняття судом рішення про арешт коштів або при примусовому виконанні рішення суду про стягнення коштів здійснюється за постановою державного виконавця про арешт коштів (далі — постанова), прийнятою на підставі рішення суду.

10.2. Арешт накладається на кошти, що обліковуються за рахунками, відкритими клієнтами в банку, відповідно до нормативно-правових актів Національного банку, що регулюють порядок відкриття та використання рахунків.

10.3. Арешт на підставі постанови державного виконавця може бути накладений на всі кошти, що є на всіх рахунках клієнта банку, без зазначення конкретної суми, або на суму, що конкретно визначена в постанові. Якщо в постанові державного виконавця не зазначений конкретний номер рахунку клієнта, на кошти якого накладений арешт, але обумовлено, що арешт накладено на кошти, що є на всіх рахунках, то для забезпечення суми, визначеної постановою, арешт залежно від наявної суми накладається на кошти, що обліковуються на всіх рахунках клієнта, які відкриті в банку, або на кошти на одному/кількох рахунку/ах.

10.5. Якщо постанова оформлена з порушенням законодавства України, то банк не пізніше наступного робочого дня повертає її державному виконавцю без виконання разом з листом про причину повернення (з обов'язковим посиланням на нормативний акт, який порушено).

10.6. Залежно від наявності/відсутності коштів на рахунку клієнта, на кошти якого накладено арешт, банк здійснює такі дії:

якщо на рахунку є кошти в сумі, що визначена постановою, то банк арештовує їх на цьому рахунку та продовжує виконання операцій за рахунком клієнта. Постанову банк обліковує на відповідному позабалансовому рахунку;

якщо на рахунку клієнта недостатньо визначеної постановою суми коштів, то банк арештовує на цьому рахунку наявну суму коштів, обліковує постанову на відповідному позабалансовому рахунку і не пізніше ніж наступного робочого дня письмово повідомляє державного виконавця про недостатність коштів для виконання постанови;

якщо на рахунку клієнта немає коштів для забезпечення виконання постанови, то банк обліковує її на відповідному позабалансовому рахунку і не пізніше ніж наступного робочого дня письмово повідомляє державного виконавця про відсутність коштів для виконання постанови.

Під час дії постанови банк протягом операційного дня арештовує всі надходження на рахунок клієнта до забезпечення суми коштів, що зазначена в постанові, або до отримання постанови державного виконавця щодо звільнення коштів з-під арешту.

10.9. Кошти, що арештовані на рахунку клієнта, забороняється використовувати до надходження платіжної вимоги на примусове списання коштів за тим виконавчим документом суду, для забезпечення виконання якого накладався арешт, або до отримання постанови державного виконавця щодо звільнення коштів з-під арешту.

Глава 11

РОЗРАХУНКИ ЗА ДОПОМОГОЮ СИСТЕМ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

11.1. Оперативне ведення клієнтом своїх рахунків у банку та обмін технологічною інформацією, визначеною в договорі між банком та клієнтом, клієнт може здійснювати за допомогою систем дистанційного обслуговування.

Дистанційне обслуговування може здійснюватися за допомогою систем “клієнт — банк”, “клієнт — Інтернет — банк”, “телефонний банкінг” тощо.

11.2. Програмне забезпечення систем дистанційного обслуговування має відповідати вимогам нормативно-правових актів Національного банку, які пред’являються до технології та захисту електронних банківських розрахунків.

11.3. Юридичною підставою для роботи клієнта за допомогою систем дистанційного обслуговування і оброблення банком дистанційних розпоряджень клієнта є договір про розрахунково-касове обслуговування. У договорі обов’язково мають обумовлюватися права, обов’язки та відповідальність сторін, порядок вирішення спорів у разі їх виникнення тощо.

11.4. Системи типу “клієнт — банк”, “клієнт — Інтернет — банк”, “телефонний банкінг” тощо на підставі дистанційних розпоряджень клієнта можуть виконувати функції надання інформаційних послуг згідно з переліком, що зазначений в договорі між банком та клієнтом, здійснення операцій за рахунком клієнта.

11.5. Під час здійснення розрахунків за допомогою систем “клієнт — банк”, “клієнт — Інтернет — банк” тощо застосовуються електронні розрахункові документи.

Реквізити електронного розрахункового документа, що використовуються в системах “клієнт — банк”, “клієнт — Інтернет — банк”, визначаються договором між банком та клієнтом, але обов’язково цей документ має містити такі з них:

дату і номер;

назву, ідентифікаційний код (номер) платника та номер його рахунку;

назву та код банку платника;

назву, ідентифікаційний код (номер) одержувача та номер його рахунку;

назву та код банку одержувача;

суму цифрами;

призначення платежу;

електронний цифровий підпис;

інші реквізити, які під час формування електронного розрахункового документа системою електронних платежів розміщуються в полі “Допоміжні реквізити”.

11.6. Платник може формувати електронні розрахункові документи на підставі належним чином оформлених платіжних доручень, платіжних вимог-доручень, а також з використанням платіжних карток.

11.7. Під час використання систем “клієнт — банк”, “клієнт — Інтернет — банк” банк щоденно роздруковує реєстр електронних розрахункових документів, які відправлені клієнтом. Реєстр має обов’язково містити відомості про дату і час подання власником рахунку електронних розрахункових документів до банку.

11.8. Після отримання від банку виписки з рахунку клієнт складає реєстр електронних розрахункових документів, які відправлені в банк каналами зв’язку і прийняті банком до оплати.

11.9. Для здійснення операцій за рахунком клієнта (оплата комунальних послуг, телефонних переговорів тощо) за допомогою систе-

ми “телефонний банкінг” (дистанційне обслуговування клієнтів за допомогою телефонних каналів зв’язку) клієнт у договорі з банком про розрахунково-касове обслуговування або іншому договорі про надання банківських послуг зазначає інформацію, яка потрібна банку для списання ним коштів з рахунку клієнта. Якщо це передбачено договором між банком та клієнтом, то використання клієнтом системи не виключає можливе оброблення банком документів клієнта на паперових носіях.

11.11. Передавання дистанційного розпорядження та реєстрація його банком здійснюються за погодженим каналом доступу в автоматичному режимі.

ІНСТРУКЦІЯ ПРО ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНО-ОБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Глава 1

Загальні положення

1.1. Терміни, що застосовуються в цій Інструкції, мають таке значення:

валютні цінності — валюта України, іноземна валюта, платіжні документи, що виражені в іноземній валюті;

валюта України (гривня) — грошові знаки у формі банкнот, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу;

іноземна валюта — іноземні грошові знаки у формі банкнот, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу. Іноземною валютою є також монети номіналом 1 та 2 євро, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території країн — членів Європейського валютного союзу;

операція сторно — операція з повернення клієнту відповідної суми коштів у національній або іноземній валюті в разі його звернення з відмовою від валютно-обмінної операції не пізніше 15 хвилин після проведення такої операції платіжні документи, що виражені в іноземній валюті, — іменні чеки, що виражені в іноземній валюті (далі — іменні чеки), дорожні чеки, що виражені в іноземній валюті (далі — дорожні чеки);

уповноважений банк — будь-який банк, офіційно зареєстрований на території України, що має банківську ліцензію та отримав письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення валютних операцій, а також здійснює валютний контроль за операціями своїх клієнтів, та його філії, які мають право здійснювати банківські опе-

рації з валютними цінностями згідно з внутрішньобанківським положенням про філію та за умови видачі банком — юридичною особою дозволу на здійснення визначених банківських операцій (далі — банк);

уповноважена фінансова установа — юридична особа, яка не є банком і відповідно до законодавства України надає одну чи кілька фінансових послуг та внесена до відповідного реєстру і має генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення операцій з валютними цінностями, а також її філії, які мають право здійснювати операції з валютними цінностями згідно з положенням цієї юридичної особи про філію та за умови видачі їй фінансовою установою — юридичною особою дозволу на здійснення визначених у цьому дозволі операцій з валютними цінностями, погодженого територіальним управлінням Національного банку України (далі — фінансова установа);

агент — юридична особа-резидент, що уклала агентський договір з банком (фінансовою установою) згідно із законодавством України про здійснення від імені банку (фінансової установи) та за рахунок коштів банку (фінансової установи) валютно-обмінних операцій, зазначених в абзацах другому — четвертому пункту 1.2 цієї глави, з іноземною валютою через пункти обміну іноземної валюти;

власний операційний зал банку — це всі приміщення, що належать банку на правах власності або оренди, у яких згідно із законодавством України здійснюються будь-які банківські операції в межах ліцензії та письмового дозволу на виконання окремих операцій, виданих Національним банком України;

власний операційний зал фінансової установи — це всі приміщення, що належать фінансовій установі на правах власності або оренди, у яких згідно із законодавством України здійснюються будь-які операції з валютними цінностями в межах генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій, виданої Національним банком України;

пункт обміну іноземної валюти банку (фінансової установи) — це складова частина власного операційного залу банку (фінансової установи), де здійснюються валютно-обмінні операції з іноземною валютою і дорожніми чеками для фізичних осіб — резидентів і нерезидентів з дотриманням вимог цієї Інструкції та інших нормативно-правових актів Національного банку України (далі — пункт обміну валюти банку /фінансової установи/);

пункт обміну іноземної валюти, що працює на підставі агентського договору, — це складова частина власного операційного залу банку (фінансової установи) або приміщення, що на правах власності або оренди належить агенту, у якому юридична особа-резидент, що уклала агентський договір з банком (фінансовою установою) згідно з законодавством України, здійснює валютно-обмінні операції з іноземною валютою для фізичних осіб — резидентів і нерезидентів (далі — пункт обміну валюти агента).

1.2. До валютно-обмінних операцій з іноземною валютою і дорожніми та іменними чеками (далі — валютно-обмінні операції) належать:

купівля у фізичних осіб — резидентів і нерезидентів готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;

продаж фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти за готівкову гривню;

зворотний обмін фізичним особам-нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту;

купівля-продаж дорожніх чеків за готівкову іноземну валюту, а також купівля-продаж дорожніх чеків за готівкові гривні;

конвертація (обмін) готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави на готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави;

прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків.

Глава 2

ВІДКРИТТЯ ТА ПОРЯДОК РЕЄСТРАЦІЇ ПУНКТІВ ОБМІНУ ВАЛЮТИ

2.1. Під час організації діяльності, пов'язаної із здійсненням валютно-обмінних операцій, банки (фінансові установи) керуються Положенням про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території, цією Інструкцією та іншими законодавчими й нормативно-правовими актами.

2.2. Відкривати пункти обміну валюти для здійснення валютно-обмінних операцій, у тому числі на підставі укладених з юридичними особами-резидентами агентських договорів, погоджених відповідним територіальним управлінням Національного банку України (далі — територіальне управління), у порядку, установленому пунктом 2.7 цієї Інструкції, мають право:

банки, що отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення неторговельних операцій з валютними цінностями;

фінансові установи, що отримали генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення операцій з валютними цінностями.

2.3. Відкриття пунктів обміну валюти банком (фінансовою установою) дозволяється лише на території того територіального управління, на території якого розташований цей банк (фінансова установа).

2.5. Проведення операцій у пункті обміну валюти розпочинається лише після його реєстрації в територіальному управлінні, а також реєстрації РРО у податковому органі та на підставі наказу по банку (фінансовій установі) про відкриття пункту обміну валюти.

2.6. Банк (фінансова установа) укладає договір з агентом про відкриття пункту обміну валюти і протягом трьох робочих днів з дати укладання договору подає нотаріально засвідчену копію цього договору на погодження до територіального управління.

До копії договору додаються:

заява про погодження агентського договору;

нотаріально засвідчена копія установчих документів агента.

2.8. Банки (фінансові установи) для реєстрації пунктів обміну валюти подають до територіального управління:

а) заяву про відкриття пункту обміну валюти;

б) інформацію банку (фінансової установи) про:

стаж роботи касирів та дані про їх освіту відповідно до кваліфікаційних вимог;

наявність одного або кількох технічних засобів для визначення справжності банкнот іноземних держав та дорожніх чеків, рекомендований перелік яких наведений у додатку 1;

наявність довідників для визначення справжності банкнот і довідкових матеріалів для визначення справжності дорожніх чеків; наявність РРО;

забезпечення сейфом для зберігання валютних цінностей і бланків суворого обліку;

в) копію документа, який дає право на розміщення пункту обміну валюти в певному місці (власність, оренда);

г) копію висновку територіального управління про погодження агентського договору, укладеної банком (фінансовою установою) з агентом, якщо пункт обміну валюти банку (фінансової установи) працюватиме на підставі агентського договору;

г) інформацію про відповідність приміщення пункту обміну валюти вимогам нормативно-правових актів Національного банку України щодо технічного стану та організації охорони.

2.11. Територіальне управління реєструє пункт обміну валюти в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти і після цього видає банку (фінансовій установі) на бланку управління довідку про реєстрацію пункту обміну валюти за формою, наведеною в додатку 2 до цієї Інструкції.

2.15. Банк (фінансова установа), який (яка) зареєстрував (зареєструвала) пункт обміну валюти в територіальному управлінні, у триденний строк після тимчасового припинення роботи (строком не більше 180 календарних днів) цього пункту обміну валюти письмово повідомляє про це територіальне управління, яке робить відмітку в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти про тимчасове припинення роботи пункту обміну валюти.

Глава 3

УСТАНОВЛЕННЯ КУРСУ ГРИВНІ ДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ

3.1. Курси купівлі та продажу іноземних валют за гривні в касі банку (фінансової установи), у пунктах обміну валюти, включаючи і пункти обміну валюти агентів, встановлюються банком (фінансовою установою) щоденно до початку робочого дня згідно з наказом по банку (фінансовій установі) за підписом керівника банку (фінансової установи) або окремим розпорядженням керівника, що відповідає за роботу як власних пунктів обміну валюти, так і пунктів обміну валюти агентів, якому відповідно до наказу по банку (фінансовій установі) надане право встановлювати ці курси.

Наказ (розпорядження) про встановлення курсів купівлі та продажу іноземних валют за гривні має бути скріплений печаткою банку (фінансової установи).

У наказі (розпорядженні) про встановлення курсів купівлі та продажу іноземних валют за гривні в касі банку (фінансової установи), у пунктах обміну валюти мають зазначатися дата, час, з якого діють установлені курси, значення курсів купівлі та продажу іноземних валют за гривні, місцезнаходження і реєстраційний номер пункту обміну валюти банку (фінансової установи) та пункту обміну валюти агента у відповідному територіальному управлінні.

Наказ (розпорядження) про зміну курсів купівлі та продажу іноземних валют має бути оформлений згідно з вимогами другого та третього абзаців цього пункту.

3.2. У касі банку (фінансової установи) та в пунктах обміну валюти, які розташовані за різними адресами, у тому числі в пунктах обміну валюти агентів в один і той самий робочий день, можуть бути встановлені різні значення курсів купівлі та продажу іноземних валют.

У пункті обміну валюти, у якому працюють одночасно кілька касирів, не може встановлюватися кілька різних значень курсів купівлі та продажу іноземних валют.

3.3. Банк (фінансова установа) протягом робочого дня може змінювати значення курсів купівлі та продажу іноземних валют у касі з обов'язковим оформленням кожного зміненого значення курсів купівлі та продажу відповідним наказом (розпорядженням), у якому обов'язково зазначається час зміни курсів.

3.4. Банк (фінансова установа) один раз протягом робочого дня може змінювати курси купівлі та продажу іноземних валют, що були встановлені на початок робочого дня як у власних пунктах обміну валюти, так і в пунктах обміну валюти агентів, лише за умови зміни касирів і тільки до 20-ї години.

Глава 4

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ПРОВЕДЕННЯМ ВАЛЮТНО-ОБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ

4.1. Валютно-обмінні операції для фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) здійснюються касами банків (фінансових установ) і пунктами обміну валюти згідно з порядком, установленим цією Інструкцією.

4.2. Тарифи комісійної винагороди під час здійснення операцій з купівлі-продажу дорожніх чеків, конвертації готівкової іноземної валюти, прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків установлюються згідно з наказом по банку (фінансовій установі). Сума комісійної винагороди під час здійснення операцій з купівлі-продажу дорожніх чеків, конвертації готівкової іноземної валюти, прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків (у разі встановлення її в іноземній валюті та сплати в гривнях)

визначається за офіційним курсом гривні до іноземних валют, що встановлюється Національним банком України.

4.3. Каси банків (фінансових установ) можуть здійснювати всі або деякі валютно-обмінні операції згідно з переліком, зазначеним у пункті 1.2 цієї Інструкції.

4.4. Пункти обміну валюти банків (фінансових установ) можуть здійснювати всі або деякі операції, зазначені в абзацах другого — шостому пункту 1.2 цієї Інструкції.

4.5. Пункти обміну валюти агентів можуть здійснювати лише ті операції, що зазначені в абзацах другого — четвертому пункту 1.2 цієї Інструкції.

4.8. Режим роботи пункту обміну валюти встановлює банк (фінансова установа). У прикордонних зонах, аеропортах, на залізничних, морських та річкових вокзалах пункти обміну валюти мають функціонувати не менше 21 години на добу. Тривалість режиму роботи пунктів обміну валюти, розташованих в інших місцях, встановлює банк (фінансова установа) за погодженням з адміністрацією підприємства, установи або органу державної влади, на території яких вони відкриті.

4.9. У пункті обміну валюти в наявності мають бути такі документи:

копія довідки про реєстрацію пункту обміну валюти в територіальному управлінні, скріплена печаткою банку (фінансової установи);

витяг з наказу банку (фінансової установи) про відкриття пункту обміну валюти, який має бути засвідчений підписом керівника банку (фінансової установи) та скріплений печаткою банку (фінансової установи);

торговий патент згідно із Законом України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”;

журнал обліку валютно-обмінних операцій у разі виходу з ладу РРО.

4.10. Касир пункту обміну валюти повинен мати на робочому місці документ, що засвідчує його особу (службове посвідчення), штамп пункту обміну валюти, на якому мають бути такі реквізити: назва “Пункт обміну валюти”, назва банку (фінансової установи), назва агента банку (якщо пункт обміну валюти працює на підставі агентського договору з банком), реєстраційний номер у територіальному управлінні, місцезнаходження пункту обміну валюти.

Штамп видається банком (фінансовою установою) касиру пункту обміну валюти під розпис.

4.12. Касир під час здійснення валютно-обмінних операцій має перевіряти справжність і наявність ознак платіжності пред'явлених банкнот іноземних держав та дорожніх чеків.

4.14. Банком (фінансовим установам) забороняється встановлювати обмеження щодо номіналу та року емісії банкнот іноземної валюти, які є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, з якою здійснюються валютно-обмінні операції, крім тих, що встановлюються Національним банком України.

4.16. Протягом робочого дня пункти обміну валюти здійснюють операції за рахунок коштів отриманого від банку (фінансової установи) авансу в іноземній валюті та в гривнях, а також за рахунок купленої іноземної валюти та отриманих гривень.

4.18. Не допускається зберігання в пунктах обміну валюти банків (фінансових установ) готівкової іноземної валюти, гривень та дорожніх чеків у неробочий час, якщо їх приміщення не відповідають вимогам нормативно-правових актів Національного банку України щодо технічного стану та організації охорони.

4.22. Входить до приміщення пункту обміну валюти дозволяється лише особам, визначеним у наказі про відкриття пункту обміну валюти, та представникам органів, уповноважених здійснювати перевірку пунктів обміну валюти згідно з чинним законодавством України.

4.23. Керівник, що відповідає за роботу пунктів обміну валюти як власних, так і пунктів обміну валюти агентів, забезпечує вивчення касирами правил здійснення валютно-обмінних операцій з використанням РРО, а також контроль за технічним обслуговуванням РРО відповідними службами.

Глава 5

ОФОРМЛЕННЯ КВИТАНЦІЙ ТА ДОВІДОК ПРО ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНО-ОБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ

5.1. Під час здійснення валютно-обмінних операцій використовуються такі бланки:

довідка-certificate за формою № 377;

квитанція за формою № 377-А;

довідка за формою № 06;

квитанція за формою № 377-і;
квитанція за формою № 377-І (1);
квитанція за формою № 377-К.

5.7. Оформлення і видача довідок та квитанцій без здійснення валютно-обмінних операцій або їх невидача під час здійснення зазначених вище операцій забороняються.

5.8. Виправлення в заповненому тексті зазначених вище довідок та квитанцій не допускаються.

5.9. Плата за оформлення і видачу довідки або квитанції під час здійснення валютно-обмінної операції не стягується.

Глава 6

ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З КУПІВЛІ ТА ПРОДАЖУ ГОТІВКОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ І ДОРОЖНІХ ЧЕКІВ

6.1. Касири кас банків (фінансових установ) та касири пунктів обміну валюти зобов'язані з'ясувати резидентність осіб, які мають намір здійснити валютно-обмінну операцію, і попереджати про те, що нерезиденти мають змогу провести зворотний обмін невикористаних коштів у гривнях на іноземну валюту лише за умови пред'явлення ними довідки за формою № 377.

6.2. Операції з купівлі у фізичних осіб — резидентів та нерезидентів чи продажу фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти або зворотного обміну фізичним особам-нерезидентам невикористаних коштів у гривнях на іноземну валюту на суму, що перевищує 50 000 гривень, можуть здійснюватися лише через касу банку (фінансової установи).

Глава 7

ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З КОНВЕРТАЦІЇ ГОТІВКОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ ОДНІЄЇ ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ НА ГОТІВКОВУ ІНОЗЕМНУ ВАЛЮТУ ІНШОЇ ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ

7.1. Операції з конвертації готівкової іноземної валюти здійснюються банками (фінансовими установами) та їх пунктами обміну валюти лише з тими валютами, що належать до 1 групи Класифікатора іноземних валют.

7.2. Під час здійснення операцій з конвертації готівкової іноземної валюти використовується крос-курс, визначений згідно з офіційним курсом гривні до відповідних іноземних валют, що встановлений Національним банком України на день проведення операції. Розраховується крос-курс таким чином:

на певну дату офіційний курс гривні становить:

гривня/долар США — X грн. за долар США;

гривня/євро — Y грн. за євро.

Крос-курс долара США до євро становитиме X/Y євро за долар США.

Якщо клієнт бажає в цей день обміняти № доларів США на євро, то з урахуванням крос-курсу він має отримати $N \times (X: Y)$ євро.

За цією самою схемою визначається крос-курс і для інших валют у разі здійснення конверсійних операцій з готівковою іноземною валютою.

7.3. Операції з конвертації однієї готівкової іноземної валюти в іншу готівкову іноземну валюту здійснюються:

для фізичних осіб — резидентів і нерезидентів — у касі банку (фінансової установи) з оформленням квитанції за формою № 377-К;

для фізичних осіб-резидентів — у пункті обміну валюти банку (фінансової установи) з видачею квитанції за формою № 377-А про конвертацію валют.

Здійснені операції відображаються касою банку (фінансової установи) та пунктом обміну валюти в реєстрі конвертації іноземної валюти.

Операції з конвертації однієї готівкової іноземної валюти в іншу готівкову іноземну валюту здійснюються для фізичної особи-нерезидента лише в касі банку (фінансової установи) після пред'явлення касиру документа, який засвідчує цю особу, та за наявності підтвердження джерел походження іноземної валюти (копії цих документів залишаються в документах дня). У разі ввезення нерезидентом в Україну іноземної валюти в пред'явленій митній декларації робиться відмітка про її конвертацію.

Операції з конвертації фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти в іншу іноземну валюту, якщо сума валюти, наданої клієнтом, перевищує еквівалент 50 000 гривень за офіційним курсом гривні до цієї валюти на день здійснення операції, можуть здійснюватися лише через касу банку (фінансової установи).

Глава 8

ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ПРИЙМАННЯ НА ІНКАСО БАНКНОТ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ТА ІМЕННИХ ЧЕКІВ

8.1. У касах банків (фінансових установ) приймаються на інкасо від фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) та юридичних осіб-резидентів і представництв юридичних осіб-нерезидентів:

а) банкноти іноземних держав, які мають значні пошкодження та/або значні ознаки зношення, або є сумнів у їх платіжності, у тому числі:

розірвані на шматки та склеєні;

ті, що не зберегли деяких ознак платіжності (наявні зміни у портреті, немає захисної стрічки, є написи, які заважають визначенню ознак платіжності банкнот тощо);

із зміненим первісним кольором;

обпалені або пропалені;

залиті повністю або значною мірою фарбою, чорнилом, жиром тощо;

мають явні друкарські недоліки;

б) банкноти, які вилучені іноземною державою з обігу після дати, оголошеної центральним банком — емітентом відповідної валюти (за наявності згоди банку-кореспондента відповідної держави на обмін цих банкнот).

Глава 9

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАНКІВ (ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ) ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНО-ОБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ

9.1. Порухення норм, установлених цією Інструкцією, тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України.

9.2. У разі порушення банками та їх агентами норм цієї Інструкції банки несуть відповідальність згідно із статтею 73 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ

Положення про валютний контроль (далі — Положення) визначає основні засади здійснення Національним банком України (далі — НБУ) функцій головного органу валютного контролю згідно з повноваженнями, наданими йому за статтями 7, 44 Закону України “Про Національний банк України” та статтями 13, 16 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.93 № 15–93 “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” (далі — Декрет).

1. Визначення термінів

У цьому Положенні терміни вживаються в такому значенні:

1.1. Фінансово-кредитна установа (фінансова установа) — юридична особа, внесена до Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ, яка проводить одну або кілька операцій, що можуть виконуватися банками, за винятком операцій з залучення вкладів від населення.

1.2. Функції агента валютного контролю — обов’язки уповноваженого банку щодо здійснення контролю за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці банки. Змістом зазначеного контролю є запобігання уповноваженими банками проведенню резидентами і нерезидентами через ці банки незаконних валютних операцій та/або своєчасне інформування уповноваженими банками у випадках та в порядку, встановленому законодавством, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку України, відповідних державних органів про порушення резидентами і нерезидентами законодавства, пов’язаного з проведенням ними валютних операцій.

Відсутність в уповноважених банках документів, що підтверджують правомірність проведення ними валютних операцій своїх клієнтів, за умови, що з дати здійснення цих операцій минуло не більше п’яти років, кваліфікується як нездійснення цими банками функцій агента валютного контролю.

1.3. Використання іноземної валюти як засобу платежу — це розрахунок за продукцію, роботи, послуги, об’єкти права інтелектуальної власності та інші майнові права.

1.4. Переказування грошових коштів за межі України — перерахування грошових коштів у банківсько-кредитну установу, що не є суб'єктом господарської діяльності України, незалежно від того, на користь якої особи перераховуються ці кошти.

1.5. Майнові права — права вимоги особи за зобов'язаннями, за якими вона є кредитором.

1.6. Здійснення розрахунків через уповноважені банки — здійснення розрахунків у безготівковій формі, якщо інше прямо не встановлено законодавством.

1.7. Вивезення за межі України іноземної інвестиції — вивезення з України, переказування, пересилання за межі України іноземної валюти, яка отримана іноземними інвесторами в результаті припинення ними інвестиційної діяльності в Україні.

2. Відповідальність за порушення валютного законодавства

2.1. Здійснення комерційними банками або фінансово-кредитними установами операцій з валютними цінностями, що передбачені пунктом 2 статті 5 Декрету, без одержання генеральної ліцензії НБУ тягне за собою накладення штрафу в сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом НБУ на день здійснення таких операцій, з виключенням банку з Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ або без такого виключення.

2.2. Здійснення резидентами і нерезидентами операцій з валютними цінностями, що потребують одержання ліцензії НБУ згідно з пунктом 4 статті 5 Декрету, без одержання індивідуальної ліцензії НБУ тягне за собою накладення штрафу в сумі, еквівалентній сумі зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом НБУ на день здійснення таких операцій.

2.3. Торгівля іноземною валютою банками та іншими фінансово-кредитними установами без одержання ліцензії НБУ та (або) з порушенням порядку й умов торгівлі валютними цінностями на міжбанківському валютному ринку України, встановлених НБУ, тягне за собою накладення штрафу в сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом НБУ на день здійснення таких операцій, з виключенням банку з Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ або без такого виключення.

2.4. Невиконання уповноваженими банками зобов'язань щодо купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів з метою забезпечення виконання зобов'язань резидентів, які випливають з абзаців четвертого, п'ятого, шостого підпункту "а" пункту 4 статті 5 Декрету, тягне за собою позбавлення генеральної ліцензії Національного банку України на право здійснення валютних операцій* або штраф у розмірі 25 % від суми (вартості) іноземної валюти, що була зафіксована у дорученні резидента.

Позбавлення ліцензії здійснюється в порядку, передбаченому нормативно-правовими актами Національного банку України щодо застосування до банків та фінансових установ заходів впливу за порушення банківського законодавства.

Штраф сплачується у валюті України за обмінним курсом НБУ на день складання відповідного протоколу порушення валютного законодавства.

2.5. Нездійснення уповноваженими банками функцій агента валютного контролю в частині запобігання проведенню резидентами і нерезидентами через ці банки незаконних валютних операцій тягне за собою позбавлення генеральної ліцензії Національного банку України на право здійснення валютних операцій або штраф у розмірі 25 % від суми (вартості) валютних операцій, здійснених резидентами та нерезидентами через ці банки з порушенням чинного законодавства.

Нездійснення уповноваженими банками функцій агента валютного контролю в частині інформування у випадках та в порядку, установленому законодавством, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку України, відповідних державних органів про порушення резидентами і нерезидентами законодавства, пов'язаного з проведенням ними валютних операцій, тягне за собою таку відповідальність:

порушення порядку інформування — накладення штрафу в розмірі 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

порушення строків інформування, яке не перевищує 10 днів, — накладення штрафу в розмірі 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожний день порушення;

порушення строків інформування, яке становить від 11 до 30 днів, — накладення штрафу в розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

порушення строків інформування, яке становить понад 30 днів, — накладення штрафу в розмірі 1 відсотка від суми (вартості) валютної операції, про яку уповноважений банк згідно зі встановленим порядком зобов'язаний був поінформувати відповідний державний орган, але не менше 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У разі притягнення уповноваженого банку до відповідальності за порушення вимог пункту 2 статті 13 Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” розмір одного штрафу не може перевищувати одного відсотка від суми зареєстрованого статутного фонду.

2.6. Здійснення розрахунків між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту без участі уповноваженого банку або здійснення розрахунків між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту у валюті України без одержання індивідуальної ліцензії НБУ тягне за собою накладення штрафу на резидента в розмірі, еквівалентному сумі валютних цінностей, що використовувалися при розрахунках, перерахованій у валюту України за обмінним курсом НБУ на день здійснення таких операцій (при розрахунках у валюті України — на суму таких розрахунків).

2.7. Невиконання резидентами вимог щодо порядку та строків декларування валютних цінностей та іншого майна тягне за собою таку відповідальність:

- порушення строків декларування — накладення штрафу в розмірі 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожний день порушення;

- порушення порядку декларування — накладення штрафу в розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2.8. Вимоги щодо порядку складання та подання форм статистичної звітності встановлюються відповідними нормативно-правовими актами Національного банку України, які регламентують правила організації статистичної звітності, що подається банками до Національного банку України (далі — Правила).

Якщо банк під час складання форм звітності щодо операцій в іноземній валюті допустив помилку та не виправив її в строки, визначені Правилами, і така помилка призвела до зміни розміру на 1 % і більше будь-якого з показників (але не менше суми, еквівалентної 25000 гривень за однією формою звітності за звітний період), передбачених у формі звітності, або до неправильної ідентифікації даних особи, яка здійснювала валютні операції, або до зміни суті валютної операції, то

така звітність вважається недостовірною, що свідчить про її перекручення.

Несвоєчасне подання, приховування або перекручення встановленої Національним банком України звітності про валютні операції тягне за собою накладення штрафу в розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2.9. Одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів без реєстрації договорів тягне за собою накладення штрафу в сумі, еквівалентній одному відсотку розміру одержаного кредиту чи позики і перерахованій у національну валюту України за офіційним обмінним курсом Національного банку України на день одержання кредиту, позики, з подальшою обов'язковою реєстрацією зазначених договорів.

2.10. Штрафні санкції застосовуються в кожному випадку порушення.

2.11. Норми цього Положення не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують відповідальність, встановлення якої згідно зі статтею 16 Декрету належить до компетенції Національного банку України.

3. Порядок застосування санкцій

3.1. Санкції, передбачені статтею 2 Указу Президента України від 27 червня 1999 року № 734/99 “Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства”, пунктом 2 статті 16 Декрету, застосовуються НБУ до банків та інших фінансово-кредитних установ, органами державної податкової служби — до інших резидентів і нерезидентів України.

3.2. У разі виявлення порушень валютного законодавства з боку банків або фінансово-кредитних установ, уповноваженими працівниками НБУ складається протокол за формою згідно з додатком 1, який вручається керівникові (посадовій особі, яка виконує його обов'язки) банку або фінансово-кредитної установи, чи їх відокремленого структурного підрозділу, де безпосередньо здійснювалась відповідна перевірка.

3.3. Підставою для застосування НБУ і його територіальними управліннями вказаних у другому розділі цього Положення санкцій можуть бути:

- матеріали перевірок, що здійснюються уповноваженими працівниками центрального апарату та територіальних управлінь НБУ;
- матеріали перевірок, що здійснюються уповноваженими працівниками державних органів валютного контролю;
- матеріали перевірок, що здійснюються уповноваженими працівниками державних контрольних і правоохоронних органів, які не належать до органів валютного контролю.

У разі виявлення державними органами валютного контролю та державними контрольними і правоохоронними органами порушення банками або фінансово-кредитними установами валютного законодавства складається акт чи довідка про перевірку, які разом з копіями документів, що підтверджують факт порушення, надсилаються до територіальних управлінь НБУ за місцем проведення зазначених перевірок. Уповноважені працівники територіальних управлінь НБУ здійснюють аналіз отриманих матеріалів та в разі наявності складу правопорушення здійснюють дії, вказані в п.2 цього розділу.

У разі відсутності в комплекті матеріалів, що надходять до НБУ, документів, які підтверджують факт порушення, уповноважені працівники НБУ зобов'язані здійснити додаткову перевірку отриманої інформації на місці.

3.4. Матеріали про порушення валютного законодавства залежно від суми штрафу розглядають та приймають рішення про застосування санкцій:

- до 10,0 тис. доларів США — начальники територіальних управлінь НБУ.

Санкції у вигляді позбавлення ліцензії, виключення з Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ, застосування штрафу, що перевищує суму (вартість), еквівалентну 100 тис. доларів США, перераховану у валюту України за обмінним курсом НБУ на день складання відповідного протоколу порушення валютного законодавства, застосовуються виключно на підставі постанови Правління НБУ.

3.5. Постанова про притягнення до відповідальності за порушення правил валютного законодавства, яка складається за формою згідно з додатком 2, підписується однією із службових осіб, указаних у пункті 3.4 цього розділу, та надсилається територіальними управліннями НБУ порушнику, який протягом п'яти днів після її отримання має перерахувати суму штрафу до Державного бюджету України.

Позовна заява про стягнення суми штрафу подається до місцевого господарського суду за місцезнаходженням порушника протягом 10 днів після закінчення строку для добровільної сплати штрафу.

3.6. В окремих випадках, з метою захисту інтересів клієнтів та забезпечення фінансової надійності комерційних банків, постановою Правління Національного банку України для уповноважених банків може бути встановлений інший, ніж зазначений у п.3.5 розділу 3 цього Положення, строк сплати штрафів, передбачених пп.2.4, 2.5, 2.7, 2.8 розділу 2 цього Положення, але такий строк сплати штрафів не може перевищувати двох років. Зменшення розмірів сум штрафних санкцій є неприпустимим.

4. Оскарження дій щодо накладення санкцій

4.1. Постанова про притягнення до відповідальності може бути оскаржена в судовому порядку. Відповідачем в цьому випадку виступає Національний банк України.

4.2. Оскарження постанови не припиняє її виконання.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВЕДЕННЯ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ В УКРАЇНІ

Це Положення розроблено відповідно до статті 33 Закону України “Про Національний банк України”, визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України підприємствами (підприємцями), а також окремі питання організації банками роботи з готівкою.

1. Загальні положення

1.1. Вимоги цього Положення не поширюються на:

- а) розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що користуються імунітетом і дипломатичними привілеями;
- б) представництва іноземних організацій і філій, які не здійснюють підприємницької діяльності.

1.2. У цьому Положенні нижчезазначені терміни вживаються в такому значенні:

виплати, пов’язані з оплатою праці, — виплати, що віднесені до фонду оплати праці, а також до інших виплат, що не належать до цього фонду згідно з Інструкцією зі статистики заробітної плати, затвердженою наказом Державного комітету статистики України від 13.01.04 № 5 і зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 27.01.04 за № 114/8713;

відокремлені підрозділи — філії, представництва, відділення та інші структурні підрозділи, що наділяються частиною майна господарських організацій, здійснюючи щодо цього майна право оперативного використання чи інше речове право, передбачене законодавством України;

готівка (готівкові кошти) — грошові знаки національної валюти України — банкноти і монети, у тому числі обігові, пам’ятні та ювілейні монети, які є дійсними платіжними засобами;

готівкова виручка (виручка) — сума фактично одержаних готівкових коштів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і поза-реалізаційні надходження;

готівкові розрахунки — платежі готівкою підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна;

депонована заробітна плата — готівкові кошти, що одержані підприємствами (підприємцями) для виплат, пов'язаних з оплатою праці, та не виплачені в установлений строк окремим фізичним особам;

журнал реєстрації прибуткових і видаткових касових документів — документ, що застосовується для реєстрації прибуткових та видаткових касових ордерів та інших касових документів. Форму журналу встановлено наказом Міністерства статистики України від 15.02.96 № 51 “Про затвердження типових форм первинного обліку касових операцій”;

картковий рахунок — банківський поточний рахунок, на якому обліковуються операції за платіжними картками;

каса — приміщення або місце здійснення готівкових розрахунків, а також приймання, видачі, зберігання готівкових коштів, інших цінностей, касових документів;

касова книга — документ установленої форми, що застосовується для здійснення первинного обліку готівки в касі. Форму касової книги встановлено наказом Міністерства статистики України від 15.02.96 № 51 “Про затвердження типових форм первинного обліку касових операцій”;

касовий ордер — первинний документ (прибутковий або видатковий касовий ордер), що застосовується для оформлення надходжень (видачі) готівки з каси. Форму касових ордерів встановлено наказом Міністерства статистики України від 15.02.96 № 51 “Про затвердження типових форм первинного обліку касових операцій”;

касові документи — документи (касові ордери та платіжні чи розрахунково-платіжні відомості, розрахункові документи, відомості), за допомогою яких відповідно до законодавства України оформляються касові операції, звіти про використання коштів, а також відповідні журнали встановленої форми для реєстрації цих документів та книги обліку;

касові операції — операції підприємств (підприємців) між собою та з фізичними особами, що пов'язані з прийманням і видачею готівки під час проведення розрахунків через касу з відображенням цих операцій у відповідних книгах обліку;

книга обліку — касова книга, книга обліку доходів і витрат, книга обліку прийнятих та виданих касиром грошей або книга обліку розрахункових операцій;

книга обліку доходів і витрат — документ установленої форми, що застосовується відповідно до законодавства України для відображення руху готівки. Форму відповідної книги обліку доходів і витрат встановлено Державною податковою адміністрацією України;

книга обліку прийнятих та виданих касиром грошей — книга, що застосовується для обліку готівки та сплачених документів. Форму зазначеної книги встановлено наказом Міністерства статистики України від 15.02.96 № 51 “Про затвердження типових форм первинного обліку касових операцій”;

книга обліку розрахункових операцій (далі — КОРО) — прошнурована і належним чином зареєстрована в органах державної податкової служби України книга, що містить щоденні звіти, які складаються на підставі відповідних розрахункових документів щодо руху готівкових коштів, товарів (послуг);

корпоративна картка — платіжна картка, емітована на ім'я довіреної особи клієнта — юридичної особи або підприємця;

ліміт залишку готівки в касі (далі — ліміт каси) — граничний розмір суми готівки, що може залишатися в касі в позаробочий час;

оператори поштового зв'язку — національний оператор та інші оператори (підприємства) поштового зв'язку, які згідно із Законом України “Про поштовий зв'язок” мають повноваження щодо виконання відповідних послуг з поштового зв'язку;

операційний час — частина операційного дня банку, протягом якої приймаються документи на переказ і документи на відкликання, що мають бути оброблені, передані та виконані цим банком протягом цього самого робочого дня. Тривалість операційного часу встановлюється банком самостійно та закріплюється в його внутрішніх нормативних актах;

оприбуткування готівки — проведення підприємствами і підприємцями обліку готівки в касі на повну суму її фактичних надходжень у касовій книзі, книзі обліку доходів і витрат, книзі обліку розрахункових операцій;

переказ готівки — унесення певної суми готівки підприємством (підприємцем) або фізичною особою з метою її зарахування на рахунки відповідного підприємства (підприємця) чи фізичної особи або видачі одержувачу в готівковій формі;

підприємець — фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність;

підприємства — юридичні особи (крім банків) незалежно від організаційно-правової форми та форми власності (їх відокремлені підрозділи), що є учасниками відносин у сфері господарювання, зокрема суб'єкти господарювання, які здійснюють підприємницьку діяльність, а також інші суб'єкти господарювання, органи державної влади та органи місцевого самоврядування;

позареалізаційні надходження — надходження від операцій, що безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна (включаючи основні засоби, нематеріальні активи, продукцію допоміжного та обслуговуючого виробництва), у тому числі погашення дебіторської заборгованості, заборгованості за позиками, безоплатно одержані кошти, відшкодування матеріальних збитків, внески до статутного капіталу, платежі за надане в лізинг (оренду) майно, роялті, дохід (проценти) від володіння корпоративними правами, повернення невикористаних підзвітних сум, інші надходження;

реєстратор розрахункових операцій (далі — РРО) — пристрій або програмно-технічний комплекс, у якому реалізовані фіскальні функції і який призначений для реєстрації розрахункових операцій під час продажу товарів (надання послуг), операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та/або реєстрації кількості проданих товарів (наданих послуг);

розрахункова книжка (далі — РК) — належним чином зброшурована та прошнурована книжка, зареєстрована в органах державної податкової служби України, що містить номерні розрахункові квитанції, які видаються покупцям у визначених Законом України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” випадках, коли не застосовуються реєстратори розрахункових операцій;

розрахунковий документ — документ встановлених форми та змісту (касовий чек, товарний чек, розрахункова квитанція, проїзний документ тощо), що підтверджує факт продажу (повернення) товарів, надання послуг, отримання (повернення) коштів, купівлі-продажу іноземної валюти, надрукований у випадках, передбачених Законом України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”, і зареєстрований

у встановленому порядку реєстратором розрахункових операцій або заповнений вручну;

торговець — суб'єкт підприємницької діяльності, який відповідно до договору з еквайром або платіжною організацією приймає до обслуговування платіжні інструменти з метою проведення оплати вартості товарів чи послуг (уключаючи послуги з видачі грошей у готівковій формі).

2. Вимоги до організації готівкових розрахунків

2.1. Підприємства (підприємці), які відкрили поточні рахунки в банках і зберігають на цих рахунках свої кошти, здійснюють розрахунки за своїми грошовими зобов'язаннями, що виникають у господарських відносинах, пріоритетно в безготівковій формі, а також у готівковій формі (з дотриманням чинних обмежень) у порядку, встановленому законодавством України.

2.2. Підприємства (підприємці) здійснюють розрахунки готівкою між собою і з фізичними особами (громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, які не здійснюють підприємницької діяльності) через касу як за рахунок готівкової виручки, так і за рахунок коштів, одержаних із банків. Зазначені розрахунки проводяться також шляхом переказу готівки для сплати відповідних платежів.

Підприємства (підприємці) здійснюють облік операцій з готівкою у відповідних книгах обліку.

2.3. Гранична сума готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами встановлюється відповідною постановою Правління Національного банку України.

Платежі понад зазначену граничну суму проводяться виключно в безготівковій формі. Кількість підприємств (підприємців), з якими здійснюються розрахунки, протягом дня не обмежується.

Зазначені обмеження стосуються також розрахунків готівкою між підприємствами в оплату за товари, що придбані на виробничі (господарські) потреби за рахунок коштів, одержаних за корпоративними картками.

2.4. Якщо підприємство (підприємець) відповідно до законодавства України приймає до обслуговування платіжні картки з метою проведення оплати вартості товарів чи послуг і оснащене платіжним

терміналом (у тому числі з'єднаним чи поєднаним з РРО), то таке підприємство (підприємець) може за рахунок готівкової виручки або коштів, отриманих із банку, надавати держателю платіжної картки Національної системи масових електронних платежів та інших платіжних систем (якщо така послуга передбачена їх правилами) послуги з видачі готівки з друкуванням квитанції платіжного терміналу (або розрахункового документа) та відображенням таких операцій у відповідній книзі обліку.

Національний банк України має право встановлювати обмеження з видачі готівки за платіжними картками.

2.5. Якщо підприємства (підприємці) та фізичні особи здійснюють готівкові розрахунки без відкриття поточного рахунку шляхом унесення до банків готівки для подальшого її перерахування на рахунки інших підприємств (підприємців) або фізичних осіб, то такі розрахунки для платників коштів є готівковими, а для отримувачів коштів безготівковими.

2.6. Уся готівка, що надходить до кас, має своєчасно (у день одержання готівкових коштів) та в повній сумі оприбутковуватися.

Оприбуткуванням готівки в касах підприємств, які проводять готівкові розрахунки з оформленням їх касовими ордерами і веденням касової книги відповідно до вимог глави 4 цього Положення, є здійснення обліку готівки в повній сумі її фактичних надходжень у касовій книзі на підставі прибуткових касових ордерів.

2.7. Виходячи з потреби прискорення обігу готівкових коштів і своєчасного їх надходження до кас банків для підприємств, що здійснюють операції з готівкою в національній валюті, встановлюються ліміт каси та строки здавання готівкової виручки (готівки) відповідно до вимог глави 5 цього Положення.

Банкам і підприємцям ліміт каси та строки здавання готівкової виручки (готівки) не встановлюються.

2.8. Підприємства можуть тримати в позаробочий час у своїх касах готівкову виручку (готівку) в межах, що не перевищують установлений ліміт каси. Готівкова виручка (готівка), що перевищує встановлений ліміт каси, обов'язково здається до банків для її зарахування на банківські рахунки. Відокремлені підрозділи підприємств — юридичних осіб можуть здавати готівкову виручку (готівку) безпосередньо до кас таких юридичних осіб або до будь-якого банку для її переказу і зарахування на банківські рахунки зазначених юридичних осіб. За відсутності банків готівкова виручка (готівка) може здаватися до

операторів поштового зв'язку для її переказу на банківські рахунки підприємства.

2.9. Готівкова виручка (готівка) підприємств (підприємців), у тому числі готівка, одержана з банку, використовуються ними для забезпечення потреб, що виникають у процесі їх функціонування, а також для проведення розрахунків з бюджетами та державними цільовими фондами за податками і зборами (обов'язковими платежами).

2.10. Підприємства мають право зберігати у своїй касі готівку, одержану в банку для виплат, що належать до фонду оплати праці, а також пенсій, стипендій, дивідендів (доходу), понад установлений ліміт каси протягом трьох робочих днів, включаючи день одержання готівки в банку. Для проведення цих виплат працівникам віддалених відокремлених підрозділів підприємств залізничного транспорту та морських портів готівка може зберігатися в їх касах понад установлений ліміт каси протягом п'яти робочих днів, включаючи день одержання готівки в банку.

Готівка, що одержана в банку на інші виплати, має видаватися підприємством своїм працівникам у той самий день. Суми готівки, що одержані в банку і не використані за призначенням протягом установлених вище строків, повертаються підприємством до банку не пізніше наступного робочого дня банку або можуть залишатися в його касі (у межах установленого ліміту).

2.11. Видача готівкових коштів під звіт або на відрядження (далі — під звіт) здійснюється відповідно до законодавства України.

Видача готівкових коштів під звіт на закупівлю сільськогосподарської продукції та заготівлю вторинної сировини, крім металобрухту, дозволяється на строк не більше 10 робочих днів від дня видачі готівкових коштів під звіт, а на всі інші виробничі (господарські) потреби на строк не більше двох робочих днів, включаючи день отримання готівкових коштів під звіт.

2.12. Фізичні особи — довірені особи підприємств (юридичних осіб), які відповідно до законодавства України одержали готівку з карткового рахунку із застосуванням корпоративної платіжної картки або особистої платіжної картки, використовують її за призначенням без оприбуткування в касі. Зазначені довірені особи подають до бухгалтерії підприємства звіт про використання коштів разом із підтвердними документами в установлені строки і порядку, що визначені для підзвітних осіб законодавством України, а також документи про одержання готівки з карткового рахунку (чек банкомата, копія ви-

даткового ордера, довідки за встановленими формами, сліп, квитанція торговельного терміналу тощо) разом з невитраченим залишком готівки.

2.13. Підприємства (підприємці) під час здійснення розрахунків із споживачами за готівку зобов'язані приймати у сплату за продукцію (товари, роботи, послуги) без обмежень банкноти і монети (у тому числі обігові, пам'ятні, ювілейні монети, зношені банкноти та монети) усіх номіналів, які випускає Національний банк України в обіг, що є дійсним платіжним засобом і не викликають сумніву в їх справжності та платіжності. Крім того, підприємства та підприємці мають забезпечувати наявність у касі банкнот і монет для видачі здачі.

3. Порядок оформлення касових операцій

3.1. Касові операції оформляються касовими ордерами, видатковими відомостями, розрахунковими документами, документами за операціями із застосуванням платіжних карток тощо, які згідно із законодавством України підтверджували б факт продажу (повернення) товарів, надання послуг, отримання (повернення) готівкових коштів.

3.2. Касові операції, що проводяться відповідно до Закону України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”, оформляються згідно з вимогами цього Закону.

3.3. Приймання готівки в каси проводиться за прибутковими касовими ордерами, підписаними головним бухгалтером або особою, уповноваженою керівником підприємства.

3.4. Видача готівки з кас проводиться за видатковими касовими ордерами або видатковими відомостями. Документи на видачу готівки мають підписувати керівник і головний бухгалтер або працівник підприємства, який на це уповноважений керівником. До видаткових ордерів можуть додаватися заява на видачу готівки, розрахунки тощо.

3.5. У разі видачі окремим фізичним особам готівки (у тому числі працівникам підприємства) за видатковим касовим ордером або видатковою відомістю касир вимагає пред'явити паспорт чи документ, що його замінює, записує його найменування і номер, ким і коли він виданий. Фізична особа розписується у видатковому касовому ордері або видатковій відомості про одержання готівки із зазначенням одержаної суми (гривень — словами, копійок — цифрами), використовуючи чорнильну або кулькову ручку з чорнилом темного кольо-

ру. Якщо видаткова відомість складена на видачу готівки кільком особам, то одержувачі також пред'являють паспорти чи документи, що їх замінюють, і розписуються у відповідній графі документа.

Для виведення залишку готівки в касі не приймаються видаткові касові ордери або видаткові відомості, в яких видача готівки з каси не підтверджена підписом одержувача.

3.6. Видачу готівки касир проводить тільки особі, зазначеній у видатковому касовому ордері або видатковій відомості.

Якщо видача готівки проводиться за довіреністю, оформленою у встановленому порядку згідно із законодавством України, у тому числі й особи, що не має змоги у зв'язку з хворобою або з інших поважних причин поставити підпис власноручно, то в тексті ордера після прізвища, імені та по батькові одержувача готівки бухгалтер зазначає прізвище, ім'я та по батькові особи, якій довірено одержати готівку. У разі видачі готівки за видатковою відомістю перед підписом про одержання грошей касир робить у ній напис "За довіреністю". Видача готівки за довіреністю проводиться відповідно до вимог, передбачених у пункті 3.5 цієї глави. Довіреність залишається в касира і додається до видаткового касового ордера або видаткової відомості.

3.7. Приймання одержаної з банку готівки в касу та видача готівки з каси для здавання її до банку оформляються відповідними касовими ордерами (прибутковим або видатковим) з відображенням такої касової операції в касовій книзі.

Документом, що свідчить про здавання виручки до банку, є відповідна квитанція до прибуткового документа банку на внесення готівки, засвідчена підписами відповідальних осіб банку та відбитком печатки (штампа) банку. Документом, що свідчить про здавання виручки до банку через інкасаторів, є копія супровідної відомості до сумки з готівковою виручкою (готівкою), засвідчена підписом та відбитком печатки інкасатора-збирача.

3.8. Виплати, пов'язані з оплатою праці, проводяться касиром підприємства або за видатковими касовими ордерами на кожного одержувача чи за видатковими відомостями.

На титульній сторінці видаткової відомості робиться дозвільний напис про видачу готівки за підписами керівника і головного бухгалтера або осіб, уповноважених керівником, із зазначенням строків видачі готівки і суми (гривень — словами, копійок — цифрами).

3.9. Після закінчення встановлених строків виплат, пов'язаних з оплатою праці за видатковими відомостями, касир зобов'язаний:

у видатковій відомості проти прізвища осіб, яким не здійснено виплату, поставити відбиток штампа або зробити напис “Депоновано”;
скласти реєстр депонованих сум;

у кінці видаткової відомості зазначити фактично виплачену суму та недоодержану суму виплат, яка підлягає депонуванню, звірити ці суми із загальним підсумком за видатковою відомістю і засвідчити напис своїм підписом. Якщо готівкові кошти видавалися не касиром, а іншою особою, то на відомості додатково робиться напис “Готівку за відомістю видав (підпис)”;

здійснити відповідний запис у касовій книзі згідно з виписаним бухгалтерією видатковим касовим ордером на фактично видану суму за видатковою відомістю.

Бухгалтер робить перевірку записів, зроблених касирами у видаткових відомостях, та здійснює підрахунок виданих і депонованих за ними сум. Депоновані суми, що підлягають здаванню в банк, оформляються шляхом складання одного загального видаткового касового ордера.

3.10. Прибуткові касові ордери і квитанції до них, а також видаткові касові ордери і видаткові відомості мають заповнюватися бухгалтером чорнилом темного кольору чорнильною або кульковою ручкою, за допомогою друкарських машинок, комп'ютерних засобів чи іншими способами, які забезпечили б належне збереження цих записів протягом установленого для зберігання документів терміну.

3.11. Касові ордери до передавання в касу реєструються бухгалтером у журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових документів. Видаткові касові ордери, що оформлені на підставі видаткових відомостей на виплати, пов'язані з оплатою праці, реєструються після здійснення цих виплат.

3.12. Під час одержання касових ордерів або видаткових відомостей касир зобов'язаний перевірити:

наявність і справжність на документах відповідних підписів, а на видатковій відомості — дозвільного напису керівника підприємства або осіб, які ним уповноважені;

правильність оформлення документів, наявність усіх реквізитів;

наявність перелічених у документах додатків.

У разі невиконання хоча б однієї із зазначених вимог касир повертає документи для відповідного оформлення.

3.13. Касові документи після складання касиром звіту та оброблення цього звіту комплектуються в хронологічному порядку, нумеруються, переплітаються в окремі папки та зберігаються відповідно до законодавства матеріально відповідальною особою, на яку покладено обов'язок зберігання документів, в окремому сейфі або спеціальному приміщенні, що передається під охорону.

3.14. У касових документах під час позначення сум національної грошової одиниці гривні може використовуватись її графічний знак — “Г”.

3.15. Довідки за касовими документами (підписані керівником і головним бухгалтером) видаються відповідним органам на їхню вигоду у випадках, передбачених законодавством України.

Касові документи можуть вилучатися у випадках, передбачених законодавством України.

4. Порядок ведення касової книги та обов'язки касира

4.1. З метою забезпечення здійснення розрахунків готівкою підприємства повинні мати касу, а їх керівники мають забезпечити належне облаштування цієї каси та надійне зберігання готівкових коштів у ній. Якщо з вини керівників не були створені належні умови для забезпечення схоронності коштів під час їх зберігання і транспортування, то вони несуть за це відповідальність у встановленому законодавством України порядку.

Зберігання в касі готівки та інших цінностей, що не належать цьому підприємству, забороняється.

4.2. Усі надходження і видачу готівки в національній валюті підприємства відображають у касовій книзі.

Кожне підприємство (юридична особа), що має касу, веде одну касову книгу для обліку операцій з готівкою в національній валюті (без урахування кас відокремлених підрозділів).

4.3. Записи в касовій книзі проводяться касиром за операціями одержання або видачі готівки за кожним касовим ордером і видатковою відомістю в день її надходження або видачі. За відсутності руху готівки в касі протягом робочого дня записи в касовій книзі в цей день можуть не провадитися.

Щоденно в кінці робочого дня касир підсумовує операції за день, виводить залишок готівки в касі на початок наступного дня і передає до бухгалтерії як звіт касира другі примірники, що є відривною час-

тиною аркуша касової книги (копію записів у касовій книзі за день), з прибутковими і видатковими касовими ордерами під підпис у касовій книзі. Готівка, яка видана за видатковими відомостями на виплати, пов'язані з оплатою праці, відображається в касовій книзі після закінчення строків цих виплат (згідно з пунктом 2.10 цього Положення), а закриття вищезазначених документів та виписка відповідних видаткових касових ордерів здійснюються в порядку, визначеному в пункті 3.9 цього Положення.

4.4. Підприємства за умови забезпечення належного зберігання касових документів можуть вести касову книгу в електронній формі за допомогою комп'ютерних засобів. Програмне забезпечення, за допомогою якого ведеться касова книга, має забезпечувати візуальне відображення і роздрукування кожної з двох частин аркуша касової книги ("Вкладний аркуш касової книги" та "Звіт касира"), які за формою і змістом мають відтворювати форму та зміст касової книги в паперовій формі.

Записи в касовій книзі здійснюються на підставі відповідної інформації з касових документів. Записи в касовій книзі мають робитися до початку наступного робочого дня (тобто із залишками на кінець попереднього дня), а також містити всі реквізити, що передбачені формою касової книги. Сторінки касової книги мають нумеруватися автоматично в порядку зростання з початку року.

4.5. Контроль за правильним веденням касової книги покладається на головного бухгалтера або працівника підприємства, який на це уповноважений керівником.

4.6. За наявності в підприємства кількох касирів старший касир перед початком робочого дня видає іншим касирам авансом потрібну для видаткових операцій суму готівки під підпис у книзі обліку прийнятих та виданих касиром грошей.

Касири в кінці робочого дня зобов'язані скласти звіт про одержання авансу і готівки, прийнятих (виданих) за відповідними касовими документами, і здати залишок готівки та касові документи за проведеними операціями старшому касиру під підпис у книзі обліку прийнятих та виданих касиром грошей.

4.7. Керівник підприємства в разі зарахування на роботу касира укладає з ним договір про повну матеріальну відповідальність та ознайомлює його під підпис із вимогами цього Положення.

4.8. Касир відповідно до законодавства України несе повну матеріальну відповідальність за збереження всіх прийнятих ним ціннос-

тей. Касиру забороняється передовіряти виконання дорученої йому роботи іншим особам.

На підприємствах, які мають одного касира, у разі потреби тимчасової його заміни виконання обов'язків касира покладається на іншого працівника за письмовим наказом керівника. З цим працівником укладається договір про повну матеріальну відповідальність на час виконання ним обов'язків касира.

4.9. На підприємствах, які мають відокремлені підрозділи або обслуговуються централізованими бухгалтеріями, оплату праці, виплати допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, стипендій та премій можуть проводити за письмовим наказом керівника інші, крім касирів, особи, з якими укладається договір, передбачений пунктом 4.7 цієї глави, і на яких покладаються обов'язки, установлені для касирів цим Положенням.

4.10. З метою контролю за схоронністю готівкових коштів на підприємствах проводяться інвентаризації кас. Для проведення інвентаризації каси, що має здійснюватися згідно з наказом керівника, призначається комісія, яка після закінчення інвентаризації каси складає акт про результати інвентаризації наявних коштів.

5. Порядок визначення строків здавання готівкової виручки (готівки) та розрахунку ліміту каси

5.1. Строки здавання підприємствами готівкової виручки (готівки) для її зарахування на рахунки в банках визначаються підприємством і встановлюються за погодженням з відповідним банком (у якому відкрито рахунок підприємства, на який зараховуються кошти) відповідно до таких вимог:

а) для підприємств, що розташовані в населених пунктах, де є банки і готівка здається до банків (а за відсутності банків — до операторів поштового зв'язку), — щодня (у день надходження готівкової виручки (готівки) до їх кас);

б) для підприємств, у яких час закінчення робочого дня (зміни), що встановлений правилами внутрішнього трудового розпорядку і графіками змінності відповідно до законодавства України, не дає змогу забезпечити здавання готівкової виручки (готівки) в день її надходження, — наступного за днем надходження готівкової виручки (готівки) до каси дня;

в) для підприємств, що розташовані в населених пунктах, де немає банків чи операторів поштового зв'язку, — не рідше ніж один раз на п'ять робочих днів.

5.2. Установлення ліміту каси проводиться підприємствами самостійно на підставі розрахунку встановлення ліміту залишку готівки в касі (додаток 2), що підписується головним (старшим) бухгалтером та керівником підприємства (або уповноваженою ним особою). До розрахунку приймається строк здавання підприємством готівкової виручки (готівки) для її зарахування на рахунки в банках, визначений відповідним договором банківського рахунку. Для кожного підприємства та його відокремленого підрозділу складається окремий розрахунок встановлення ліміту залишку готівки в касі.

5.3. Ліміт каси підприємствами сфери торгівлі, громадського харчування та послуг устанавлюється на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки до каси. Для інших підприємств ліміт каси встановлюється на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки до каси або її середньоденної видачі з каси, за рішенням керівника підприємства або уповноваженої ним особи.

5.4. Кожне підприємство визначає ліміт каси з урахуванням режиму і специфіки його роботи, віддаленості від банку, обсягу касових оборотів (надходжень і видатків) за всіма рахунками, установлених строків здавання готівки, тривалості операційного часу банку, наявності домовленості підприємства з банком на інкасацію тощо:

для підприємств, які мають строк здавання готівкової виручки (готівки) в банк щодня (у день її надходження до каси) або наступного дня від дня її надходження до каси, — у розмірах, що потрібні для забезпечення їх роботи на початку робочого дня, але не більше розміру середньоденного надходження готівки до каси (за три будь-які місяці поспіль з останніх дванадцяти);

для підприємств, які мають строк здавання готівкової виручки (готівки) в банк, передбачений підпунктом “в” пункту 5.1 цієї глави, — у розмірах, що залежать від установлених строків здавання готівкової виручки (готівки) та її суми, але не більше п'ятикратного розміру середньоденних надходжень готівки (за три будь-які місяці поспіль з останніх дванадцяти);

для підприємств, ліміти каси яким устанавлюються згідно з фактичними витратами готівки (крім виплат, пов'язаних з оплатою праці, стипендій, пенсій, дивідендів), — не більше розміру середньоден-

ної видачі готівки (за три будь-які місяці поспіль з останніх дванадцяти).

5.5. Підприємства, що виробляють та перероблюють сільськогосподарську продукцію, різних організаційно-правових форм (акціонерні товариства, агрофірми тощо) можуть установлювати (переглядати) ліміт каси на період заготівлі та перероблення сільськогосподарської продукції згідно з фактичними показниками їх касових оборотів (надходжень або видачі готівки) за будь-які три місяці сезону виробництва (перероблення) сільськогосподарської продукції попереднього року.

5.6. Ліміт каси для підприємств сфери грального бізнесу, включаючи гральні будинки, казино, ігрові автомати з грошовим вигрешем тощо, установлюється з урахуванням особливостей діяльності та режиму роботи цих закладів відповідно до переліку та правил ведення азартних ігор та затвердженого положення про призовий фонд у межах середньоденної видачі готівки, але не більше ніж максимально можливий вигравш відвідувача.

5.7. Релігійним організаціям (релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади), які не здійснюють виробничої або іншого виду підприємницької діяльності, ліміт каси та строки здавання готівки не встановлюються.

5.8. Державне казначейство України самостійно визначає порядок установлення ліміту каси в його касі та касах бюджетних установ і організацій, що ним обслуговуються. Строки здавання готівки з кас Державного казначейства України та бюджетних установ установлюються відповідно до вимог пункту 5.1 цієї глави.

5.9. Якщо підприємством ліміт каси не встановлено (незалежно від причин такого невстановлення), то ліміт такої каси вважається нульовим. У цьому разі вся готівка, що перебуває в його касі на кінець робочого дня і не здана підприємством відповідно до вимог цього Положення, вважається понадлімітною.

5.10. Готівкові кошти не вважаються понадлімітними в день їх надходження, якщо вони були здані в сумі, що перевищує встановлений ліміт каси, до обслуговуючих банків не пізніше наступного робочого дня банку (протягом операційного часу його роботи) або були використані підприємством (без попереднього здавання їх до банку і одночасного отримання з каси банку на зазначені потреби) наступного дня на господарські потреби.

5.11. Підприємства, які встановлюють строк здавання готівкової виручки (готівки) відповідно до підпункту “в” пункту 5.1 цієї глави, мають здавати понадлімітну готівку для її зарахування на рахунки підприємства в банку не пізніше наступного робочого дня незалежно від установленого строку здавання готівкової виручки (готівки).

5.12. Установлений ліміт каси та строки здавання готівкової виручки (готівки) можуть переглядатися у зв'язку із змінами законодавства України або за наявності відповідних факторів об'єктивного характеру (зміни в надходженнях/видатках готівки, внутрішнього трудового розпорядку/графіків змінності тощо).

Документи (нормативно-правові акти, внутрішні документи (розрахунки) підприємства, що затверджені (підписані) керівником або уповноваженою ним особою), на підставі яких переглянуто ліміт каси, строки здавання готівкової виручки (готівки), додаються до відповідних наказів (розпоряджень), договорів банківського рахунку підприємства.

5.13. Затверджені банками до набрання чинності цим Положенням загальні ліміти залишку готівки в касі підприємства та строки здавання виручки чинні до їх перегляду, який здійснюється з метою забезпечення відповідності цих показників чинним вимогам у порядку, визначеному цим Положенням.

5.14. Керівники підприємств несуть відповідальність за дотримання вимог цього Положення щодо встановлення ліміту каси та за достовірність відповідних показників, що зазначені в розрахунку встановлення ліміту залишку готівки в касі.

6. Особливості організації банками роботи з готівкою

6.1. З метою забезпечення максимального і своєчасного здавання виручки підприємствами до банків та дотримання ними лімітів залишку готівки в касі банки можуть створювати каси для приймання готівкової виручки (готівки) в робочі, вихідні та святкові дні та післяопераційний час.

6.2. Банки розглядають пропозиції підприємств, на які поширюється дія цього Положення, щодо строків здавання готівкової виручки (готівки) і в разі дотримання підприємствами вимог цього Положення (зокрема, викладених у пункті 5.1) погоджують ці строки та зазначають їх у договорах банківського рахунку.

Банк не повинен укладати з підприємством, на яке поширюється дія цього Положення, договір банківського рахунку, якщо підприємство в ньому визначає такий строк здавання готівкової виручки (готівки), що не відповідає вимогам цього Положення.

6.3. Проведення працівниками банків банківських касових операцій із клієнтами, передбачених Інструкцією про касові операції в банках України, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 14.08.2003 № 337 і зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 05.09.2003 за № 768/8089, із змінами, за межами касового вузла банку забороняється, крім доставки працівниками уповноважених банків пенсій та грошової допомоги за місцем проживання одержувача.

6.4. Видача готівки під звіт працівникам банків у випадках, передбачених законодавством України, проводиться з їх кас, а також з використанням корпоративних платіжних карток або особистих платіжних карток працівників. Підзвітні особи зобов'язані подати до бухгалтерії банку разом із невикористаним залишком готівки звіт про використання коштів (незалежно від того, отримані ці кошти з каси банку або через відповідні платіжні картки) у строки, визначені законодавством України.

7. Контроль за дотриманням порядку ведення операцій з готівкою

7.1. Вимоги цієї глави застосовуються під час перевірок підприємств (підприємців) органами контролю, які діють згідно із законодавством України. Періодичність проведення цих перевірок та строк, протягом якого вони здійснюються, визначають безпосередньо органи контролю.

7.2. Перелік підприємств (підприємців), що підлягають зазначеним перевіркам за конкретні періоди, визначається з урахуванням обсягів здійснюваних ними операцій з готівкою.

7.3. Відповідальність за дотримання порядку ведення операцій з готівкою покладається на підприємців, керівників підприємств.

Особи, які винні в порушенні порядку ведення операцій з готівкою, притягуються до відповідальності в установленому законодавством України порядку.

7.4. Якщо перевіркою підприємства (підприємця) було виявлено порушення, то за її результатами складається акт про перевірку дот-

римання порядку ведення операцій з готівкою (далі — акт про перевірку) у трьох примірниках, у якому викладається зміст порушення з відповідним обґрунтуванням. Акт про перевірку має містити висновки про результати перевірки, а також рекомендації керівництву підприємства (підприємцю) щодо усунення виявлених недоліків. Акт про перевірку підписують службові особи, які проводили перевірку, а також керівник та головний бухгалтер підприємства (підприємець). Перший примірник надсилається органам державної податкової служби України за місцем державної реєстрації підприємства (підприємця) для вжиття заходів, що передбачені законодавством України, другий — передається безпосередньо відповідному підприємству (підприємцю), третій примірник залишається в документах органу контролю. Якщо порушень не виявлено, то службові особи, які проводили перевірку, складають довідку за довільною формою, у якій зазначаються назва підприємства, що перевірялося, термін перевірки, посилання на законодавство України, згідно з яким проводилася перевірка, питання, що перевірялися. Зазначену довідку підписують службові особи, які проводили перевірку, а також керівник та головний бухгалтер підприємства (підприємець).

7.5. Керівник підприємства або особа, що його заміщує, підприємець має право під час складання акта про перевірку не погодитися з результатами перевірки і надати щодо цього відповідні обґрунтовані зауваження (пояснення) у письмовій формі, які додаються до акта про перевірку. Результати перевірки дотримання порядку ведення касових операцій розглядаються керівництвом підприємства (підприємцем), як правило, у триденний строк після її закінчення.

7.6. Залежно від специфіки функціонування підприємства (підприємця), що перевіряється, та завдань органів контролю під час перевірки можуть розглядатися й інші питання, які не включено до цієї глави та використовуватися інші форми актів.

7.7. Під час перевірок здійснюється контроль за виконанням підприємством вимог цього Положення, що пов'язані з веденням касової книги та оформленням операцій з приймання та видачі готівки з каси, веденням відповідних касових документів.

7.8. Під час перевірок з'ясовується наявність у підприємства касової книги, а також відповідність її оформлення вимогам законодавства України.

7.9. Під час перевірки з'ясовується правильність заповнення всіх реквізитів прибуткових і видаткових касових ордерів та видаткових відомостей (проставлення потрібних дат, номерів, сум, зазначенням підстав для їх виписки, наявність підписів службових осіб і одержувачів коштів, відбитків печаток та штампів, підписів про отримання готівки, правильність оформлення депонованих сум тощо). За окремими видатковими відомостями можуть вибірково перераховуватися суми виплаченої готівки.

7.10. Під час перевірки встановлюються наявність у підприємства журналу реєстрації прибуткових і видаткових касових документів та книги обліку прийнятих та виданих касиром грошей і правильність їх ведення, а також правильність відображення в касових документах номерів кореспондуючих рахунків, відповідність між кореспонденцією рахунків, унесених до касової книги та зазначених в касових ордерах, наявність потрібних виправдних документів, що додаються до касових ордерів (заяви, накладні, рахунки, довідки тощо), і позначок про їх погашення. У касових документах, які викликають сумніви щодо їх справжності, перевіряється достовірність підписів одержувачів коштів і службових осіб, які дають пояснення щодо цього.

7.11. Виявлені в результаті перевірки порушення і висновки про ведення касової книги та касових документів зазначаються в розділі I акта про перевірку.

7.12. Особлива увага під час перевірки має приділятися встановленню повноти та своєчасності оприбуткування в касах готівкових надходжень, одержаних підприємством (за реалізовану продукцію, продані товари, виконані роботи, надані послуги і за позареалізаційні операції тощо).

7.13. Під час перевірки аналізується загальний стан касових оборотів надходжень готівки з кас банку до кас на підставі банківських виписок за поточними рахунками підприємства.

7.14. Звіряються банківські виписки (за сумами коштів, що одержані з банку, і датами) та відповідні записи в касовій книзі з даними прибуткових касових ордерів. У разі потреби можуть також порівнюватися дані корінців грошових чеків із виписками банку.

7.15. Уся готівка, що надходить до кас, має своєчасно та в повній сумі оприбутковуватися. Порядок оприбуткування готівки в касах, у тому числі і під час розрахунків із застосуванням РРО (РК), визначено в пункті 2.6 цього Положення.

7.16. Під час перевірки органами контролю повного і своєчасного оприбуткування коштів, що надійшли до каси від здійснення господарської діяльності, записи в касовій книзі звіряються за сумами та строками з даними відповідних прибуткових касових ордерів (із залученням у разі потреби таких виправданих документів: розрахункових документів, квитанцій до прибуткових касових ордерів, рахунків-фактур, товарно-транспортних і податкових накладних тощо). Перевіряється також проведення записів щодо реєстрації зазначених ордерів (за сумами і датами) у журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових документів.

7.19. Під час перевірки органи контролю мають брати до уваги те, що за наявності в касі підприємства готівки, яка не підтверджена прибутковими касовими ордерами, вона вважається неоприбуткованою в касі та зараховується в дохід підприємства.

7.20. Виявлені під час перевірки порушення порядку оприбуткування надходжень готівки відображаються в розділі II акта про перевірку.

7.21. Під час перевірки дотримання підприємством ліміту каси визначається наявність самостійно встановленого ліміту каси та відповідність його розрахунку вимогам цього Положення, уточнюються за наказами, розпорядженнями чи іншими розпорядчими документами суми самостійно доведених підприємством (юридичною особою) лімітів кас своїм відокремленим підрозділам.

7.22. Під час перевірок з'ясовується те, як підприємство дотримується встановленого ліміту каси, строків і порядку здавання готівкової виручки. Крім того, має враховуватися те, що кошти, які одержані з каси банку або спрямовані з виручки на виплати, пов'язані з оплатою праці, можуть відповідно до пункту 2.10 цього Положення протягом трьох — п'яти робочих днів зберігатися в касі понад установлений ліміт каси.

7.23. Для визначення понадлімітних залишків готівки в касі порівнюються записи про фактичні її залишки в касі за касовою книгою з установленим лімітом каси за кожний день незалежно від того, здійснювалися в цей день касові обороти (надходження і витрати готівки) чи ні. Якщо в періоді, що перевіряється, виявлено перевищення ліміту каси, то з'ясовується, протягом якого часу (у днях) і які понадлімітні суми не здавалися в установлені строки до банку і з якої причини, а також загальна сума понадлімітних залишків.

Зразок розрахунку понадлімітних залишків готівки в касі

(грн.)

Дата	Залишок готівки на початок дня	Надходження готівки до каси	Видача готівки з каси на кінець дня	Залишок готівки на кінець дня	У тому числі за платіжними відомостями в дні виплат, пов'язаних з оплатою праці	Ліміт каси	Понадлімітні залишки за кожний день
04.10.2004	10	250	80	180	–	100	80
05.10.2004	180	100	140	140	–	100	40
06.10.2004	140	–	–	140	–	100	40
07.10.2004	140	–	–	140	–	100	40
08.10.2004	140	210	340	10	–	100	–
09.10.2004	10	570	90	490	300	100	90
10.10.2004	490	320	350	460	300	100	60
11.10.2004	460	190	390	260	–	100	160
Усього							510

Готівкові кошти, що не вважаються понадлімітними відповідно до пункту 5.10 цього Положення, для розрахунку понадлімітних залишків готівки в касі не беруться.

7.25. У разі виявлення під час перевірок видаткових касових ордерів або видаткових відомостей, у яких видача готівки з каси не підтверджена підписом одержувача (абзац другий пункту 3.5 цього Положення), сума готівки за такими видатковими документами додається до залишку готівки в касі виключно в день, у якому оформлено зазначені видаткові документи, і надалі зазначена сума не береться для розрахунку понадлімітних залишків готівки.

7.26. Під час здійснення цих перевірок у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг також звертається увага на обов'язковість забезпечення постійної наявності в касах підприємств, що перевіряються, розмінної монети для видачі здачі.

7.27. Виявлені порушення встановленого ліміту каси відображаються у таблиці розділу III акта про перевірку (зазначаються дані про діючий ліміт каси, фактичні залишки готівки в касі в ті дні, коли було перевищено її ліміт, а також розрахунок загальної суми перевищення встановлених лімітів за кожний день).

7.29. Під час перевірки аналізуються обсяги готівки, періодичність та структура її видачі, динаміка порівняно з попередніми періодами. Звертається увага також на строки відкриття підприємством (підприємцем) рахунку; проведення ним операцій, що не є економічно виправданими або суперечать законодавству України (які не відповідають характеру його діяльності; перекази значних сум готівки на рахунки фізичних осіб; надходження і вилучення з рахунків готівки в сумах, що перевищують звичайний грошовий обіг цього підприємства (підприємця); унесення на рахунки готівки з подальшим переказуванням її в стислі строки іншому підприємству; систематичне або повне зняття значних сум готівки в день її надходження на рахунок тощо).

7.30. Аналізується також видача готівки, яку підприємство (підприємець), що перевіряється, одержувало (одержував) зі свого рахунку регулярно протягом короткого періоду (тижня, декади, місяця).

7.32. Під час перевірки встановлюється дотримання підприємством чинного порядку витрачання готівкової виручки.

7.33. Під час перевірки береться до уваги, що у разі наявності у підприємства податкового боргу виплати готівкою здійснюються з урахуванням вимог Закону України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами".

7.35. Під час перевірки встановлюються факти проведення підприємством у ці періоди виплат, пов'язаних з оплатою праці, за наявності в нього податкового боргу. Для цього за записами в касовій книзі та за видатковими відомостями і видатковими касовими ордерами встановлюються суми і дати здійснення цих виплат із каси підприємства. На підставі касової книги та прибуткових касових ордерів виявляються також джерела надходжень коштів (з банку або з виручки) за сумами і датами, за рахунок яких здійснювалися вищезазначені виплати.

7.50. Під час перевірки підприємства (підприємця) аналізуються записи в касовій книзі, книзі обліку придбаних товарів (виконаних робіт, наданих послуг), дані касових ордерів, звітів підзвітних осіб та інших підтвердних документів. Порушення встановлених обмежень на здійснення готівкових розрахунків виявляються шляхом порівняння фактичних витрат готівки платників готівкових коштів за придбані товари (виконані роботи, надані послуги) за конкретним розрахунком, що підтверджено відповідними обґрунтовальними документами, з чинними обмеженнями. У разі потреби можуть здійснюватися зустрічні перевірки підприємств (підприємців) з порівнянням даних (за сумами і строками) відповідних касових документів платників і одержувачів готівкових коштів.

7.52. Контроль за встановленням і дотриманням підприємствами встановлених лімітів каси та строків здавання готівкової виручки з каси здійснюють органи державної податкової служби України.

Список використаної та рекомендованої літератури

Нормативна

1. Конституція України // ВВР України. — 1996. — № 30.
2. Бюджетний кодекс України // ВВР України. — 2001. — № 37–38.
3. Господарський кодекс України.
4. Закон України “Про цінні папери та фондову біржу” від 18 червня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 38.
5. Закон України “Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні” від 26 січня 1993 р. // ВВР України. — 1993. — № 13.
6. Закон України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” від 23 вересня 1994 р. // ВВР України. — 1994. — № 18.
7. Закон України “Про аудиторську діяльність” від 14 березня 1995 р. // ВВР України. — 1995. — № 23.
8. Закон України “Про страхування” від 7 березня 1996 р. // ВВР України. 1996. — № 18.
9. Закон України “Про режим іноземного інвестування ” від 19 березня 1996 р. // ВВР України. — 1996. — № 19.
10. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року // ВВР України. — 1997. — № 24.
11. Закон України “Про Національний банк України” від 20 травня 1999 р. // ВВР України. — 1999. — № 129.
12. Закон України “Про джерела фінансування органів державної влади” від 30 червня 1999 р. // ВВР України. — 1999. — № 34.
13. Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 2 березня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 22.
14. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 5–6.
15. Закон України “Про обіг векселів в Україні ” від 5 квітня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 24.
16. Закон України “Про платіжні системи та перекази коштів в Україні” від 5 квітня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 29.
17. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12 липня 2001 р. // ВВР України. — 2002. — № 1.

18. Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом” від 28 листопада 2002 р. // ВВР України. — 2003. — № 1.
19. Указ Президента України “Положення про Міністерство фінансів України ” від 26 серпня 1999 р.: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main
20. Постанова КМУ “Про затвердження порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ” від 19 лютого 1993 р. // ВВР України. — 1993. — № 17.
21. Постанова КМУ “Положення про Державне казначейство” від 28 червня 1997 р. — www.zakon.rada.gov.ua/cgi
22. Декрет КМУ “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” від 19 лютого 1993 р. // ВВР України. — 1993. — № 17.
23. Національний банк: Постанова, Інструкція від 27.12.1999 № 621 // www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi
24. Національний банк: Постанова, Інструкція “Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті” від 29 березня 2001 р. // www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi
25. Національний банк: Постанова, Інструкція, “Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України” від 12 грудня 2002 р. // www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi
26. Національний банк: Постанова ”Положення про валютний контроль” від 8 лютого 2000 р. // www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi
27. Національний банк: Постанова ”Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні” від 19 лютого 2001 р. // www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi

Основна

28. Аржевітін С. Інвестиційні можливості банківської системи // Екон. часопис. — 2001. — № 11–12.
29. Арістова А. М. Аналіз діяльності небанківських фінансових установ // Фінанси України. — 2004. — № 12.
30. *Банковско-фінансово-правовий* словарь-справочник / Авт.-сост. Л. К. Воронова. — К.: А.С.К., 1998.

31. *Барановський О.* Ухилення від оподаткування як джерела одержання “брудних” грошей // Економічні реформи сьогодні. — 2001. — № 37.
32. *Безгубенко Л. М.* Фінансова наука і практика періоду трансформацій // Фінанси України. — 2000. — № 4.
33. *Бескид Й. М.* Теоретичні підвалини дослідження суті державного бюджету України // Фінанси України. — 1998. — № 1.
34. *Блащук Ю. О.* Комерційний банк як агент валютного контролю // Фінанси України. — 2001. — № 4.
35. *Бодаковський В. Ю.* Проблеми залучення кредитних ресурсів вітчизняними підприємствами // Фінанси України. — 2005. — № 1.
36. *Бугулов В. М., Бугулова Т. В.* Національний банк та його операції: Конспект лекцій. — К.: МАУП, 1997.
37. *Буковинський С. А.* Концептуальні засади управління бюджетними коштами в Україні // Фінанси України. — 2001. — № 5.
38. *Бюджет і фінансова політика України / А. О. Єпіфанов, І. В. Сало, І. І. Дякова.* — К.: Наук. думка, 1997.
39. *Василик О. Д.* Державні фінанси України: Навч. посіб. — К.: Вища шк., 1997.
40. *Ватаманюк З. Г., Дорош О. Л.* Небанківські фінансові інститути у країнах Західної Європи // Фінанси України. — 2003. — № 12.
41. *Вдовиченко М. І.* Про ефективність податкової системи в Україні // Фінанси України. — 1999. — № 3.
42. *Версаль Н. І.* Інституційна структура кредитної системи // Фінанси України. — 2002. — № 11.
43. *Версаль Н. І., Олексієнко С. М.* Кредитні ризики як важлива складова ризиків банківської діяльності // Фінанси України. — 2002. — № 8.
44. *Воронкова О. М.* Трансформація системи оподаткування в Україні // Фінанси України. — 2000. — № 1.
45. *Воронова Л. К., Кучерявенко Н. П.* Фінансове право: — Х.: Легас, 2003.
46. *Гаврилюк Р. О.* Предмет фінансового права постсоціалістичної держави. — Чернівці: Рута, 2003.
47. *Гега П. Т.* Правовий режим оподаткування в Україні. — К.: ЮрІнком, 1997.

48. *Гецько В. В.* Місцеві фінанси: суть, структура і принципи формування ресурсів // *Фінанси України*. — 1999. — № 5.
49. *Гикиш Л. В.* Финансы: Учеб. пособие. — 2-е изд., стереотип. — К.: МАУП, 1998.
50. *Голубцова О. А.* Сучасний стан банківської системи України та напрямки її реформування у контексті інтеграції до Європейського Союзу // *Актуальні проблеми економіки*. — 2002. — № 6.
51. *Гордієнко О.* Небанківський фінансово-кредитний сектор: формування і законодавче регулювання // *Закон і бізнес*. — 2001. — № 20.
52. *Десятнюк О. М.* Дивідендна політика: формування й аспекти оподаткування // *Фінанси України*. — 2003. — № 2.
53. *Дмитренко В. С.* Фінансове право України: Практикум. — К.: Атіка, 2004.
54. *Дорош Н.* Складові елементи системи внутрішнього контролю // *Вісн. Терноп. акад. нар. госп-ва*. — 1996. — № 6.
55. *Єфименко К. О.* Розвиток законодавчої і нормативної бази страхування та облік його операцій // *Фінанси України*. — 1998. — № 4.
56. *Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовтенко Т. С.* Фінансовий словник. — К.: Знання, 2000.
57. *Задоя А. О., Ткаченко І. П.* Структура та функції сучасного фінансового ринку // *Фінанси України*. — 1999. — № 5.
58. *Заруба Ю. О.* Роль фінансового механізму у підвищенні конкурентоспроможності банків // *Фінанси України*. — 2005. — № 1.
59. *Захарченко В. О., Счасна С. І.* Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства // *Фінанси України*. — 2005. — № 1.
60. *Калина А. В., Кошчев А. А.* Работа современного коммерческого банка: Учеб.-метод. пособие. — К.: МАУП, 1997.
61. *Каун О. Б.* Концептуальні засади формування механізму міжбюджетних відносин в Україні // *Фінанси України*. — 2001. — № 6.
62. *Ковалюк О. М.* Використання фінансових методів у економіці // *Фінанси України*. — 1999. — № 2.
63. *Кондратюк С. Я.* Послуги державного казначейства: сутність і тенденції розвитку // *Фінанси України*. — 2005. — № 1.
64. *Криницький И., Кучерявенко Н.* Налоговое право. — К., 1995.

65. *Крупка М. І.* Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки // *Фінанси України*. — 2001. — № 11.
66. *Лепейко Т. І.* Технологія аналізу кон'юнктури ринку цінних паперів // *Фінанси України*. — 2002. — № 10.
67. *Львовичкін С. В.* Фінансовий механізм макроекономічного регулювання // *Фінанси України*. — 2000. — № 12.
68. *Мартинюк Ж. В.* Ресурсна база комерційних банків // *Фінанси України*. — 1998. — № 11.
69. *Мельничук С. І.* Державному бюджету — економічне обґрунтування // *Фінанси України*. — 1999. — № 11.
70. *Онишко С. В.* Податкові відносини між державою та платниками податків // *Фінанси України*. — 1998. — № 3.
71. *Опарін В. М.* Фінансова система: теоретичні засади та практичні аспекти її розбудови в Україні // *Фінанси України*. — 1998. — № 8.
72. *Опришко В. Ф.* Міжнародне економічне право: Підручник. — К.: Либідь, 1995.
73. *Орлюк О. П.* Фінансове право. — К.: Юрінком Інтер, 2003.
74. *Паламарчук В. О., Бойченко О. К.* Банківська діяльність за умов перехідної економіки: Економіко-правові аспекти // *Фінанси України*. — 1998. — № 3.
75. *Парижак Н. В.* Формування ефективної бюджетної системи України // *Фінанси України*. — 1998. — № 1.
76. *Пасічник Ю. В.* Бюджетна система: Навч. посіб. — Черкаси: Відлуння, 1999.
77. *Плиса В. Й.* Управління фінансовою стійкістю страховика // *Фінанси України*. — 2001. — № 9.
78. *Поддєрьогін А. М.* Податкова система України на шляху розвитку // *Фінанси України*. — 2001. — № 11.
79. *Попов О. Е.* Розробка і реалізація дивідендної політики акціонерного товариства // *Фінанси України*. — 2002. — № 10.
80. *Редіна Н. І., Гордєєва Л. П.* Дефіцит бюджету й основні шляхи його подолання в Україні // *Фінанси України*. — 2000. — № 5.
81. *Словник термінів ринкової економіки*. — К.: Глобус, 1996.
82. *Стефанюк І. Б.* Державне управління і фінансовий контроль в умовах ринку // *Фінанси України*. — 1999. — № 8.
83. *Стефанюк І. Б.* Контрольно-ревізійна служба як складова системи фінансової безпеки держави // *Фінанси України*. — 1999. — № 11.

84. *Суховірська О. Б.* Фінансові ресурси місцевих органів влади // *Фінанси України*. — 2002. — № 11.
85. *Таранов І. М.* Економічні передумови податкових деліктів // *Фінанси України*. — 2000. — № 4.
86. *Телішук М. М.* Актуальні проблеми співвідношення прямих і непрямих податків // *Фінанси України*. — 2001. — № 2.
87. *Третяк О. Д.* Прогнозування фінансового стану акціонерних товариств // *Фінанси України*. — 1998. — № 11.
88. *Усач Б. Ф.* Аудиторська перевірка комерційних банків // *Фінанси України*. — 2003. — № 5.
89. *Фінанси України при переході до ринку: теорія і практика: 3б. наук. праць.* — Луцьк, 1996.
90. *Фінансове право: Курс лекцій / В. А. Предборський, Л. А. Жук, А. Г. Зюнькін та ін.* — К.: Правові джерела, 1998.
91. *Фінансове право: Навч. посіб. для студ. юрид. вузів та ф-тів.* — К., 1995.
92. *Фінансове право: Підручник / Е. О. Алісов, Л. К. Воронова, С. Т. Кадькаленко та ін.* — Харків: Фірма “Консум”, 1998.
93. *Финансовое право.* — Луганск: РИОЛАВД. — 2002.
94. *Финансовое право: Учебник / Отв. ред. Н. И. Химичева.* — М.: БЕК, 1996.
95. *Финансовое право: Учебник / Под ред. проф. О. Н. Горбуновой.* — М.: Юристъ, 1996.
96. *Финансовое право России: Учебник.* — М., 1995.
97. *Фінансове право України / За ред. М. П. Кучерявенка.* — К.: Юрінком Інтер, 2004.
98. *Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учебник для вузов.* — М.: Финансы: ЮНИТИ, 1997.
99. *Хавтур О. В.* Концептуальні засади страхування // *Фінанси України*. — 2004. — № 2.
100. *Харченко Н. В.* Використання прибутку в страхових компаніях зарубіжних країн // *Фінанси України*. — 1999. — № 9.
101. *Чайковський Я.* Кредитний договір: вітчизняна практика і зарубіжний досвід // *Вісн. Терноп. акад. нар. госп-ва.* — 1999. — № 6.
102. *Юридичний словник-довідник / За ред. акад. Ю. С. Шемшученка.* — К.: Femina, 1996.

Зміст

Вступ	3
Загальна частина	4
<i>Тема 1.</i> Фінанси і фінансова діяльність держави	4
<i>Тема 2.</i> Предмет і система фінансового права	17
<i>Тема 3.</i> Правові основи фінансового контролю	24
Особлива частина	40
<i>Тема 4.</i> Бюджетне право та бюджетний процес	40
<i>Тема 5.</i> Правове регулювання державних доходів. Податкове право	51
<i>Тема 6.</i> Правове регулювання державного кредиту	63
<i>Тема 7.</i> Правові основи страхування	82
<i>Тема 8.</i> Правове регулювання державних видатків і бюджетного фінансування	94
<i>Тема 9.</i> Правові основи банківської діяльності	104
<i>Тема 10.</i> Правове регулювання грошового обігу	129
<i>Тема 11.</i> Правові основи валютного регулювання	135
Короткий словник термінів, що використовуються у фінансовому праві	144
Додатки	169
Список використаної та рекомендованої літератури	555

In an intelligible form the manual reveals the basic institutes of financial law, categories and notions on the basis of financial legislation of Ukraine. A brief glossary of terminology, used in financial law, is at the end.

Intended for the students of baccalourate, experts and everybody, interested in questions of financial law.

Навчальне видання
Зюнькін Анатолій Григорович
ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Навчальний посібник

4-те видання, доповнене

Educational edition
Zyunkin, Anatoliy H.
FINANCIAL LAW
Educational manual

4nd edition, complemented

Відповідальний редактор *Т. М. Тележенко*
Коректор *Т. К. Валицька*
Комп'ютерне верстання *М. І. Фадєєва*
Оформлення обкладинки *А. В. Ясиновський*

Підп. до друку 24.05.06. Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 33,01. Обл.-вид. арк. 33,9. Тираж 3500 пр. (2-й завод). Зам. № 8-57

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000*

ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09117 Біла Церква-17, вул. Леся Курбаса, 4